

*Ξαναγίνε
Έλληνας*

ΒΑΡΛΑΜΗΣ

Η ΠΙΣΤΗ

Τούτα τα γραφόμενα είναι στην ουσία κείμενα μυστικά, απόκρυφα, για όλους εκείνους που νοιώθουν μια βαθύτερη ανάγκη για την πίστη. Η πίστη είναι το σπουδαιότερο εφόδιο στη ζωή του ανθρώπου σήμερα. Ίσως η μεγαλύτερη αξία που μας συνδέει άμεσα με το Θεό της αγάπης. Η πίστη ανήκει στη σειρά των ιερών λέξεων και εννοιών. Βέβαια για να αποκτήσει κανείς αυτό το θαυμάσιο δώρο δεν είναι κάτι που μπορεί να επιτευχθεί μόνο με την προσωπική θέληση, παρά με τη βοήθεια ενός μεσολαβητή. Στη μεσολάβηση συμμετέχει η χάρις του Αγίου Πνεύματος, που μεταπηδά από άνθρωπο σε άνθρωπο. Βέβαια τα άτομα της μεταφοράς της πίστης είναι σχεδόν πάντα άγνωστα. Δε φτάνει η οικογενειακή αγάπη, - μπορεί ο μεσολαβητής να είναι μια ασήμαντη γηραιά γιαγιά, μια θεία, η ίδια η μητέρα, - και σύλληψη του Αγίου Πνεύματος γίνεται ασυνείδητα, αδιανόητα, δίχως δηλαδή τη διανοητική συνειδητοποίηση.

Είναι σα μια λάμψη, σαν ένα φως, που κάνει τον άνθρωπο να λάμπει. Μια ακτινοβολία χαρίσματος εκπέμπει ο άνθρωπος γιατί την πίστη την κατευθύνει η αγάπη. Η αγάπη στον πλησίον αλλά και στο σύνολο της κοινωνίας και στη σφαιρικότητα της κτίσης. Μια και η αγάπη έρχεται από τα άνωθεν, είναι πολύ εύκολο για κάθε άνθρωπο να επιστρέφει αυτή την αγάπη στο περιβάλλον του και στον πλησίον του. Η αγάπη είναι ένα αίσθημα βαθιάς χαράς και ευγνωμοσύνης που κάνει τον άνθρωπο να λάμπει και να ενθουσιάζει μόνο και μόνο με την ύπαρξή του.

ΞΑΝΑΓΙΝΕ ΕΛΛΗΝΑΣ

Αμα έχεις να πεις, πες τα. Μην καταγίνεσαι να φτάσεις σ' ένα αποτέλεσμα με σοφιστικούς μορφασμούς και κόλπα. Πες τα όλα σταράτα και ίσα. Και πρώτα, πρώτα, μη φοβηθείς τίποτε, απολύτως τίποτε. Ούτε το Θεό δε χρειάζεται να φοβηθείς.

Τι αστεία συμβουλή! Γιατί να φοβηθώ το Θεό, που στην ουσία αυτός δημιούργησε τα πάντα! Ο Θεός μας!

Όλα θα τα πω. Από την αρχή την αλήθεια. Πάντα την αλήθεια, μια κι είμαι ένας ελεύθερος άνθρωπος και δεν έχω στο κεφάλι μου ούτε αφεντικό, ούτε χρωστάω σε κανένα. Τα γράφω όλα από κέφι και μια κρυφή χαρά για παιγνίδι και καζούρα. Βέβαια μην περιμένεις καμιά σοβαροπληξία και θεωρία. Αν δεν καταφέρνω να σε διασκεδάζω και να σε συντροφεύω, παράτα το διάβασμα και πέταξε αυτό το βιβλίο, που κρατάς στα χέρια σου, στο καλάθι των αχρήστων, άχρηστο.

Βέβαια θα σε κουράσω, αλλά εγώ θα είμαι πάντα κοντά σου, στα χέρια σου και θα σου μιλάω. Θα σου ανοίξω κόσμους και νέους ορίζοντες γιατί η γνώση μου πηγάζει απ' τη φαντασία μου και δεν υπάρχει ούτε το παραμικρό ίχνος ωφελιμιστικής σκέψης ή κανέναν κρυφός σκοπός.

Θα σου τα πω όλα, όπως θα ήθελα και 'γω να μου τα λέει ένας παππούς μου μακρινός, σαν παραμύθια. Δεν αναφέρομαι στα συγκεκριμένα, στα πεζά. Δε χρειάζομαι ούτε θεωρίες, ούτε εξυπνάδες. Θέλω ένα γράμμα να γράψω στον άγνωστο που έτυχε και να του φανερώσω τα μυστικά της ράτσας μας, τον πόθο μας, τον πόθο μου, τα όνειρά μου. Είναι ένας άλλος τρόπος μύησης δίχως κρυφές συναντήσεις σε περίεργες οργανώσεις. Είναι μια μύηση από άνθρωπο σε άνθρωπο. Κατάλαβες;

Εγώ λοιπόν αποφάσισα να μιλήσω. Δεν κάνω ούτε διάλεξη, ούτε μαθήματα. Θα πω αυτά που δε λέγονται, αυτά που οι περισσότεροι τα σκουντίζουν κάτω απ' το χαλί.

Είμαι Έλληνας και μιλάω ελληνικά, τη γλώσσα τω προγόνων μας. Τα ελληνικά με κάνουν παράφρονα και πολλές φορές μιλάω σα μεθυμένος ποιητής και κάπου-κάπου, όταν γράφω λαϊκά, διασκεδάζω με τη μουσικότητα και γράφω με ομοιοκαταληξίες. Τι όμορφα είναι τα δεκαπεντασύλλαβα!

Όπως κατάλαβες είμαι ένας καλλιτέχνης. Ένας πολυμήχανος ταλαντούχος χρυσοχέρης. Είμαι ... και τι δεν είμαι! Μόνο μην ξεχνάς δεν ανήκω σε καμιά κλίκα, δε μ' αρέσουν οι κλίκες κι οι γεροζούρες. Είμαι ένας καλλιτέχνης λαϊκός, γιατί η ψυχή μου είναι λαϊκή κι αγαθή κι ελεύθερη.

Η τέχνη όμως, όποια κι αν είναι, είναι ανθρώπινη. Δεν ξεχωρίζει μορφωμένους κι αμόρφωτους αλλά μιλάει τη γλώσσα που μ' έμαθε η μάνα μου και πιότερο η μεγάλη της αγάπη. Η τέχνη μου φέρνει ελπίδες κι ευτυχία, πλούτο και υγεία.

Τι άλλο θέλεις! Ό,τι θέλεις θα σου τα δώσω όλα! Όλα δικά σου· τα κλειδιά της επιτυχίας και της προσωπικής ικανοποίησης. Μαζί μου πάντα θα έχεις έναν φίλο, έναν προστάτη κι έναν ξεναγό που ξέρει τα μονοπάτια για να ξεφεύγεις από τόπους που φέρνουν δυστυχία και πονοκέφαλο, αγωνία και θάνατο και στεναχώρια.

Μπορεί στην όλη διαδικασία και σ' όλη την πορεία να χρειαστούμε να βάλουμε μια κάποια τάξη, ένα κάποιο σύστημα για ν' αποφεύγουμε τις πολυλογίες και τις θεωρητικές λογοδιάρροιες. Μιλάω μια γλώσσα της παιδικότητας. Σαν παιδί δεν πάλιωσα κι ούτε έγινα ποτέ σοβαρός. Θα πεις αυτά που σ' αραδιάζω είναι ένας βαρύς μονόλογος ήχος πλάγιος. Εγώ όμως, κι ας σου φαίνεται παράξενο, ξέρω να σ' ακούω, αφουγκράζομαι τις σκέψεις σου, τις αντιρρήσεις σου και τα ερωτήματα που βάζεις.

Εδώ είμαστε λοιπόν σ' έναν άπειρο μονόλογο διάλογο με σένα τον άγνωστο φίλο μου. Ρώτησε ό,τι θέλεις. Μάθε να ρωτάς. Η απάντηση δεν έχει και τόση σημασία, γιατί κάθε απάντηση γεννάει μια νέα ερώτηση. Η τέχνη μου κι ο λόγος μου θέλουν να κάνουν τα αόρατα ορατά. Τα μηνύματά μου, οι ειδήσεις μου έρχονται πολλές φορές από κόσμους μακρινούς, από άγνωστους τόπους και πολλές φορές αυτά που συμβαίνουν πίσω απ' το θάνατο και πριν από τη γέννα μας και τώρα και μετά και πριν.

Η μνήμη μας δεν είναι πάντα κολλημένη στα περασμένα αλλά και στα μελλούμενα που πρόκειται να συμβαίνουν μετά απ' τη ζωή μας εκατόν και χρόνια διακόσια. Ο νους μας, η ψυχή μας είναι άπειρη στον χρόνο. Αρκεί να καταλάβουμε ότι μπορούμε να τη λευτερώσουμε απ' τα δεσμά τα μετρητά. Είμαστε ελεύθεροι να δούμε πίσω αιώνες και αιώνες μπροστά και να ζήσουμε αυτή τη σύγχρονη ζωή με όλους τους ανθρώπους, που ζουν την ίδια ώρα μαζί μας και μαζί με όλους, που έζησαν και θα ζήσουν στο άπειρο.

Μη βιάζεσαι, θα τα πω ένα-ένα, απλά και καθαρά, για να μπορεί να τα καταλαβαίνει κάθε παιδί, μια κι εγώ δεν κατάφερα, παρά τα χρόνια μου, να ενηλικιωθώ.

Ορισμένα μπορεί να φαίνονται δυσκολονόητα, δεν είναι όμως. Όλα λύνονται. Όλες οι απορίες και τα ερωτηματικά καταλήγουν πάντα

σ' αυτήν την απλή παιδική βιολογική λογική. που δεν έχει μολυνθεί απ' τους κρατικούς κανόνες και τα στενά λημέρια της λεγόμενης οικονομίας των επιχειρήσεων και των οργανώσεων, των εταιριών, των υπουργείων και των διαφόρων υπηρεσιών.

Η τέχνη μου κάνει τα αόρατα ορατά. Πρόκειται για μια πανάρχαια παράδοση, που μεταφέρεται από γενιά σε γενιά αιώνες. Το κύριο θέμα είναι ο δρόμος, η διαδικασία της μεταφοράς της πληροφορίας κι αυτό εξαρτάται από καλούς αγωγούς ανάμεσα στον πομπό και στο δέκτη. Αυτό βέβαια δε σημαίνει αυτόματα ότι εγώ είμαι αυτός που στέλνει τα μηνύματα. Μπορεί να είσαι εσύ ο πομπός κι εγώ ο δέκτης. Όλα είναι δυνατά. Τα μηνύματα δε χάνονται ποτέ, μένουν αιώνες μετέωρα μέχρι να ερεθισθούν τα ευαίσθητα όργανα και τότε ανάβουν οι λάμπες και τα φωτάκια. Μεταξύ μας υπάρχουν δεσμοί και συνδέσεις που κανείς μας δεν ξέρει πως δουλεύουν και πως λειτουργούν.

Ένα πράγμα όμως πρέπει να ξέρεις: Υπάρχουν άπειρες λέξεις, μαγικές σαν κλειδιά, που ανοίγουν πόρτες και παράθυρα σε νέους ορίζοντες. Οι λέξεις αυτές μπορεί να είναι απλές και πασίγνωστες. Είναι σαν τα μυστικά συνθήματα, άγνωστα όμως, που αποκαλύπτονται από μόνα τους στη μαγική στιγμή της φανέρωσης. Κι η φανερωμένη λέξη λύνει την ένταση και χαλαρώνει κάθε δυσκολία. Η λέξη, ή οι λέξεις που φανερώνονται θα σου δώσουν την αίσθηση της απεραντοσύνης. Είναι σαν εισιτήριο στο απέραντο σύμπαν όπου εσύ και μόνον εσύ ορίζεις τα συμβάντα. Φέρνουν δύναμη και φαντασία, είσαι ο τυχερός, είναι τα λαχεία που κερδίζουν ό,τι επιθυμείς, ό,τι πεθύμησες σε όλη τη ζωή σου· πλούτη, υγεία, αγάπη έρωτα.

Και βέβαια θέλει προσοχή και πειθαρχία. Αλλά δε χρειάζεται να κρατάς σκοπιά και να μετράς και να υποψιάζεσαι. Όχι βέβαια. Οι λέξεις οι μαγικές έχουν μια δύναμη ασύλληπτη και ξαφνιάζουν. Δε νοιάζονται πολύ, αλλά πετυχαίνουν κάθε στόχο σα βέλη. Και στην ουσία κανείς δε μπορεί να τις ξεφύγει.

Βέβαια στη συμφωνία που θα κάνουμε χρειάζεται μια μικρή εγρήγορση, μια μικρή αναμονή υποδοχής. Να δεχθείς το θαύμα της ανύποπτης λέξης, που θα αφυπνίσει μέσα σου δυνάμεις γίγαντες του σύμπαντος, που σαν στρόβιλος ξεπερνά τα συνηθισμένα, τα μετρούμενα, τα κοινά. Και βέβαια, όπως νοιώθεις, οι λέξεις δεν είναι μόνο λόγια, είναι πιο πολύ ιερές ιδέες, έννοιες παμπάλαιες που φέρνουν αυτή την ευαίσθητη πνευματική διέγερση στο συμπαντικό χρόνο.

Για να δούμε τι λέει η ψυχή σου, η καρδιά σου. Είναι σε θέση να δεχτεί αυτό το ανείπωτο θαύμα των λέξεων. Η αγάπη έρχεται απ' τα ουράνια, Από πάνω προς τα κάτω και συ παλεύεις, με το χτύπο της καρδιάς σου, με το νου σου στο κοκαλένιο σου κεφάλι, να αντιστέκεσαι και δε σταματάς να ψάχνεις σ' αυτό τον απέραντο κόσμο της ζωής να βρεις την αρχή και το τέλος. Να βρεις μια ιστορία, μια υπόθεση.

Δε σε καταλαβαίνω. Δεν καταλαβαίνω τον αγώνα σου. Δε φτάνει μια ζωή, ούτε η ζωή σου, για να τα βάλει με το Μέγα Δημιουργό, ούτε να αποσπάσει μια κάποια ιδέα που βάζει στο μεγάλο σενάριο ο Μέγας. Όσο πιστεύεις σ' αυτή τη φτωχή αντίληψη ότι εσύ είσαι ο πρωταγωνιστής, θα χάνεις πάντα το παιγνίδι με πονοκέφαλο και ζαλάδες. Μη βάζεις πολύ σκοτούρα στα λόγια μου τα πρόλογα. Ακόμη δεν άρχισε ο διάλογος, μη βασανίζεσαι άδικα, μόνο σκιές μπορείς ν' αντιληφθείς, σκιές από εικόνες. Μπορεί να σου μιλάω λίγο μονοκόματα, αλλά τι περιμένεις. Όσο δεν παρατάς να καταλαβαίνεις τι συμβαίνει γύρω σου, θα μένεις παράλυτος, δεσμώτης στη σπηλιά. Παράτα λοιπόν τις εξυπνάδες και τις πολυξερίες της σημαντικότητας. Έλα να τα πούμε πιο απλά, πιο φιλικά, πιο ανθρώπινα. Λέγε λοιπόν τι έχεις να πεις.

- Δηλαδή δεν έχω βούληση, δε μπορώ να κάνω ό,τι θέλω. Δηλαδή είμαι ένα άβουλο ον, σα μαριονέτα στα χέρια του Δημιουργού. Και όλα αυτά απ' το Μέγα Δημιουργό που υποτίθεται ότι είναι φιλόανθρωπος και αγαπάει τους ανθρώπους. Δηλαδή δεν έχει κανένα νόημα να προσπαθώ να ξεφύγω απ' το μεγάλο του κήπο. Δηλαδή είναι όλα μάταια;

Όχι βέβαια, κάθε ζωή είναι μέσα στη μεγάλη ζωή, δε μπορεί να ξεφύγει απ' τον παλμό της μεγάλης ζωής, αλλά για να νοιώσεις τη μεγάλη ζωή πρέπει να χρησιμοποιήσεις το λεωφορείο της, που τρέχει και φεύγει δίχως στάσεις και βενζίνες, σαν τραμπάλα, σαν κούνια και μαζί σα στρόβιλος. Πως μπορείς να ξεφύγεις απ' αυτό το ομαδικό ταξίδι της ζωής και να σταθείς κάπου και να σκεφθείς τη δικιά σου τη μικρή ζωή; Σε ποια στάση; Κι ούτε μπορείς να πηδήξεις έξω απ' αυτό το παράξενο πράσινο λεωφορείο της ζωής. Που θα πηδήξεις; Στην άβυσσο;

Βλέπω ότι συνέρχεσαι. Έλα λοιπόν σ' αυτό το μικρό μας καφενείο με τις στραβές ψάθινες καρέκλες. Κερνάω εγώ τσικουδιά αρωματική απ' το Φόδελε, την πατρίδα του Θεοτοκόπουλου, του Έλληνα. Έτσι τον ονόμασαν οι Ισπανοί το ζωγράφο απ' την Κρήτη, «ο Έλληνας».

Άσε το βραδάκι να χαλαρώσει τη ζέστη του καλοκαιριού με δροσιά και μέντα. Δυο τσικουδιές και δυο ποτήρια δροσερό νερό απ' την πηγή. Στην υγεία σου. Ξέρεις δεν είσαι ούτε ο πρώτος, ούτε ο τελευταίος. Αυτά είναι τα λεγόμενα ανθρώπινα, που μας βγάζουν έξω απ' την τροχιά. Αυτοί είναι οι περίφημοι εκτροχιασμοί του νου, του λογικού και της λεγόμενης υποκειμενικής μας αντίληψης.

- Κανείς δε μας τα λέει αυτά. Κανένας δάσκαλος δε μας τα μαθαίνει. Δηλαδή όλα μέχρι τώρα είναι οργανωμένα σ' ένα στενό, πολύ στενό σύστημα. Αυτό θέλεις να μου πεις;

Όχι μόνο στενό αλλά λανθασμένο. Δηλαδή το άτομο και μόνο το άτομο δε μπορεί να είναι η βιολογική αρχή. Στη δημοκρατία δεν έχουμε μόνο την εξασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και τις υποχρεώσεις απέναντι στο κράτος. Οι νόμοι είναι αυστηροί και κατά μέσο όρο τηρούνται. Η στρατιωτική θητεία, οι φόροι και άλλα τόσα.

Αυτό που θέλω να σου εξηγήσω είναι και οι υποχρεώσεις απέναντι στη μεγάλη ζωή.

Η ζωή χρειάζεται ανθρώπους που εκτός από απ' τα καθαρά προσωπικά ενδιαφέροντα πρέπει να παιδαγωγηθούν σε μια εθελοντική ευαισθησία για τα μεγαλύτερα σύνολα. Απ' την οικογένεια στη γειτονιά, απ' τη γειτονιά στην πόλη, στο νομό, στην περιφέρεια, στη χώρα στην ήπειρο, σε ολόκληρη την ανθρωπότητα. Και δεν εννοώ μόνο την κοινωνική μας υποχρέωση, εννοώ τη ζωή των ανθρώπων στο σύνολο της ζωής. Γιατί απ' αυτή τη μεγάλη διαστάση μπορείς να αντλήσεις τεράστιες δυνάμεις και βέβαια μόνο όταν ζεις και νοιώθεις αυτή τη σύνδεση και την ηθική σου υποχρέωση.

Δηλαδή μπορείς να δεις καθαρά αυτά τα βήματα που κάνεις. Οι πράξεις σου, δηλαδή όλες οι δράσεις σου, ωφελούν τη μεγάλη ζωή ή ωφελούν μόνο την προσωπική σου ικανοποίηση και δεν ενδιαφέρεσαι, να διερωτηθείς για παράδειγμα, μήπως τα σκουπίδια που ξεφορτώνεσαι και τα πετράς όπου νάναι κι αυτά μολύνουν το πόσιμο νερό της κοινότητας και χιλιάδες ζωές αρρωσταίνουν και χιλιάδες ζωές χάνονται μόνο και μόνο από μια μικρή απροσεξία. Συνηθίζεται να λέγεται ο θάνατος σου η ζωή μου. Αυτό βέβαια είναι μια λανθασμένη αντίληψη γιατί με κάθε χαμένη ζωή χάνεται κι ένα κομμάτι απ' τη δική σου ζωή.

Ίσως είναι ακόμη νωρίς για μια σφαιρική σύνδεση με τη μεγάλη ζωή. Ακόμη βρισκόμαστε στη λίθινη εποχή όσον αφορά την ευαισθησία για το σύνολο των ζωντανών. Ούτε μάθαμε ότι όλοι είμαστε επιβάτες με ίσα δικαιώματα σ' αυτό το διαστημόπλοιο που ονομάζουμε Γη, το μικρό μας πλανήτη με το φως του ήλιου και τα νερά και τον αέρα. Αν σε μια γωνιά της Γης καίει κάποιος απαγορευμένα κατάλοιπα που προκαλούν αλλεργίες και οργανικές αντιδράσεις και το θάνατο ακόμη, αυτό δεν είναι μόνο ανήθικο αλλά παράλογο και αδύνατο, γιατί η καταστροφή αφορά και τον ίδιο το δράστη.

Βέβαια σε βαθύτερη σκοπιά δεν αναφέρομαι μόνο σ' αυτά τα υλικά που αφανίζουν χιλιάδες ανθρώπους, θέλω να σου μιλήσω για τα πιο επικίνδυνα μέτρα των αδιάλλακτων. Αναφέρομαι στις πνευματικές και διανοητικές διαστροφές που επιτρέπουν στο άτομο τον κυνισμό, την περιφρόνηση απέναντι στους αδύναμους, τη διαστροφή και κατάχρηση των παιδιών, των γυναικών, των ανάπηρων και των γερόντων. Ο άνθρωπος είναι ένα «ζώο» που μόνο με την αγέλη του μπορεί να ζήσει. Βέβαια δε λείπουν οι δύστροποι και οι μισάνθρωποι, αλλά η αγέλη είναι η βάση της ζωής του ανθρώπου.

Πρώτα απ' όλα η γέννα μας. Χωρίς τη φροντίδα της μάνας, του πατέρα, των αδερφών και των συγγενών και των γειτόνων, το άτομο χάνεται. Όχι ότι δε μπορεί να επιβιώσει βιολογικά, αλλά πιο πολύ γιατί αυτές οι πρώτες βοήθειες είναι στην ουσία και οι πρώτες θετικές εμπειρίες που προσφέρει το μικρό ή μεγάλο σύνολο στο άτομο. Βοήθειες ή καλύτερα άτοκα δάνεια της αγάπης, που πρέπει να επιστραφούν, να

εξοφληθούν, για να εξασφαλιστεί έτσι το ανθρώπινο είδος.

Ζεις δηλαδή σαν άτομο μέσα στη μεγάλη ζωή. Η ζωή σου είναι ένα μικρό κομμάτι σ' αυτό το μέγα θαύμα της μέγα-ζωής. Όπως καταλαβαίνεις η ζωή σου εξαρτάται απ' αυτόν τον πολύπλοκο οργανισμό της μεγάλης ζωής. Και βέβαια δε χρειάζεται να σου εξηγήσω ότι αυτή η μέγα ζωή είναι τόσο μεγάλη, τόσο πολυσύνθετη, που είναι αδύνατο να συλληφθεί από έναν ανθρώπινο νου. Και βέβαια ούτε ξέρουμε πως αντιδρά η μεγάλη ζωή στη μικρή ζωή. Αντίθετα κανείς δε μαθαίνει να επικοινωνεί με τη μεγα-ζωή.

Μπορεί αυτός ο ανεξήγητος υπερμεγέθης οργανισμός να διαθέτει έναν κοινό νου, μια κοινή τάση γεννητικότητας ή θνησιμότητας, να διαθέτει μια μεγάλη καρδιά, μια κοινή ψυχή, που κατευθύνει κι επηρεάζει τα πάντα, δηλαδή όλες τις ψυχές, όλους τους νόες, όλα τα αισθήματα και να τα διοχετεύει στα άτομα.

Τώρα αντέδρασε εσύ σ' αυτή την ερωτική πρόκληση, μετά ο άλλος και ο επόμενος. Τώρα στέλνει μια διαταγή να γεννηθούν παιδιά, ή να πεθάνουν παιδιά. Να αντιδράσουν οι φιλανθρωπικές οργανώσεις να εμποδιστούν οι πόλεμοι ή να θυσιάσουν εκατομμύρια στον πολεμοχαρή θάνατο. Σίγουρα υπάρχουν μυστικές συνδέσεις, ανεξιχνίαστες υπόγειες διαδικασίες, ανάμεσα στο σύνολο της ζωής και το άτομο.

Ακόμη δε γνωρίζουμε πολλά για το μέγα ζώο της ζωής. Ποιος το κινητοποιεί, το επηρεάζει, το κατευθύνει, ποιος το τρέφει και το κρατάει στη ζωή. Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και με το κοινό των Ελλήνων. Με τον κοινό νου, με την κοινή ψυχή, με την ένταση, τη ζωτικότητα της ελληνικής μεγα-ζωής. Βέβαια δεν έχουμε ακόμη μια συγκεκριμένη άμεση επαφή με το μέγα έλληνα νου.

- Πω, πω Θεέ μου τι κεφάλας θα είναι ένας τέτοιος νους!

Στην ουσία πρέπει να τα ξέρει όλα και να μας κατευθύνει χωρίς να ξέρουμε πως διαβιβάζονται οι πληροφορίες. Το καλοκαίρι λες να πάμε στη Σαντορίνη; Γιατί διαλέξαμε τη Σαντορίνη; Μήπως μας στέλνει ο μέγας Έλληνας εκεί γιατί αισθάνεται ότι είναι απαραίτητη η παρουσία μας στο νησί; Γιατί εκεί προορίζεται μια συνάντηση με μεγάλες συνέπειες για τη ζωή μας, την τύχη μας αλλά και την τύχη της Ελλάδας και όλων των ανθρώπων που ζουν στη χώρα.

Συμπτώσεις δεν υπάρχουν. Μόνο αντιδράσεις και μεταφορές ανεξήγητες υπάρχουν. Ένα πράγμα όμως πιστεύω: Ότι είμαστε σε θέση να επικοινωνήσουμε, έστω κρυφά, έστω ασυνείδητα, με τον μέγα έλληνα νου, τον κεφάλα, μπορούμε να του ψιθυρίσουμε τον πόθο μας, τη θέλησή μας. Είναι ένας ευαίσθητος νους που έχει ιδιαίτερη προτίμηση στις μικρές κινήσεις.

Οι μικροκινήσεις φέρνουν τον μέγα έλληνα νου σε μια κατάσταση διέγερσης. Αισθάνεται σ' αυτά τα μικρά, μικρά σημεία την αναγκαιότητα να δράσει, να αντιδράσει. Όσο πιο μικρές οι σφαίρες, τόσο δυνατός

είναι ο πόνος στις πατούσες μας. Οι πιο μικρές είναι σαν αιχμές και το σώμα του έλληνα μέγα νου ανασκிரτάει και στέλνει λύσεις, στέλνει δυνατότητες, σκηνοθετεί συναντήσεις απρόοπτες για να επιτευχθούν τα βιολογικά αποτελέσματα του δυναμισμού, του κεφιοῦ, της ορμής, ή της θλίψης, της μελαγχολίας, του μαρασμού. Ο μέγας νους μάς κατευθύνει να πάρουμε το τραίνο για την Αθήνα, για να μας πάει ένα ταξί στο κολωνάκι κι εκεί να βρεθούμε σε μια παρέα με ευχάριστες δροσερές γυναίκες.

- Όπως και νάχει πρέπει να παραδεχτείς ότι συμβαίνουν πολλές φορές γεγονότα που είναι σχεδόν ανεξήγητα, που δεν είναι δυνατό να προβλεπτηθούν ή να προσχεδιαστούν και όμως συμβαίνουν και μάλιστα σε εντελώς απρόοπτες στιγμές, σχεδόν τυχαία.

Τώρα αν τα γεγονότα συμβαίνουν τυχαία, έχω μια μικρή αμφιβολία. Όλα τα συμβάντα που εμφανίζονται, έχουν ένα αέναο παρελθόν, έχουν μια βαθύτερη ή ρηχότερη αιτία. Εάν είναι όλα σε κίνηση, ας πούμε καλύτερα τα περισσότερα είναι σε κίνηση, ο μέγας έλληνας νους ενεργεί προβάλλοντας δυνατότητες. Και τα όργανα του μηχανισμού του είναι άπειρα.

Ζούμε και κινούμαστε σ' ένα ορισμένο χώρο μ' ένα συγκεκριμένο οργανόγραμμα με συγκεκριμένα βήματα και λειτουργίες. Καθημερινά είμαστε υποχρεωμένοι να προσλαμβάνουμε εικόνες, εντυπώσεις, άλλοτε αναγκαστικά και άλλοτε εθελοντικά. Χιλιάδες εικόνες διεισδύουν στους μικρούς μας εγκεφάλους την τύχη των οποίων δε γνωρίζουμε. Θα σβήσουν για πάντα ή μένουν στη μνήμη μας κι άλλοτε προκαλούν δυσφορίες και πολλές φορές χαρά. Άλλοτε επηρεάζουν τις χειρονομίες κι άλλες φορές γίνονται περίεργα, ανεξήγητα αινίγματα, όπως τα ζούμε στα όνειρα.

Διεισδύουμε κάθε μέρα - και ιδιαίτερα στις πόλεις,- ή ερχόμαστε σ' επαφή, εθελοντικά ή όχι, με δίκτυα άγνωστα, με ξένα συστήματα, με αόρατα σχέδια, με κρυφούς πόθους με κρυφές επιθυμίες. Τη στιγμή που αποφασίζουμε να βγούμε έξω, μπαίνουμε σε άγνωστα λημέρια με χιλιάδες άγνωστες ματιές, που άλλοτε θέλουν να μιλήσουν μαζί μας, να συναντήσουν τα μάτια μας κι άλλοτε μας αποφεύγουν μ' αδιαφορία και περιφρόνηση.

Πόσους ανθρώπους συναντάω την ημέρα; Πόσους δε βλέπω καν; Δεν τους ρίχνω μια ματιά; Και όμως όλοι αυτοί εκπέμπουν μια ζωική αύρα και είναι φυσικό σ' αυτό το καθημερινό μπλέξιμο να μη μπορούμε να αποφύγουμε την επιρροή τους, την επιβολή τους, όσο κι αν θέλω να κρατήσω ακέραιη τη βούλησή μου, τον ατομισμό μου, την ελευθερία μου.

Ο μέγας έλληνας νους ακούει εκατομμύρια φωνές με όλα τα εξαρτώμενα και επακόλουθα των προσφωνιών, των πόθων, των επιθυμιών. Και αυτός ο μέγας νους έχει ένα μηχανισμό, που δε δουλεύει σα μηχανή-

νή λαχείου, αλλά κατευθύνει, δηλαδή εφιστά την προσοχή, ανάλογα με τα προσωπικά σου γνωρίσματα. Να σταματήσεις κάπου και να χαιρετήσεις τον κύριο με το δερμάτινο, ή να χαμογελάσεις ευγενικά μια κυρία, ή ακόμη να αποφύγεις να συναντήσεις τον έναν ή τον άλλο. Βέβαια αυτά που σου λέγω δε γίνονται έτσι, ένα προς ένα, με μαθηματική ακρίβεια, συμβαίνουν όμως και μας αναγκάζουν να αντιδρούμε στους εκάστοτε ερεθισμούς.

Βέβαια όλα αυτά τα εκμεταλλεύεται επιστημονικά η βιομηχανία της διαφήμισης, που ζει αρκετά άνετα βάζοντας τους συνεργάτες της να παρακολουθούν τους Έλληνες σε κάθε τους βήμα. Ξέρουν τα γούστα τους, τις γεύσεις τους, το design της προτίμησής τους στις γυναίκες, στο ντύσιμο, στη διασκέδαση, στο χιούμορ.

Ξέρουν πολλά οι συνεργάτες της διαφημιστικής κοινωνίας, όχι βέβαια όλα. Τους Έλληνες τους ξέρει καλά η διαφημιστική βιομηχανία. Ο Έλληνας είναι διάφανος όπως και συ, τίποτε δε μπορεί να κρύψει. Κι ούτε καν θέλει να κρύψει, αλλά και να θέλει δε μπορεί. Εσύ βέβαια είσαι μια εντελώς πολύ ειδική περίπτωση γιατί είσαι μια τεχνητή ύπαρξη μέσα στα σενάρια της δημιουργικής μου τέχνης.

Και βέβαια σαν πρωταγωνιστή που σ' έχω βάλει και λίγο σαν ήρωα, μπορείς να φτάσεις στο ασύλληπτο. Μπορείς να κινείσαι κάτω απ' τις οδηγίες μου και δεν υπάρχει περίπτωση να με βαρεθείς, αφού είσαι δικό μου δημιούργημα. Κάνεις ό,τι σου λέω, είσαι σε μια απόλυτη δέσμευση στα λόγια μου, στις σκέψεις μου, στα σχέδιά μου, που όμως, αυτό το τονίζω, έχουν όλα μέσα τους το αγαθό και το καλό. Δηλαδή δεν έχω όρεξη να σε παιδεύω, ούτε να σε βασανίζω.

Θέλω να σου τα πω όλα, να στα ψάλλω αν θέλεις, γιατί αυτή την αποστολή μου φόρτωσε ο μέγας έλληνας νους: Να τους τα πεις όλα. Να τα λες πάντα αλλά ... αλλά με χάρη και γούστο και πάντα με ανοιγμένα παράθυρα που να δείχνουν στο βάθος ένα ζεστό ηλιοβασίλεμα ή μια δροσερή ρόδινη αυγή. Δε θέλω στεναχώρια.

Στεναχώρια δηλαδή στενός χώρος. Δηλαδή ο στενός χώρος είναι η στεναχώρια. Γι αυτό λοιπόν η ελάχιστη προϋπόθεση να είναι τα παράθυρα ανοιχτά και να χύνεται άπλετο παντού το φως, που μας δείχνει το δρόμο και τον προορισμό μας.

Δεν είναι και τόσο εύκολο να τα λέω δίχως μύθους και ιστορίες, δίχως μυθιστορήματα, μια και τα μικρά μας κεφάλια είναι γεμάτα με παραμύθια και περιπέτειες· φανταστικές ατέλειωτες ιστορίες με ταξίδια κι άγνωστες χώρες. Σκέψου τον κοινό μας προπάππο, τον Όμηρο. Τι μυθολογικές περιπέτειες έπλασε για τον Οδυσσέα στην Οδύσσειά του. Μας προετοιμάζει στις πρώτες κιόλας στροφές, μια και προαναγγέλλει να τραγουδήσει τις περιπέτειες ενός ανθρώπου που τόσες πόλεις και χώρες ταξίδεψε. Ακόμη κι οι αυστηρότεροι φιλόσοφοι χρησιμοποιούν μύθους και φανταστικές ιστορίες.

Ο μέγας Πλάτων μας περιγράφει τη φανταστική Ατλαντίδα και βάζει έτσι έναν μύθο, που παρ' όλο που πέρασαν χιλιάδες χρόνια, εξακολουθεί να ερεθίζει γενιές και γενιές από επιστήμονες και ερασιτέχνες ιστορικούς. Που βυθίστηκε η Ατλαντίδα; στον Ατλαντικό Ωκεανό; ή τελικά είναι η αγαπημένη μας Σαντορίνη η χαμένη Ατλαντίδα; Θα μου πεις βέβαια, και καλά κάνεις να ρωτήσεις;

- Δηλαδή τότε εσύ τι θέλεις; τι έχεις στο νου σου; ποιος είναι ο στόχος σου;

Έτσι μ' αρέσει, να ρωτάς ευθεία και άμεσα. Ο στόχος μου είναι ολοκάθαρος. Θέλω με το διάλογο να βρούμε τον ελληνικό τρόπο να σκεφτόμαστε σήμερα ελληνικά, με τη δική μας την παράδοση. Στη μοντέρνα εποχή μας, στη μοντέρνα ζωή μας, έμειναν καθόλου ελληνικά ίχνη; Μπορούμε να επικοινωνήσουμε, να συμφωνήσουμε και να δώσουμε απαντήσεις-λύσεις για τα χρόνια που έχουνται και το τώρα; Έχουμε καθαρές αντιλήψεις;

Ποιά είναι τα προστάγματα του ελληνισμού σήμερα; Τι έχει να μας πει ο Έλληνας σήμερα στην ενωμένη Ευρώπη; Ποιά είναι τα μηνύματά μας; Είμαστε σε θέση να κάνουμε προτάσεις και να προτείνουμε λύσεις για παγκόσμια προβλήματα; Ασχολούνται τα μικρά μας κεφάλια με την τύχη των λαών, των ηπείρων; Τι έχουν να μας πουν οι Έλληνες για την Αφρική, για την τεχνολογία, για τα παγκόσμια προβλήματα σήμερα. Μας ενδιαφέρουν οι άλλοι λαοί, οι άλλοι πολιτισμοί. Υπάρχει έστω και ένας μικρός διάλογος με άλλες χώρες; Με την Τουρκία; Με τη Βουλγαρία; Με την Αλβανία; Με την Ιταλία; Με τη Γερμανία;

Ποιες είναι οι εναλλακτικές μας ιδέες για να συνειδητοποιήσουμε κι εμείς έτσι την ταυτότητά μας, το μέλλον των Ελλήνων, το μέλλον της ανθρωπότητας;

Θα παραμείνουμε πίσω απ' τους φράχτες παρατηρώντας στο θέατρο των λαών τους πρωταγωνιστές, που ούτε τη γλώσσα τους καταλαβαίνουμε, ούτε το πνευματικό και τεχνολογικό τους επίπεδο μπορούμε να πλησιάσουμε; Δηλαδή θα μείνουμε απ' έξω;

Όχι βέβαια! Γιατί η παράδοση της ελληνικής σκέψης ξεκινούσε πάντα από την παγκόσμια αναγνώριση, όσον αφορά το θάρρος, την πρωτοτυπία και τη σοφία.

Μπορεί όλα αυτά να ακόγονται δύσκολα, δεν είναι όμως, γιατί αν καταφέρουμε να συνεννοηθούμε οι δυο μας, τότε θα βρούμε και τρίτο και τέταρτο. Δηλαδή να εντοπίσουμε τις αξίες που μπορούν να ξαναφέρουν την αίσθηση της κοινότητας για να μπορούμε να διαλεγόμαστε με τους Γάλλους σ' έναν επίκαιρο διάλογο για ιδέες και σφαιρικούς σχεδιασμούς και να λέμε: Κύριοι Γάλλοι εμείς σ' αυτό δε συμφωνούμε και προτείνουμε τα συγκεκριμένα μέτρα.

Δε μου λες, τον εθνικό ύμνο τον ξέρεις τι λέει. Σε γνωρίζω από την κόψη του σπαθιού την τρομερή, σε γνωρίζω από την όψη που με βια μετράει τη γη. Απ' τα κόκκαλα βγαλμένη των Ελλήνων τα ιερά και σαν πρώτα ανδρειωμένη, χαίρε ω χαίρε, λευτεριά.

Τις δυο πρώτες στροφές τις ξέρεις. Έστω, κάτι είναι κι αυτό. Αλλά ο ρομαντικός κόμης Διονύσιος Σολωμός έγραψε εκατόν πενήντα οκτώ στροφές με τον "Ύμνο στην Ελευθερία". Άκου όμως τι λέει στην εικοστή δεύτερη στροφή: Γκαρδιακά χαροποιήθει και του Βάσιγκων η γη και τα σίδερα ενθυμήθη, που την έδεναν κι αυτή.

Η γη του Βάσιγκτων, δηλαδή η Αμερική, δηλαδή ο μέγας αμερικάνος νους χάρηκε μέχρι την καρδιά του βλέποντας τους Έλληνες να επαναστατούν.

Βέβαια η "ελευθερία" του Σολωμού! Για ποια ελευθερία μιλάει; Αν ζούσε ο ρομαντικός κόμης σήμερα πως θα τραγουδούσε αυτή τη λευτεριά που βγήκε απ' τα κόκκαλα των Ελλήνων, απ' τους νεκρούς μας, απ' τη μακρόχρονη ιστορία μας τόσων γενιών.

Βλέπεις τα πράγματα δεν είναι και τόσο απλά. Σήμερα η λευτεριά του Σολωμού οδηγάει μερτσέντες ή πε εμ βε, με ρούχα απ' τη Ζάρα και με τσαντάκια του Υβ Κλάιν, με τακούνια Ντιόρ και γυαλιά ηλίου Υβ Σεν Λοράν. Καπνίζει μάλμπορο και πίνει ουϊσκι και ιταλικό καπουτσίνο. Είναι προκλητική, με βαριά κόκκινα χείλια, σουτιέν δε φοράει ποτέ και στο μικρό τσαντάκι της έχει ένα μικρό σπρέι πιπέρι για κάθε περίπτωση που πάνε να ποδοπατήσουν την ελληνίδα ελευθερία.

Πραγματικά ωραία γκόμενα η λευτεριά! Κι όλα αυτά τα αχ και βαχ και "λίγο πάψε να χτυπάς με το σπαθί, τώρα σίμωσε και κλάψε εις του Μπαίρον το κορμί", τι λες; Δε νομίζεις ότι δεν φτάνει πια αυτός ο ύμνος με σπαθιά και μαχαίρια και ταπεινωτικά μοιρολόγια. Κλαψούρα χήρα λευτεριά, ντυμένη στα μαύρα.

-Δηλαδή τι προτείνεις, να ξεχάσουμε την ιστορία μας.

Όχι βέβαια, αλλά φίλε η ιστορία μας δεν αρχίζει από τα χίλια οκτακόσια είκοσι ένα. Βαρέθηκα ν' ακούω τον κόμητα του εικοσιένα να μας κόβει απ' την παμπάλαια ιστορία μας.

- Δηλαδή η φιλοσοφική έννοια της ελευθερίας του κόμητα Σολωμού καταλήγει στην ίδρυση του νεοελληνικού κράτους;

- Μα και βέβαια.

- Μήπως δεν είμαστε όλοι νεοέλληνες;

- Όχι βέβαια νεοέλληνες. Ναι νεο-Έλληνες, αλλά Έλληνες; Έλληνες πρέπει να γίνουμε ή να ξαναγίνουμε καλύτερα.

Βλέπεις πάλι θα γυρίσουμε στις δυσκολότερες έννοιες ή ιδέες. Ιδέες υπάρχουν πολλές και διάφορες. Ιδέες φτηνές, ιδέες ακριβές, ιδέες σπάνιες, νέες ιδέες, μικρές και μεγάλες.

- Έχεις μια μικρή ιδέα;

Και βέβαια έχω. Να βρούμε έναν καινούργιο ύμνο για το έθνος μας. Ο εθνικός μας ύμνος θα πρέπει να αναφέρεται στην πίστη μας, στα βουνά μας, στον ήλιο μας, στις θάλασσες μας, στα νησιά μας, στον ασύλληπτο ελληνισμό μας. Η “Ελευθερία-Ελλάδα” του ρομαντικού ιταλοφερμένου κόμητα, που καταρήμαξε το Δάντη, δε μπορεί να είναι στα μαύρα του εικοσιένα. Η Ελλάδα της ιστορίας κι η γη της προϊστορίας. Σ’ αυτά τα χώματα έζησαν γενιές γενεών κι όλες αυτές οι γενιές (τα «κόκκαλα» του κόμητα) ορίζουν την ταυτότητά μας.

Και μυθολόγοι και οι Προσωκρατικοί και οι Σωκρατικοί, οι Αλεξανδρινοί, οι Νεοπλατωνικοί, οι νέοι Ρωμαίοι, οι Παλαιολόγοι, - τι ωραίο όνομα Παλαιολόγος, παλιος λόγος, παραμυθένιος ραψωδός με τα παλιά λόγια, όπως και στο Ευαγγέλιο της Καινής Διαθήκης. Στην αρχή ήταν ο Λόγος και απ’ όλα πριν υπήρχε ο Λόγος και ο Λόγος ήτανε με το Θεό κι ήταν Θεός ο Λόγος, - και ο Απόστολος Παύλος και ο Έλληνας ο Ευαγγελιστής Λουκάς.

Έλα λοιπόν στα λόγια μου: Ελληνισμός, Χριστιανισμός και Ελευθερία. Το να γράψουμε λοιπόν ένα καινούργιο ύμνο στην ελευθερία και να πάρουμε δυο στροφές για εθνικό ύμνο δεν είναι καμία μικρή ιδέα, ούτε καμία επιφανειακή πρόταση. Πολλά κράτη άλλαξαν τον εθνικό τους ύμνο με την αλλαγή των μορφών ή της πολιτικής κατηγορίας του κράτους. Για παράδειγμα η Γερμανία, Η Γερμανία δε μπορεί να έχει το ίδιο κείμενο με τη χιτλερική Γερμανία. Ας αφήσουμε το γεγονός ότι η μελωδία του γερμανικού ύμνου είναι η μελωδία της αυστριακής αυτοκρατορίας μια σύνθεση του μεγάλου μουσικού του Βόλφγκαγκ Αμαντέους Μότσαρτ.

Βέβαια το να αλλάξουμε τον εθνικό μας ύμνο, - αχ, η λέξη «το έθνος», μια τεχνητή αφηρημένη έννοια, - το να αλλάξουμε λοιπόν τον εθνικό μας ύμνο δε σημαίνει βέβαια ότι θα γίνουμε καλύτεροι Έλληνες. Όχι βέβαια, αλλά υπάρχει μια μικρή ελπίδα να ξεφύγουμε από τα δεσμά του παρελθόντος και ν’ αρχίσουμε να σκεφτόμαστε το μέλλον. Απ’ τις τρεις έννοιες που είπαμε δηλαδή, το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον, το πιο δύσκολο είναι το παρόν γιατί την επόμενη στιγμή γίνεται παρελθόν. Άρα η μόνη θετική ελπίδα είναι το μέλλον με μια ανορθόδοξη αστάθεια στη συνεχή έρευνα της υπόθεσης της υπόθεσης, της συνεχούς κατάρριψης της επόμενης υπόθεσης. Αυτή είναι η πιο βαθιά αντίληψη της ελληνικής φιλοσοφίας. Όχι ιπασία μ’ ένα άλογο μέχρι να του βγει η ψυχή, αλλά έγκαιρα το επόμενο που θέλει φυσικά και προετοιμασία και γύμνασμα.

Πρέπει λοιπόν να σε μνήσω σ’ αυτήν την ασταθή προβολή, σ’ αυτό το

συνεχές παιχνίδι-κυνήγι για την επόμενη προσαρμογή στις αλλαγές της εποχής. Αλλαγές που συμβαίνουν μέρα με τη μέρα, με βιασύνη και ταχύτητα. Οι κοινωνίες αλλάζουν καθημερινά κι οι συνήθειες, τα έθιμα, η συνοχή, κι οι αξίες ακόμη, μεταβάλλονται· όχι βέβαια οι θεμελιακές αξίες που συγκροτούν την κοινότητα.

Αλλά ας πουμε ένα παράδειγμα. Οι συγγενείς, οι γείτονες, η συζυγική ζωή. Στα παιδικά μας χρόνια γνωρίζαμε τα ξαδέρφια, τα πρώτα και τα δεύτερα. Χαιρετούσαμε και γνωρίζαμε τους γείτονες με τα ονόματα τους και τα επίθετά τους. Ήταν πιο ζεστές οι σχέσεις μας γενικά με όλους τους ανθρώπους. Δηλαδή επικρατούσε μια πιο οικεία ατμόσφαιρα, μια πιο ανθρώπινη, λένε πολλοί. Αλλά υπήρχε και το ψέμμα κι η υποκρισία κι ο εγωκεντρισμός, όλα αυτά που έχουμε «ψωμοτύρι» κάθε μέρα σήμερα. Και τα ανεχόμαστε σαν παράλυτοι, δίχως να μπορούμε να αντιδράσουμε ή να προβάλουμε μια μικρή διαμαρτυρία.

Κανονικά πρέπει να μάθεις να διαμαρτύρεσαι. Να λες, κυριοί εγώ διαμαρτύρομαι για το χαλάρωμα των ηθών, για την επιπολαιότητα, για τις άσκοπες δαπάνες, για το φιληδονισμό, τα πρωτόγονα φαγοπότια, τα μπουζούκια των κομπλεξικών και τα σπασμένα πιάτα. Το φανατισμό, τη ζήλεια, το φθόνο, την κακία, τη συκοφαντία, τα ποτά και τα ναρκωτικά. Διαμαρτύρομαι για την απουσία των νέων ποιητών, των νέων καλλιτεχνών, των νέων επιχειρηματιών με κοινωνική δράση για μια οικοκοινωνική ισορροπία.

Διαμαρτύρομαι για τα πολλά αυτοκίνητα και καυσαέρια και τις ταχύτητες και την αύξουσα γραφειοκρατία, για τους ανόητους πολιτικούς που ούτε ο λαός, ούτε οι άνθρωποι τους ενδιαφέρουν. Διαμαρτύρομαι με τους ασυνεπείς γιατρούς και τους ξεροκέφαλους αρχιτέκτονες της τυπολατρίας και μονοτονίας.

- Σιγά, σιγά, θα γίνεις και διαμαρτυρόμενος από ορθόδοξος.

- Μη μιλάς για τη θρησκεία και τους βουβούς θεολόγους και τους φτωχούς παπάδες και τους υπερóπτες κοσμικούς δεσποτάδες. Γι' αυτούς η πίστη έγινε εφήμερη εξουσία με παλάτια και έργα που πρέπει να βεβαιώσουν δημόσια την ανώτατη κοινωνική προσφορά. Ξέρω σε πιάνει απογοήτευση γιατί στο τέλος δεν έμεινε τίποτα όρθιο. Όλα πεσμένα, σαν αρσενικά σύκα, άνοστα και άσχημα.

- Δηλαδή εμείς οι νεοέλληνες του εικοστού πρώτου αιώνα δεν έχουμε ελπίδες για ένα καλύτερο μέλλον;

- Βλέπεις γελάω σαρκαστικά και σχεδόν υστερικά! Σκέψου ένα ναυαγό μέσα στον ωκεανό, γι' αυτό γελάω. Όταν σου λείπει η πυξίδα, όταν σου λείπουν και οι δυνάμεις κι όταν καν δε βλέπεις στεριά στον ορίζοντα, τι περιμένεις;

- Περιμένω να με δασκαλέψεις. Μάθε μου να γίνω Έλληνας, να σκέφτομαι ελληνικά, να ζω όπως πρέπει σ' αυτή τη χώρα, σ' αυτά τα βουνά, σ' αυτή τη θάλασσα, μ' αυτή την παράδοση, μ' αυτή την ιστορία.

- Θα σου μάθω να γίνεις επαγγελματίας Έλληνας. Είσαι υποχρεωμένος να γίνεις Έλληνας επαγγελματίας. Ο ελληνισμός δε σηκώνει ερασιτέχνες. Και για να γίνεις επαγγελματίας πρέπει ν' αχίσσεις απ' τις μικρές δουλειές, απ' τα καθαρίσματα και τα σκουπίδια. Και πρώτα-πρώτα πρέπει να μάθεις να ακούς, να υπακούς δηλαδή στον ανώτερό σου. Βέβαια δεν αναφέρομαι στην ιεραρχία των οργανώσεων όπου ο στρατηγός έχει την αρχηγία του στρατού και όλοι πρέπει να ακολουθούν τις διαταγές του.

- Τι είσαι; Αναρχικός! Δηλαδή δεν έχεις αρχές;

- Πρόσεξε λοιπόν, μια απ' τις πρώτες αρχές είναι να μάθεις ν' αναγνωρίζεις την ανωτερότητα των άλλων. Ανωτερότητα δε σημαίνει εξουσία, ούτε δόξες, ούτε λεφτά. Ο ανώτερός σου πρέπει να έχει προσόντα να σε καθοδηγήσει, να σε δασκαλέψει στην ενάρετη ζωή, στην πνευματικότητα, αλλά και στην ευτυχία της ζωής και της υγείας. Πρέπει λοιπόν να έχεις σαν καλή αγωγή την αυστηρή ανίχνευση του ανθρώπου που θα δεχθείς εθελοντικά σα δάσκαλο για να μάθεις όλα όσα απαιτεί το σοβαρό επάγγελμα του Έλληνα. Και βέβαια να είσαι βέβαιος ότι όλα αυτά τα μαθήματα απ' το δημοτικό μέχρι το δίπλωμά σου, είτε τεχνίτης είτε πανεπιστήμιο πρέπει να σε γεμίζουν με χαρά και συνεχή όρεξη να μαθαίνεις.

Να μαθαίνεις και να αγωνίζεσαι, να είσαι ο πρώτος. Οι τελευταίοι δε μας απασχολούν, γιατί αυτοί τα παράτησαν νωρίς και δε διάλεξαν καλό δάσκαλο. Ένα από τα πρώτα βασικά μαθήματα και ασκήσεις είναι η καλωσύνη. Να μάθεις να μοιράζεις καλωσύνη απ' την ψυχή σου, από μέσα σου. Αυτό σημαίνει ότι θα μάθεις πρώτα απ' όλα να μη φοβάσαι. Να μη φοβάσαι ούτε το άγνωστο ούτε την αδυναμία. Μη φοβάσαι λοιπόν ό,τι μπορεί να χάσεις. Μέσα σου έχεις άπλετο το φως του ήλιου, το φως της καλωσύνης. Θα τα πούμε βέβαια όλα αυτά με πρόγραμμα και σύστημα για να μάθεις να λάμπεις, να λάμπεις στους ανθρώπους με την καλωσύνη σου. Μάθε να παρηγορείς κι αν εσύ χρειάζεσαι παρηγοριά, μη διστάσεις να παρακαλέσεις να σε παρηγορήσουν, να σε συμπαρασταθούν.

Τώρα όμως θα μιλήσουμε για το μέλλον. Κάθε άνθρωπος πρέπει να προετοιμάζεται απο νωρίς, απο τα παιδικά του χρόνια για το μελλον. Το σημαντικότερο όργανο βέβαια γι' αυτή την προετοιμασία είναι τα όνειρα. Άκου λοιπον. Ονειρεύομαι να πετύχω στη ζωή μου πολλά, έχω πολλά σχέδια. Θα ήθελα να κάνω οικογένεια και παιδιά. Θέλω να έχω τουλάχιστον τρία παιδιά, αλλά προηγουμένως να κτίσω και μια μονοκατοικία, με κήπο βέβαια για λουλούδια και λίγα λαχανικά και συγχρόνως όμως να ανοίξω ένα εστιατόριο λέει ο Γιώργος. Εγώ θέλω να σπουδάσω και να είμαι ο καλύτερος μαθητής και ο πρώτος φοιτητής στον κλάδο μου, θέλω να σπουδάσω βιολογία και ειδικά βιοχημεία για να κάνω εφευρέσεις και να βοηθήσω να εξαφανισθεί η πείνα απο τη γη λέει η Μαρία. Εγώ θέλω να γίνω αρχιτέκτονας και εργολάβος για να

χτίζω τα πιο όμορφα σπίτια και κτίρια σε όλο το κόσμο. Τα κτίρια που θέλω να κτίσω να απαντούν στους πόθους και στα όνειρα των ανθρώπων για μια πιο ανθρώπινη ζωή στις πόλεις και στα χωριά. Τα ξενοδοχεία μου θέλω να τα αγαπούν οι άνθρωποι σαν τα ιστορικά αξιοθέατα. Να τα επισκέπτονται εκατομμύρια άνθρωποι γιατί είναι θαυμαστά και πρωτότυπα λέει ο Γιαννάκης.

Ζωή δίχως όνειρα είναι βαρετή, μονότονη και πρωτόγονη. Το όνειρο είναι σαν το νησί σωτηρίας για το ναυαγό. Είναι η ιδανική όαση στην οδοιπορία της ερήμου. Το όνειρο είναι η πυξίδα που δείχνει ολοκάθαρα το δρόμο. Είναι η εσωτερική δύναμη που δε χρειάζεται συμπαράσταση απ' έξω. Εφ' όσον έχεις βάλει προσωπικό όνειρο να γίνεις πανελληνιονίκης στα εκατό μέτρα θα αρχίζεις να προπονείσαι σιγά, σιγά για να φτάσεις στο στόχο σου. Και αν θέλεις να γίνεις πρωταθλητής Ευρώπης ή ακόμη παγκόσμιος πρωταθλητής, όλα μπορείς να τα πετύχεις. Το όνειρό σου είναι η αστείρευτη δύναμη που σου ψιθυρίζει συνέχεια: Κι άλλο. Μή σταματάς τις ασκήσεις, μη σταματάς ν' ανεβαίνεις.

Βέβαια εγώ σε συμβουλεύω να βάλεις σαν όνειρό σου τον ελληνισμό. Να γίνεις Έλληνας, ο πιο ειδικός, σπεσιαλίστας σε γνώσεις και πρακτικές εφαρμογές. Δηλαδή να λες είμαι ο πρώτος των Ελλήνων σε μόρφωση, συμπεριφορά, καλωσύνη και εξυπνάδα. Αλλά και να ψάξεις και να αναπτύξεις τα ταλέντα σου για το καλό των Ελλήνων, για το καλό όλου του κόσμου.

Απ' ό,τι καταλαβαίνω το όνειρό του Έλληνα είναι ένα. Να καταφέρει να ανοίξει δυνατότητες για χιλιάδες, για εκατομμύρια Ελληνόπουλα σ' έναν ευγενή διαγωνισμό των ιδεών. Των ιδεών που θα φέρουν ελπίδες θετικές για το μέλλον. Το όνειρο των ιδεών που είναι προς το παρόν αδιανόητες, άγνωστες, ασύλληπτες. Ιδέες που δεν εντοπίζονται με την εγκεφαλική διαφωτισμένη πολυξερία, παρά από τη διάνοια της ψυχής. Η ψυχή έχει πολλές αξίες και ιδέες μέσα της που ζουν ένα λήθαργο. Το όνειρο των ιδεών δε σταματάει ποτέ να ψάχνει, να συνδυάζει και να βρίσκει ιδέες που συναρπάζουν την ανθρωπότητα.

- Μπορείς να με βοηθήσεις μ' ένα παράδειγμα για να καταλάβω καλύτερα αυτό το μυστήριο όνειρο των ιδεών.

- Το κυριώτερο είναι η ουτοπική διάσταση. Ιδέες που ήδη υπάρχουν δε χρειάζονται ούτε εφεύρεση ούτε καμιά ανακάλυψη. Δηλαδή η ρόδα υπάρχει. Δε χρειάζεται ούτε νέα ρόδα, ούτε τι μπορεί να σημαίνει. Αυτό που συναρπάζει είναι οι ουτοπικές ιδέες. Ένα μικρό παράδειγμα. Σκέψου τις τεχνολογίες, όχι βέβαια τις τεχνικές με μηχανήματα και ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Να ένα όνειρο. Ή πολλά όνειρα για τη νεολαία της Ελλάδας: Η τεχνολογία της ευτυχίας. Μια ομάδα εργάζεται εντατικά να εξασφαλίσει στον άνθρωπο την ευτυχία. Ή την τεχνολογία της αγάπης, την τεχνολογία της ομορφιάς, την τεχνολογία της καλωσύνης.

Γιατί όλα αυτά απαιτούν τη συγκέντρωση των πληροφοριών για την εσωτερική κατάσταση του ανθρώπου, για την πνευματικότητα και βέβαια ερευνώντας τα βάθη της ανθρώπινης ψυχής. Διότι και η κατέυθυνση της τεχνικής εξέλιξης έχει κι αυτή τα όρια της. Υπάρχουν όρια κι η επιστήμη δε μπορεί να ερευνά και να πειραματίζεται δίχως τα όρια που βάζει το ένστικτο της ζωής, δηλαδή η ψυχή. Δηλαδή είναι δυνατόν οι επιστήμονες φυσικοί και αστροφυσικοί να ετοιμάζουν πειράματα για να κατασκευάσουν μια λεγόμενη «μαύρη τρύπα» και στο τέλος η μαύρη τρύπα των επιστημόνων να ρουφήξει τον πλανήτη μας ή ολόκληρο το σύμπαν;

- Όχι βέβαια, προτιμώ το όνειρο της τεχνολογίας της ομορφιάς.

- Ωραία λοιπόν. Βέβαια για να αποκτήσεις ένα όνειρο ή και πολλά όνειρα πρέπει να μπορείς να έχεις ορισμένες προϋποθέσεις σαν προσωπικότητα και σαν άτομο. Δηλαδή αν δεν έχεις την ασφάλεια της αυτοσυνείδησης, δηλαδή την ικανότητα να αποφασίζεις για την εντελώς προσωπική σου ανάπτυξη με όλες τις απαραίτητες ενέργειες. Δηλαδή πειθαρχία, πίστη, υπακοή και το κυριώτερο να έχεις μια υγιή αντίληψη, δηλαδή την αντίληψη της κοινής λογικής σ' ό,τι αφορά τον δυναμισμό της επιτυχίας στα κοινά μέτρα. Να ξέρεις δηλαδή τι είναι η ενέργεια των εκατό χιλιάδων ή το βάρος ενός εκατομμυρίου.

Άλλο είναι να συζητάς στο καφενείο για τα εκατομμύρια που θέλεις να κερδίζεις και άλλο είναι να γνωρίζεις τον τρόπο και το μόχθο να τα αποκτήσεις. Έτσι πριν απ' όλα πρέπει να παραδεχτείς ότι υπάρχει μια σκληρή ιεραρχία του μόχθου και της δημιουργίας. Όπως λέγεται, να μπορείς να είσαι αυτοδημιούργητος. Να ξεκινήσεις από φτωχή οικογένεια και να δημιουργήσεις στην κοινωνία περιουσία, καριέρα, όνομα.

Η προϋπόθεση να είσαι αυτοδημιούργητος είναι η προσωπική ασφάλεια κι η ισχυρή θέληση. Θα πρέπει δηλαδή να μάθεις το επάγγελμα του ατόμου. Όχι βέβαια του ατομιστή και εγωκεντριστή, αλλά να γίνεις άτομο. Αυτό σημαίνει να μπορείς να ελευθερωθείς από το σύνολο, απ' τους συγγενείς, απ' τους γείτονες, απ' τις παρέες και να εξετάσεις την προθυμία σου να αγωνιστείς, να σηκώσεις πολλά βάρη, δηλαδή να υπηρετήσεις το σύνολο. Φαίνεται λίγο παράδοξο αυτό, δεν είναι όμως.

Για να γίνεις άτομο πρέπει να μάθεις να υπακούς στα ανώτερα και το να στηρίζεις στη προσωπική σου θέληση, αυτό δε σημαίνει να μη θέλεις το καλό για το σύνολο. Τα μεγάλα σύνολα, όπως τα κόμματα για παράδειγμα, δεν είναι σε θέση να γνωρίζουν τι θέλουν συγκεκριμένα, ή ποιά είναι τα μέτρα που φέρνουν επιτυχία και ευτυχία. Οι πολιτικοί που έχουν ισχυρή θέληση δεν είναι βέβαια σε θέση να ξέρουν τι θέλει ο κάθε άνθρωπος. Αυτοί εξετάζουν και κρίνουν με την υποκειμενική τους προσωπική αξιολόγηση κι οι ψηφοφόροι εμπιστεύονται, ακολουθούν και ψηφίζουν.

Για να μπορείς να επιστρατεύεις και να συγκινείς τις μάζες πριν ανοίξεις το στόμα σου και αρχίζεις τον εκλογικό σου λόγο, να έχεις στο καρνέ σου και ορισμένα στάνταρ. Δηλαδή ας πούμε ότι προκάλεσες την προσοχή των στελεχών στο σχέδιο της καταπολέμησης της ανεργίας των νέων. Στα νεανικά σου χρόνια, στην καμπάνια κατά των ναρκωτικών, αγωνίστηκες σκληρά και στο πρόγραμμα αλληλεγγύης για σεισμοπαθείς κατάφερες παραπάνω απ' ό,τι σκέπτονταν και όριζαν τα διευθύνοντα μέλη.

Ο κόσμος, δηλαδή οι άνθρωποι θα έχουν να κάνουν με μια σειρά εμπειρίες και κατορθώματα που αποδεικνύουν την ικανότητά σου και το ταλέντο σου. Μάθε να μιλάς μια απλή και κατανοητή γλώσσα. Μικρές προτάσεις, απλές και πρακτικές. Και δείξε στους ανθρώπους ότι τους εκτιμάς και ότι είναι τιμή για σένα να τους αντιπροσωπεύεις και να αγωνιστείς γι' αυτούς.

Βέβαια οι παράμετροι για την πολιτική νίκη είναι πολύπλοκες και οι περισσότερες είναι άγνωστες και χαώδεις, δηλαδή σουρρεαλιστικές. Καμιά φορά φταίει η γραβάτα σου ή αυτοί που σε συνοδεύουν ή καμιά φορά ο αντίπαλος σου, άντρας ή γυναίκα είναι απλά πιο συμπαθής.

Κι η συμπάθεια έχει παράμετρες. Καμιά φορά είναι η ταπεινή και αφέλγη συμπεριφορά, την άλλη ίσως μια πιο αυταρχική έκφραση ή μήνυμα. Η τέχνη της πολιτικής νίκης είναι από τις δυσκολότερες. Στα επίπεδα ηγεσίας οι διαφορές ανάμεσα στην πολιτική οργάνωση και στη διεύθυνση των εταιριών μανάτζμεντ είναι μεγάλες, παρ' όλο που και στις δυο περιπτώσεις πρέπει να ενθουσιάζεις τους συνεργάτες σου και το μεγάλο κοινό είτε στην αγορά είτε στις εκλογές.

Άστα όμως αυτά, δεν πιστεύω να διαλέξεις ένα όνειρο να γίνεις βουλευτής, υπουργός ή και πρόεδρος δημοκρατίας.

Προς Θεού όμως κι αυτά μπορείς να διαλέξεις. Γιατί να μην ονειρευτής να γίνεις πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας; Βέβαια, αν επιμένεις, θ' ασχοληθούμε και μ' αυτό το θέμα.

Άλλη φορά όταν μιλάς με ανθρώπους πρέπει πάντα να ξέρεις καλά τι θέλεις. Βέβαια πάντα σε σχέση με το όνειρό σου. Και να ξέρεις τι θέλουν οι άλλοι από σένα. Μια συνάντηση με ανθρώπους είναι πάντα μια ενδιαφέρουσα περιπέτεια και μια ελπίδα τη σύγχρονη ώρα της συνάντησης να τη μετατρέψεις σε μια πρακτική άμεση εμπειρία, σ' ένα ανθρώπινο βίωμα μιας αρχής για μεγάλα, μέσα και μικρά σχέδια.

Λοιπόν άκου τι θα σου πω πριν ξεκινήσουμε για τις δέκα μέρες. Η συμφωνία μας είναι απλή και καθαρή. Δέκα μέρες μαζί θα είμαστε. Κάθε μέρα κι ένα θέμα, ή καλύτερα ένα ταξίδι, μια εκδρομή σε μια φανταστική περιπατητική περιπέτεια. Μέρα με τη μέρα θα σε πάω πιο κοντά στον κοινό στόχο να γίνεις δηλαδή Έλληνας επαγγελματίας.

Θα ψάξουμε μαζί όλες τις γωνιές και θα φωτίσουμε τα ξεχασμένα και τα σκοτεινά και τα απρόοπτα για να βρούμε μαζί τον τρόπο των Ελλήνων, το πνεύμα τους.

Πέρασαν είκοσι χρόνια από τότε που συναντηθήκαμε για πρώτη φορά. Ήταν σ' ένα καφενείο στη Νάουσα. Θυμάσαι; Και βέβαια μπορείς να πάρεις μαζί σου ό,τι θέλεις, σημειωματάρια και βιβλία κατ' εκλογήν. Θα αρχίζουμε με την ανατολή του ήλιου και θα τελειώνουμε όταν δύει ο ήλιος. Δέκα μέρες, δέκα διαφορετικές πόλεις, δέκα διάφορα στέκια. Από πόλη σε πόλη κι αν θέλεις με το τραίνο ή με το λεωφορείο, μαζί σ' αυτήν την πρωτότυπη κινούμενη ακαδημία. Η εποχή μας δε θέλει ούτε κήπους, ούτε δεντροστοιχίες. Πρέπει να βρισκόμαστε λοιπόν σε μια συνεχή μεταφορά τοπίων και πόλεων και καφενείων.

Τι αίσθημα έχεις; Τι λες, θα γίνεις Έλληνας ή θα σε φάει η μαύρη θάλασσα; Θα μπορείς να παίρνεις μαζί σου και φίλους και γυναίκες και ότι είδους ειδικούς τεχνικούς και φιλοσόφους.

- Και δεσποτάδες;

Γιατί όχι και δεσποτάδες. Φέρε όποιον ή όποια φίλη θέλεις, αρκεί να καταλαβαίνει τη γλώσσα μας. Φέρε και ξένους αν θέλεις. Φέρε Άραβες, Αφρικανούς, Αμερικάνους, Γερμανούς, ό,τι θέλεις. Με τους ξένους θα μιλάμε στ' αγγλικά. Για να δούμε!

Και βέβαια μπορείς να φέρεις και τους γονείς σου ή τα παιδιά σου ή τη γυναίκα σου. Καληνύχτα και όνειρα γλυκά. Αρχή αύριο με την ανατολή του ήλιου.

ΠΡΩΤΗ ΜΕΡΑ

ΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙ

Παράγγειλες δυο μέτριους και δυο κουλούρια τραγανά, καλοψημένα. Θυμάμαι, στα δικά μας τα χρόνια πίναμε τσάι φλαμουριάς κι ένα κομμάτι παξιμάδι, τρεις ελιές, η μερίδα μας. Ήμασταν πεντακόσια παιδιά απ' τα χωριά της Φλώρινας, της Ημαθίας και της Κοζάνης, ξυπόλητα τα περισσότερα. Οι Σέρβοι αντάρτες με τα μουλάρια μπροστά και πίσω, - η πορεία μας ατέλειωτη, στο μισό δρόμο πέσανε τρία αγόρια επί τόπου με πρησμένες κοιλιές και μάτια πρησμένα, - για να μας σώσουνε απ' τον πόλεμο του στρατού, απ' την εκδίκηση για τις αμαρτίες των γονιών μας.

Μετά από τρεις μήνες ήρθαν οι αντιπρόσωποι του ερυθρού σταυρού να μας παραλάβουν απ' το παιδομάζωμα για τη Ρωσία. Μας πήγαν στο σταθμό και ομάδες, ομάδες, μας κατέβαζαν στις στάσεις. Εμείς ήμασταν απ' τα χωριά της Ημαθίας.

Γυρίσαμε στα χωριά μας. Το σπίτι ήταν άδειο, χιόνιζε, είχε κρύο τσουχτερό. Στην κουζίνα βρήκα τη μικρή μου αδελφή. Έκλαιγε κι έτρεμε απ' το κρύο. Δε μιλούσε κι έκλαιγε απαρηγόρητα. Στην αυλή ήταν στοιβαγμένα ξύλα χλωρά, έκοψα δυο αγκαλιές κι άναψα τη σιδερένια σόμπα. Μπουμπούνισε, γέμισα την τσαγιέρα με νερό κι έβρασα για πρώτη φορά μόνος μου τσάι. Στην αποθήκη είχε λίγα παξιμάδια, τίποτε άλλο, ούτε ζάχαρη, ούτε λάδι.

Ύστερα γύρισαν όλα γρήγορα. Η πολιτοφυλακή μας πήγε στην πόλη. Είναι τα παιδιά της τραυματίας, λέγανε οι νοσοκόμες. Πλαγιάσαμε δίπλα στο νεκροτομείο του νοσοκομείου και κάθε βράδυ φέρνανε τα σκοτωμένα παιδιά. Οι νεκροί δε μιλάνε πια, τους στοίβαζαν βουβούς στα γρήγορα. “Γρήγορα! Γρήγορα!” Οι φαντάροι κάπνιζαν κι βρίζανε.

- Τι πράγματα θυμήθηκες!

Θυμάμαι, σου είπα, το πρώτο στρογγυλό τραπέζι μας. Ήρθε μια μέρα η ρωσοπρόσφυγα, η μαραγκός, με πριόνια και σκεπάρνια. Δούλεψε μια ολόκληρη μέρα η αντρογυναίκα απ' τον Καύκασο. Λεφτά δεν είχαμε να τη δώσουμε, αλλά θάφερνε το γιο της να μείνει στο χωριό ένα μήνα, παραθεριστής. Ήτανε αδύνατος σωματικά. Τον φέρανε από τη Ρωσία κι η γριά η μάνα του, η μαραγκός με τα χοντρά γυαλιά έπαιρνε παραγγελίες και δούλευε μόνο και μόνο να σώσει το μονάκριβο γιο της. Την υγεία του να έχει, έλεγε και κάπνιζε τα πιο βαριά σέρτικα τσιγάρα απ' τους μεγάλους πάκους των εκατό.

Στα εβραϊκά κάηκαν όλες οι παράγκες των προσφύγων, δεν έμεινε ούτε μια. Η Πυροσβεστική δεν είχε αντλίες και τα λάστιχα ήταν τρύπια. Η Ρωσοπρόσφυγα μαραγκός ήρθε στο χωριό με το γιο της μετά τη μεγάλη πυρκαγιά. Η μάνα μας τους καλοδέχτηκε κι έστρωσε στο στρογγυλό χαμηλό τραπέζι. Το τραπέζι μου.

Αυτό ήταν το τραπέζι μου απ' την παιδική μου μνήμη, που μας καλούσε στο φτωχό φαγητό. Πρωί και βράδυ όλοι καθόμασταν στα χαμηλά σκαμνιά και περιμέναμε τη μάνα να μοιράσει τα ξύλινα κουτάλια του Αμανάτη του Κωφού. Δέκα άτομα γύρω-γύρω απ' τη μικρή κατσαρόλα και μια φέτα ψωμί. Δέκα κουτάλια, δέκα φέτες ψωμί και στη μέση η κατσαρόλα με αριάνι από φρέσκο γιαούρτι.

Αχ αυτό το στρογγυλό τραπέζι, σα μια παμπάλαια εστία μας έδενε, σαν κέντρο, δέκα ψυχές στο μικρό κύκλο της ζωής μας, αδέρφια, ξαδέρφια, ξένοι περαστικοί. Κάθε μέρα δέκα ξύλινα κουτάλια, δέκα φέτες μαύρο ψωμί, με το σταυρό μας. Δίχως σταυρό δεν έτρωγε κανείς. Κι η σόμπα μπουμπούνιζε και κοκκίνιζε.

Πρέπει να μάθεις να τρως με παρέα, παρέα με γνωστούς και αγνώστους, Αλβανούς και Πακιστανούς και Τσιγγάνους. Η μάνα μου αγαπούσε και εκτιμούσε τους Τσιγγάνους. Βάφτισε σαράντα παιδιά, γιατί το θεωρούσε αμαρτία να μη βρίσκεται άνθρωπος να γίνει ανάδοχος. Οι Τσιγγάνοι γνώριζαν τη μάνα μου και δεν περνούσε μέρα να μην είναι κι ένας Τσιγγάνος στο τραπέζι μας. Διάλεγε τους πιο φτωχούς, ιδιαίτερα το χειμώνα με τα κρύα και τα χιόνια.

Θεέ μου τι φτώχεια! Ερχόταν με τα μουλάρια οχτώ ώρες δρόμο να πουλήσουν ξύλα και δαδί στο παζάρι. Ερχόταν κι έπεφταν σαν υπνοβάτες στα στρώματα. Χαιρόμασταν πάντα να τους βγάζουμε τις βρεγμένες χοντροπλεγμένες κάλτσες και να τους πλένουμε τα πόδια. Χαιρόμασταν και το είχαμε τιμή μας να εξυπηρετούμε τους φτωχούς γνωστούς της μάνας.

Κι ο Χριστός το ίδιο έκανε, μας έλεγε. Με τους παρατημένους, τους φτωχούς, καθόταν κι έτρωγε. Μακάριοι οι φτωχοί, έλεγε η μάνα μας. Μακάριοι οι φτωχοί, ότι αυτών είναι η βασιλεία των ουρανών.

Μάθε να συνεστιάζεις με τους φτωχούς, τους ζητιάνους. Να τους

καλείς στο τραπέζι σου. Σ' όλη σου τη ζωή μην υπολογίζεις και μετράς. Μοίρασε το φαγητό σου με τους πεινασμένους, τους οδοιπόρους, τους φτωχούς. Μη σκέπτεσαι τιμές και δόξες με τους πλούσιους. Ψάχνε τους δυστυχισμένους και κάλεσέ τους στο τραπέζι σου. Σ' αυτό το στρογγυλό, χαμηλό τραπέζι σου. Το τραπέζι της ταπεινότητας και της ευσπλαχνίας.

Ο Χριστός έστελνε τους Αποστόλους του, ξυπόλητους, δίχως ζητιάνικη σακούλα κι ούτε ψωμί κι ελιές για το μεγάλο ταξίδι. Κάνετε θαύματα, φέρτε το ουράνιο βασίλειο κι όλα θα σας δοθούν· κι ένα φιλόξενο τραπέζι κι ένα φιλόξενο σπίτι.

Δέστε τα πουλιά! Ποιος τα φροντίζει; Δεν τα φροντίζει ο Θεός; Κι ο Πατέρας όλων δε θα φροντίσει για τα παιδιά Του, τους ανθρώπους;

Το φαγητό, η τροφή μας, δεν είναι μόνο και μόνο για να τρως. Θα φας γιατί έχεις μπροστά σου να εκπληρώσεις ένα έργο. Ποιο είναι το έργο σου; Είναι βαρύ, χειρωνακτικό; Θα τρως ανάλογα με το μόχθο σου. Το φαγητό θέλει κίνηση. Ό,τι τρως πρέπει να το κάψεις. Η καύση γίνεται με την κίνηση. Περπάτα μια ώρα, δυο ώρες, για να γίνει η καύση στο σώμα. Αν δεν κινείσαι θα υποφέρεις από παχυσαρκία και λίπος. Σκέψου να βάζεις κάθε μέρα βενζίνη στο αυτοκίνητό σου και να το αφήνεις παρκαρισμένο. Τότε τι το γεμίζεις και το ξαναγεμίζεις κάθε μέρα με βενζίνη; Θα σκάσει κάποτε απ' το πολύ γέμισμα.

Το φαγητό σου δεν είναι μόνο και μόνο να ικανοποιείς τη γεύση και να φουσκώνεις την κοιλιά. Το φαγητό είναι ενέργεια που χρειάζεσαι για το έργο σου. Τρως για να πραγματοποιήσεις τα όνειρά σου, για να μπορείς να εργάζεσαι. Και το όνειρό σου πρέπει να έχει πάντα στόχο αγαθό. Να φροντίζεις τα παιδιά σου, να τα εξασφαλίζεις ένα αγαθό κι ευτυχισμένο μέλλον, να τα δασκαλεύεις στο πνεύμα του καλού, να μοιράζεις τα αγαθά σου με ανθρώπους που είναι δυστυχισμένοι, ξεχασμένοι, παρατημένοι, απογοητευμένοι. Το έργο σου να ενθουσιάζει το περιβάλλον σου, να γίνεται παράδειγμα φωτεινό και να δοξάζουν οι άνθρωποι το όνομα του Θεού.

Μάθε γιε μου να είσαι ευγνώμων στους ανθρώπους και στο Θεό. Δεν υπάρχει μεγαλύτερη αμαρτία απ' την αχαριστία. Το έργο μας και τα χρέη μας δεν τελειώνουν ποτέ. Αυτή είναι η συμβουλή μου κι η διαθήκη μου. Κάν' τα για χατίρι της μάνας σου και για ευγνωμοσύνη στο Θεό. Κάθε μέρα να είσαι έτοιμος με μάτια δεκατέσσερα για να βρεις τα σημάδια να μπορείς να εξηγείς και να εφαρμόζεις την ευσπλαχνία και την καλοσύνη. Όλα τα άλλα είναι τετριμμένα και φτηνά.

Αλλά!... Αλλά η καλύτερη τροφή, το νοστιμότερο φαγητό είναι το γεύμα του Θεού. Το γεύμα, το πνεύμα. Ένα κομμάτι μαύρο ψωμί και τρεις ελιές πάνω στο στρογγυλό τραπέζι με χοντρό λινό άσπρο τραπέζομάντιλο κι ένα κλαδί δάφνης. Καλεσμένη η γεροντοκόρη ποιήτρια, μια κανάτα νερό και δυο κρυσταλλένια ποτήρια. Το ψωμί μοσχοβο-

λάει σιτάρι αλεσμένο, ζεστό. Οι κινήσεις αργές, ήχοι βαριοί, τα μάτια χάνονται στις ματιές, οι λέξεις ψιθυριστές. Είναι ο μυστικός δείπνος που ενώνει δυο ψυχές. Είναι το τραπέζι της λιτότητας, το φαγητό της φτώχειας, της νηστείας.

Η νηστεία θέλει τέχνη και πρώτα απ' όλα χρόνο. Ώρες μετρημένες ώσπου να ενωθούν δυο πνεύματα εντελώς αφημένα στο χάος του Θεού. Μ' αυτό το ψωμί χορταίνουν πέντε χιλιάδες.

Μάθε να μετατρέπεις την πείνα σε πνεύμα. Μάθε να αντιστέκεσαι στην πείνα με τα μαθήματα της αναχώρησης. Οι αναχωρητές είναι ξυπόλητοι, δίχως σάκο ζητιάνου. Μάθε να τρως σιγά, σιγά, τα ψίχουλα, σαν περιστέρι. Άσε το ψωμί να λειώνει από μόνο του στο στόμα σου δίχως τις μυλόπετρες. Κάπου, κάπου, τρίψε ένα φύλλο δάφνης και μύριζε, μύριζε τα δαφνόφυλλα κι άσε το πνεύμα σου να λευτερώνεται απ' τα τετριμμένα, τις μέριμνες του βίου.

Φύγε μακριά, παράτα τη βία και τη βιασύνη. Κλείσε την πόρτα του δρόμου, του γραφείου, των θορύβων. Μη νοιάζεσαι για τίποτε. Άσε το γεύμα το φτωχό, με το νερό, τις ελιές και το ψωμί να σε πάει σ' ένα σύμπαν μακρινό μαζί με την αεροσυνοδό σου, την ποιήτρια. Αυτό είναι το γεύμα της προσωπικής λυρικής ποίησης. Κι άσε τη γριά ποιήτρια να απαγγέλλει ποιήματα του έρωτα και του θανάτου. Στο γεύμα των ποιητών δε φλυαρούνε. Διάβασε ένα ποίημα του Ελύτη, ένα μόνο, κι άσε το βιβλίο ανοιχτό να αερίζεται το πνεύμα του.

Ξέρεις πόσο μεγάλος είναι ο Θεός. Σκέψου λίγο σ' αυτό το δείπνο της θείας ευχαριστίας το μέγεθος και την πληρότητά του. Βάζε τάξη στη ζωή σου και μάθε να τρέφεσαι με πνεύμα. Πόσες φορές το μήνα, πόσες μέρες, πόσες ώρες.

Η ζωή στην Ελλάδα θέλει αντίσταση. Μάθε να αντιστέκεσαι εκεί ανάμεσα στους λαίμαργους που ζεις. Όχι πολυφαγία, κοιλιοδουλεία και φασαρίες και ποτά και γκαρσόνια που βρίζουν και μετράν με λύσσα τα κέρματα που μένουν στο τραπέζι. Δυο μέρες την εβδομάδα είναι αρκετές, τρεις ώρες γεύμα της πείνας, γεύμα του Θεού, είναι καλή πρόκληση. Και σκέψου, πιο νόστιμο δείπνο δε βρίσκεται αλλού. Μακριά απ' τα κοσμικά κέντρα και τις θορυβώδεις ταβέρνες και τις πιτσαρίες και τα ψητοπωλεία και τους γύρους και τις πίτες. Μακριά απ' τα ζαχαροπλαστεία και τα σκοτεινά μπαρ με τα ποτά και τα τσιγάρα.

Ό,τι τρως σε θανατώνει, σε βαραίνει. Μόνο με το γεύμα του Θεού μπορείς να αποφύγεις το θάνατο και τον καρκίνο. Θέλει πολύ μαεστρία στο φαγητό της Ελλάδας, γιατί θα σε ξεγελάσουν και θα ερεθίζεις τα ένστικτα και το στομάχι. Θα φουσκώσουν οι κοιλιές. Η κοιλιά είναι μια αδιάντροπη ασχήμια.

Μη σε ξεγελάν οι μυρωδιές κι οι λιχουδιές. Μάθε να πεινάς. Να πεινάς και να ευχαριστιέσαι και να ευγνωμονείς τις ώρες της αντίστασης, της νίκης στον καθημερινό πόλεμο της αυτοκινητοπολιτείας με τα καυσα-

έρια και την κατάντια της πεζότητας.

Το νερό, οι ελιές και το ψωμί θα σε ανεβάζουν στα περήφανα βουνά της πατρίδας μας. Στις αέναες ορειβασίες, μέσα στο άπλετο οξυγόνο και θυμάρι, χάνεις κάθε βάρος και γίνεσαι γαλάζιος, άυλος, διαφανής. Όλα βαφτίζονται σ' αυτές τις ανείπωτες πτυχές του γαλάζιου, γαλανού, ρόδινου, χρυσαφένιου ουρανού.

Λες γιατί σου τα λέω όλα αυτά. Ρωτάς που καταλήγουν όλα, που μας πηγαίνουν; Τι έχεις στο νου σου; ρωτάς και ξαναρωτάς.

- Σκέψου λοιπόν τι φαγητά πετούν οι άνθρωποι στα σκουπίδια! Στα φαγητά που ούτε καν τα άγγιξαν σβήνουν τα τσιγάρα! Εκείνο δε μ' αρέσει κι εκείνο είναι αλμυρό και το άλλο ξινό. Εκατομμύρια κιλά φαγητά άχρηστα στα σκουπίδια, στα γουρούνια.

- Δηλαδή τι; Να μαζεύω τα αποφάγια στα σκουπίδια; Αυτό μου προτείνεις;

- Όχι βέβαια! Έχω μια ιδέα. Άκου μπορεί κάτι χρήσιμο να βγει απ' αυτή την ιδέα.

- Λέγε λοιπόν. Με κάνεις περίεργο.

- Σκέφτομαι αυτό το χαμηλό τραπέζι να μας γίνει σύμβολο και να καλέσουμε όλους τους φτωχούς του κόσμου να φάνε μαζί μας. Πρόσεξε το τι σημαίνει να ξοδεύονται τόσα τρόφιμα και τόσα χρήματα. Στην ουσία μια άσκοπη σπατάλη. Αν υπολογίζαμε πόσα εκατομμύρια χάνονται, καταστρέφονται κάθε μέρα κι αν είχαμε τρόπο όλα αυτά τα φαγητά να τα στέλναμε στην Αφρική, στα παιδιά που πεινάν και πεθαίνουν χιλιάδες κάθε μέρα, όλα τα προβλήματα λύνονται. Κι αν αυτό είναι ένα πρόβλημα με το οποίο μπορούμε να βοηθήσουμε τα πεινασμένα παιδιά στον κόσμο, να αρχίσουμε αμέσως την οργάνωση. Όλα με άμεση δράση οργανώνονται.

Ξέρεις πόσα χρήματα χάνονται κάθε μέρα; Κάθε μέρα ξοδεύουν οι Έλληνες εκατομμύρια! Σκέψου να βγει ένας νόμος κάθε Έλληνας να προσφέρει ένα ευρώ. Μέσα σε μια μέρα μπορούν να συγκεντρωθούν δέκα εκατομμύρια ευρώ. Σε διάστημα τριών μηνών μαζεύεται ένα δισεκατομμύριο. Με ένα δισεκατομμύριο ευρώ μπορούμε να σταματήσουμε το θάνατο από πείνα σε εκατοντάδες χιλιάδες παιδιά της Αφρικής.

Τίποτε δεν είναι ακατόρθωτο. Αρχίζεις από τη μικρή ενορία με το γέρο παπά και τους επίτροπους. Οργανώνεται η πρώτη μικρή επιτροπή. Το σχέδιο είναι απλό: Να στείλουμε χίλια μεγάλα φορτηγά με τα βασικά τρόφιμα στην Αφρική. Χίλια φορτηγά ψωμιά κι αλεύρια και λάδια, τυριά και φασόλια και μακαρόνια και ζάχαρη και φρούτα στα φορτηγά ψυγεία. Αλλά βλέπεις, θέλει πείσμα και θέληση ισχυρή. Δηλαδή δε θέλεις να σωθούν τα πεινασμένα παιδιά της Αφρικής;

Δούλευε για τη φτώχεια και τα πεινασμένα παιδιά. Μέρα και νύχτα. Να μια εργασία που φέρνει ευτυχία σε όλους που συμμετέχουν. Πάρε κι άνεργους μαζί σου και δώσε την ευκαιρία για μια εργασία με νόημα και περιεχόμενο. Το αγώγι ξυπνάει τον αγωγιάτη. Απ' τη μια ενορία στην άλλη. Πολλαπλασίασε τα στελέχη και πήγαινε και σ' άλλες πόλεις. Να μια γενναία ελληνική συμμαχία. Όλες οι πόλεις και κωμοπόλεις να μαζέψουν μήνα με το μήνα πάνω από χίλια φορτηγά. Στο φέρν-μποτ κι απ' τον Πειραιά στην Αλεξάνδρεια, κι απ' την Αλεξάνδρεια στο Σουδάν, στην Αιθιοπία, στο Κονγκό και στη Νιγηρία, παντού όπου πεινάνε τα παιδιά.

Με το παράδειγμα σου θα ενθουσιάσεις κι άλλα πρόσωπα που είναι πρόθυμα να βοηθήσουν, να παρατήσουν την άνοστη υπαλληλία, την υπεροπτική καριέρα και να μπουν σ' αυτό τον ανταγωνισμό της ευσπλαχνίας σ' όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Να λένε: Μάλιστα, αυτό το παράδειγμα των Ελλήνων να το μιμηθούμε κι εμείς οι Ιταλοί, οι Γάλλοι, οι Γερμανοί, όλοι οι αγαθοεργείς πολίτες της Ευρώπης και να αρχίσουν να ισχύουν αξίες παμπάλαιες που ξεχάστηκαν χρόνια. Και να σκεφθούμε έτσι ότι όλοι όσοι πεινούν είναι αδελφιά μας κι έχουν άμεση ανάγκη τη δική μας δραστηριότητα και το οργανωτικό ταλέντο και την ευσπλαχνία μας.

Βλέπεις τι μπορείς ν' ανοίξεις; Έναν τεράστιο οργανισμό με γραφεία και μεσολαβητές κι απεσταλμένους επί τόπου, για να μπορούν να εξασφαλίσουν τη βοήθεια στους δυστυχισμένους. Βλέπεις, με ρωτούσες τι να σπουδάσεις. Αν θέλεις να βοηθήσεις δε χρειάζεται ούτε πανεπιστήμιο, ούτε ντοκτορά. Να! Βλέπεις τώρα τον πρώτο επαγγελματία Έλληνα διευθυντή της Unicef, της Αποστολικής Διακονίας, της «Χάριτος» του Ο.Η.Ε.

- Όλα ωραία και ρόδινα μας τα λες. Αφού ξέρεις ότι στην καθημερινή ζωή τα πράγματα παίρνουν άλλη ροή. Μπορεί- και οπωσδήποτε μπορεί,- όλα να είναι δυνατά, αλλά αυτά είναι θεωρία. Πρακτικά δεν αλλάζει τίποτε. Εντάξει, πες ότι μαζεύτηκαν τα χρήματα και κανείς δεν πεινάει πια. Κι ύστερα; Άλλαξε η κοινωνία; Θα σταματήσουν οι φόνοι, οι κλοπές, όλες οι αμαρτίες, το μίσος, η περιφρόνηση, η υπεροψία;

- Όχι βέβαια. Αλλά μ' ένα παρόμοιο αποτέλεσμα μεγαλώνουν οι ελπίδες και για όλα τ' άλλα. Αρκεί να αρχίσεις από κάπου. Ο αγώνας θα φέρει κοντά σου κι άλλους ανθρώπους, φίλους, συνεργάτες κι όλα αυτά είναι μια προϋπόθεση να ξεκινήσεις τον επόμενο στόχο την κοινοκτημοσύνη, την κοινή περιουσία, την κοινοβιακή ζωή, όπου δε χρειάζονται προσωπικές επιδείξεις αλλά ο κοινός αγώνας για να μπορέσεις να λευτερωθείς απ' το στρες και την πολυφαγία. Για να γίνω κατανοητός η λιτότητα, η νηστεία, η άσκηση, δεν είναι ούτε αυτοσκοπός, ούτε κάτι το ιδιαίτερο. Είναι όλα μέσα για μια πιο χαλαρή κι ανθρώπινη ζωή.

- Ε, τότε ας πάμε όλοι στο Άγιο Όρος να ζήσουμε τη μοναχική ζωή της

πίστης και της λατρείας.

- Άκου φίλε, μην πετάγεις απ' το ένα επίπεδο στο άλλο. Στο Άγιο Όρος δε μπορούνε να πάνε όλοι. Τόσα μοναστήρια δεν υπάρχουν. Απ' ό,τι ξέρω υπάρχουν είκοσι μεγάλα μοναστήρια και μερικές σκώριες σκήτες με τους γέροντές τους.

- *Ε, τότε τι προτείνεις;*

- Τι προτείνω; Δεν καταλαβαίνεις τη λύση μου; Προτείνω το αντίθετο! Το Άγιο Όρος να απλωθεί στην κοσμική κοινωνία, να μπει στην καθημερινή ζωή σ' όλες τις πόλεις, σ' όλα τα χωριά. Το «γεύμα του Θεού», δηλαδή ο δείπνος ο μυστικός, είναι η αρχή, είναι το πρώτο βήμα, η μικρή άσκηση του αόρατου Αγίου Όρους στην Αθήνα, στη Θεσσαλονίκη, στην Πάτρα, στη Λάρισα.

Το Άγιο Όρος δεν είναι μονάχα ένας τόπος, είναι πιο πολύ μια ιδέα της πνευματικής δράσης, της πνευματικής εγρήγορσης. Εκεί θα φανεί η μαεστρία της πίστης. Το Άγιο Όρος της Αθήνας' η Ακρόπολη κι οι δεντρόφυτες περιοχές γύρω της. Κάθε Κυριακή μαζεύονται όλοι οι Αθηναίοι μοναχοί γύρω απ' την Ακρόπολη, στις μεγάλες χριστιανικές αγάπες της φιλαδέλφειας, της αλληλεγγύης, της συμπαράστασης, για να ακούσουν το κήρυγμα του ιερού βουνού.

Μακάριοι οι φτωχοί τω πνεύματι, δηλαδή όσοι νιώθουν τον εαυτό τους φτωχό μπροστά στο Θεό. Μακάριοι όσοι έχουν καθαρή καρδιά. Μακάριοι όσοι πεινούν και διψούν για την επικράτηση του θελήματος του Θεού. Μακάριοι όσοι δείχνουν έλεος στους άλλους, γιατί σ' αυτούς θα δείξει ο Θεός το έλεος του. Και μαζί κι οι πατέρες κι οι σεβασμιότατοι κι οι διάκονοι κι οι ιεροψάλτες να χορτάσουν στο κοινό γεύμα, όπως οι πέντε χιλιάδες με τους πέντε άρτους και τα πέντε ψάρια.

Η Κυριακή της πραγματικής θείας ευχαριστίας. Όλοι μαζί μακριά απ' τις βίλες και τα πολυτελή διαμερίσματα να μοιράσουμε την ευσπλαχνία μας με τους πραγματικά φτωχούς, τους παρατημένους, τους απελπισμένους και να νιώσουν όλοι αυτή την εσωτερική χαρά της ζωής, τη δύναμη των ζωντανών που βλέπουν την ίδια τη ζωή σαν προνόμιο και θείο δώρο της ευγνωμοσύνης. Κάτι που παραμένει ακόμη ζωντανό και το ζούμε τη νύχτα της Ανάστασης, αυτή τη δύναμη που μας κάνει να νιώθουμε όλους τους ανθρώπους αδέρφια μας.

Να τα πραγματικά event. Τύφλα να 'χουν τα κοντσέρτα κι το ποδόσφαιρο που προσφέρουν μόνο εκμετάλλευση κι απογοήτευση. Το Άγιο Όρος της Ακρόπολης θα φέρνει αυτή την πραγματική αίσθηση, αυτό το βίωμα που αξίζει η ζωή. Η ζωή θέλει ουσιαστικά βιώματα, θέλει πνευματικά γεγονότα και δεν ξεγελιέται με διασκεδάσεις και ψυχαγωγίες.

Άσε που δεν είσαι ο ασήμαντος θεατής που καταναλώνει κι ακριβοπληρώνει το θέαμα. Είσαι ένας μέσα στο σύνολο, νιώθεις τη δική σου προσωπική ζωή να ενώνεται με όλες τις ζωές. Αυτή είναι η ευλογία της

μεγάλης ζωής στην ατομική ζωή, του μεγάλου νου στο μικρό μας νου. Η ζωή αισθάνεται σφρίγος και περηφάνια όταν βρίσκεται σ' αυτή τη φάση της ένωσης με το σύνολο, δίχως διακρίσεις και πρώτες θέσεις. Είναι πιο αναγκαία δράση να μεταφέρει ο καθένας τη ζωή του με καθαρή καρδιά σ' όλες αυτές τις ζωές που νιώθουν το ίδιο αίσθημα, την κοινή χαρά της ευγνωμοσύνης, της ευχαριστίας, όπως ένιωθαν όλοι οι πρώτοι χριστιανοί στις πρώτες αγάπες.

Να γιατί πρέπει να οργανώσουμε όλοι μαζί, όλοι οι Έλληνες, αυτές τις συναντήσεις στο πνεύμα του Αγίου Όρους μ' ένα κομμάτι ψωμί και τρεις ελιές. Τι ρίγος και τι συγκίνηση θ' ανεβαίνει στον ουρανό σ' αυτές τις συναντήσεις της πίστης, της αγάπης, της ειρήνης, της φιλαδέλφειας, της πραγματικής φιλίας.

Θα σου εμπιστευθώ τώρα ένα μυστικό. Πρόκειται για μια σούπα θαύμα. Τη συνταγή την έχω απ' τη μητέρα μου. Είναι η σούπα που η μάνα μου κι η γιαγιά μου μαγείρευαν το χειμώνα. Είναι η σούπα της νηστείας. Εγώ την ονομάζω σούπα-θαύμα γιατί ένα-δυο πιάτα και λίγο μαύρο ψωμί σε αλλάζει όλη τη διάθεση απ' την αδράνεια και το πέσιμο. Πρόκειται για τη λαχανόσουπα της νηστείας. Πρώτα απ' όλα σε χορταίνει κι η νοστιμάδα της έχει κάτι το μαγικό. Σου αλλάζει τα κέφια. Η μητέρα μου την έτρωγε τρεις μέρες, μεσημέρι και βράδυ. Χορταίνει και ευφραίνει. Όλοι έλεγαν πως έχουν τα παιδιά της κόκκινα μάγουλα, αφού ούτε κρέας, ούτε βούτυρα και ψάρια τρώνε. Η λαχανόσουπα χορταίνει και φέρνει μια ανεξήγητη ευφορία με μισό κιλό λάχανο. Η μάνα μου προτιμούσε πάντα τα μαύρα λάχανα των Ποντίων.

Και τι δεν είχε μέσα! Καρότα, κρεμμύδια, σκόρδα, φρέσκα φασολάκια, σέλινο και δυο πιπεριές, μια ντομάτα. Μετά το τσιγάρισμα των κρεμμυδιών και των σκόρδων, - τα σκόρδα ολόκληρες οι σκλήθρες, - το ψιλοκομμένο λάχανο και όταν παίρνουν όλα την πρώτη βράση μια χούφτα ρίγανη και πέντε έξη φύλλα τσάι του βουνού και λίγο φρέσκο βασιλικό και φυσικά προς το τέλος και λίγο ως μέτριο ελαιόλαδο παρθένο. Βάλε και λίγο ξύδι, καμιά φορά έβαζε και λίγο ρύζι ή αντί για πράσινα φασολάκια τα μαύρα φασόλια.

Η γεύση της δεν περιγράφεται. Ειδικά για σένα που δουλεύεις σε γραφείο κι έμαθες στα κρέατα και τα βαριά φαγητά, έχεις ανάγκη από καθαρισμό του αίματος. Η λαχανόσουπα, η σούπα της νηστείας, δε χρειάζεται ούτε κρέατα, ούτε τυριά και σαλάμια, μόνο μια φέτα μαύρο ψωμί και ξαναβρίσκεις τα κέφια σου. Η νηστεία δεν είναι καμιά βαρετή συνήθεια. Με τη λαχανόσουπα και χορταίνεις και χαίρεσαι. Αισθάνεσαι να λευτερώνεσαι από όλα τα άχρηστα λίπη και κρέατα.

- *Μα πως είναι δυνατόν μια τόσο συνηθισμένη σούπα να έχει τόση δύναμη;*

- Κι όμως σου δίνει ενέργεια και ικανοποίηση. Και δε θέλει καμιά μεγάλη μαεστρία, όλοι μπορούν να τη μαγειρέψουν. Και συ ο ίδιος φάγε μια φορά αυτή τη λαχανόσουπα και βλέπουμε. Βάλε και δυο μικρά καυτερά πιπέρια, αν την προτιμάς και πιο πικάντικη. Και βέβαια κάλεσε φίλους και συναδέλφους σ' ένα γεύμα νηστείας. Και μη διστάζεις να υπερασπίζεσαι ανοιχτά τη νηστεία. Η νηστεία δε δίνει μόνο υγεία στο σώμα αλλά καταπραΰνει τα ένστικτα, κάνει τον άνθρωπο ήπιο και τον προετοιμάζει για την πνευματική του συγκέντρωση. Κι ας σε θεωρούν λίγο παράξενο και συντηρητικό. Και τι έγινε;

Ξέρεις γιατί είναι τα φασόλια τα νερόβραστα νόστιμα; Έφαγες καμιά φορά απ' τα μεγάλα καζάνια της Έξω Παναγιάς στη Σαντορίνη το Δεκαπενταύγουστο. Και τις βραστές πατάτες της παραμονής των Φώτων και του Προδρόμου του Τιμίου, είκοσι εννιά Αυγούστου.

- Τι λες; Που οφείλεται η νοστιμιά τους;

- Αχ Θεέ μου! Έχουν αυτή τη νοστιμιά που έχουν τα φαγητά, όσο και λιτά κι αν είναι, γιατί όλοι τρώνε το ίδιο. Το φαγητό ενώνει τους ανθρώπους κι αυτό το αίσθημα της κοινής τράπεζας μετατρέπει οποιοδήποτε λιτό έδεσμα σε απεριγραπτη νοστιμάδα. Όλα συμβάλλουν σ' αυτή τη γεύση. Η θεία λειτουργία, οι ψαλμωδίες κι οι παπάδες κι όλοι οι πιστοί που συμμετέχουν στο πανηγύρι. Εκεί οι αισθήσεις κι ο νους μεταβάλλουν, μεταμορφώνουν την πιο συνηθισμένη φασολάδα σε ντελικάτεσεν, σε κορυφαία γεύση από μάγειρες με πέντε σκούφους.

Το ίδιο γίνεται και με το αγιασμένο νερό. Το αγιασμένο νερό των Φώτων, για δοκίμασέ το μια φορά με προσοχή, έχει κι αυτό μια σπάνια γεύση, όπως κι η γεύση της θείας κοινωνίας. Η γεύση της κοινωνίας ανήκει στις πιο σπάνιες για την ψυχή του ανθρώπου.

Ό,τι και να σου λέω ένα πράγμα να ξέρεις, το φαγητό θέλει τελετουργία και χρόνο. Τρώγε αργά και καλό μάσημα και πίνε, πίνε μπόλικο νερό. Το νερό είναι απαραίτητο. Δυο λίτρα νερό χρειάζονται την ημέρα, το νερό είναι υγεία. Η τελετουργία θέλει βέβαια μια μαεστρία, όπως κι η σκηνοθεσία του τραπεζιού. Βάζε σε πιάτα με νερό ροδοπέταλα κι άνθη λεμονιάς και μικρά ματσάκια δυόσμο ή δεντρολίβανο. Η τελετουργία μετατρέπει το πιο κοινό γεύμα σε μια σημαντική πράξη, με μια τάση για πνευματικό στοχασμό. Το στοχασμό της λιτότητας, της ταπεινότητας και της ευγνωμοσύνης.

Το τι θα φας δεν παίζει και τόσο μεγάλο ρόλο, αλλά το πως τρως με πολιτισμό και στοχασμό. Βιασύνη στο φαγητό δεν επιτρέπεται γιατί η τροφή μας κρατάει στη ζωή και για τη ζωή είναι απαραίτητη η ηρεμία κι η προετοιμασία για το στόχο σου. Φάγε λοιπόν έχοντας στο νου σου τον καλό λόγο, την καλοσύνη, την αγαθοεργία, την καθαρή ματιά, την συμπάρασταση. Παντού, όπου κι αν βρίσκεσαι, στο δρόμο, στη δουλειά, στο γραφείο, στο λεωφορείο, στο ταξί, στα χείλη σου πάντα το

λόγο τον καλό. Μη σε ερεθίζουν τα βρομόλογα κι οι παλιοκουβέντες. Και με τα φρούτα πρέπει να τα πας καλά. Ένα μήλο κάνει πάντα καλό. Και τα ροδάκινα και τα σταφύλια και τα πορτοκάλια. Τα φρούτα έχουν βιταμίνες κι ευκολύνουν τη χώνεψη. Τα φρούτα δίνουν στο σώμα μια ελκυστική ευωδιά. Το σώμα του ανθρώπου μοσχοβολάει με τα φρούτα. Και βέβαια πιο πολύ για τις γυναίκες, που έτσι το ίδιο το σώμα εκπέμπει αρώματα και όχι τα χημικά καλλυντικά που σκαρώνουν οι χημικοί στα εργαστήριά τους. Τεχνητά αρώματα που επιβάλλουν στον άνθρωπο άγνωστα αισθήματα και τον επηρεάζουν ακόμη και στις επιλογές του στα διάφορα προϊόντα. Κάθε μάρκα αυτοκινήτου έχει και το δικό της άρωμα που επηρεάζει την επιλογή της αγοράς.

Άκου! Θα μου πεις γιατί θέλω να σου διηγηθώ, να σου περιγράψω, πως κάνανε οι κτηνοτρόφοι στην αρχαιότητα το βούτυρο και τα τυριά; Και μέχρι πριν είκοσι-τριάντα χρόνια, δηλαδή ακόμη και σήμερα, στα χωριά μας γίνονται με τον ίδιο τρόπο και την ίδια μέθοδο. Στα περιγράψω γιατί η παραγωγή των τροφίμων είναι σημαντικό μέρος της ιστορίας μας, του πολιτισμού μας, δηλαδή της ζωής μας και δεν είναι άχρηστο να γνωρίζουμε διασυνδέσεις με τη μεταλλουργία που παίζει καθοριστικό ρόλο στην τέχνη της σκευοτεχνίας, σε όλη την οικοτεχνία μας γενικά.

Άκου λοιπόν. Επειδή οι γεωργοί μας κι οι κτηνοτρόφοι μας, ιδιαίτερα στα μικρά χωριά, διατηρούν λίγα ζώα, πέντε-έξη αγελάδες, καμιά δεκαριά πρόβατα και κάπου, κάπου και καμιά γίδα απ' αυτές τις άσπρες, τις μεγάλες που δεν είναι της βοσκής, το γάλα που μαζεύεται, κατά μέσο όρο, την ημέρα δεν ξεπερνά τα δέκα με δεκαπέντε λίτρα κι ανάλογα βέβαια με την εποχή.

Έτσι με τη μικρή ποσότητα βρέθηκε με την πάροδο των χρόνων κι από την πείρα φυσικά, η πιο απλή μέθοδος παραγωγής του βουτύρου. Για να μη χαλάει το γάλα και να μην κόψει, που αν συμβεί η χρήση του δεν είναι προσοδοφόρα, μετά το βράσιμο του γάλακτος το πρωί - κι αφού φάνε πρώτα τα παιδιά απ' την κοινή κατσαρόλα το γάλα με ψωμί, - το υπόλοιπο το πηζουν και το μετατρέπουν σε νόστιμο γιαούρτι.

Η ημερήσια ποσότητα δε φτάνει για να βγει το βούτυρο κι αν θα έβγαине, η ποσότητα που θα έβγαζε σε μια μέρα, ήταν τόσο μικρή, δηλαδή δυσανάλογη με τον κόπο και τις περαιτέρω διαδικασίες. Έπρεπε λοιπόν να μαζεύεται το καθημερινό γιαούρτι σε βαρέλια ξύλινα μικρά, μια ποσότητα ενός μήνα. Στα βαρέλια το γιαούρτι ξίνιζε κι έβγαζε φούσκες και αέρια, φυσικά δεν τρωγόταν. Όταν γέμιζαν τα βαρέλια του σπιτιού και μόνο τότε, γίνονταν οι απαραίτητες προετοιμασίες.

Πρώτα το μεγάλο χάλκινο καζάνι, το «δίλαβον» με τις δυο λαβές, που έπαιρνε γύρω στα εβδομήντα κιλά, ήταν το πιο μεγάλο σκεύος για τις

χρήσεις του σπιτιού. Ύστερα φέρνανε απ' την αποθήκη το ξύλινο καδί που το ονόμαζαν το “Ξυλάγκ”, το ξυλάγγειο, το ξύλινο αγγείο, ένα μακρόστενο περίπου ενάμιση μέτρο και διάμετρο σαράντα εκατοστά. Το σχήμα του δεν ήταν κυλινδρικό γιατί στένευε στις άκρες, όπου δυο μεταλλικές λαβές, που άστραφταν σαν ασημένιες, φρόντιζαν για το «χτύπημα». Στη μέση είχε ένα στόμιο που το έφραζε ένα ξύλινο καπάκι κι όταν ήταν έτοιμο για χτύπημα το σφράγιζαν μ' ένα άσπρο πανί για να μην πιτσιλάει στα χτυπήματα.

Το ξύλινο αγγείο ήταν κρεμασμένο στο μεγάλο δωμάτιο απ' τα ξύλινα δοκάρια της οροφής, ένα μέτρο πάνω απ' το δάπεδο. Δυο κορίτσια γεροδεμένα, ή δυο αγόρια θα άρχιζαν με το χτύπημα, μια θα τραβούσε το αγγείο ο ένας στη μεριά του και μια ο άλλος. Τα κορίτσια φέρνανε ένα, ένα, τα βαρελάκια και τ' άδειαζαν στο κρεμασμένο αγγείο κι όταν γέμιζε άρχιζε το τράβηγμα, δηλαδή το χτύπημα. Η νοικοκυρά άνοιγε κάπου, κάπου, το καπάκι κι εξέταζε το αποτέλεσμα. Συνήθως μετά από δέκα δεκαπέντε λεπτά η πρώτη δόση ήταν έτοιμη. Το βούτυρο, σαν πιο ελαφρύ, επέπλεε στην επιφάνεια, κομμάτια-κομμάτια, σαν καρύδια.

Τώρα φέρνανε το μεσαίο καζάνι ακριβώς κάτω απ' την τρύπα του ξύλινου αγγείου. Τα αγόρια έστρεφαν με προσοχή το αγγείο κι άδειαζαν το περιεχόμενό του στο καζάνι. Η νοικοκυρά μάζευε όλα τα κομμάτια βούτυρο σε μια ξύλινη σκάφη και τα κορίτσια έπλεναν και καθάριζαν το παχύ και συμπυκνωμένο βούτυρο. Το καζάνι είχε γεμίσει απ' το χτυπημένο γιαούρτι που είχε ήδη μετατραπεί στο εύγευστο ξινόγαλα.

Ποτέ δε μπορούσα να καταλάβω αυτή την μετατροπή που γινόταν στο ξινισμένο γιαούρτι, που ούτε με το δάχτυλό σου δε μπορούσες να το αγγίξεις. Έτσουζε σα να το έκαιγε. Και μετά το ξινόγαλα που γινόταν το πιο δροσιστικό και εύγευστο ποτό.

Το μεσαίο καζάνι το άδειαζαν στο μεγάλο δίλαβο που το είχαν στήσει στη φωτιά πάνω στη μεγάλη πυροστιά. Ένα αγόρι έπρεπε να το ανακατεύει αργά, αργά, σε ήσυχο ρυθμό για να μην καεί. Και με τη βράση σκοτώνονταν κάθε λογής μικρόβια και ένζυμα. Στο μεγάλο δωμάτιο το χτύπημα κρατούσε μέχρι το μεσημέρι κι αυτό το περίμεναν όλοι μ' ανυπομονησία. Στο ενδιάμεσο είχαν ψηθεί τα μηνιάτικα ψωμιά κι η νοικοκυρά τα μοίραζε σε μεγάλα κομμάτια. Ζεστό ψωμί λοιπόν και φρέσκο, λίγο αλατισμένο βούτυρο και ξινόγαλα. Τι άλλο να θέλεις! Κι αυτό μήνα με μήνα.

Βέβαια η δουλειά δεν τέλειωνε εκεί. Το βούτυρο το αλάτιζαν και το γέμιζαν σε πήλινα τσουκάλια με τα ωραία κωνικά καπάκια. Στο παζάρι το βούτυρο το πουλούσαν δυο φορές ακριβότερο απ' αυτό της μηχανής γιατί κρατούσε ένα ολόκληρο χρόνο δίχως να ταγγίσει και να χαλάσει, απαραίτητο για εποχές που ούτε ψυγεία, ούτε ψύξεις υπήρχαν.

Βέβαια όλη αυτή η διαδικασία δε σταματούσε με το μάζεμα και το αλάτισμα του βουτύρου. Το ξινόγαλα στο μεγάλο δίλαβο καζάνι έπαιρνε

μια μικρή βράση (να συσσωματωθούν οι πρωτεΐνες) και μετά το γέμιζαν σε μεγάλες άσπρες πάνινες σακούλες. Το άνοιγμα της σακούλας το έδεναν σφικτά μ' ένα λευκό γερό νήμα και πάνω στο λευκό σακί τοποθετούσαν τη μαρμάρινη πλάκα, μια αναθηματική στήλη με μισοσβησμένα γράμματα. Η σακούλα γυάλιζε κάτω απ' τη μουριά, απ' το νερό που έβγαζε το ξινόγαλα.

Η φουσκωμένη σακούλα άδειαζε μέρα με τη μέρα κι η νοικοκυρά έξυνε την εξωτερική μεριά ώσπου να φύγει και η τελευταία σταγόνα του νερού. Στο τέλος έμενε το «υλιστόν», απ' το πρωτότυπο πάνινο διυλιστήριο που σε λίγες μέρες έσφιγγε σ' ένα φρέσκο μαλακό τυρί. Οι πόντιοι το ονομάζουν πασικιτάν ενώ το ξινόγαλα το λένε ταν. Αυτό το συμπαγές μαλακό τυρί το αλάτιζαν και γέμιζαν τους μακρόστενους τενεκέδες. Τώρα περίμεναν να έρθει ο καλαϊτζής για να σφραγίσει τους δέκα τενεκέδες μ' αυτή τη νόστιμη ούρδα ή μυζήθρα ή ανθότυρο της βαριάς πλάκας. Ανθότυρο της σακούλας και του αέρα.

Ένας τενεκές ήταν για το σπίτι, τους άλλους τους αγόραζαν οι έμποροι που μάζευαν όλη την παραγωγή του χωριού για τα παζάρια των πόλεων. Το ανθότυρο της σακούλας είναι περιζήτητο στους Πόντιους, ιδιαίτερα για τα φαγητά του χειμώνα, τις περίφημες σούπες τις λεγόμενες τανομένον σοβράν με κορκότα και τις τανέας, σούπα με το πασικιτάν δηλαδή το αλατισμένο ανθότυρο, φύλλα από παζιά (σέσκουλα) και για την ακρίβεια τα κοτσάνια που με το βράσιμο παρέμεναν τραγανά και εύγευστα. Στις σούπες έκαιγαν το λάδι με μπόλικο δυόσμο και το σπίτι μοσχομύριζε. Αλλά και πίτες κάνανε με το τυρί και τα περίφημα στριφτά σε σχήμα λαβύρινθου με λεπτά φύλλα.

Πολλά είπαμε, πιστεύω να κατάλαβες όλο το νόημα, τις περιγραφές μου, τις λεπτομέρειες.

- Και βέβαια, γιατί όλες οι περιγραφές σου αναφέρονται στην ιστορία του πολιτισμού μας και καλό είναι να μη χάνονται όλες αυτές οι πολύτιμες πληροφορίες.

- Κανονικά πρέπει κάθε Έλληνας να γράφει τις μνήμες του, τις αξίες που έζησε, τα βάσανα και τις χαρές του, τον ενθουσιασμό του, τις προτιμήσεις του, τις συναντήσεις του και όλα αυτά να γράφονται υποχρεωτικά από κάθε άνθρωπο και να φυλάσσονται σ' ένα υποθηκοφυλακείο της μνήμης της φυλής μας καταγραμμένα με το όνομα και το επίθετο όλων των γενιών, όλων των πόλεων, πληροφορίες και γνώσεις που θα μπορεί να διαβάζει και να πλουτίζεται ο καθένας. Δεν είναι κρίμα που από τόσους πολλούς ανθρώπους δε μένουν καθόλου ίχνη και μνήμες, άνθρωποι που χάνονται στην αφάνεια σα να μην έζησαν ποτέ. Πόσες πολύτιμες πληροφορίες χάνονται για πάντα. Κι όμως η ζωή συνεχίζεται και πάντα απ' την αρχή.

Κι οι μνήμες δεν αναφέρονται σε πολυσήμαντα γεγονότα, γιατί αυτά έτσι κι αλλιώς τα αναγράφει η ιστορία. Εννοώ αυτές τις μικρές εντυ-

πώσεις, τις σχεδόν ασήμαντες, όμως τόσο προσωπικές, τόσο αυθεντικές και άμεσες, σαν ντοκουμέντα αποτυπώματα μιας ζωής μέσα σ' αυτή τη μεγάλη θορυβώδη λεκάνη της μεγάλης ζωής στο γηραιό μας πλανήτη, στη γλυκιά μας γη.

Βραδιάζει σιγά σιγά κι ο ήλιος έδυσε. Είναι καιρός να προετοιμάσω το τραπέζι του δείπνου μας. Τιμής ένεκεν, είναι καιρός να γευτείς όχι μόνο τις σπεσιαλιτέ της πατρίδας μας, αλλά να ζήσεις αυτή την κουλτούρα του τραπέζιού μας. Το στρώσιμο του τραπεζιού είναι μια πραγματική τέχνη. Η τέχνη της φιλοξενίας που θέλει μια τάξη και μια τοποθέτηση αριστοτεχνική, μια και πρέπει να τιμηθεί ο καλεσμένος μας.

Πρώτα πρώτα το τραπεζομάντιλο, άσπρο βαμβακερό ή, όπως εγώ προτιμώ, τα βαριά λινά μ' ένα απαλό μωβ χρώμα σαν τις άγριες μολόχες. Τα μικρά καρέ δαμασκηνά σουπλέν μπροστά σε κάθε καλεσμένο είναι άσπρα. Κάλεσα και δυο καλούς φίλους για να έχουμε ευχάριστη παρέα. Είμαστε τέσσερεις όλοι μαζί. Θα είναι μαζί μας η κυρία Άννα Δερέκα και ο σεβασμιότατος μητροπολίτης Θεόκλητος.

Μπροστά στον κάθε καλεσμένο έχω βάλει ένα ρηχό πιάτο, μεγάλο, όπου θα τοποθετούνται όλα τα επόμενα, μικρά και μεγάλα. Τα κρυσταλλένια μπολ είναι γεμάτα με ανθόνερο όπου επιπλέουν λουλούδια ή πέταλα, στο καθένα διαφορετικά. Πέταλα από ροζ τριαντάφυλλα στο ένα, φρέσκα φύλλα δυόσμου στο άλλο, φύλλα δάφνης και στο τέταρτο φύλλα αρμπαρόριζας. Τα ποτήρια του νερού λίγο προς τα δεξιά και προς τα μέσα δίπλα τους τα ποτήρια του κρασιού. Οι δυο κρυστάλλινες καράφες μεσαίου μεγέθους πίσω απ' τα ποτήρια, προς το κέντρο του τραπεζιού.

Έχω ετοιμάσει και για τον καθένα μας τον τιμητικό κατάλογο, που εκτός από την ονομασία των εδεσμάτων περιέχει ένα μικρό ποίημα, διαφορετικό για τον καθένα, ένα σχέδιο αυθόρμητο για τη συγκεκριμένη περίπτωση, το όνομα και την ημερομηνία, για προσωπικό ενθύμιο. Είναι απ' τα πιο αγαπημένα μου μικρά έργα τέχνης που δεν έχουν ανάγκη από υπερμέγεθες ύφος, παρά πιο πολύ θέλουν να υπογραμμίσουν τη συναισθηματική εκτίμησή μου.

Οι σπεσιαλιτέ μου είναι πανάρχαιες. Έλικες φτέρης με σκορδαλιά είναι το πρώτο πιάτο, με μικρές φρυγανιές. Οι έλικες έχουν μια θαυμάσια αρωματική γεύση και με μια μικρή βράση είναι έτοιμες. Στο νερό βάζω και δυο φέτες λεμόνι και λίγο βασιλικό. Το δεύτερο πιάτο είναι κολοκυθοανθοί γεμιστοί με μπομπότα καλαμποκίσια και ψιλοκομμένα σαλιγκάρια. Το κυρίως πιάτο είναι ψευτοκεφτέδες Σαντορίνης συνοδευμένοι από τουρσί μικρές άσπρες μελιτζάνες με μπόλικο σέλινο και καρότο. Τα φρούτα είναι καθαρισμένα φραγκόσυκα παγωμένα, το κρασί είναι κόκκινο βαρύ Ραψάνης.

Ο σεβασμιότατος θα ευλογήσει το δείπνο, αν και δεν του πολυαρέσει σε κοσμικό κύκλο. Εσύ βέβαια πρέπει να δείξεις άψογη συμπεριφορά με ευγένεια και ενάρετους τρόπους. Δεν πειράζει, άσε να τα αναφέρω κι αυτά, μια και ξέρω ότι είσαι σεμνός άνθρωπος. Θα προτείνουμε να μας μιλήσει η κυρία Δερέκα για τη σύγχρονη ελληνική ποίηση.

Βλέπεις στην προκειμένη υπόθεση το έργο είναι αυτή η μικρή σκηνή. Είναι η πρώτη σκηνή μιας ταινίας μικρού μήκους, δηλαδή δέκα λεπτών. Όλη η υπόθεση εξελίσσεται σ' αυτό το τραπέζι του δείπνου. Η τέχνη του σκηνοθέτη μπορεί να ρυθμίσει την παραγωγή από μικρές στιγμές εσωτερικότητας μέχρι μιας μικρής κωμωδίας. Η ταινία είναι έγχρωμη. Ας αρχίσουμε λοιπόν μαζί.

Το φόρεμα της κυρίας Δερέκα πρώτα απ' όλα. Η κυρία Δερέκα πρέπει να φοράει ένα απλό αλλά κομψό ρούχο που να ταιριάζει στη γεμάτη, ας πούμε αρκετά γεμάτη, εμφάνισή της. Δε λέω ότι πρόκειται για μια χοντρή γυναίκα, θα προτιμούσα ένα σκούρο πράσινο χρώμα, λεπτό μάλλινο, με μια μεγάλη καρφίτσα σε σχήμα κύκνου. Και δεν εννοώ μια φυσική απεικόνιση ενός κύκνου, παρά μια αρκετά έντονη αφαίρεση. Ένα κομψό κόσμημα με μια ποιητική καμπύλη γραμμής, ένα αυθόρμητο ιδεόγραμμα σα μια πινελιά ενός κινέζου μάστορα σινικής γραφής. Τα ξανθά μαλλιά αυστηρά, προς τα πίσω και πάνω, το μακιγιάζ πρέπει να τονίζει τα ωραία της χείλη. Στα μάτια λίγο γαλάζιο σε αντίθεση με το ρόδινο φως του προσώπου της.

Η χωρογραφία της στο κάθισμα σα μια γυναίκα που ξέρει τι θέλει και τι θέλει να δίνει, σεβασμό, ευγένεια και μεγαλοσύνη. Οι κινήσεις λιγοστές, όταν μιλάει δεν κουνιέται καθόλου, μιλάει σαν άγαλμα, συγκρατημένα και συγκεντρωμένα, όχι δίχως γούστο και χάρη. Μια χάρη της υποδοχής. Τους ανθρώπους τους καλοδέχεται, δεν τους τρυπάει με το βλέμμα της. Τους χαϊδεύει απαλά με τα ολάνοιχτά της μεγάλα μάτια. Είναι τα μάτια της καλοσύνης της φιλικής μητρότητας. Τα λόγια είναι βελουδένια, οι λέξεις ολοκάθαρες σα νότες.

- Ακούστε κύριοι, έχω μελετήσει πολλές· ανθολογίες Ελλήνων που γράφουν λυρικά ποιήματα. Κι η ποίηση είναι εν γένει λυρική. Βέβαια υπάρχει μια μεγάλη διαφορά ανάμεσα στις ποιήτριες, δηλαδή τις γυναίκες, και τους άντρες ποιητές. Ας πάρουμε τη Σαπφώ για πρώτη εικόνα. Τα λόγια της, οι λέξεις που διαλέγει, έχουν μια απλότητα και μια μοναδική διαύγεια.

Όλα βρίσκονται σε μια διέγερση που ξεκινά απ' την ερωτευμένη ψυχή και μεταπηδάει στη λεπτοεύσωμη φύση. Γύρω της μυρίζει άνοιξη και μέντα και το κόκκινο μήλο στην κορυφή της μηλιάς τρέμει κι αυτό στο γαλάζιο φόντο της φεγγαρόφωτης νύχτας. Δεν είναι η φύση που οργιάζει γύρω της, δεν παρατηρεί και μαζεύει εντυπώσεις. Η Σαπφώ μεταφέρει τον πόθο του έρωτα, τη λαχτάρα, τη νοσταλγία της σ' όλο το σύμπαν.

- Έτσι γράφουν κι οι νεοέλληνες ποιήτριες και ποιητές, ρώτησε χαμογελαστά ο σεβασμιότατος.

Ο σεβασμιότατος είναι ντυμένος στα μαύρα μ' ένα σακάκι που είναι και κοντό παλτό κι έναν ρώσικο ασημένιο σταυρό στο στήθος. Τα γένια και τα μαλλιά του ολόασπρα και περιποιημένα, στη μικρή τσέπη του επανωφοριού του δυο μικρά στυλό, το ένα χρυσό και το άλλο ολόμαυρο, φαίνονται σα μικρές φλογέρες από αρμόνιο. Τα χέρια του παίζουν και μιλούν. Κουνιέται όλο του το σώμα σε μεγάλη αντίθεση με την αγαλματένια κυρία Δερέκα. Καπνίζει μια ξύλινη πίπα, γυαλιστερή και κόκκινη με αρωματισμένο καπνό.

Η κυρία Δερέκα γύρισε λίγο το πρόσωπό της προς το σεβασμιότατο και μειδίασε.

- Όχι βέβαια σεβασμιότατε, δε γράφει κανείς σήμερα σαν τη Σαπφώ. Σήμερα βρισκόμαστε σε μια παράξενη εποχή, όπου η τέχνη έχει έναν τεχνητό, θα έλεγα υποθετικό ρόλο. Πρόκειται δηλαδή για μια ανάλογη ή τεχνητή ποίηση, που προσπαθεί να αναγνωρίζει τη φύση απ' την ανθρώπινη προβολή. Βλέπεται ο χώρος δε βιώνεται σα χώρος, ίσως δεν είναι καν χώρος. Αυτό έχει μεγάλη σημασία, θα σας εξηγήσω. Ας ξεκινήσουμε απ' αυτό το δικό μας μικρό τραπέζι, που είναι κι αυτός ένας τόπος που όμως είναι μέσα στο μικρό κήπο που μας περιβάλλει, στη μικρή γειτονιά του χωριού, μέσα στα βουνά, μέσα στην πόλη· από που ν' αρχίσω και που να σταματήσω.

- Δηλαδή το τραπέζι μας είναι ουτοπία, ρώτησε πειραχτικά ο νέος με την μαυρόασπρη γραβάτα και το βυζαντινό πρόσωπο, ο νέος γιατρός Γεράσιμος, ωτορινολαρυγγολόγος, ο επίσημος καλεσμένος μου. Ο γιατρός πρέπει να φοράει ένα κουστούμι μαύρο ριγέ με γαλάζιο πουκάμισο και μια μαυρόασπρη κομψή γραβάτα με πλατύ κόμπο.

Η κυρία Δερέκα χαμογέλασε κι απάντησε στο πείραγμα του γιατρού που είχε καταγωγή απ' την Κεφαλονιά.

- Και βέβαια κύριε Γεράσιμε είναι μια ουτοπία το τραπέζι μας, εγώ μάλιστα θα έλεγα ότι ούτε καν υπάρχει. Ούτε το τραπέζι υπάρχει, ούτε και μείς βέβαια, γιατί στην ουσία είμαστε φανταστικά πρόσωπα του σκηνοθέτη μας. Όλα είναι στη διάθεσή του βλέπετε, εμένα με θέλει παχουλή μ' ένα πράσινο σκούρο και μ' εκείνο τον τεράστιο κύκνο. Ενώ εγώ θέλω να είμαι λεπτή, νέα μ' ένα ροζ καλοκαιρινό ρούχο που αντανakλά το φως. Παρ' όλα αυτά αυτός ορίζει τι πρέπει να πω στην προκειμένη περίπτωση. Η ελληνική ποίηση σήμερα είναι ανύπαρκτη. Και βέβαια δεν εννοώ ότι δε γράφουν σήμερα ποιήτριες και ποιητές, αλλά η ποίηση είναι ουτοπική, υποθετική όπως κι εμείς οι ίδιοι είμαστε άνθρωποι υποθετικοί, δηλαδή ανύπαρκτοι.

- Για όνομα του Κυρίου, αγαπητή κυρία Δερέκα, έκανε ο σεβασμιότατος και σηκώθηκε απ' το κάθισμά του να γεμίσει τα ποτήρια με φρέσκο νερό, οι ανύπαρκτοι δε διψούν, ούτε αισθάνονται μια όρεξη για τη

σκορδαλιά με τους μικρούς έλικες της φτέρης σαν και μένα.

- Εις υγείαν δέσποτα, είπε ο κεφαλλονίτης γιατρός και σήκωσε κι αυτός το ποτήρι του.

- Στην υγεία όλων των ανύπαρκτων, είπε ειρωνικά η κυρία Δερέκα και στράφηκε κι αυτή στο πρώτο πιάτο.

- Οι σημερινοί ποιητές είναι σαν τους ξυλοκόπους και αναφέρομαι φυσικά στους άντρες ποιητές, είπα κι εγώ παίρνοντας το λόγο. Βέβαια εγώ δε φαίνομαι στην ταινία, είμαι ο πραγματικά ανύπαρκτος άγνωστος. Οι σημερινοί ποιητές, επαναλαμβάνω κυρία Δερέκα μου και κύριοι μου, είναι ξυλοκόποι. Κόβουν τα δέντρα και τα κάνουν σωρούς ξύλων, δίχως να υπολογίζουν πως θα στοιβαχτούν τα κομμένα ξύλα. Έτσι κατακόβουν τις λέξεις, τις αραδιάζουν δίχως σειρά και στόχο. Ποιήματα του αυτοματισμού τα λένε κι ό,τι θέλει ας γίνει. Από την πόλη έρχομαι και στην κορφή κανέλα. Υπάρχουν όμως και ποιητές που φροντίζουν και καλλιεργούν τις αξίες της γλώσσας μας κι εννοώ τις αισθητικές, τις φωνητικές, τις ποιητικές αξίες. Πάντα όμως βέβαια δίχως ομοιοκαταληξίες.

- Ομοιοκαταληξίες! είπε ειρωνικά η κυρία Δερέκα. Και τι νόημα έχουν. Αν η ποίηση δεν περιέχει μουσικότητα, τι νόημα έχουν οι ομοιοκαταληξίες. Δοκιμάστε τους κολοκυθοανθούς με τη μπομπότα και τα ψιλοκομμένα σαλιγκάρια.

- Και οι ψευτοκεφτέδες της Σαντορίνης όνειρο!

Ο γιατρός γέμισε όλα τα ποτήρια με το κόκκινο κρασί απ' τη σκοτεινή Ραψάνη.

- Στην υγεία μας

- Εις υγείαν! Ζήτω η σύγχρονη ελληνική ποίηση, η ανύπαρκτη, έκανε η κυρία Δερέκα

- Έστω η ανύπαρκτη. Τί να κάνουμε είπε ο νέος ωτορινολαρυγγολόγος απ' την Κεφαλονιά και ήπιε το κρασί μονορούφι.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΜΕΡΑ

ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ ΑΓΙΟΙ ΤΟΠΟΙ

Σήμερα θα σου μάθω τη γεωγραφία της ψυχής σου.

Πρωτόκολλο μια τοποθεσίας. Σαντορίνη 1977. Χωριό Επισκοπή. Θέση Β.

Στην πλάτη μου ο ήλιος. Με πονάει η πλάτη. Μπροστά τα χρώματα. Ξανθιά ελαφρόπετρα, ρόδινη, γκριζα. Και το χωράφι της πλαγιάς ώχρα βαριά, πράσινη, φαιά. Και το ανοιχτοκίτρινο μονοπάτι. Ο δρόμος με τις δεντροστοιχίες. Η σκιά του χεριού μου ταξιδεύει ανάμεσα σε μπάλες θυμαρίσιες και στα ολόλευκα μινωικά κρίνα. Και οι παράλληλες γραμμές των σκαλοπατιών, τaráτσα με τaráτσα, ίσα με την κορφή στη στρογγυλή πλατεία. Στα πέτρινα καθίσματα οι φραγκοσυκιές στη γραμμή, σαν κρυμμένοι λοχίες. Ένας τοίχος. Μια τρύπα κι ο δρόμος με τους παράλληλους τοίχους. Το άσπρο παρεκκλήσι του νεκροταφείου. Η πλατεία της Επισκοπής. Το πρώτο κυπαρίσσι. Το μαύρο μακρόστενο μινωικό θυσιαστήριο με το αυλάκι του αίματος. Το δέντρο με τα πελώρια μαύρα ξυλοκέρατα. Ο παπάς μπαينوβγαίνει στην εκκλησία. Οι στρογγυλοί φούρνοι, οι αρχαίοι, για τα καζάνια της Παναγιάς το Δεκαπενταύγουστο. Το εγκαταλειμμένο μονόσπιτο. Το θαμμένο μαύρο στρογγυλό αλώνι. Τα σκασμένα ρόδια. Το μαύρο χωράφι με τη γερμένη αμυγδαλιά. Στην πλάτη μου ο μικρός πορτοκαλένιος λόφος. Πέντε φιστικιές. Τα πρώτα άσπρα σπίτια. Και στην κορφή το χωριό με τη θεόρατη εκκλησία.

Οι εικόνες περνάνε σαν αστραπές στο σκοτεινό μου θάλαμο, τα μάτια ολάνοιχτα βλέπουν. Βλέπουν αχόρταγα, λαίμαργα. Το μονοπάτι με τους θάμνους. Οι κομμένοι κορμοί των Ευκαλύπτων. Οι μπάλες θυμαριού μωβ και γκριζοπράσινες, σκελετωμένες, σκληρές. Δυο χωρικοί στο μικρό χωράφι. Τρεις στρόβιλοι, κυνηγάει ο ένας τον άλλο απ' το αεροδρόμιο στη θάλασσα και χάνονται. Οι γραμμές απαλές, στενές πράσινες, εναλλάξ φαρδιές, στενές, φαρδιές, στενές. Απ' τον ολόασπρο τρούλο του καμπαναριού στο χωριό, στον κάμπο, στη θάλασσα, στον ουρανό. Τα μάτια γυρίζουν στο κίτρινο λατομείο απ' τη μεγάλη σπηλιά μέχρι την κορυφή με τις χοντροκαμωμένες συκιές. Οι πέτρινες σκαλοπατιές. Τα κυπαρίσσια με τη ροδοκίτρινη εκκλησία. Τα σκασμένα ρόδια. Και μπροστά μου η σκιά του χεριού μου που μεγαλώνει και μεγαλώνει όσο ο ήλιος δύει.

Τα πρωτόκολλα τοποθεσίας ήταν στο πρόγραμμα του σεμιναρίου της Σαντορίνης. Δίωρες καθημερινές ασκήσεις της οπτικής καταγραφής και μνήμης. Στερεοσκοπική λήψη.

Παναγιά Σεργιανή

Για να πας στην Παναγιά τη Σεργιανή, στο Βόθωνα, πρέπει ν' αρχίσεις την πορεία πρωί, πρωί, απ' τη γέφυρα του κεντρικού δρόμου που πάει για το Καμάρι. Μέσα απ' το ρέμα των αμπελώνων ένα μικρό ανηφορικό μονοπάτι με πολλές εκπλήξεις πάει κατευθείαν στο Βόθωνα, το κρυμμένο χωριό. Μετά απ' τις καλαμιές και τις χαμηλές κάναβες, περνάς το εκκλησάκι του Αγίου Προκοπίου κι ανοίγεται μπροστά ένας παραδεισένιος τόπος με θεόρατες φοινικιές.

Στο βάθος οι άγριες θεόρατες χαράδρες, που βγάζουν στον Προφήτ' Ηλία, όλο φόβο και τρόμο. Ιδίως όταν πιάσει ξαφνική βροχή οι χαράδρες κατεβάζουν ένα άγριο ατίθασο χείμαρρο με πολλά δυστυχήματα με ζώα και πολλές φορές με παιδιά και γέρους. Οι Βοθωνιάτες έχουν και μια παραδοσιακή στιχομυθία: «Όλοι φοβούνται το Θεό κι οι Βοθωνιάτες το νερό». Φόβο που προκαλούν οι πραγματικά βαθυσκαμμένες άγριες χαράδρες.

Η ρεματιά του χωριού πλαταίνει τώρα και δεξιά κι αριστερά τα σπίτια περικυκλώνουν τις πλαγιές και κρύβουν την άγρια τεκτονική δομή της ρεματιάς. Τώρα ο δρόμος είναι οριζόντιος και ήρεμος και στην πρώτη διακλάδωση ένας βράχος απότομος και κωνικός χωρίζει τις γειτονιές. Τα σπίτια με τους πολλούς στάβλους για τα μουλάρια και τα σπίτια της κάτω ενορίας του Αγίου Προκοπίου.

Κι αν ρωτήσεις που είναι η Παναγιά η Σεργιανή, θα πούνε ότι βρίσκεται μπροστά της ακριβώς. Βέβαια εσύ δε βλέπεις ούτε σταυρό, ούτε καμπαναριό.

- *Τι! Αυτός ο εξογκωμένος βράχος είναι η εκκλησία;*

- *Αυτός ο βράχος είναι η αόρατη εκκλησιά της Παναγιάς της Σεργιανής!*

Να, αυτά τα σκαλοπάτια που ανεβαίνουν παράλληλα στο τοίχωμα του βράχου, αυτά που οδηγούν σ' αυτή την ασήμαντη ξύλινη πόρτα, είναι η είσοδος της εκκλησίας. Μπαίνεις στον προθάλαμο και μια ξύλινη φορητή σκάλα, ασπροβαμμένη, ολοκάθετη, οδηγεί σε σκαλοπάτια που είναι σκαλισμένα στο βράχο.

Δώδεκα χοντροκομμένα σκαλοπάτια σε φέρνουν στον πρώτο όροφο, στο γαλάζιο μισοφωτισμένο μακρόστενο χώρο του πρόναου. Δεξιά κι

αριστερά οι σπηλιές-κρυψώνες. Μια σφαιρική και μια μακρόστενη χαμηλή. Και στο βάθος η εκκλησία. Ο μικρός ναός της Παναγίας με το ιερό και την άγια τράπεζα. Στην πιο μεγάλη σπηλιά μια τρύπα αερίζει και φωτίζει το σοβατισμένο ολόασπρο θόλο που περιτριγυρίζεται μ' ένα σκαλοπάτι κυκλικό για κάθισμα.

Ο γαλάζιος ναός! Γιατί το λιγοστό φως μεταμορφώνει τους χώρους μ' ένα αέρινο γαλάζιο χρώμα σε μια υπερκόσμια φαντασμαγορία. Το γαλάζιο εξαϋλώνει τους σκαλισμένους βράχους, χάνουν τη γήινη υφή τους και μετατρέπουν την εκκλησία της Παναγιάς σ' ένα χώρο που σχηματίζεται και χρωματίζεται απ' το λιγοστό φως της τρύπας που χρησιμεύει για τον αερισμό.

Το γαλάζιο είναι όπως ξέρεις η αρχή και το τέλος. Το μυστικό της γαλάζιας εκκλησιάς είναι μέσα σου. Μείνε εκεί τουλάχιστο τρεις ώρες και ψάλλε μέσα σου σιγαλά:

“Άξιον εστίν ως αληθώς μακαρίζειν σε την Θεοτόκον, την αιμακάριστον και παναμώμητον και μητέρα του Θεού ημών. Την τιμιωτέραν των Χερουβείμ και ενδοξοτέραν ασυγκρίτως των Σεραφείμ, την αδιαφθόρως Θεόν Λόγον τεκούσαν, την όντως Θεοτόκον, Σε μεγαλύνομεν”.

Κάνε το σταυρό σου και κατέβα τις σκάλες. Η κυρά Ζηνούλα θα κλειδώσει και θ' ασφαλίσει πίσω σου την πόρτα της αόρατης Παναγιάς. Κάτω απ' τη μεγάλη φοινικιά, στη στενόμακρη αυλή της, η κυρά Ζηνούλα σε περιμένει να σε φιλέψει άσπρα φασόλια σούπα και κριθαρένια κουλούρια κι ένα ποτήρι νυχτέρι απ' την κάναβα του Πατηνιώτη. Όσο κάθεσαι στο τραπέζι βλέπεις την κυρά Ζηνούλα με το άσπρο μαντήλι της.

Ξέρεις τι σημαίνει το άσπρο μαντήλι; Είναι νιόπαντρη κι ας είναι εβδομήντα χρονών! Ο άντρας είναι στ' αμπέλια και θα φέρει κατσούνια και ντομάτες, τις πιο μικρές αλλά και τις πιο νόστιμες σ' όλο τον κόσμο, απ' το πορτοκαλόχρωμο χωράφι στην απαλή πλαγιά της Επισκοπής με τις φραγκοσυκιές, τα δυο κυπαρίσσια και τη θεόρατη μουριά με τα μεγάλα γλυκόξινα μούρα.

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΔΙΧΩΣ ΠΟΡΤΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΘΥΡΑ

Είμαι σε μια πλαγιά του Βερμίου που βλέπει στον κάμπο της Ημαθίας. Πλούσιες πηγές και άφθονα νερά στο μικρό χωριό της Παραφυτιάς, περιποιημένα σπίτια, κρυμμένα κάτω από τεράστιες καρυδιές και κερασιές, μέσα στις βαθυπράσινες ρεματιές. Όπου γυρίζει το μάτι σου δέντρα και πηγές με δροσερό νερό. Το χωριό χωρίζεται από δυο παράλληλους δρόμους που συναντιούνται στην είσοδο και στην έξοδο του χωριού, εκεί που συνεχίζεται ο αυτοκινητόδρομος για το Σέλι.

Θα ρωτήσεις να σου δείξουν το σπίτι της Πετρίνας που ήρθε χήρα με τα παιδιά της απ' την Τραπεζούντα του Πόντου. Το σπίτι της Πετρίνας είναι απ' τα πιο μεγάλα του χωριού, διώροφο, χτισμένο με πέτρα ολάκερο. Το σπίτι είναι περιφραγμένο μ' έναν μικρό τοίχο και στην ανηφορική του πλαγιά ασφαρίζεται με σκαλοπάτια απ' τα χώματα. Είναι χτισμένο με ασβεστόλιθους άσπρους και γαλάζιους. Με πέτρινη σκεπή με σχιστόλιθους όπως και ολάκερη η μακρόστενη αυλή.

Ο μηχανικός που έκανε την αναστύλωση των ερειπίων ήταν ο εγγονός της Πετρίνας, που μια μέρα έστειλε τα συνεργεία και τις μηχανές, τις μπετονιέρες, με μαστορες ρωσοπρόσφυγες, ειδικούς στο χτίσιμο με πέτρα. Η λιθοδομία χρειάζεται γνώσεις· πως θα ταιριάζουν οι πέτρες για να ενωθούν όπως πρώτα στα μεγάλα βράχια. Μην παραξενευτείς που δε θα βρεις ούτε πόρτα εισόδου, - ούτε μπρος, ούτε πίσω, - ούτε παράθυρα, ούτε στο ισόγειο, ούτε στον πρώτο όροφο, ούτε στο τρίγωνο της σκεπής.

Μια μέρα ο εγγονός της Πετρίνας κάλεσε τους συγχωριανούς του στην αυλή του θεόκλειστου σπιτιού. Όλοι ήταν περίεργοι να μάθουν γιατί ο εγγονός, που ήταν μηχανικός και είχε αξιώματα πολλά, έκανε την αναστύλωση του πατρικού σπιτιού του και δεν άφησε στους πέ-

τρινους τοίχους κανένα άνοιγμα, ούτε για πόρτες, ούτε για παράθυρα. Δυο γυναίκες κερνούσαν ούζο και φιστίκια αράπικα, καθαρισμένα.

- Γιατί έχτισες αυτό το κτίριο δίχως πόρτες και παράθυρα, θέλουμε να μας εξηγήσεις. Και δεν είναι αμαρτία τόσος κόπος και τόσα έξοδα για ένα σπίτι που δε μπορεί να μείνει μέσα κανείς.

Ο παπάς ησύχασε τον κόσμο που συγκεντρώθηκε στη στενόμακρη πλακόστρωτη αυλή της Πετρίνας απ' την Τραπεζούντα του Πόντου.

- Υπομονή, κάντε λίγο υπομονή, δε μπορεί, θα έχει μια εξήγηση, τίποτε δε γίνεται χωρίς λόγο, όλα έχουν το σκοπό τους.

- Τι σκοπό πάτερ, είπε ο γραμματέας της κοινότητας. Τι σκοπό μπορεί να έχει ένα σπίτι κλειστό.

Ο εγγονός της Πετρίνας χαιρέτησε έναν, έναν, τους χωρικούς με τα ονόματά τους.

- Εσύ είσαι ο Σωκράτης του Αβραάμ κι εσύ η Έλλη της Παρθένας. Ά! Ο Αχιλλέας του Κώστα.

Όλοι έμειναν με στόμα ανοιχτό πως θυμόταν ο καθηγητής απ' την Αμερική, που είχε τριάντα χρόνια να έρθει στο χωριό στο πατρικό του σπίτι που γεννήθηκε και ο ίδιος. Κανείς δεν ήξερε τι επάγγελμα είχε. Άλλοι λέγανε αρχαιολόγος είναι, άλλοι λέγανε είναι μέγας καλλιτέχνης και αρχιτέκτονας, καθηγητής σε πανεπιστήμια της Ευρώπης και της Αμερικής. Αν και τον εκτιμούσαν οι περισσότεροι και σεβόταν τα αξιώματά του, εν τούτοις ορισμένοι ήταν καχύποπτοι και ανήσυχοι να μάθουν την αιτία της περίεργης ανασύλωσης του σπιτιού.

Οι συνεργάτες του που τον συνόδευαν έφεραν ένα σκαμνί και ο εγγονός της Πετρίνας, ντυμένος μ' ένα τσαλακωμένο λινό θερινό κουστούμι, ανέβηκε στο σκαμνί για να μπορούν να τον βλέπουν και να τον ακούνε όλοι οι συγχωριανοί του και τους μίλησε έτσι:

- Όλοι σας ξέρετε τι συνέβη τον Οκτώβρη του χίλια εννιακόσια σαράντα πέντε.

Οι περισσότεροι χλόμιασαν και χαμήλωσαν τα κεφάλια, γιατί όλοι ξέ-

- Όλοι σας ξέρετε τι συνέβη εκείνη τη νύχτα. Μπροστά στα μάτια μου, ήμουν και δεν ήμουν πέντε χρονών, σκότωσαν το δημοδιδάσκαλο του χωριού απ' το Παλιόκαστρο της Φθιώτιδας, τον πατέρα μου, τα ετοιμόγεννα αδέρφια μου – που εικονικά τα βάφτισαν οι γιατροί στο Νοσοκομείο. Τα βάφτισαν στον αέρα και ξεψύχησαν, το Γιώργο και τον Κώστα, ο Γιώργος ο αδερφός της μητέρας μου, που σκοτώθηκε άταφος στα έρημα βουνά του αλβανικού πολέμου και ο Κώστας ο αδερφός του πατέρα μου, αξιωματικός στη Θεσσαλονίκη – και το θείο μου τον Γιάγκο, τον Ιωάννη Τσαλουχίδη, το δεύτερο αδερφό της μητέρας μου Ρεβέκκας.

Το πλήθος γέμισε μουρμουρητά. Δυο-τρεις γυναίκες έκλαιγαν με ασταμάτητα δάκρυα. Ο εγγονός της Πετρίνας μειδίασε και συνέχισε:

- Σήμερα αγαπητοί μου δεν είμαι εδώ ούτε να κατηγορήσω, ούτε να διαμαρτυρηθώ, αλλά να δώσω εξηγήσεις. Το ότι σας εκτιμώ και σας σέβομαι δε νομίζω ότι χρειάζεται να το υπογραμμίσω. Τόσα χρόνια έζησα μαζί σας και δε νομίζω ότι έβλαψα κανέναν, ούτε στεναχώρησα κανέναν, γιατί σε όλους ήμουν πρόθυμος και ευχάριστος. Τώρα θέλω να σας εξηγήσω γιατί έκανα αυτή την αναστύλωση του σπιτιού μας δίχως πόρτες και παράθυρα. Ακούστε λοιπόν.

- Πρώτα απ' όλα πρέπει ν' ανατρέξω στην παράδοση των προγόνων μας στην Αρχαία Ελλάδα και σας ζητάω να δείξετε υπομονή γι' αυτά που θέλω να σας εξηγήσω. Είναι όντως ενδιαφέρουσες εμπειρίες της δικής μας της ελληνικής ιστορίας μας. Θα ξεκινήσω από ένα παράδειγμα, πώς δηλαδή μπόρεσαν οι πρόγονοί μας να καταφέρουν με μια ορατή μορφή να παρουσιάσουν ορισμένες δυνάμεις του άλλου κόσμου του μεταθανάτιου. Δηλαδή δυνάμεις που στην ουσία είναι αόρατες.

Οι ιερές αυτές δυνάμεις ήταν στενά δεμένες με την μορφή της απεικόνισης τους. Κατάφεραν δηλαδή μ' ένα σχετικά απλό μηχανισμό να συμβολίσουν τη διπλή μορφή του ανθρώπου. Του ανθρώπου που έζησε και του ανθρώπου που έφυγε, χάθηκε στον άλλο κόσμο. Μια πελεκημένη ορθογώνια πέτρα, μπηγμένη στο χώμα είχε αυτήν την περιέργη λειτουργία, μια πέτρα που την ονόμαζαν κολοσσό. Κολοσσός δεν σήμαινε τότε ένα γιγαντιαίο ανάστημα αλλά αυτό το σύμβολο του θνητού που ήταν κάποτε εν ζωή. Αυτός λοιπόν ο χοντροπελεκημένος λίθος είναι σαν το πέτρινο σώμα του νεκρού, του νεκρού που λείπει, που έφυγε.

Η πέτρα παίρνει έτσι τη θέση του νεκρού. Δεν είναι ο τάφος του δηλαδή, το μνήμα του, αλλά ο ίδιος ο νεκρός. Δεν χρειάζεται βέβαια να σας το εξηγήσω περισσότερο, γιατί όλα αυτά συνδέονται με ιερά θέματα της τότε θρησκείας που επηρεάζει τον τρόπο σκέψης και πιο πολύ την αντίληψη. Η πίστη επηρεάζει την αντίληψη και την υποβολή για να μπορεί ο άνθρωπος να βλέπει ή να φαντάζεται και φαινόμενα που είναι αόρατα. Κάτι που έχει μια μορφή λίγο αφηρημένη συνδέεται με την βοήθεια της φαντασίας με την εικόνα του ανθρώπου που ζούσε.

Έτσι κι εμείς τώρα μπορούμε να φανταστούμε μπροστά σ' αυτό το πέτρινο σπίτι τους ανθρώπους που ανέφερα, τους νεκρούς μας, να είναι ανάμεσά μας, σ' αυτή την αυλή του σπιτιού τους. Έτσι το σπίτι το κλειστό δεν συμβολίζει την εικόνα του σπιτιού τους αλλά τη ζωή τους σ' αυτό το σπίτι αλλά και τη ζωή τους στον άλλο κόσμο. Αυτό το πέτρινο σπίτι είναι ο κολοσσός τους. Είναι η ψυχή τους. Είναι μια απ' τις μορφές που παίρνει η ψυχή στην αθανασία της για να δείχνει στους ανθρώπους τη λειτουργία του κλεισμένου, του κλειστού σπιτιού, το τέλος τους χωρίς να σημαίνει αυτό ότι εδώ τελειώνουν όλα.

Γιατί αυτό το πέτρινο κλειστό σπίτι, μας καλεί σήμερα να βρεθούμε σε μια επαφή με τους νεκρούς που ζήσαμε και αγαπήσαμε. Το κλειστό σπίτι σβήνει για πάντα τις κινήσεις και τις ζωντανές εργασίες μέσα και έξω. Είναι βουβό και ζητάει την σιωπηλή στάση, την στάση της ησυχίας. Το σπίτι θέλει να καθηλώσει, να υποβάλλει αυτό το κενό που άφησαν οι άνθρωποι που έφυγαν εκείνη την τραγική νύχτα του Οκτώβρη.

- Δηλαδή αν κατάλαβα καλά πρόκειται για ένα είδος κενοτάφιο, ρώτησε ο παπάς και συνέχισε, πολύ καλά δεν τα κατάλαβα όλα, αλλά παρ' όλα αυτά είναι ένα μνημείο ας πούμε.

- Ακριβώς πάτερ μου, είναι ένα μνημείο για να μπορούν οι σημερινοί να σκέπτονται ή να τους βλέπουν ζωντανούς στη φαντασία τους όλους αυτούς που έφυγαν. Το κλειστό σπίτι μας μιλάει και μας το λέει καθαρά. Είμαστε περαστικοί σ' αυτό τον κόσμο. Και καλά είναι να μην χάνουμε την επαφή με όλους αυτούς που χάσαμε για πάντα. Να λοιπόν γιατί έχτισα αυτό το σπίτι δίχως πόρτες και παράθυρα. Για να θυμούνται οι άνθρωποι τις συμφορές του πολέμου, της έχθρας, της ζήλειας, που είναι σε θέση να ερημώσει χωριά και πόλεις. Για μένα είναι το σύμβολο της ειρήνης και της ομόνοιας. Γι' αυτό θυσιάστηκαν αυτά τα αθώα θύματα, για να δείχνουν πάντοτε το δύστυχο αποτέλεσμα της συμφοράς του εμφυλίου πολέμου όχι μόνο στη χώρα μας αλλά σε ολόκληρο τον κόσμο. Αιωνία τους η μνήμη.

- Αιωνία, αιωνία, μουρμούρισαν όλοι χαμηλόφωνα. Ο παπάς έβγαλε αυθόρμητα το πετραχήλι του και άρχισε να διαβάζει το τρισάγιο. Όλοι σταυροκοπήθηκαν με σεβασμό και συγκίνηση. Ο εγγονός της Πετρίνας ευχαρίστησε τον παπά και τους παρευρισκόμενους χωριανούς.

- Ωραία μίλησες, συγχαρητήρια. Και να μας έρχεσαι συχνά να σε βλέπουμε. Εμείς χαιρόμαστε να σε βλέπουμε. Ο γερο-Ισαάκ πλησίασε τον εγγονό της Πετρίνας και με την τραγιάσκα στο χέρι του μίλησε.

- Εγώ ήξερα καλά τη γιαγιά σου. Θα σου πω ένα περιστατικό που ίσως δεν το ξέρεις. Συνέβη στο γάμο μου. Και ο γάμος συνέπεσε με την ανέγερση του καμπαναριού του Αϊ Γιώργη. Ξέρεις τότε ήτανε μεγάλη τιμή ποιος θα χτυπούσε πρώτος την καμπάνα. Μαζεύτηκε όλο το χωριό και άρχισε ο πλειστηριασμός ποιος θα δώσει τα περισσότερα λεφτά. Η τιμή ανέβαινε αργά πλησίασαν με το ζόρι τις εβδομήντα δραχμές, όταν η ζωηρή φωνή της Πετρίνας ξεπέρασε τα σχόλια και τις άτολμες προσφορές. Εκατό φράγκα δίνω εγώ. Κανείς δεν τόλμησε να δώσει παραπάνω. Η Πετρίνα έβγαλε το κατοστάρικο και περήφανη πήρε το σκοινί και άρχισε να χτυπάει με δύναμη και ικανοποίηση την καμπάνα του Αϊ Γιώργη. Και όλοι ξέραμε, η χήρα η Πετρίνα με τα παιδιά της ήταν η πιο φτωχή απ' όλους μας. Αλλά και η πιο περήφανη και πιστή. Θεός σχωρέστην την μακαρίτισσα.

Ο εγγονός της Πετρίνας έσφιξε το χέρι του γερο-Ισαάκ με σεβασμό

και εκτίμηση. Αχ γιαγιά μου Πετρίνα, σεβαστή και αγαπημένη, που είσαι να σου φέρω φρέσκο νερό με την χωματένια στάμνα απ' τις τρεις βρύσες του Αϊ Γιώργη, μουρμούρισε μέσα του.

Η συνάθροιση διαλύθηκε κι ένας ένας απ' τους χωριανούς πήγαιναν σκεπτικοί και συγκινημένοι στα σπίτια τους.

ΤΟ ΜΟΝΟΠΑΤΙ ΜΕ ΤΙΣ ΔΑΦΝΕΣ

Η Λέσβος είναι από τα ωραιότερα νησιά του Αιγαίου. Η ομορφιά ενός νησιού εξαρτάται από το βάρος του και βέβαια εννοώ το βάρος που χαρακτηρίζει την ατμόσφαιρά του, όπως λέμε πολλές φορές βαρύς καιρός. Η Λέσβος είναι ανάλαφρο νησί. Όπου και να γυρίσεις έχουν όλα μια διαφάνεια και λεπτότητα, δε συνάντησα πουθενά κάτι δύσκολο και βαρετό. Η ψυχή σου αφήνεται στα δίχτυα της πανέμορφης γης του νησιού. Όλα έχουν μια τάξη που ευκολύνουν την ημέρα και τη νύχτα. Όπου και να βρίσκεσαι, σε απόμερα τοπία, σε καλόχτιστα χωριά, σε απρόοπτα μικρά λιβάδια, σε μαύρες χαράδρες, σε πευκόφυτα δάση. Όλα είναι συναρμολογημένα για να κατασταλάξει η άνετη μορφή της τέχνης της ποίησης και της ζωγραφικής.

Δεν είναι τυχαία η πατρίδα του Ελύτη και του Θεόφιλου. Και τους δυο τούς συνδέει αυτή η διάσπαρτη διαφάνεια της μετεμψύχωσης και φυσικά εννοώ αυτήν τη μεταφορά της φυσικής παρουσίας στο χώρο της ψυχής, της αποϋλοποίησης, της εξαϋλωσης. Οι εικόνες γίνονται αέρινες, χάνουν το βάρος τους και αφήνουν τους ανθρώπους να περνούν, να περνούν από τον ένα κόσμο στον άλλο δίχως την παραμικρή αναζήτηση, δίχως τόσο δα μικρό φόβο. Τα καϊκια στην προκυμαία μικραίνουν σαν παιδικές βαρκούλες στη μπανιέρα και τα αρχοντικά τα σπίτια σαν παλάτια μιας ονειρεμένης όπερας ενός άλλου κόσμου, παραμυθένιου.

Το ίδιο συμβαίνει και με τους ανθρώπους και ιδιαίτερα με τις κομψές και μορφωμένες γυναίκες του νησιού. Οι γυναίκες στη Λέσβο είναι σημαδεμένες απ' αυτήν την ίδια τους φύση, απ' τη μεγάλη ποιήτρια τους, που πάνω σ' αυτό το νησί τους τραγούδησε με τόση αγνότητα κι ομορφιά τη γυναίκα, τη γυναίκα όλου του κόσμου, τη χάρη της, το πνεύμα της, την ελευθερία της, την πραγματική της δύναμη.

Το κύριο χρώμα της Λέσβου είναι γήινο. Γήινες αποχρώσεις ανάμεσα στο ξανθοκόκκινο και στο καφέ. Αυτή την απόχρωση προσπαθούσε να προσδιορίσει ο καλόκαρδος Πικιώνης στους φοιτητές και δυσκολευόταν να τους μεταφέρει την αίσθηση του ζωντανού χρώματος. Μια μέρα ήρθε στο Πολυτεχνείο κρατώντας ένα φρέσκο βόλο από άλογο στο χέρι του, το έκοψε στη μέση και εξηγούσε αυτή τη ζωντανή απόχρωση που δεν καταλήγει σ' ένα μόνο χρώμα, αλλά ταλαντεύεται ανάμεσα σε τρία, ξανθοκόκκινο με λίγα ίχνη εξασθενημένου πράσινου μέχρι του στεγνού καφέ.

Όλες σχεδόν οι πλαγιές της Λέσβου είναι βαμμένες μ' αυτά τα χρώματα, που ζωντανεύουν με το φως και δείχνουν αυτή τη σωματική τους διέγερση, σα να είναι όντα ζωντανά. Και παντού αυτές οι ρηχές βραχοκοκαλίες, σκούρες γραμμές που μοιράζουν τα χωράφια και τα βοσκοτόπια. Οι ελαιώνες της Λέσβου, σαν όντα νοητικά, αστροφεγγίζουν μια ασημένια και μια σκυθρωπά, σαν τις μαύρες ελιές, σαν το βαθυπράσινο λάδι τους. Κάθε δέντρο είναι ξεχωριστή προσωπικότητα με το δικό της μητρώο και τις μαρτυρίες των γενιών που έζησαν και πέρασαν δίπλα στον κορμό της.

Και πιο έντονα είναι εκείνα τα σπαρμένα λιόδεντρα μέσα στα χρυσοστόλιστα χωράφια με τα ξεραμένα κιτρινοπορτοκαλί τους χόρτα και τις ανεμώνες, που τα προστατεύουν οι ξερολιθιές, - η πανάρχαια τέχνη της λιθοδομής,- σαν λαϊκά κεντήματα στις πλαγιές και στους κρυμμένους κάμπους.

Το μονοπάτι με τις δάφνες το βρήκα εντελώς τυχαία ένα μεσημέρι καυτό στις πλαγιές του Μεσότοπου. Ξεκινήσαμε με τα πόδια για την Ερεσσό. Μπροστά μας οι πλαγιές με φουσκωμένα μπούτια, λίγα βράχια στην κορυφή κι απότομα μπροστά μας, στο βάθος της μικρής ρεματιάς, σαν καταπράσινο σκουρόχρωμο φίδι, το μονοπάτι με τις δάφνες.

Άρχιζε απρόοπτα μ' ένα φιλήσυχο ρυάκι στη μέση. Δεξιά και αριστερά οι θεόρατες δάφνες έκρυβαν μέσα τους κάθε ματιά, πυκνόφυτες και σκοτεινές. Στο δρόμο παντού γιομάτο με δαφνοελιές μαύρες μοσχомυριστές. Οι κορμοί της δεντροστοιχίας σα γυμνά πόδια κορασίδων, γεμάτα πρόκληση. Να τους αγκαλιάσεις, να τους χαϊδέψεις, να τους φιλήσεις. Τι κορμιά λεία και καλόσχημα, θεόρατα. Βαδίζαμε ώρες και το μονοπάτι δεν τέλειωνε. Αποκλεισμένοι απ' τις γύρω πλαγιές πλανιόμασταν μέσα σ' αυτό τον σπάνιο μακρόστενο λαβύρινθο. Και μια περίεργη αίσθηση μας έλεγε: Αυτό το μονοπάτι δε βγάζει πουθενά. Δεν έχει ούτε αρχή, ούτε τέλος. Λένε πως η ευωδιά και οι αναθυμιάσεις της δάφνης φέρνουνε ζάλη και προκαλούν διεγέρσεις και παραισθήσεις.

Πόσες φορές κι αν γύρισα με τα πόδια το νησί κι όποιον συναντούσα και ρωτούσα να μας πει που είναι το μονοπάτι με τις δάφνες, πάντα την ίδια απάντηση έπαιρνα: Το μονοπάτι με τις δάφνες δεν το ξέρουμε. Κανείς πια δε μπορούσε να μας ξεναγήσει στο αξέχαστο μονοπάτι. Τους έδειχνα και φωτογραφίες έγχρωμες, γιατί είχαμε τραβήξει αρκετές, ιδιαίτερα τα όμορφα πλέγματα των κορμών.

Όλοι είχαν την ίδια συμπεριφορά. Έπαιρναν τη φωτογραφία στο χέρι τους, έβλεπαν το στενόμακρο μονοπάτι και σφίγγοντας τα χείλια κοινούσαν το κεφάλι αρνητικά. Μπα εδώ στα μέρη μας δεν υπάρχει τέτοιο μονοπάτι, λέγανε. Μα εμείς θα το ξέραμε, εδώ ζούμε, εκτος βέβαια αν είναι στην πίσω μεριά του νησιού, πιο πέρα απ' τους πευκώνες. Αλλά, που συγκεκριμένα, δεν ήξερε να μας πει κανείς για το μονοπάτι με τις δάφνες. Ρωτήστε στη δασονομική υπηρεσία της νομαρχίας μας πρότεινε κάποιος, αυτοί πρέπει να το ξέρουνε, δεν μπορεί.

Ένας συνταξιούχος κύριος, αξιοπρεπής, και σοβαρός ρωτούσε εμάς. Καλά δε θυμόσαστε τίποτε; Που να ήταν; στο βόρειο τμήμα; στο νότιο; δε μπορεί. Μήπως είναι εκεί στην κρεμαστή γέφυρα της Αγίας Παρασκευής; αλλά όχι εκεί το ποτάμι είναι αρκετά φαρδύ. Λέτε μήπως να ήταν στα αρχαία της χωράφας της Θέρμης, αλλά εκεί δε θυμάμαι να υπάρχει τρεχούμενο νερό. Τι περίεργο, δε μπορώ να σας πω τίποτε, λες και το κατάπιε η γης, μας είπε και μας αποχαιρέτησε ευγενικά βγάζοντας το ψάθινο καπέλο του.

Άλλοι μας έστειλαν στο φρούριο το παλιό.

Μα τι λέτε! Μα σας είπα ότι το μονοπάτι πρέπει να βρίσκεται ανάμεσα στην Ερεσσό και το Μόλυβδο, πράγμα εντελώς αδύνατο γιατί πρόκειται για εντελώς αντίθετες κατευθύνσεις.

Στο ξενοδοχείο μας φέρονταν με συμπαράσταση σα να μας είχε συμβεί μια συμφορά. Ο ιδιοκτήτης του ξενοδοχείου συμεριζόταν την εμμονή μας να ξαναβρούμε το μονοπάτι με τις δάφνες. Έπαιρνε κάθε μέρα τηλεφωνα σε πολλές κοινότητες αλλά πάντα η ίδια απάντηση.

Μια Κυριακή ηλιόλουστη μας ζητούσε ένας άγνωστος κύριος.

- Ελάτε στο σαλόνι, σας περιμένει ένας κύριος. Φαίνεται να είναι δημόσιος υπάλληλος.

Στο σαλόνι μας περίμενε περίμενε πραγματικά ένας κύριος ντυμένος σαν αξιωματικός του στρατού με χακί κουστούμι, χακί πουκάμισο και καφέ γραβάτα. Αν και φαινόταν αρκετά ηλικιωμένος, μας φάνηκε γεροδεμένος με ελαστικές κινήσεις. Ήρθε κι ο ξενοδόχος και μας σύστησε τον άγνωστο κύριο.

- Είναι ο κύριος Μάνος Ράπτης, ταγματάρχης εν αποστρατεία. Ο κύριος Ράπτης ήταν στρατιωτικός τοπογράφος. Εγώ τον κάλεσα προσωπικά για να διαλευκάνει το μυστήριο που εβδομάδες τώρα αναζητείτε .

- Δηλαδή κύριε Ράπτη μπορείτε να μας δώσετε πληροφορίες για το μονοπάτι με τις δάφνες, ρωτήσαμε ανυπόμονα.

- Και βέβαια κύριοι, έκανε ο ταγματάρχης εν αποστρατεία και έβγαλε απ' το χαρτοφύλακά του τρεις μαυρόασπρες φωτογραφίες.

- Το μονοπάτι με τις δάφνες, αναφωνήσαμε με χαρά. Επιτέλους!

Ο κύριος ταγματάρχης πήρε σοβαρό ύφος και με χαμηλή φωνή μας εξήγησε.

- Δυστυχώς θα σας απογοητεύσω γιατί αυτό το μονοπάτι που ψάχνετε δεν υπάρχει. Δεν υπάρχει πια. Ο στρατός έδωσε διαταγή να κοπούν τα δέντρα στο μονοπάτι, γιατί ήταν απαραίτητο για να φαρδύνει ο δρόμος. Ο δρόμος εκείνος ο στενός που έβγαζε στην Ερεσσό, τη γενέτειρα της Σαπφούς, της μεγάλης Λέσβιας ποιήτριας.

Ο ΠΛΑΤΑΝΟΣ ΤΟΥ ΕΛ ΓΚΡΕΚΟ

Το πλατάνι του Ελ Γκρέκο, του Θεοτοκόπουλου του Κρητικού, είναι πάνω από οχτακόσια χρόνια γέρικο. Στα γηρατειά του ο κορμός του χωράει μέσα του, λίγο πολύ, τέσσερα πέντε άτομα μέσα στην κοιλιά του. Το κρέας του, το ξύλο που έμεινε, είναι δεν είναι το πολύ δέκα εκατοστά, αλλά η αντοχή του είναι θεόρατη, μια και τα κενά σώματα έχουν μεγαλύτερη αντοχή από τα σώματα που είναι συμπαγή. Σαν τις τρύπιες σωλήνες που αντέχουν πολύ περισσότερο στα βάρη και στους άγριους ανέμους.

Το υπερήλικο λοιπόν αυτό πλατάνι βρίσκεται προς το τέλος του χωριού Φόδελε, τη γενέτειρα του μεγάλου Κρητικού ζωγράφου, λίγα χιλιόμετρα μακριά απ' την Αγία Πελαγία. Το Φόδελε είναι χτισμένο δίπλα σ' ένα μικρό ποτάμι με γραφικές γέφυρες. Θεόρατες καρυδιές και πλατάνια γεμίζουν το ρέμα με βαθυπράσινες αποχρώσεις. Λογιών, λογιών, φοινικιές, μουριές ιτιές, λες κι όλα τα δέντρα της Κρήτης μαζεύτηκαν γύρω απ' το ρηχό ποταμάκι να ξεχειμωνιάσουν.

Το πλατάνι έχει μια καλοκάγαθη ψυχή, γεμάτο ευθυμία. Έχει κέφι και χαίρεται με τα χωρατά και τις καζούρες των ανθρώπων. Όχι μόνο ακούει καλά με το τεράστιό του τύμπανο, αλλά έχω την εντύπωση ότι καταλαβαίνει τα πάντα και το διασκεδάζει. Τώρα θα πεις, μα είναι δυνατόν ένα δέντρο να καταλαβαίνει. Κι όμως εγώ έχω άλλες εμπειρίες και σου το λέγω: όχι μόνο καταλαβαίνει αλλά και αισθάνεται, όπως ακριβώς αισθάνονται όλα τα ζωντανά όντα, είτε ζώα είτε άνθρωποι.

Βέβαια για να μάθεις να επικοινωνείς με τα δέντρα θέλει μια πολύχρονη άσκηση, ίσως και ένα είδος μύηση. Ο αισθαντικός ιστός του δέντρου είναι μέσα στα αγγεία του, απ' τις ρίζες του μέχρι τα πιο λεπτά κλαδιά του και τα φύλλα του. Το δέντρο συνδέεται με όλες τις ζωντανές μορφές της ζωής, οργανικές και ανόργανες. Ο ρυθμός του είναι αργός και ο παλμός του κρατάει ώρες, να αναπνεύσει και να εκπνεύσει τον αέρα όπως γίνεται στους ανθρώπους. Δεν έχει βέβαια καρδιά και πνεύμονες, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι δεν κινείται. Οι ρίζες του είναι σε μια περίεργη συμβίωση με λεπτές μυκόριζες των μανιταριών οι οποίες ευκολύνουν τα δέντρα στη μεταφορά του νερού. Με το νερό απορροφάει κι άλλες ουσίες που μεγαλώνουν τον κορμό και φυσικά παράγουν αδιάκοπα με το φως του ήλιου οξυγόνο. Η ανάσα του δέντρου και η βάση της ζωής.

Για να συνεννοηθείς με το δέντρο πρέπει να τηρήσεις ορισμένες προϋποθέσεις ώστε να τελεσθεί η μεταφορά. Το δέντρο αισθάνεται. Για να νοιώσεις τώρα εσύ πώς και τι αισθάνεται ένα δέντρο πρέπει να χαμηλώσεις τις εντάσεις σου. Και πρώτα πρώτα να μάθεις να αδειάζεις το κεφάλι σου από την πολυξερία σου. Και να ξέρεις το δέντρο θα οργανώσει την σχέση μαζί σου, γιατί όταν αισθάνεται συγγενική ψυχή βάζει όλα τα δυνατά του για να πετύχει την επικοινωνία. Ηρεμία λοιπόν και απόλυτο άδειασμα, με φυτικό μυαλό η σύνδεση είναι ευχάριστη σαν χαρούμενο παιχνίδι. Και μην ξεχνάς να χαμηλώνεις τον ρυθμό. Αργά και σιωπηλά λοιπόν.

Το πλατάνι και η αρχιτεκτονική του. Θα προτιμούσα να κάνω μαθήματα και διαλέξεις δίπλα του, κάτω απ' τη δροσιά του, μέσα στη σπηλιά του. Την αρχιτεκτονική του την ορίζει το μέγεθος και η περίμετρος του. Το ύψος του κυρίως κορμού του είναι σχετικά χαμηλό. Πέντε κύριοι κλάδοι υψώνονται απ' το κεφάλι του σαν πέντε δάχτυλα, σαν κορώνα με την ολοζώντανη νεανική φυλλωσιά του φουντώνει και περηφανεύεται σαν νέο παλικάρι. Η σπηλιά δεν έχει τίποτε το δραματικό. Ούτε φωτιά ούτε αστραπή την άνοιξαν. Μόνο τα γηρατειά του. Με το χρόνο η πλαστικότητά του στράφηκε προς τα μέσα. Στριφογυρίζει και στρογγυλεύει τα τοιχώματά του. Αν προσέξεις καλύτερα θα βρεις και τα μάτια του, τη μούρη του κι ένα στόμα που ξεκαρδίζεται στα γέλια.

Όσο τα Πολυτεχνεία και οι Σχολές Καλών Τεχνών δεν εμπνέονται απ' τα γέρικα πλατάνια και ειδικά απ' τον πλάτανο του Γκρέκο, όσο δεν ορίζεται δια νόμου ο πλάτανος του Γκρέκο σαν μάθημα βάσης για τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό, για τις ασκήσεις πλαστικότητας, η νεοελληνική αρχιτεκτονική είναι καταδικασμένη να κουτσαίνει τελευταία, σε μια παρέλαση της διεθνούς κίνησης της τέχνης. Είναι πολύ λυπητερό να μη διδάσκονται οι Έλληνες φοιτητές την οργανική σοφία, τον σχεδιασμό του χάους ή της τύχης, την τεχνολογία της δράσης, την στατική ανάπτυξη, τη χρωματική μεταλλαγή των εποχών.

Το πιο σημαντικό στην ανάπτυξη ενός νέου δημιουργού είναι η προσωπική του αυθεντικότητα, η προσωπικότητά του, που φυσικά δεν μπορεί να αναπτυχθεί με ξενόφερτες κρύες γνώσεις που δεν έχουν καμιά σχέση με την ελληνική φύση, με το φως του ήλιου μας, με τον πανάρχαιο πολιτισμό μας και φυσικά με το μεγαλείο της λαϊκής μας παράδοσης. Οι λαϊκοί μας μάστορες δεν χρειάστηκαν ποτέ να πάνε στα Παρίσια και στα Λονδίνα. Εμπνέονται και δασκαλεύονται απ' την ίδια τη φύση. Απ' τις φτέρες για τα ιωνικά κιονόκρανα και από ένα άσημο φυτό τον άκανθο, το πιο λαμπρό στολίδι της παγκόσμιας αρχιτεκτονικής, το κορινθιακό κιονόκρανο.

Δίπλα στον πλάτανο, - μόνο αυτές καταδέχεται, - μόνο αυτές ταιριάζουν, οι λαϊκές μας ψάθινες στραβοπόδαρες καρέκλες μας, το πιο αυθεντικό ελληνικό έπιπλο. Μ' ένα σκέτο σύρμα συναρμολογείται ένα καταπληκτικό σύστημα στατικής που μοιράζεται τα βάρη με την εκμε-

τάλλευση της αντοχής του ξύλου της οξιάς.

Δηλαδή θα ρωτήσεις τι σχέση έχει ο πλάτανος του Γκρέκο μ' ένα σπίτι, σχεδιασμένο από έναν νέο αρχιτέκτονα. Μα το δέντρο είναι σπίτι, ένα πανί φτάνει για να κάνει χώρο εσωτερικό. Για το Διογένη τον κυνικό θα ήταν το ιδανικό σπίτι, πιο όμορφο απ' το χωματένιο πιθάρι του. Είμαι σίγουρος ότι τα πόδια του Διογένη ήταν έξω από την κάμαρη του, όχι επειδή ήταν ψηλός, αλλά πιο πολύ για να μη βρωμάει το πιθάρι ποδαρίλα.

Καταλαβαίνεις βέβαια ότι αναφέρομαι στη μυθοποιητική έμπνευση που μας παρουσιάζει ολοφάνερα η δομή του δέντρου. Από έναν κορμό αναπτύσσονται πέντε κορμοί. Ένα σπίτι λοιπόν με πέντε δορυφόρους δωμάτια σε διαφορετικά ύψη, σε διαφορετικά μεγέθη και χρώματα με κούνιες και τραμπάλες.

Ιδέες της μεταφοράς υπάρχουν εκατοντάδες. Εγώ προσωπικά τις ονομάζω ιδέες μετεμψύχωσης. Γιατί αν ένα κτίριο, ένα σπίτι δεν έχει ψυχή, είναι νεκρό κι ας έχει του κόσμου τα πιο περίεργα και πανάκριβα υλικά. Η ψυχή ενός αρχιτεκτονήματος φαίνεται σε κάθε άνθρωπο, είτε μορφωμένο είτε απλοϊκό. Την ψυχή ενός έργου τη φανερώνει η πίστη. Η πίστη στη ζωή, στη φύση, στον άνθρωπο, στο Θεό.

Βλέπεις όλα αυτά τα σπίτια στις πόλεις και στις κωμοπόλεις είναι σπίτια της απιστίας, της αρρώστιας, του καρκίνου, γιατί μέσα τους δεν έχουν κέντρο. Μέσα τους λείπει η αρχαία εστία, ο παντοδύναμος Θεός. Άθεα σπίτια, άδεια, φτιαγμένα με σίδερα και τσιμέντα και τούβλα και ύαλους. Σπίτια φυλακές, σπίτια φέρετρα, νεκρόφιλα, δίχως την παραμικρή φυλλωσιά, δίχως οξυγόνο, δίχως χώμα, δίχως ήλιο, δίχως αστέρια.

Ο καφετζής απ' το διπλανό καφενείο μας κέρασε μοσχομυριστή τσικουδιά δικής του παραγωγής. Είναι σπιτικό, επαναλάμβανε συνέχεια.

Ήπιαμε στην υγεία του.

- Δε μου λέτε ο κύριος μήπως είναι αρχιτέκτονας.

Μεγάλο πράμα είπα μέσα μου.

- Που το καταλάβατε; τον ρώτησα αμήχανα. Και μετά γιατί ρωτάτε;

Ο καφετζής χαμογέλασα καλόκαρδα.

- Με το συμπάθιο κύριε αλλά και εγώ αρχιτέκτονας είμαι σαν κι εσένα. Από τους άλλους εννοώ, τους χωροποιούς· απ' αυτούς που γνωρίζουν ότι ο χώρος, ο γεμάτος αιθέρα, είναι προϋπόθεση για τη ζωή. Η τέχνη θέλει πίστη. Αν δε δασκαλευτούμε απ' το μεγάλο μάστορα, το δημιουργό, τον πλάστη του κόσμου, οι Γάλλοι κι οι Εγγλέζοι θα μας μάθουν να ζούμε!

- Ε, όχι, βέβαια.

- Εγώ σας κατάλαβα απ' την πρώτη στιγμή ότι είστε πλατανάνθρωπος.

Πλατανάνθρωπος σαν και μένα. Εμένα ο παππούς μου μού τάμαθε αυτά. Μπες μέσα έλεγε, μπες στη σπηλιά του δέντρου και μείνε ώρες με μάτια κλειστά. Μη βάζεις τίποτε στο νου σου, άσε να σε πάρει στην αγκαλιά του ο πλάτανος, όπως μ' έμαθε κι εμένα ο παππούς μου. Και πάππος προς πάππον ήρθε τώρα και η σειρά μου.

- Μα εσύ δεν φαίνεσαι να είσαι παππούς. Νέος φαίνεσαι.

- Παππούς δεν είμαι είπε ο νέος πλατανάνθρωπος καφετζής. Παππούς δεν είμαι, αλλά πατέρας, και δεν μένει πολύς καιρός, θα γίνω και παππούς για να δείξω και εγώ στα εγγόνια μου το μυστικό της οικογένειάς μας. Αυτό είναι το γένος μας και η τύχη μας, να συμβιώνουμε με το μεγάλο γέροντά μας. Δόξα το Θεώ, καλά τα βολεύουμε. Δυστυχία και συμφορά δε μας βρήκε, ούτε στεναχώρια. Και γιατί; Κάθε μέρα ο δάσκαλος γέροντας στην αυλή μάς χαιρετάει, μας χαιρετάει καλόκαρδα κι αγέρωχος ζητάει το ίδιο και από μας. Να είμαστε σε όλο τον κόσμο με καλή καρδιά. Τι ακριβότερο υπάρχει στη ζωή;

- Στον επόμενο γύρο κερνάω εγώ, είπα χαρούμενος. Φέρε μας τις τσικουδιές. Στην υγεία σου γέρο πλάτανε, στην υγεία σου πλάτανε του Γκρέκο.

ΝΤΑΜΟΥΧΑΡΗ

Η Νταμούχαρη είναι ένας μυστικός τόπος στις πλαγιές του Πήλιου. Μια μικρή ακροθαλασσιά με θεόρατες στρογγυλεμένες πέτρες, δίχως αμμουδιά και ρομαντικό πανόραμα. Αν δεν είσαι συνηθισμένος σε πιάνει κλειστοφοβία και πανικός. Αν καταλήξεις σ' αυτή την τοποθεσία είναι σα να βρίσκεσαι σ' έναν τόπο εξορίας. Είσαι αναγκασμένος να μείνεις σ' αυτό τον μικρό τόπο με περιορισμένες κινήσεις. Στην πλάτη σου είναι οι απότομες πλαγιές με λιόδεντρα και θεόρατα πλατάνια. Η στενή παραλία με μεγάλες πέτρες και βράχια δεν ευκολύνει την πρόσβαση στη θάλασσα. Μόνο στο τέλος της στενής λωρίδας που χωρίζει την ακτή απ' την απότομη πλαγιά ένα μικρό ποτάμι βρέχει θεόρατα λευκόχρωμα στρογγυλεμένα βράχια μ' έναν μικρό καταρράκτη και γεμίζει μια μικρή λιμνούλα σαν ατομική λεκάνη γιομάτων πράσινο νερό και μικροσκοπικά βατραχάκια.

Δυο μακρόστενα χαμηλόσπιτα έμοιαζαν περισσότερο με στρατιωτικές φυλακές παρά σαν ξενώνες. Στο μικρό σπίτι ανάμεσα στους ξενώνες έμενε η κυρία που νοίκιαζε τα σπίτια με αυτές τις θεόρατες επιγραφές «ROOMS TO LET», γραμμένες με μπλε χρώμα, με το χέρι κι ένα χοντρό πινέλο. Η κυρία Ευανθούλα, χήρα, με την κόρη της τη Λεμονιά. Ο μικρός κήπος μπροστά στο σπίτι περιποιημένος με λάχανα, κολοκυθιές κι αγγουριές και μια γωνιά με ολοζώντανα κίτρινα χρυσάνθεμα. Το αυτοκίνητο το είχαμε παρκάρει στο μικρό ίσιωμα πριν την απότομη κατηφόρα. Εδώ λοιπόν σ' αυτά τα μακρόστενα στρατιωτικά ξενοδοχεία θα μέναμε δυο ολάκερες βδομάδες. Τόσο θα κρατούσε η ανιχνευτική μας αποστολή για την εξερεύνηση του τοπίου των σπηλαίων και των παραδόσεων γύρω απ' αυτόν τον μυστηριακό τόπο.

Η κυρία Ευανθούλα μαζί με τη μελαχρινή της κόρη, τη Λεμονιά, θα φρόντιζαν για την παραμονή μας, για το φαγητό και την περιποίηση των δωματίων. Των λεγόμενων δωματίων, που ήταν στενά σαν κελιά με την πολυτέλεια ενός σιδερένιου κρεβατιού με σούστες, που σε κάθε κίνηση έβγαζαν κι έναν ήχο σαν ξεκουρδισμένες χορδές πιάνου. Ευτυχώς όλα ήταν πεντακάθαρα, και τα σεντόνια και οι στρατιωτικές πράσινες κουβέρτες με την τεράστια γραφή «Ελληνικός Στρατός».

Η παραμονή μας ήταν καλά οργανωμένη, χωρίς να μας λείπουν τα βασικά μας τρόφιμα. Νερά είχε πολλά και δροσερά, αλλά ούτε ρεύμα, ούτε γκάζι. Όλα τα δωμάτια είχαν τις γνωστές λάμπες πετρελαίου, μόνο που τα λαμπογυάλια τους ήταν κοντά και παραφουσκωμένα. Είναι γαλλικά μας εξήγησε η κυρία Ευανθούλα.

Το πρόγραμμά μας ήταν λιτό και αυστηρό. Μετά το λίγο τσάι του πρωινού θα άρχιζε η πορεία μας – ανίχνευση για όλους τους στόχους που είχαν μελετηθεί με λεπτομέρεια και ακρίβεια, με καταγραφές σε χάρτες και στα αντίστοιχα αρχαιολογικά ημερολόγια. Ο αρχηγός της αποστολής ο Στυλιανός, απ' το Ξερολίβαδο του Βερμίου, ήταν πεπειραμένος ορειβάτης κι ερασιτέχνης αρχαιολόγος. Το πραγματικό του επάγγελμα ήταν φαρμακοποιός με τρία παιδιά. Δούλευε στο Βόλο κι ήξερε όλα τα κατατόπια της περιοχής σαν τη τσέπη του.

Η ανίχνευση-πορεία τέλειωνε με την αρχή του δειλινού για να μη νυχτώσουμε στην επιστροφή μας. Όταν γυρίζαμε όλες οι λάμπες ήταν αναμμένες και στο μακρόστενο τραπέζι μας περίμενε το δείπνο, φρεσκομαγειρεμένο, με σαλάτες και κόκκινο κρασί. Όλοι ήμασταν πτώματα απ' την κούραση και δεν έμενε χρόνος ούτε για συζήτηση ούτε για σχέδια και πλάνα. Όλοι πέφτανε στα κρεβάτια με ύπνο βαθύ κι ανάλαφρο.

Ο στόχος μας αύριο είναι το περίφημο “αλώνι των θεών”. Η πορεία μας θα είναι δύσκολη γιατί πρέπει να ξεπεράσουμε τα βράχια του προδρόμου για να βγούμε στο μικρό οροπέδιο όπου βρίσκεται το αλώνι των θεών. Όλοι είχαμε ακούσει τόσα πολλά γι' αυτό το μέρος στην καρδιά του ανατολικού Πηλίου. Την άλλη μέρα, πρωί – πρωί, ξεκινήσαμε τη δύσκολη ανάβαση. Δε θα χρειαζόταν αναρρίχηση, γιατί παρ' όλο που τα απότομα βράχια έκλειναν σαν τείχος το στενό μονοπάτι, η ανάβαση στα σκαλοπάτια τους ήταν ευχάριστη.

Απ' τα βράχια φτάσαμε στο μικρό οροπέδιο του πυκνού δάσους, σε σχήμα κύκλου, σα μια κίτρινη κηλίδα στο βαθυπράσινο σύμπλεγμα από καστανιές, βελανιδιές, άγριες καρυδιές, με τεράστιες κληματαριές με αγριοστάφυλα μικρά, μ' ένα βαθύ μπλε χρώμα κι ένα μεθυστικό διαπεραστικό μοσχάτο άρωμα. Από την κορυφή των δέντρων μέχρι στους μαύρους κορμούς, κάτω - κάτω, θεόρατες κληματσίδες, φορτωμένες με τα γλυκόξυνα, άγρια, μπλε τσαμπιά. Σ' ένα μικρό άνοιγμα, ανάμεσα σε γέρικες καστανιές, με ανοίγματα γεμάτα καστανόχωμα, ο αρχηγός της αποστολής μάς έκανε νόημα να σταματήσουμε για λίγο να ξεκουραστούμε απ' την κουραστική ανάβαση και πήρε το λόγο να μας εξηγήσει και κατατοπίσει για το περιβόητο αλώνι των θεών.

- Λοιπόν ακούτε, αυτό το αλώνι το ονόμασαν οι χωριανοί γιατί δε μπορούσαν να εξηγήσουν διαφορετικά αυτά τα ευρήματα που οι περισσότεροι πιστεύουν ότι δεν είναι από ανθρώπινο χέρι, ούτε έγιναν μόνα τους από τη φύση. Είναι, γιατί οι αρχαίοι θεοί της περιοχής τα καλλιτέχνησαν και τα σκόρπισαν παντού σ' αυτή την τοποθεσία που

ονομάζεται αλώνι των θεών. Πολλοί μάλιστα πιστεύουν ότι είναι τόπος μαγεμένος, είτε από νεράιδες και μάγισσες...

- Και από τους Κένταυρους, φώναξε ο χοντρούλης ο Ρούλης, ο πιο νέος της αποστολής αλλά και ο πιο ζωηρός.

Όλοι γέλασαν κατάκαρδα με τους Κένταυρους του Ρούλη.

- Πού θυμήθηκες βρε Ρούλη τους Κένταυρους, ρώτησε πειρακτικά ο φίλος Γιώργος με το στριφτό μουστάκι.

- Μα δε μάθαμε στην ιστορία ότι οι Κένταυροι ζούσαν στο Πήλιο, απάντησε με σιγουριά ο Ρούλης, γιατί ήξερε από μικρό παιδί τους μύθους των Κενταύρων, που ερέθιζαν τη φαντασία του και την περιέργειά του.

Ο αρχηγός κόμπιασε λίγο και συνέχισε:

- Το αλώνι είναι μέσα σ' αυτό το μεγαλύτερο άνοιγμα, με δυο πέτρινα σκαλοπάτια περιφραγμένο, μ' ένα βαθούλωμα στη μέση, σαν τα χτιστά τ' αλώνια. Όταν φτάσουμε εκεί μη σας πιάσει καμιά έκπληξη και κοπεί η μιλιά σας απ' αυτά τα όμορφα πέτρινα είδωλα που θα δείτε παντού. Σα να τα φύτεψαν, γύρω - γύρω θα δείτε όλα τα ζωντανά της γης: δελφίνια από γαλανόλευκες πέτρες, άσπρα περιστέρια, ανθρώπινα πρόσωπα σε στενόμακρες λευκές πλάκες με μάτια και μύτη και στόμα και λουλούδια πέτρινα και ψάρια άσπρα και γκρίζα έχει και ήλιους και φεγγάρια και καλοσχημένα αστέρια. Καλωσορίσατε λοιπόν στο αλώνι των θεών και στο καθένα σας καλή τύχη, να βρει ο καθένας σας εκείνη τη μορφή που επιθυμεί.

Δεν αργήσαμε να φτάσουμε στο ποθητό μας αλώνι. Πραγματικά μας κόπηκε η μιλιά. Παντού εκατοντάδες πέτρες σπαρμένες γύρω μας και ψάχνοντας έπιανες μια ένα γαλάζιο, μέτριο στο μέγεθος, και μετά και πιο μικρά δελφίνια, μια πιθαμή, καλοδουλεμένα, πανάρχαια.

Κι εγώ κρατούσα ένα άσπρο περιστέρι στη χούφτα μου, σε μέγεθος φυσικό, το χάιδευα κι αναρωτιόμουν, ποιος γλύπτης τα έκανε όλα αυτά. Ποιοι άνθρωποι ήταν αυτοί που κατάφεραν να κάνουν με τόση τέχνη τα έργα αυτά. Άψογα έργα τέχνης.

Όλοι γύριζαν τριγύρω σιωπηλοί με τα μάτια καρφωμένα στα ξεραμένα άγρια κριθάρια, μπροστά σ' αυτό το γήπεδο γεμάτο ειδώλια, λογής-λογής.

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΤΣΟΒΟ

Για να φτάσεις στο Μέτσοβο απ' τη Θεσσαλονίκη, τη Βέροια, την Κοζάνη, θα πρέπει να ξεπεράσεις τα περήφανα μακροσκελή βουνά της Ηπείρου. Η Ήπειρος στην αρχαία Ελλάδα ήταν η άπειρος, η αχανής, η χώρα δίχως τέλος κι αυτό δεν άλλαξε διόλου μέχρι τις μέρες μας. Γενικά όλα τα βουνά έχουν, καθ' ένα χωριστά, τη δική τους φυσιογνωμία, τον όγκο τους, την πλαστικότητα τους, τη μυρωδιά τους και προπάντων τα χρώματά τους. Ο βουνίσιος βίο-τοπος της Ηπείρου είναι νομαδικός, δρόμοι και μονοπάτια ορίζονται απ' τα ρέματα και τα ποτάμια γιατί το νερό βρίσκει μόνο του το στόχο του. Δε χρειάζεται ούτε κοίτες τεχνητές, ούτε χάνδακες για να περάσει μέσα απ' όλα τα βουνά, κι απ' τα πιο απότομα κι άγρια.

Πόσες ώρες ταξίδι θα κάνουμε με τ' αυτοκίνητο, ρώτησες, χωρίς να περιμένεις την πραγματική απάντηση. Παραξενεύτηκες όταν άκουσες ότι η διαδρομή μας θα κρατήσει τέσσερις μέρες. Τέσσερις μέρες διαδρομή για να φτάσουμε στο Μέτσοβο, ρώτησες με περιέργεια. Τέσσερις μέρες κι είναι λίγο αν σκεφθείς ότι θα κόψουμε και ορισμένους δρόμους. Έτσι όπως απλώνονταν μπροστά μας τα βουνά με τους χαμηλούς λόφους μπροστά και στο βάθος τις μπλε σκούρες βουνοκορφές και πιο πέρα στο βάθος γαλάζιες εκεί που ενώνονται με τον ουρανό. Έτσι όπως απλώνονται τα βουνά μοιάζουν σαν την απέραντη θάλασσα με τη διαφορά ότι μ' ένα πλεούμενο δε μπορείς να πας μ' ευκολία απ' το ένα βουνό στο άλλο.

Στα βουνά της Ηπείρου είναι έντονες οι ρυτίδες που σχηματίζουν τα τρεχούμενα νερά, κάθετες κι απαλές, παράλληλες κι οριζόντιες μακρόστενες βαθιές με τα γνωστά κι άγνωστα, τα μικρά και τα μεγάλα ρέματα. Ίσα με χίλια μέτρα ρέματα, χάνδακες θεόρατοι με βράχια και τείχη ολόκληρα τα βουνά μπροστά μας δείχνουν έναν κόσμο άγνωστο και αχανή. Μια και λείπουν σε μεγάλα διαστήματα τα ορόσημα του πολιτισμού, πόλεις και χωριά που χωρομετρούν και δίνουν ένα αίσθημα του χρόνου, τα βουνά φαίνονται ακατοίκητα, απρόσιτα, αδιapέραστα. Ο αυτοκινητόδρομος είναι μπροστά τους μια καλλιτεχνική γραμμούλα ασήμαντη. Ασήμαντη βέβαια, αλλά συνδέει με μια αφηνιασμένη ταχύτητα.

Εγώ όμως δε χορταίνω να ρουφάω τα βάθη αυτής της ανεξιχνίαστης βουνίσιας θάλασσας. Είναι ο τόπος της ουτοπίας, είναι ο τόπος της άγνωστης πατρίδας μας, που στην πρόσκληση του χάους πρέπει να την περπατήσεις ράχη σε ράχη, βουνό με βουνό, όπως κατάφεραν να τη δαμάσουν οι Σαρακατσάνοι και οι Βλάχοι. Θεέ μου, τι ζωή πάντα μπροστά στο άγνωστο, απ' την Ήπειρο στα Βαλκάνια και στη Μαύρη Θάλασσα!

Σ' αυτή τη βουνίσια πατρίδα δεν ταιριάζουν πύργοι και καμπαναριά, μόνο καλύβια. Τα χωριά τα στήνουμε εκεί που πλέκουμε με βέργες και χόρτα! Εμείς οι Βλάχοι όπου λάχει. Όπου μας βολεύει. Κοντά σε τρεχούμενα νερά. Μια χούφτα γη μας φτάνει για να γεννηθούμε και να ταφούμε λένε οι Σαρακατσάνοι. Τι να τα κάνουμε τα πέτρινα σπίτια και τα παλάτια; Τ' αλλάζουμε με τα δέντρα μας και τον αγέρα του λόγγου; Όχι βέβαια!

Δε χορταίνω με βουνά. Όσο κι αν τα βλέπω, άλλο τόσο ανάβουν μέσα μου τον πόθο να τα περπατήσω σαν ασήμαντος ορειβάτης, σαν Σαρακατσάνος βοσκός με πρόβατα και γίδια κι όλα τ' άλλα ζωντανά, τα μουλάρια και τα άλογα για τη μεταφορά του μόχθου και της προκοπής.

Και για μας τους ουτοπικούς Σαρακατσάνους του εικοστού πρώτου αιώνα τι μας μένει; Με το γερμανικό μας αυτοκίνητο να περάσουμε γρήγορα, όσο γίνεται με πιο μεγάλη ταχύτητα, να φύγουμε απ' αυτόν τον τόπο που προκαλεί, ερεθίζει και μας θυμίζει τις αρχέγονες πορείες των προγόνων μας απ' την παλαιολιθική εποχή. Πορείες με χορούς και τραγούδια και έθιμα και ιστορίες του πιο παλιού λαού της Ευρώπης.

Αυτή η μαύρη θάλασσα, αυτά τα ακατοίκητα βουνά είναι η πραγματική πατρίδα μας. Η άδεια Ελλάδα. Η ρεζέρβα της ελληνικής γης. Η άγνωστη πατρίδα μας, άγνωστη στη χωροταξία, άγνωστη σε στατιστικές και συντεταγμένες. Κι εμείς μια χούφτα άνθρωποι σαν άγρια θηρία μέσα στη μέση. Στο χέρι μια πυξίδα, ένα σακίδιο βαρύ με λίγα τρόφιμα, νερό και δυο κουβέρτες. Το αυτοκίνητο παρατημένο δίπλα στον αυτοκινητόδρομο, σαν τραυματίας, βουβό, περιμένει τη ρυμούλκα για τα Γιάννενα.

Εμπρός λοιπόν, τι περιμένουμε; Οι χάρτες μπροστά μας, τα σημειωμάτια με τις διαδρομές, τα ρέματα, τα διαλλείματα, τις πηγές και τις διανυκτερεύσεις. Τα χωριά, τα μοναστήρια, τα τοξωτά γιοφύρια, όλες οι μνήμες μαζεμένες με γράμματα και σχέδια με μολύβια. Βιώματα απ' τα φοιτητικά μας χρόνια, της πρώτης εξόδου μας στα ανυπόταχτα βουνά μας.

Μπροστά μας τα σταροχώρα φα κίτρινα, μεστά και μυρωδάτα, μοσχολούσαν σα βρασμένα κόλλυβα κι ανάμεσα οι πράσινες ρεματιές, βράχια κι αμέτρητες πτυχώσεις, στο βάθος λίγα σπίτια και το καμπαναριό της εκκλησίας, που ξεχώριζε στο κέντρο του χωριού και πίσω

πίσω η βορειοδυτική οροσειρά της Πίνδου, το μακρύσκελο βουνό απ' το βοριά μας ως τις ακτές του Κορινθιακού. Έπρεπε να βιαστούμε για να φτάσουμε στο Μαυρονόρος. Σαν στόχο για τη νύχτα είχαμε βάλει την όμορφη εκκλησία της αγίας Κυριακής, έξω απ' το χωριό, μια και δε θέλαμε να συναντήσουμε ανθρώπους.

Και τα πράγματα εξελίχθηκαν όπως δεν τα περιμέναμε. Μπροστά σε μια πυκνόφυτη διακλάδωση κανείς μας δεν ήξερε πως έγινε και βρεθήκαμε στην πρώτη αλλά και την πιο μεγάλη δυσκολία. Το μονοπάτι που διαλέξαμε μας έβγαλε σ' ένα ποτάμι με λίγο νερό κι εκεί σταματούσε. Οι απέναντι όχθες γεμάτα απότομα βράχια δυσανάβατα μας ανάγκασαν να συνεχίσουμε την πορεία μας στην ομαλή πλευρά, μια όχθη που κάπου, κάπου, τη διέκοπταν ολόασπρες μεγάλες ποταμίσιες πέτρες με όμορφες κυκλικές επιφάνειες. Αποφασίσαμε να διανυκτερεύσουμε σ' αυτήν την ομαλότερη όχθη και ανάμεσα στις πέτρες στήσαμε τα μικρά μας αντίσκηνα.

Εύλα υπήρχαν άφθονα, ολόασπρα κι αυτά, τριμμένα και φαγωμένα απ' το χειμωνιάτικο χείμαρρο. Μαζέψαμε σ' ένα σωρό και διασκεδάσαμε με την πρώτη μας πυρά. Κουρασμένοι και νυσταγμένοι πέσαμε στις κουβέρτες και μας πήρε ύπνος βαθύς. Κι έβλεπα μέσα στο βαθύ τον ύπνο ονειράτα απ' αυτά τα ίδια τα βουνά που διασχίζαμε. Ήμουν πάνω σε μια ψηλή βουνοκορφή κι αγνάντευα πέρα για πέρα τις βουνοκορφές που αραδιάζονταν η μια οροσειρά πίσω απ' την άλλη, τρεις, τέσσερεις και πέντε, ατέλειωτες, και στα πόδια μου ο χρυσοκίτρινος κάμπος. Τα σύννεφα σίμωναν και χάνονταν με ταχύτητα κυνηγημένα κι έκρυβαν τα πάντα. Αγκαλιά στο μυτερό βράχο περίμενα μ' ένα φόβο μην παραπατήσω και χάσω την κατεύθυνση. Τα σύννεφα θολώνουν τον προσανατολισμό κι εκεί που νόμιζες ότι πας σωστά, μπορείς να πέσεις στο κενό. Δύσκολο πράμα οι μυτερές κορυφές με βράχια βυθισμένα στα σύννεφα.

Ξύπνησα με τις φωνές και τα γέλια της παρέας. Ο Γιώργος, ο πιο νέος, φοιτητής γεωπόνος, είχε ανέβει στον πρώτο βράχο και μας έκανε νοήματα ν' ανέβουμε και εμείς. Ελάτε όλοι επάνω. Ανεβείτε, δεν είναι μόνο η θέα αλλά και τα περίεργα κτίσματα. Και βιαστικά, αφού ήπιαμε γρήγορα το τσάι του βουνού με λίγη ζάχαρη, αρχίσαμε την αναρρίχηση που ενώ τα βράχια έδειχναν απότομα απότομα, ανεβήκαμε άνετα, πατώντας στα φυσικά σκαλοπάτια που ευκόλυναν το ανέβασμα. Ο Γιώργος μας υποδέχθηκε με τους αντίλαλους.

- Ελάτε, ακούστε, φώναζε δυνατά κι η πλαγιά απαντούσε με το δικό της αντίλαλο δυο και τρεις φορές. Ελαάτε, ακουονούστε.

Μπροστά μας ένα λιβάδι γεμάτο φτέρες και στο βάθος οι πυκνές δεντροστοιχίες, σα να ήταν φυτεμένες από ανθρώπινο χέρι. Και αυτά τα περίεργα πέτρινα κτίσματα. Πρώτα ένα κτίσμα σα φρούριο, κυλινδρικό με ξερολιθιά, χτισμένο με μεγάλη μαστοριά, ολάνοιχτο στον ουρανό δίχως οροφή. Τι περίεργο, έλεγαν όλοι και περιτριγύριζαν το λιθό-

κτιστο φρούριο. Σα φρούριο μοιάζει, αλλά αν συμπεράνουμε απ' το μέγεθος του, μάλλον φρούριο ατομικό θα ήταν. Αλλά ήταν φρούριο; Μπορεί να χρησίμευε για κάτι άλλο. Και παραδίπλα κι άλλο, κι άλλο, τέσσερα-πέντε χαμηλά, είχαν δεν είχαν το πολύ μισό μέτρο. Και πίσω απ' τα στρογγυλά φρούρια ένα άλλο, πιο περίεργο χτίσμα μέσα στο χώμα, καλοχτισμένο κι αυτό με χρήση άγνωστη.

- Μα τι να είναι αυτά;

Για παλαιολιθικά χτίσματα δε μοιάζουν, οι πέτρες είναι καλά δουλεμένες. Σα χτισμένο θέατρο δίχως κερκίδες, σα μια παλαιολιθική συνοικία, σαν τόπος ιερός. Τα σκαλοπάτια που κατέβαζαν στην επίπεδη βάση του ήταν βαλμένα με επιδεξιότητα, τέλεια πελεκημένοι ογκόλιθοι. Στον τοίχο ήταν περίεργα ανοίγματα, πλατιά και χαμηλά σαν πολεμίστρες, ανοίγματα όμως που δε βγάζαν πουθενά, μια κι ήταν όλα μέσα στο χώμα, ενάμιση μέτρο βάθος. Απ' τη μια μεριά αυτό το κυκλικό τμήμα κι απέναντι τα δυο τρίγωνα. Το ένα με τα σκαλοπάτια που οδηγούσαν στην επίπεδη βάση. Στο άλλο τρίγωνο δυο πέτρες σχημάτιζαν ένα σκαλοπάτι σα θρόνο. Η πιο χαμηλή ήταν χοντροπελεκημένος κύβος κι η άλλη σαν ένα ορθογώνιο πρίσμα, έμοιαζε σαν την πλάτη καθίσματος, σαν ένας προϊστορικός θρόνος.

Τα χαμηλά υψώματα των τοίχων μας ερέθιζαν κι ένας-ένας, μια ανεβοκατέβαινε τα σκαλοπάτια, μια καθόταν σα βασιλιάς στον πέτρινο θρόνο κι οι άλλοι μπαίναμε μέσα στα ανοίγματα καμπουριαστά. Κάποτε σταμάτησε το περίεργο θέατρο-παιχνίδι και μετά ήμασταν όλοι καθισμένοι στο κυκλικό κράσπεδο. Ένας άρχισε να απαγγέλει την Οδύσσεια κι ο πεπειραμένος ο ορειβάτης, ο συνοδός μας, δε μπορούσε να χορτάσει το θέαμα και να κρύψει το θαυμασμό του.

- Αγαπητοί μου, άρχισε να μιλάει σα να βγάζει λόγο. Ήταν συγκινημένος.

Θεέ μου τι ομορφιά και τι δέος αντανakλά τούτος ο τόπος! Ποτέ δεν ξαναείδα τέτοια τέλεια αρμονία ανάμεσα στο φυσικό και στο ανθρωπινό! Πρόκειται σίγουρα για έναν αρχαϊκό ναό, ίσως και παλαιολιθικό. Κι η τέλεια κατάστασή του!

- Είναι μαγεμένος τόπος, είπε ο φοιτητής της Γεωπονίας. Δε σ' αφήνει να φύγεις, σε τραβά σα μαγνήτης.

Κι αυτό το αισθάνονταν όλοι, κανείς δεν τολμούσε να φέρει την παραμικρή αντίρρηση. Δεν ήθελε κανείς να σκεφθεί να φύγει. Αντίθετα όλοι είχαν το ίδιο αίσθημα. Γιατί να φύγουν, εξ άλλου το Μέτσοβο είχε ξεχαστεί. Και γιατί να εγκαταλείψουν ένα τέτοιο μαγεμένο χτίσμα.

- Εγώ λέω να μείνουμε, αλλά τι λέω, να μείνουμε να το κατοικήσουμε αυτό το ιερό για πάντα.

Οι άλλοι χαμογέλασαν.

- Για πάντα δε γίνεται, είπαν οι πιο ηλικιωμένοι. Και το χειμώνα;

- Ε, το χειμώνα σκέπτεσαι; Δε βλέπεις τις καστανιές γύρω μας, θα κόψουμε μερικά δέντρα και θα κάνουμε σκεπή με δοκάρια και σανίδια.

- Γιώργο μου, Γιώργο μου, άμα το σκεπάσουμε θα χαλάσουμε την τέλεια αρμονία που ζούμε τώρα και θα το κάνουμε σπίτι, θα το μετατρέψουμε σε κατοικήσιμο χώρο και σε βεβαιώνω τότε κανείς δε θα θέλει να μείνει ούτε μια μέρα σ' αυτό το σπίτι.

Ο Γιώργος πειράχτηκε λίγο και ρώτησε τους άλλους ανυπόμονα:

- Και σεις οι άλλοι τι προτείνετε;

- Εγώ λέω, είπε ο πεπειραμένος ορειβάτης, να μείνουμε εδώ τρεις μέρες και να τον χορτάσουμε με την ψυχή μας αυτόν τον ιδιόρρυθμο τόπο, που πιστεύω κανείς δεν τον ξέρει, ούτε η Νομαρχία, ούτε η αρχαιολογία, ούτε ο Ορειβατικός Όμιλος.

Η ιδέα να μείνουμε τρεις μέρες και τρεις νύχτες σ' αυτόν τον περίεργο παλαιολιθικό τόπο άρεσε σε όλους και πήραμε ομόφωνα απόφαση να μείνουμε τις επόμενες τρεις μέρες, την τέταρτη μέρα θα φθάναμε στο Μέτσοβο. Και όλοι συμφωνήσαμε με όρκο να μην πούμε τίποτε σε κανένα και να μη φανερώσουμε σε κανένα το άγνωστο ιερό, ούτε στην αρχαιολογία, ούτε στη νομαρχία, ούτε στον ορειβατικό όμιλο.

ΟΙ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ – ΣΥΝΟΜΙΛΙΕΣ

Σήμερα είναι καιρός να με συνοδεύσεις σε συναντήσεις και συζητήσεις με ανθρώπους από την πατρίδα μας. Μπορείς να λάβεις και συ μέρος στους διαλόγους που θα γίνονται με ανθρώπους από όλες τις κατηγορίες των τάξεων, απλούς χωρικούς, εργάτες, υπαλλήλους, καλλιτέχνες, φιλοσόφους, επιχειρηματίες, πλούσιους και μη πλούσιους. Πρόσεχε όμως, οι συζητήσεις δεν έχουν πάντα ένα φιλοσοφικό στόχο, γίνονται όπως και στη ζωή.

Κάποτε κάποιος βάζει ερωτήματα, ένας άλλος απαντά, ένας διηγείται περιστατικά διάφορα, άλλος μιλάει έτσι για να περνά η ώρα. Όλα αυτά δεν έχουν και τόση μεγάλη σημασία. Το κυριότερο, κι αυτό είναι το πιο σημαντικό, είναι το πνεύμα, είναι σε τι περιβάλλον λαμβάνουν χώρα, ποιος είναι ο πολιτισμός τους. Βγαίνει καλοσύνη, χαρά, ενδιαφέρον; Υπάρχει πνεύμα ανεκτικότητας;

Έλα λοιπόν μαζί μου να συναντήσουμε μερικούς συμπατριώτες μας, να τους δούμε λίγο από κοντά και να ακούσουμε τι λένε. Οι συναντήσεις μας γίνονται αυθόρμητα και τυχαία, με έναν συνταξιδιώτη στο τραίνο, στο πλοίο, στο αεροπλάνο, στο καφενείο που συχνάζουν οι συνταξιούχοι, στο εστιατόριο, στην εκδρομή, στις υπηρεσίες, στα γραφεία, στα στούντιο ραδιοφώνου, στα στούντιο τηλεόρασης, σε επίσημες διαλέξεις, στα πολιτικά κόμματα, στη Βουλή, στο Δημαρχείο, στα Υπουργεία.

Για να δούμε λοιπόν, ποιους θα συναντήσουμε και ποια κουλτούρα επικρατεί; Τι ενδιαφέροντα έχουν οι Έλληνες της σύγχρονης εποχής μας, οι νέοι, τα παιδιά, οι ενήλικες, οι γέροι, οι παπάδες, οι δικηγόροι; Για να δούμε ποιους θα συναντήσουμε, άνδρες, γυναίκες, θείες και θείους, καλόγερους, ποδοσφαιριστές, βουλευτές, δημοτικούς συμβούλους; Ένας θεός ξέρει.

Άντε λοιπόν να πάμε στην πρώτη μας συνάντηση. Εσύ στην αρχή κράτα λίγο απόσταση, άσε να ανάψει η συζήτηση και σιγά, σιγά, μπαίνεις και συ.

ΜΕ ΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

Μας είχανε τηλεφωνήσει εμπιστευτικά την επόμενη στις δέκα και μισή να είμαστε ακριβώς στην ώρα μας στη Βουλή των Ελλήνων. Ο αξιότιμος κύριος πρόεδρος μας καλεί σε μια τιμητική συνάντηση για να γνωρίσει από κοντά τον επίσημο καλεσμένο.

Τέλος πάντων, μετά από τα συνηθισμένα τηλέφωνα και τις απαραίτητες ερωτήσεις για ταυτότητες και επιβεβαιώσεις, ό,τι πραγματικά ήμασταν εμείς, κάτι που βεβαίωναν φυσικά και οι ταυτότητές μας, μας εξήγησαν πως και από που θα πρέπει να πάμε στο ιδιαίτερο γραφείο του προέδρου.

Στους διαδρόμους επικρατούσε σχετικά μεγάλη κίνηση υπαλλήλων, βουλευτών και άλλων επισήμων, όλοι σχεδόν ντυμένοι με σκούρα ή μαύρα κουστούμια και γραβάτες. Οι χώροι έβγαζαν μια όχι και πολύ ευχάριστη ατμόσφαιρα, μια κρυάδα και μια θεατρική τεχνητή σκηνοθεσία. Όλοι μιλούσαν σιγανά, με κινήσεις αργές και κάθε βήμα δήλωνε τη σπουδαιότητα και την αποφασιστικότητα. Και όλοι έδειχναν με μια περίεργη περηφάνια ότι ξέρουν που είναι, που πηγαίνουν και ότι όλοι αυτοί οι χώροι, τα γραφεία, οι διάδρομοι και όλες οι αίθουσες είναι οικείοι χώροι. Γι' αυτό το λόγο τις κινήσεις τις συνοδεύει ένας αέρας, μια λίγο υπεροπτική άνεση. Τέλος πάντων.

Μας οδήγησαν λοιπόν στα γραφεία του αξιοτίμου κυρίου προέδρου της Βουλής, σ' έναν ψυχρό διάδρομο. Όλα ήταν καλυμμένα με λευκό μάρμαρο, το δάπεδο, οι τοίχοι, νομίζω ότι και τα καθίσματα ήταν από μάρμαρο. Μετά από λίγα λεπτά αναμονής στο διάδρομο βγήκε μια συμπαθής κυρία, κομψή, με ευγενικό παρουσιαστικό και μας ρώτησε αν θέλουμε κάτι να δροσιστούμε.

Τι να σας προσφέρουμε κύριοι, μας ρώτησε καλόκαρδα.

- Εγώ θα ήθελα κάτι να πιω, απάντησα, αλλά μόνο αν έχετε λίγο κρύο, όμως αθάνατο, νερό.

Η συμπαθής κυρία, που μάλλον θα ήταν η πρώτη γραμματεύς του κυρίου προέδρου, χαμογέλασε μ' ένα όμορφο κρυσταλλένιο γέλιο και απάντησε:

- Μακάρι να είχαμε, έστω και λίγες σταγόνες, αθάνατο νερό.

Στα επόμενα δέκα λεπτά περιμέναμε. Περιμέναμε με υπομονή δίχως κανένα ίχνος ανησυχίας ή μονοτονίας. Περιμέναμε στο μαρμάρινο διάδρομο, στα μαρμάρινα καθίσματα. Η συμπαθής κυρία εμφανίστηκε πάλι στο διάδρομο και μ' ένα απλό, περάστε κύριοι, μας οδήγησε στο γραφείο του κυρίου προέδρου. Ο πρόεδρος της Βουλής μας υποδέχθηκε εγκάρδια και μας οδήγησε σε μια απ' τις πολλές μαύρες δερμάτινες πολυθρόνες.

- Μεγάλη τιμή, κύριε πρόεδρε, μας κάνετε να μας υποδεχθείτε στο γραφείο σας, είπα κοφτά και καθίσαμε.

Πρόσεχε τώρα μη βιαστείς να κάνεις άστοχες ερωτήσεις, άσε την πρωτοβουλία στον πρόεδρο. Μη δείχνεις ούτε νευρικότητα, ούτε αδιαφορία. Αν και σκέπτεσαι, γιατί μας κάλεσε ο πρόεδρος της Βουλής των Ελλήνων στο γραφείο. Τι μπορεί να συμβεί σε μια τέτοια περίπτωση που οι δυνατότητες, όσο αφορούν τους κανόνες της επικοινωνίας, είναι εντελώς αδύνατες, είναι σαν ασύμπτωτες γραμμές. Τι νόημα θα είχε η επικοινωνία ενός προέδρου της Βουλής μ' έναν καλλιτέχνη που στην ουσία είναι έξω απ' την οργανωμένη κοινωνία.

Και όμως, ο πρόεδρος πήρε την πρωτοβουλία και άρχισε με εξηγήσεις και δηλώσεις.

- Θα παραξενευτήκατε βέβαια για την πρόσκλησή μου, αλλά είμαι περίεργος άνθρωπος και θα ήθελα να σας γνωρίσω προσωπικά και ίσως μπορέσετε να μου λύσετε ορισμένες απορίες αλλά και διάφορα ερωτηματικά που έχω, όσον αφορά την τέχνη και τους καλλιτέχνες. Βλέπετε θα ήθελα ν' ακούσω τη γνώμη σας για το έργο σας, την έκθεσή σας που επισκέφθηκα και ομολογώ ότι εντυπωσιάστηκα, αλλά δε μπόρεσα να συνδέσω την προσωπική μου εμπειρία με την αρνητική κριτική των κριτικών τέχνης των μεγάλων αθηναϊκών εφημερίδων. Καταλαβαίνετε.

- Και βέβαια καταλαβαίνουμε απόλυτα κύριε πρόεδρε, αλλά όπως γνωρίζετε καλά οι λεγόμενοι κριτικοί μ' αυτό ζούνε, να γράφουν αρνητικά κι αυτό στην ουσία είναι ευεργετικό για τους καλλιτέχνες. Ακριβώς αυτή η αρνητική κριτική ερεθίζει τους αναγνώστες και επειδή οι περισσότεροι δεν τους πιστεύουν αυτούς τους κυρίους, επισκέπτονται τις εκθέσεις για να βεβαιωθούν, μια και βλέπουν με τα ίδια τους τα μάτια, τι ανοησίες γράφουν και σε τι χαμηλό επίπεδο κατεβάζουν την τέχνη.

Ο πρόεδρος ήπιε μια γουλιά νερό μέσα απ' το βαρύ κρυστάλλινο ποτήρι και συμφώνησε.

- Όπως τα λέτε είναι, γιατί κι εγώ προσωπικά πρέπει να ομολογήσω ότι διαφωνώ απόλυτα με τα γραφόμενα στις εφημερίδες. Εγώ ικανοποιήθηκα με τα έργα σας, αν και δεν κατέχω πολλά πράγματα περί της τέχνης.

- Αυτή είναι η συμπεριφορά των ειδικών δυστυχώς, διότι απευθύνονται σ' ένα κοινό για το οποίο δεν τρέφουν ούτε το παραμικρό ενδιαφέρον. Ο αρχισυντάκτης τους το βροντάει κάθε μέρα: Γράψτε ό,τι θέλετε αλλά γράψτε για σκάνδαλα και αρνηθείτε τα πάντα. Μόνο τα αρνητικά συμβάντα έχουν καλά νέα. Οι κακές ειδήσεις είναι οι καλές ειδήσεις.

Ο πρόεδρος σούφρωσε τα μεγάλα του φρύδια και ρώτησε με πραγματικό ενδιαφέρον.

- Και αυτό ισχύει για όλους τους καλλιτέχνες;

- Όχι βέβαια κύριε πρόεδρε, αυτό αφορά μόνο τους Έλληνες καλλιτέχνες, στους ξένους καλλιτέχνες γράφουν διθυράμβους και τους υμνούν κι ας μην καταλαβαίνουν τίποτε απ' την ιστορική τους σημαντικότητα, απ' τις σχολές που προέρχονται και φυσικά απ' το περιεχόμενο των έργων. Μπορεί ποτέ ένας Έλληνας τεχνοκριτικός να κριτικάρει έναν μεγάλο Γάλλο καλλιτέχνη; ένα Βέλγο ας πούμε για παράδειγμα, το γνωστό σουρεαλιστή Μαγκρίτ; Μπορεί να έχει προσωπική θέση; Από που και ως που; Μήπως μελέτησε το αυθεντικό του έργο; Μήπως είχε ποτέ προσωπική συνάντηση;

Πως λοιπόν θα τολμήσει να γράψει αρνητικά για έναν τόσο μεγάλο καλλιτέχνη, ένας τεχνοκριτικός που μεγάλωσε στη Θήβα; Πως μπορεί να το κάνει λοιπόν ο τεχνοκριτικός της αθηναϊκής εφημερίδας, ο οποίος στην ιεραρχία της σύνταξης είναι της τελευταίας σειράς, πιο κάτω κι απ' τους υπεύθυνους για τις αγγελίες; Γιατί στο κάτω-κάτω οι αγγελίες έχουν και οικονομικό όφελος! Τι περιμένετε λοιπόν να εκθειάσουν ένα Έλληνα δημιουργό; Όχι βέβαια...

Ο πρόεδρος άκουγε προσεκτικά.

- Όστε έτσι λέτε λοιπόν. Δηλαδή ποιος είναι ο κοινωνικός ρόλος του τεχνοκριτικού;

- Ο ρόλος του τεχνοκριτικού αναφέρεται σ' ένα σχετικά μικρό κύκλωμα των λεγόμενων εικαστικών κύκλων.

- Τα κυκλώματα δε μου αρέσουν καθόλου. Τα κυκλώματα είναι ύποπτα. Αυτό το γνωρίζω γενικά από την πολιτική μου σταδιοδρομία, είπε ο πρόεδρος και πήρε ένα ικανοποιητικό ύφος γιατί αυτός προσωπικά δεν είχε καμιά σχέση με τα εικαστικά κυκλώματα.

- Και βέβαια μην ξεχνάτε τα συμφέροντα του καπιταλισμού κύριε πρόεδρε. Ξέρετε τι συμφέροντα υπάρχουν και τι πλεκτάνες γύρω από τη σημαντικότητα των έργων. Συμφέροντα που τα μονοπωλούν οι έμποροι, τα μουσεία και οι λίγοι λεγόμενοι συλλέκτες. Αλλά και οι τεχνο-

κριτικοί είναι κι αυτοί μέσα σ' αυτή τη διαδικασία της σημαντικότητας. Αυτά στην ουσία τα ορίζει το διεθνές κεφάλαιο και ιδιαίτερα τα μεγάλα μουσεία της Αμερικής και της Ευρώπης.

Γιατί λοιπόν να υποστηρίξει ένας τεχνοκριτικός της αθηναϊκής εφημερίδας έναν Έλληνα καλλιτέχνη μια και γνωρίζει ότι στη διεθνή σκηνή της τέχνης ο Έλληνας καλλιτέχνης όχι μόνο δεν παίζει κανένα ρόλο, αλλά ουσιαστικά απουσιάζει.

- Δεν υπάρχει, δηλαδή θέλετε να πείτε ότι οι Έλληνες καλλιτέχνες δεν αξίζουν τίποτε.

- Όχι κύριε πρόεδρε, δεν εννοώ την πραγματική τους αξία, εννοώ την αξία που την ορίζει η διεθνής αγορά απ' την οποία οι Έλληνες είναι αποκλεισμένοι. Βέβαια, όπως θα ξέρετε, για τους Έλληνες καλλιτέχνες δεν υπάρχει ούτε η ελληνική αγορά, πρακτικά είναι και αυτή ανύπαρκτη.

- Και τότε πως ζούνε οι καλλιτέχνες μας;

- Ζούνε κύριε πρόεδρε, γιατί ευτυχώς υπάρχουν και τα λεγόμενα αστικά επαγγέλματα, υπάλληλος της ΔΕΗ και λογιστής και γραφείο ταξιδιών και πορτιέρης σε ξενοδοχείο και καθηγητής θεολογίας και μάγειρας και ταξιτζής. Μάλιστα κύριε πρόεδρε! Δεν έχει πολύ καιρό που συνάντησα ένα γλύπτη συνάδελφο να δουλεύει ταξιτζής. Τι να κάνω, τρία παιδιά, δυο στο Δημοτικό και μια κόρη στο Λύκειο κι είναι κι η τέχνη, έλεγε πικραμένα.

- Δηλαδή είναι ήρωες οι καλλιτέχνες μας;

- Όχι μόνο ήρωες, περισσότερο είναι αντιήρωες γιατί την τέχνη ο πολύς κόσμος και γενικά ο λαός μας τη θεωρεί όχι μόνο πολυτέλεια αλλά και άχρηστη. Πάρτε για παράδειγμα την κλασική μουσική, Μότσαρτ ή Μπετόβεν. Οι περισσότεροι κλείνουν τα αυτιά τους. Πρακτικά ούτε παράδοση στην όπερα ή στη συμφωνική μουσική έχουμε κι ο Θεός να φυλάγει μην είσαι και συνθέτης σύγχρονης μουσικής, κήκες. Και δε φτάνει το γεγονός ότι κανείς δε θέλει να σ' ακούσει, είναι και τα ακριβά μηχανήματα κι οι ακριβές εγκαταστάσεις. Πόσο μακριά λοιπόν είμαστε από μια ευρωπαϊκή κουλτούρα!

- Πρέπει να σας ομολογήσω, είπε κάπως στεναχωρημένα ο κύριος πρόεδρος, πρέπει να σας ομολογήσω ότι δε σκέφθηκα μέχρι σήμερα την τύχη των καλλιτεχνών και ομολογώ ότι όντως δυσκολεύομαι να βρω έστω και μια μικρή λύση στα πολιτικά προγράμματα των κομμάτων. Να σας κάνω μια ερώτηση μόνο θα ήθελα, για πείτε μου εσείς στην προκειμένη περίπτωση τι θα προτείνατε; Και θέλω να σας βεβαιώσω ότι σέβομαι τις προτάσεις ενός δημιουργού σαν και σας. Είμαι περίεργος ν' ακούσω τις λύσεις που προτείνετε.

- Κύριε πρόεδρε, απάντησα, δεν είναι και ένα απλό θέμα για να σας παρουσιάσω λύσεις πρακτικές και άμεσες. Πρώτα απ' όλα είναι ο ορι-

σμός της έννοιας της τέχνης. Μετά είναι τα προγράμματα των σχολών των καλών τεχνών. Και μετά είναι το προϊόν της δημιουργίας, δηλαδή τα έργα τέχνης. Θα σας πω ένα μικρό παράδειγμα: Όταν ο Λύτρας σ' ένα διαγωνισμό παρουσίασε έναν πίνακα που απεικόνιζε έναν πολύ ωραία ζωγραφισμένο γάιδαρο, τα μέλη της κρίνουσας επιτροπής προσβλήθηκαν προσωπικά. Μα είναι δυνατόν η τέχνη να απεικονίζει έναν γάιδαρο! Λείπουν τα τόσα ωραία θέματα της ομορφιάς και του πνεύματος;

Αυτές ήταν οι εμπειρίες των μεγάλων μας καλλιτεχνών. Και μετά σκεφθείτε τη διαφορά μεταχείρισης και συμπάθειας. Συγκρίνετε τους καλλιτέχνες με τους σταρ του ποδοσφαίρου και του μπάσκετ. Ότι αφορά τη τέχνη στην Ελλάδα φέρνει απογοήτευση και παραίτηση. Πρόκειται για ένα πρόβλημα που φαίνεται άλυτο. Ποιος λοιπόν θ' ανοίξει τη συζήτηση και ποιος μπορεί να πάρει αποφάσεις; Το θέμα της τέχνης είναι θέμα της παιδείας. Είναι θέμα της προσωπικής μόρφωσης που προϋποθέτει ασφάλεια και πίστη και αυτοπεποίθηση και φυσικά και θέμα ταλέντου και απόφασης.

- Βέβαια το αξιότιμο κράτος των Ελλήνων πρέπει να φροντίζει για τα παιδιά του, να έχουν την καλύτερη μόρφωση και τα σχολεία να είναι σε θέση να εξασφαλίζουν γνώσεις και πράξεις εφάμιλλες στις γνώσεις της σύγχρονης ζωής, της επίκαιρης αναγκαιότητας, ώστε να είναι σε θέση οι Έλληνες φοιτητές, οι Έλληνες επιστήμονες και ακαδημαϊκοί να συμμετέχουν στο διεθνή διάλογο με διαυγή κριτική, με ιδέες και προτάσεις.

- Κύριε πρόεδρε η σύγχρονη τέχνη σήμερα διαλύει πολλές φορές και την ίδια την κρατική ιδεολογία. Η φιλοσοφία της ξεπερνά τους κρατικούς υπάλληλους της φιλοσοφίας, διότι θέλει να ηλεκτρίσει το άτομο, την υπεύθυνη προσωπικότητα, μέσα από το σύνολο. Το παιχνίδι της είναι επικίνδυνο και αναρχικό γιατί στηρίζεται σε δυνάμεις που είναι άγνωστες και ασύλληπτες. Είναι οι κρυφές δυνάμεις που μπορούν να δημιουργήσουν, να δείξουν την κατεύθυνση και να αλλάξουν ριζοσπαστικά το αξιολογικό σύστημα της κρατικής οργάνωσης, της κρατικής οικονομίας, της οικονομίας του καπιταλισμού, την ιδεολογία της τεχνολογίας και τη μονοπωλιακή εκμετάλλευση της οικολογίας, της διατροφής, της ειρήνης, της ενέργειας, της υγείας, του πολέμου.

Να λοιπόν κύριε πρόεδρε γιατί οι σύγχρονοι καλλιτέχνες είναι επικίνδυνα άτομα και κάπως γίνεται να βρίσκονται όλοι οι Έλληνες καλλιτέχνες, από το χίλια οχτακόσια είκοσι ένα μέχρι σήμερα, σε μια χαμηλή βιοποριστική στάθμη, δηλαδή την κατώτερη από όλες τις τάξεις κι από όλα τα επαγγέλματα. Κάτω δηλαδή από το βιολογικό μίνιμουμ που επιτρέπει στον άνθρωπο την πιο λιτοδίαιτη διατροφή του.

Κύριε πρόεδρε γνωρίζω αρκετά για τη δική σας προσωπική στάση στα κοινωνικά θέματα των εργαζομένων και ιδιαίτερα των ανέργων. Δυστυχώς οι Έλληνες καλλιτέχνες είναι λίγοι, ίσως οι λιγότεροι σε ανα-

λογία με τον πληθυσμό, ανάμεσα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και φυσικά δεν έχουν ούτε λόμπυ, ούτε υποστηρικτές. Τους βλέπετε στους διαδρόμους του υπουργείου Πολιτισμού και λυπάστε την τύχη τους και την κατάντια του ανθρώπινου είδους. Βλέπετε κύριε Πρόεδρε το θέμα τέχνη δεν αναφέρεται πουθενά σε κανένα πρόγραμμα των πολιτικών κομμάτων ή άλλων οργανώσεων, ή της εκκλησίας, ή μιας φιλανθρωπικής εταιρείας.

Δεν είναι οδυνηρό να προσπαθούν, κάπου-κάπου, λίγοι τολμηροί και προικισμένοι άνθρωποι να συγκινήσουν τη δημοσιότητα, τους πλούσιους, για να εξασφαλίσουν τα βιοποριστικά αναγκαία για ζωγράφους, για ηθοποιούς, για μουσικούς, που ούτε σύνταξη έχουν, ούτε επιδόματα φτωχοκομείου, ούτε οικογένεια, που φυτοζωούν αυτή την δύσκολη ζωή της αφάνειας, της μη αναγνώρισης, της περιφρόνησης και της τέλει εγκατάλειψης.

Και βέβαια κύριε πρόεδρε πρέπει να διασαφηνίσουμε ότι η τέχνη δεν προσδιορίζεται από την εργασία και τον ορισμό της απασχόλησης, όπως ορίζεται στο σύνολο της εργατιάς. Ο δημιουργός είναι συγχρόνως εργάτης, χειρονάκτης, διανοούμενος και διευθύνει την προσωπική του επιχείρηση. Το πρόβλημα είναι ότι ο ίδιος δυστυχώς δεν διδάχθηκε ούτε μύηθηκε στα σύγχρονα θέματα του λεγόμενου μάρκετινγκ, και δυστυχώς δεν διαπαιδαγωγήθηκε στα θέματα επικοινωνίας με το σύνολο, με το σύνολο των Ελλήνων. Δεν γνωρίζει τους μηχανισμούς και τους κανόνες της μαζικής πληροφόρησης και επικοινωνίας, δυστυχώς. Να συγκεκριμένες λύσεις, όχι μόνο φυσικά για τους καλλιτέχνες αλλά και για τους πολιτικούς και για τους επιχειρηματίες και για τους εργάτες, για όλους τους Έλληνες εν γένει.

Ο πρόεδρος σήκωσε ένα μαύρο ακουστικό και ζήτησε να του φέρουν καφέ.

- Τρεις καφέδες μέτριους, μέτριο δεν τον πίνετε, ή μήπως θέλετε γαλλικό;

- Ευχαριστούμε κύριε πρόεδρε, ένας μέτριος είναι ό,τι πρέπει..

Δεν άργησε καθόλου η παραγγελία, λες και τους είχαν έτοιμους. Ένας σερβιτόρος με λευκά ρούχα μας έφερε τους καφέδες κι η συμπαθής κυρία του γραφείου θύμισε στον πρόεδρο την επόμενη επίσκεψη. Ο διευθυντής του Αρείου Πάγου σε δέκα λεπτά είπε η κυρία γραμματεύς και γύρισε στο γραφείο της.

- Στην υγεία σας κύριε Πρόεδρε.

- Στην υγεία σας κύριοι, είπε ο πρόεδρος και το πρόσωπό του πήρε μια φωτεινή ικανοποίηση απ' την απόλαυση του καφέ. Κύριοι πρέπει πρώτα να σας ευχαριστήσω για την ενδιαφέρουσα συζήτηση που είχαμε και οφείλω να ομολογήσω ότι άκουσα ενδιαφέροντα πράγματα και συνειδητοποίησα αρκετά. Και βέβαια δεν θα ήμουν πολιτικός εάν δε σας υποσχεθώ ότι αυτά τα ερωτήματα θα τα θέσω εις το προεδρικό

συμβούλιο, όχι βέβαια ότι με αυτό θα λυθούν τα προβλήματα, αλλά πιστεύω να προωθήσουμε έναν κύκλο συζητήσεων με τους αρχηγούς των κομμάτων της κυβέρνησης και ιδιαίτερα της αντιπολίτευσης. Αυτά τα ολίγα σας υπόσχομαι να τα προωθήσω όπου μου είναι δυνατόν.

Ο αποχαιρετισμός ήταν σύντομος αλλά εγκάρδιος.

- Αντίο σας κύριοι.

- Αντίο σας κύριε Πρόεδρε, να είστε καλά και σας ευχαριστούμε για την τιμή που μας κάνατε να μας υποδεχθείτε στο γραφείο σας μέσα στη Βουλή των Ελλήνων.

H ANNA

Σήμερα είμαστε καλεσμένοι στην κυρία Άννα για το μεσημεριανό φαγητό. Δεν πρόκειται για επίσημο γεύμα, είναι από αυτά τα αναπόφευκτα της γειτονίας, τα γνωστά «σήμερα να έρθετε να φάμε στο σπίτι μου και μην είστε ακατάδεκτος, δεν πιστεύω να αρνηθείτε. Εξάλλου έχω να σας πω και ορισμένα εμπιστευτικά. Φέρτε και το βοηθό σας».

Έτσι άρχισε η συζήτηση στην αυλή της κυρίας Άννας καθώς περνούσαμε το πρωί μπροστά από το μικροσκοπικό της κήπο. Μια ζαρωμένη ροδακινιά, μια απ' τις παρατημένες ποικιλίες που τώρα σπανίζουν, μια ροδακινιά φωτωμένη με τους περίφημους ζουμερούς γιαρμάδες.

- Καλημέρα τους κυρίους, φώναξε η Άννα, που μας είδε να θαυμάζουμε τη φορτωμένη ροδακινιά. Ακόμη είναι άγουρα αλλά σε πέντε δέκα μέρες θα ωριμάσουν κι αν τα λιμπιστείτε μη διστάσετε να κόψετε όσα θέλετε.

- Τι ώρα να έρθουμε για φαγητό, ρωτήσαμε.

- Ό,τι ώρα θέλετε, στις μία θέλετε, στις δύο, και στις τρεις να έρθετε εγώ θα είμαι στο σπίτι και θα σας περιμένω.

Κι έτσι έγινε, στις δύο ακριβώς χτυπούσαμε το ρόπτρο της γαλάζιας πόρτας της κυρίας Άννας. Αφού περάσαμε το πρωϊνό στη Χώρα με καφέδες και χασομέρια, παρατηρώντας την κίνηση στην πλατεία, όπου ήταν και η στάση των λεωφορείων.

Βλέπαμε τους τουρίστες και τις ωραίες γυναίκες από τις διάφορες χώρες, και ομολογώ δίχως πονηριές, έτσι μόνο από πλευράς αισθητικής. Στο κάτω, κάτω, οι ωραίοι άνθρωποι φέρνουν χαρά και ικανοποίηση, έστω και οπτική. Έτσι μ' αρέσει να βλέπω ωραία κορίτσια που λάμπουν από νεανικό σφρίγος, γεμάτα ελπίδες και αφελή γαλανά μάτια, με ξανθά μαλλιά και όμορφες φούστες. Μ' αρέσουν περισσότερο οι κινήσεις τους, πως μιλούν, πως βλέπουν, πως χειρονομούν, λες κι όλες είναι μαθήτριες σχολής μπαλέτου.

Γυρίζοντας στη γειτονιά μας, στην πρόσκληση της κυρίας Άννας για μεσημεριανό, πήρα απ' το κοντινό ανθοπωλείο όμορφες κίτρινες και άσπρες μαργαρίτες. Πάντα ήθελα σε μια σπιτική επίσκεψη να φέρνω και κάτι για το σπίτι, λίγα λουλούδια, κανένα μπουκάλι κρασί. Στο

κάτω, κάτω, επίσκεψη με άδεια χέρια δε δείχνει καθόλου ευγένεια.

- Περάστε μέσα καλέ, κοπιάστε, φώναξε πάλι δυνατά η κυρία Άννα, που μας αντιλήφθηκε απ' το μικρό παραθύρι της μικρής της κουζίνας. Μια στιγμή να στεγνώσω τα χέρια μου κι έρχομαι. Η κυρία Άννα έβγαλε την ποδιά της και μας υποδέχθηκε καλόκαρδα.

Τι! Μου φέρατε και λουλούδια! Σας έβαλα και σε κόπο, περάστε όμως μέσα στο τραπέζι, όλα είναι έτοιμα. Εύχομαι να πεινάτε, γιατί η πείνα είναι ο καλύτερος μάγειρας όπως συνήθιζε να λέει κι η γιαγιά μου, της μητέρας μου η μάνα, η σχωρεμένη η Μαριγούλα. Να κι η μικρή μου κόρη η Μαριγώ. Μαριγώ έβγα έξω να υποδεχθείς τους καλεσμένους μας.

Η πόρτα της τραπεζαρίας άνοιξε απότομα κι ένα χαριτωμένο κοριτσάκι, ήταν και δεν ήταν δέκα χρονών, μας υποδέχθηκε με γέλια και πηδήματα.

- Τι να την κάνω, όλο τη μαλώνω, τι πηδάς έτσι σα μικρή κατσίκια, αλλά δεν ακούει.

Μπήκαμε στην τραπεζαρία του σπιτιού, όλα ήταν περιποιημένα, το τραπέζι μ' ένα πράσινο τραπεζομάντηλο και μια μεγάλη γυάλινη κανάτα στη μέση, τα πιάτα καλοστρωμένα, όλα έλαμπαν από καθαριότητα.

- Σας μαγείρεψα νησιώτικη φάβα κι έσφαξα ένα πετεινάρι, κοκκινιστό με ρύζι. Η κυρία Άννα σέρβιρε τον θαυμάσιο πετεινό και το ρύζι της μοσχοβολούσε φρέσκο βούτυρο. Φάγαμε έναν περίδρομο, είπα, αφού τελειώσαμε το γεύμα.

- Να σας ψήσω και κανένα καφεδάκι, πρότεινε η κυρία Άννα και μπήκε στη μικρή της κουζίνα για να επιστρέψει με τρεις αχνιστούς μέτριους, μια και ήξερε και από άλλες φορές ότι προτιμούσα πάντα τον μέτριο.

Και πίνοντας τον μέτριο άρχισε η συζήτηση της κυρίας Άννας, στην αρχή δειλά και λίγο φοβισμένα· πως θα κατάφερνε να μεταφέρει σ' έναν απλό της γείτονα τα δικά της οικογενειακά προβλήματα. Γιατί στην ουσία τα προβλήματα της κυρίας Άννας αναφέρονταν πάντα στην επιβίωση των παιδιών της, την εξασφάλιση μιας εργασίας. Ποια μάνα δε θέλει να βλέπει τα παιδιά της ευτυχισμένα. Έτσι, σιγά-σιγά, έμπαινα και 'γω στα εσωτερικά της προβλήματα.

- Πρώτα απ' όλα είναι το πρόβλημα του άνδρα μου, πίνει ανάθεμά τον. Ο γιατρός που έκανε την εξέταση βρίσκει το σηκώτι του σε μαύρα χάλια, πρέπει να τον στείλουμε στην κλινική στην Αθήνα για θεραπεία και αποτοξίνωση. Να σταματήσει επιτέλους να πίνει. Ξέρετε το μαρτύριο αρχίζει πρωί, πρωί, πριν ξεκινήσει για την οικοδομή κι όσπου να φτάσει στη δουλειά είναι τύφλα. Ο εργολάβος τον απείλησε να τον απολύσει. Μετά τον βλέπετε, έγινε πετσί και κόκαλο. Δεν τρώει, ζει μόνο με τους μεζέδες, έχασε δεκαπέντε κιλά. Και επειδή βρίσκομαι σε

μεγάλη ανάγκη, θα σας παρακαλούσα, - και ακριβώς με τη λέξη αυτή την έπιασαν λυγμοί και κλάματα, - μια χάρη θέλω να σας ζητήσω.

Βέβαια δεν είχα καμιά απολύτως ιδέα τι χάρη ζητούσε από μένα η κυρία Άννα και ομολογώ ότι όταν άκουσα την παράκληση της, έδωσα αμέσως τη συγκατάθεσή μου και υποσχέθηκα να βοηθήσω κατά τις δυνάμεις μου.

- Αν είναι δυνατόν να δουλέψω και να μαγειρεύω το φαγητό για τους φοιτητές του σεμιναρίου και φυσικά και για σας προσωπικά και να είστε βέβαιοι ότι όλοι θα πληρώνουν λιγότερα από το εστιατόριο.

Την ιδέα τη βρίσκω ενδιαφέρουσα, αυθόρμητα έδωσα την υπόσχεση μου και την κυρία Άννα δεν μπόρεσα να τη συμπαρασταθώ και να εμποδίσω τη συγκίνησή της αλλά και την ευγνωμοσύνη της με τα ασταμάτητα δάκρυά της. Κάποτε όμως έπρεπε να δράσω και χτύπησα δυνατά παλαμάκια κα αυτά έφεραν τη λύση και το πρόσωπο της κυρίας Άννας έλαμπε από χαρά και εσωτερική ικανοποίηση.

- Αν ξέρατε τι χαρά μου δώσατε, τουλάχιστο για δυο μήνες εξασφάλισα τα απαραίτητα για τα παιδιά μου. Τώρα που ο άνδρας μου απολύθηκε, δε φέρνει ούτε δεκάρα στο σπίτι. Στο μπακάλη ντρέπομαι να πάω να ψωνίσω. Τα τεφτέρια του είναι γεμάτα από τα χρέη μας. Ευτυχώς που μας βοηθάει λίγο ο πατέρας μου. Αυτόν στέλνω να ψωνίσει, εγώ ντρέπομαι, είπε η κυρία Άννα και σκούπισε τα τελευταία της δάκρυα.

- Δε χρειάζεται να ντρέπεστε κυρία Άννα, η φτώχεια δεν είναι για ντροπή. Έχει ο Θεός. Υπομονή.

Την άλλη μέρα οι φοιτητές του σεμιναρίου θα καθόριζαν τις προτιμήσεις τους για το μεσημεριανό φαγητό και θα όριζαν μαζί με την κυρία Άννα το κοστολόγιο και την αμοιβή της. Αφού ρυθμίστηκαν αυτές οι διαδικασίες επικράτησε μια περίεργη σιωπή που κανείς δεν ήθελε να τη σταματήσει. Κάτι μου έλεγε μέσα μου ότι η κυρία Άννα είχε κι άλλα μαντάτα που θα ήθελε να μου μεταφέρει. Και το αίσθημα μου ότι δεν τέλειωνε εδώ το γεύμα, επιβεβαίωσε αυτή την υπόνοια.

- Κυρία Άννα, είπα και της μίλησα ευθέως, αλλά πάντα μ' ένα αίσθημα σεβασμού και καλοσύνης, έχω μια προαίσθηση ότι κάτι ακόμη σας βαραίνει την καρδιά σας. Εμπρός λοιπόν, μια και τραβήξατε σήμερα το μεγάλο λαχνό, πέστε τα όλα μια και καλή. Ξέρετε πολύ καλά όπως μπορώ είμαι πρόθυμος να βοηθήσω, εμπρός λοιπόν.

- Τι να σας πω κύριε διευθυντά, χίλια ευχαριστώ δε φτάνουν για τη συμπαραστάσή σας. Βλέπετε και εγώ δεν έχω κανένα να μιλήσω για τη δυστυχία μας και τα προβλήματά μας. Να είστε καλά και ο Θεός να σας δίνει χίλια καλά. Η κυρία Άννα πήρε μια βαθιά ανάσα και περίμενε για λίγο, γιατί έπρεπε να τα βάλει σε μια τάξη στο νου της για να μου τα πει ένα, ένα.

Εγώ προσωπικά είχα μια αίσθηση βαθιάς ικανοποίησης, όχι ότι μόνο

μπόρεσα να βοηθήσω, αλλά περισσότερο με την πρόθεσή να ακούσω όλα όσα είχε στην καρδιά της, ό,τι τη βασάνιζε. Με διασκέδαζε η ιδέα να φέρω πραγματικά μια ανακούφιση στην κακομοίρα τη γειτόνισσα μας και να δείξω έμπρακτα την ανθρωπίνη συμπαράστασή μου.

Η κυρία Άννα άρχισε να αφηγείται όλα της τα βάσανα ένα, ένα.

- Πρώτα θέλω ν' αρχίσω απ' τον άντρα μου. Μιλήστε τον μια φορά, το έχει ανάγκη, πόσες φορές με παρακάλεσε. Είναι σα μωρό παιδί που όλα τα έχει παρατήσει. Έχει μια σκέψη στο νου του που τον βασανίζει πρωί και βράδυ. Κάθε μέρα ακούω το παράπονο του, κανείς δεν τον υπολογίζει, κανείς δεν του φέρεται όπως πρέπει και ξέρετε ο άντρας μου είναι μάστορας καλός, καλός τεχνίτης. Με το ποτό παράτησε τα πάντα. Εγώ μόνο τα παράπονα του ακούω κι εμένα δε με πολυυπολογίζει.

Να μπορούσατε μια φορά, έστω και μια φορά να μιλήσετε μαζί του, να πιείτε μαζί έναν καφέ στην καφετέρια της πλατείας. Εσάς σας υπολογίζει και μέσα του έχει την πεποίθηση ότι αν σας δούνε όλοι οι άλλοι μαζί του σ' ένα τραπέζι, αυτό θα ανεβάσει την πραγματική του αξία και όλοι θα τον σέβονται και θα τον υπολογίζουν, μια και εσείς είστε ο διευθυντής του σεμιναρίου. Να μπορούσε καθόταν μαζί σας σ' ένα τραπέζι.

Και μετά είναι κι οι φιλοδοξίες του. Θέλει να σας δείξει τα καλλιτεχνήματά του. Κάτω στην παραλία έχει στολίσει με πέτρες του γιαλού τις πιο όμορφες αυλές με τα πιο ωραία κεντήματα. Και τον βοηθάω και 'γω, απ' τα κεντήματα της προίκας μου σκεπτόμαστε και βγάζουμε σχέδια. Βάρκες, σιντριβάνια, όμορφα πουλιά. Είναι όλα τα κεντήματά μου στοιβαγμένα σ' αυτό το ξύλινο μπαούλο, δώρο της πεθεράς μου.

Άκουγα συγκεντρωμένος με προσοχή κι ενδιαφέρον. Και το ενδιαφέρον μου για τη λαϊκή μας παράδοση το είχα κληρονομήσει απ' τη μάνα μου που ήταν χρυσοχέρα στο κέντημα. Κι αφού τέλειωσε η κυρία Άννα την αφήγησή της, επιβεβαίωσα ότι και σ' αυτό το θέμα ήμουν α πρόθυμος να βοηθήσω και ευχαρίστως να καθίσω μαζί με τον άντρα της στην καφετέρια της πλατείας για να τα πούμε κι ας ελπίσουμε ότι αυτή η συνάντηση θα άλλαζε τη συμπεριφορά των συμπατριωτών.

- Και όσον αφορά τις καλλιτεχνικές αυλές του άντρα σου κυρία Άννα, ευχαρίστως να μου τις δείξεις και θα ήθελα να τις φωτογράφιζα για να τις στείλω σε περιοδικά της Αθήνας σαν τα τελευταία έργα, τις τελευταίες επεμβάσεις της λαϊκής μας παράδοσης στον αιώνα μας. Και βέβαια εύχομαι αυτό να ανεβάσει το ηθικό του και την περηφάνια του και ίσως συμβάλλει να σταματήσει να πίνει.

- Από το στόμα σου και στου Θεού τ' αντί. Αν σταματήσει να πίνει τρεις λαμπάδες από μέλισσας κερί, ίσα με το μπόι του, έταξα στη Μεγαλόχαρη Παναγιά την Τηνιακιά. Ο Θεός να βάλει το χέρι του.

- Εντάξει λοιπόν, πάει κι αυτό· και τώρα το τρίτο και τελευταίο, είπα

και ήπια λίγο νερό.

- Και πως το μαντέψατε κι αυτό είπε η κυρία Άννα και χαμογέλασε δειλά. Τι άνθρωπος είστε εσείς!

- Μα όλα τα πράγματα είναι τρία. Το τρίτο λοιπόν, είπα χαριτολογώντας γιατί και πράγματι έπρεπε σιγά, σιγά, να πηγαίνω. Σε λίγο θα άρχιζαν τα μαθήματα του σεμιναρίου κι εγώ ήθελα πάντα να είμαι να είμαι ακριβής στην ώρα μου.

- Το τρίτο, ξέρετε, αφορά το μικρό γιο της αδερφής μου. Βέβαια δεν ξέρω αν έχετε γνωστούς στρατηγούς στον ελληνικό στρατό. Το Μαρίνο το γιο της αδερφής μου, που είναι στρατιώτης, τον μετέθεσαν στα σύνορα της Θράκης κι επειδή εσείς γνωρίζετε τόσο κόσμο, αν μπορούσατε να του εξασφαλίζατε μια άδεια, γιατί ο άντρας της αρρώστησε κι έπεσε στο κρεβάτι για ένα μήνα και χήρεψε η βάρκα του ψαρά και φέρνει πείνα και δυστυχία. Κι ο Μαρίνος είναι καλός ψαράς και θα μπορούσε να δουλεύει ψαρεύοντας. Κι αν τον μεταθέσουν, έστω στην Κρήτη, ακόμη καλύτερα. Τα Σαββατοκύριακα θα μπορούσε να προμηθεύει τις τουριστικές ψαροταβέρνες κι αυτές πληρώνουν καλά.

Βέβαια σ' αυτό το τρίτο θέμα βρέθηκα σε δυσκολία. Παρ' όλο που προσπάθησα να θυμηθώ κανένα φίλο ή γνωστό ή κανένα συγγενή αξιωματικό, δεν ερχόταν απολύτως κανένας στο μυαλό μου.

Η κυρία Άννα με κοιτούσε με λίγο οίκτο και μια μικρή απογοήτευση.

- Εδώ κυρία Άννα μου σηκώνω τα χέρια μου και παραδίνομαι. Όσο και να θέλω πρέπει να ομολογήσω ότι - και βέβαια δεν ξέρω να το εξηγήσω γιατί,- δε με συνδέει απολύτως κανείς, κανένας γνωστός ή φίλος μου, με τον ελληνικό στρατό. Αλλά ευχαρίστως δέχομαι να συντάξω σ' ένα γράμμα μια έκθεση και να υπογραμμίσω τη μεγάλη ανάγκη να μετατεθεί ο ψαράς από τη Θράκη στις Κυκλάδες ή στην Κρήτη.

Οι ευχαριστίες της κυρίας Άννας έπεφταν βροχή, - ο Θεός να σας δίνει χίλια καλά, - στο σύντομο αποχαιρετισμό μας.

Αντίο σας κυρία Άννα, σας ευχαριστώ για το θαυμάσιο πετεινό και την παρέα σας και τη δυνατότητα που μου δώσατε να βοηθήσω, όπως σας είπα όπου μπορώ, ευχαρίστως. Γεια σας κυρία Άννα και να είστε βέβαιη ότι όλα θα πάνε καλά.

BULLSHID

Πολλές φορές συμβαίνει να μπλεχτείς σε συζητήσεις με άγνωστους ανθρώπους όπου κανείς στο τέλος δεν ξέρει γιατί έγιναν, για ποιο σκοπό και για ποιο λόγο. Πολλές φορές εμφανίζονται συναισθηματικές αρνήσεις ή αντιθέσεις ανάμεσα σε ανθρώπους που συναντήθηκαν εντελώς τυχαία. Ή όπως συμβαίνει καμμιιά φορά κάποιοι τρίτοι, που κι αυτοί δεν ξέρουν τι θέλουν, προκαλούν συναντήσεις και συζητήσεις, όπου τα διαφορετικά ενδιαφέροντα ή συμφέροντα συγκρούονται δίχως πραγματική αιτία, δίχως υπαρκτή διαφορά. Κι όμως αυτές οι απρόοπτες συναντήσεις λαμβάνουν χώρα, αρχίζουν και τελειώνουν άδοξα μ' ένα αίσθημα ψυχρής απογοήτευσης για τον καθένα.

Και κάθε ένας διερωτάται, τι ήθελα και έλαβα μέρος στη συνάντηση αυτή. Συνάντηση όπου η επιφανειακή πρώτη αξιολόγηση σχηματίζει μια αντιπαθητική εικόνα που καταλήγει σε μια διάλυση, σ' έναν επιθετικό χωρισμό, μόνο και μόνο γιατί η διαφορά επιπέδου γνώσης και μόρφωσης οδηγεί αυτόματα σε ακραίες θέσεις.

Σε τέτοιες περιπτώσεις πρέπει να επιστρέφεις το συντομότερο στις προσωπικές σου ασφάλειες γιατί η εξέλιξη της συνάντησης με εντελώς ξένους ανθρώπους, οι οποίοι δεν ξέρουν τι θέλουν και το χειρότερο, όταν δε μπορούν να εντοπίσουν κοινά συμφέροντα στους μεν και στους δε και υποθέτουν ότι και οι δυο πλευρές θα επωφεληθούν η μια απ' την άλλη. Πρόκειται λοιπόν για επικίνδυνες επαφές που κανείς δε μπορεί να ξέρει την έκβαση των πραγμάτων.

Κι αυτό μας συνέβει στο ωραίο νησί της Ρόδου όταν ένα απόγευμα ένας γνωστός μας μάς ανακοινωσε ότι ένα ζευγάρι Ελληνοαμερικανών ζήτησαν να με συναντήσουν. Θέλουν να σας γνωρίσουν μας είπε. Είναι επιχειρηματίες και επενδυτές στο Σικάγο και οι εταιρείες τους έχουν ειδικευθεί να χτίζουν ουρανοξύστες πολυκατοικίες. Ο κύριος Νικόλας Μπαγκέας με τη σύζυγό του την κυρία Ευφροσύνη Μπαγκέα, με καταγωγή από τη Ρόδο, από μια γνωστή, παλιά οικογένεια του ωραίου νησιού.

Η πρώτη συνάντηση συμφωνήθηκε να γίνει στο λιμάνι, στο καφενείο "Το Νέον", κοντά στο Δημαρχείο. Αυτό ήταν για μας ευχάριστο, γιατί αυτό ήταν το δικό μας στέκι, όπου τα απογεύματα πίναμε τον καφέ

μας κάτω απ' τις θεόρατες άγριες βελανιδιές και χασομερούσαμε βλέποντας την κίνηση, Έλληνες και τουρίστες.

Στις πέντε είπαμε κι έτσι έγινε ακριβώς, στις πέντε εμφανίστηκε ο γνωστός μας με τους Ελληνοαμερικανούς. Ο κύριος Νικόλας είναι ο τσέρμεν της εταιρείας Νικόλας και Νικόλας κόμπανυ, ένας μεσήλικας ηλιοψημένος με καθαρά ελληνική φάτσα, πλατύ γέλιο κι ένα πούρο στο στόμα, μ' ένα λινό τσαλακωμένο κουστούμι. Η κυρία Φρόσω ήταν κι αυτή ολοφάνερη Ελληνίδα με μικρό ανάστημα και με μια υπερμεγέθη τσάντα από κροκόδειλο και φυσικά υπερμεγέθη άπειρα κοσμήματα στα χέρια και στα δάχτυλα.

Συστηθήκαμε και μετά τις παραγγελίες πήρε το λόγο η κυρά Φρόσω.

- Είμασταν και εμείς στη χθεσινή βραδιά στο Παλάτι των Ιπποτών, στη διάλεξή σας και εντυπωσιαστήκαμε. Τα είπατε πολύ ωραία στους Ροδίτες, κάπου, κάπου, αξίζει να τους κατεβάξει κανείς τον εξάψαλμο. Κι εγώ προσωπικά δε θα τα έλεγα καλύτερα, ίσως στην κριτική μου να ήμουν πιο ανοιχτή και πιο αυστηρή. Ξέρετε, εγώ ζούσα στη Νέα Υόρκη κι ήμουν σε υψηλή θέση στην κυβέρνηση της μεγαλούπολης. Ήμουν σαν υπουργός οικονομικών, βέβαια προτού γνωρίσω το σύζυγό μου. Μετά όμως με κάλεσε μια μεγάλη φαρμακευτική εταιρεία κι ανέλαβα το μάρκετινγκ. Να φαντασθείτε η εταιρεία είχε δυο χιλιάδες υπαλλήλους μόνο στον οργανωτικό τομέα, δηλαδή στα γραφεία. Τι να σας πω! Εκεί είχα χιλιάδες δολλάρια μισθό με μεγάλη υπόληψη για το μπορντ αφού η στρατηγική μου ήταν τόσο επιτυχής και κερδοφόρα.

Ούτε ένα τι λέτε δεν προλάβαινα να προσθέσω. Η επίθεση της κυρίας Φρόσως ούτε καν είχε αρχίσει.

- Βέβαια εγώ δεν ξεχνάω τη γενέτειρά μου αλλά δυστυχώς οι Ροδίτες άλλαξαν, έγιναν άλλοι άνθρωποι, τους χάλασαν τα λεφτά. Τις προάλλες είχαμε μια φασαρία με το δήμαρχο, που δεν καταλαβαίνει, μάλλον δε θέλει να καταλάβει ότι το νησί πρέπει να εξωραϊσθεί και να εξελισσεται, να εκσυγχρονίζεται. Του έγραψα τις προτάσεις μου κι αυτός όχι μόνο δεν ήθελε να τις λάβει υπόψη του, αλλά με απείλησε κιόλας.

- Τι λέτε κυρία Φρόσω, πρόλαβα να ξεστομίσω.

Αλλά οι αυτόματες ριπές δε σταμάτησαν, συνεχίστηκαν με την ίδια ταχύτητα και ροή.

- Τι να σας τα λέω, είναι αγράμματοι σας λέω και αγενείς. Ξέρετε ότι με απείλησε κι όλας. Δεν είναι αμερική εδώ κυρά μου, μου είπε, εδώ είναι ελληνική δημοκρατία και αυτό που προτείνετε ούτε η χούντα τόλμησε να το κάνει.

- Δηλαδή ποια ήταν η πρότασή σας κυρία Φρόσω, ρώτησα με περιέργεια.

- Να κοιτάζτε, η πρότασή μου είναι απλή. Τις μπουκαμβίλιες τις ξέρετε, έτσι δεν είναι; και χωρίς να περιμένει απάντηση συνέχισε την ασταμά-

τητη ροή. Μα θα σας τα έχω όλα εγγράφως, θα σας παρουσιάσω όλες τις λεπτομέρειες. Κάθε σπίτι με κήπο θα υποχρεούται να φυτέψει στο μικρό του κήπο, στο δρόμο, να φυτέψει μια μπουκαμβίλια της εκλογής του. Δηλαδή θέλει λευκή μπουκαμβίλια, να φυτέψει λευκή μπουκαμβίλια, θέλει μοβ μπουκαμβίλια, να φυτέψει μοβ μπουκαμβίλια, θέλει βυσσινοκόκκινη, ας φυτέψει βυσσινοκόκκινη μπουκαμβίλια. Αλλά να υποχρεούται να βάλει μια μπουκαμβίλια. Φαντάζεστε τι εικόνα θα έδιναν οι δρόμοι της Ρόδου. Θάλασσες από ωραίες μπουκαμβίλιες, που όταν μεγάλωναν θα δένανε μεταξύ τους και θα έδιναν έτσι μια θαυμάσια ενιαία εικόνα.

- Ωραία ιδέα, είπα και δίχως να προλάβω να προσθέσω κάτι, ο χείμμαρος άρχισε πάλι ορμητικά.

- Βέβαια! Και βέβαια είναι ωραία ιδέα είπα κι εγώ, αλλά αυτός ο παλιάνθρωπος...

- Ποιος;

- Να ο Δήμαρχος, ξέρετε τι απάντησε. Και ποιος θα αναλάβει τα έξοδα για τα φυτά, με ρώτησε σαρκαστικά. Και μετά ξέρετε πόσες χιλιάδες μπουκαμβίλιες θα χρειαστούν, χιλιάδες αμέτρητες. Και ποιος θα χρηματοδοτήσει αυτή την οικολογική πολιτική; Και του είπα στα ίσια. Εγώ θα αναλάβω τα έξοδα για τις μπουκαμβίλιες, μη σας νοιάζει γι' αυτό. Και τότε μου λέει απότομα και μου προσέβαλε όλη μου την ύπαρξη. Κοιτάζτε κυρία μου εδώ δεν είναι Αμερική, ούτε Τέξας, καμία διάταξη δεν μπορεί να υποχρεώσει τους Ροδίτες να φυτέψουν μπουκαμβίλιες, ούτε σε εκλογική περίοδο δε γίνονται τέτοιες χάρες. Βέβαια αν εσείς προσωπικά πάτε από σπίτι σε σπίτι να δωρίσετε τις μπουκαμβίλιες, αυτό είναι δικαίωμά σας, σ' αυτό ούτε μπορούμε, ούτε θέλουμε, να σας εμποδίσουμε.

Κι έτσι ναυάγησε το σχέδιο της μπουκαμβίλιας γιατί αυτός ο Δήμαρχος δε μπορεί να καταλάβει ότι η ωραιοποίηση με τη μπουκαμβίλια θα δώσει στη Ρόδο μια νέα όψη που κανείς δε θα το πίστευε. Δε μπορούσε να καταλάβει τι σημαίνει καλλωπιστική οικολογική δράση. Έτσι δεν είναι Νίκολας;

Και αυτό το Νίκολας ακουγόταν λίγο αστεία, ... ε Νίκλας, Νίκλας. Ο κύριος Νίκολας, κάθε άλλο, άλλωστε την αφήγηση της γυναίκας του την ήξερε απ' έξω και κάπου, κάπου, πετούσε μια φράση αμερικάνικη που η προφορά του με δυσκόλευε να καταλάβω τι έλεγε. Μπούλσιτ, μπούλσιτ. Άργησα να καταλάβω ότι έλεγε συνέχεια σκατά. Σιγά τα σκατά. Τέλος πάντων.

Η κυρία Φρόσω είχε και με τον άντρα της διαφορές γιατί ο κύριος Νίκολας, ο Νίκλας της, έλεγε ότι δε μπορεί να αλλάξει τη νοοτροπία των Ροδιτών. Οι Ροδίτες δεν τα καταλαβαίνουν αυτά της έλεγε και κατά βάθος τη λυπόταν, γιατί η σύζυγός του δεν εύρισκε πουθενά κατανόηση κι αναγνώριση. Ό,τι και να τους χαρίσεις τους Ροδίτες, δεν

συγκινούνται με τίποτε, τι θέλεις και θυμώνεις μ' αυτούς και χάνεις το κέφι σου και μετά τι θέλεις στη Ρόδο, εσύ ζεις στην Αμερική.

Βέβαια στο τέλος δεν είχα καταλάβει ποιο ήταν το τέλος της υπόθεσης της μπουκαμβίλιας και ρώτησα με αφέλεια:

- Και στο τέλος τι έγινε με τις μπουκαμβίλιες; Το παρατήσατε αυτό το σχέδιο να φυτέψουν όλοι οι Ροδίτες μπουκαμβίλιες;

Η κυρία Φρόσω σούφρωσε λίγο τα φρύδια της σα να ήθελε να πει, καλά και σεις σκέπτεσθαι σαν τους Ροδίτες.

- Μα φυσικά όχι. Γιατί να παρατήσω μια ιδέα η οποία είναι αντικειμενικά ωραία. Θα την παρατούσα βέβαια αν δεν πίστευα ότι η πραγματοποίησή της θα δημιουργήσει για τη Ρόδο μια παγκόσμια έκπληξη. Γιατί με τον τρόπο αυτό όχι μόνο στολίζονται οι δρόμοι, αλλά κρύβονται και τα άσχημα κτίρια και τα συνηθισμένα, τα δίχως γούστο κι ομορφιά. Δεν είναι καλύτερα να φαίνονται τα ωραία λουλούδια της μπουκαμβίλιας παρά η ασχήμια της αρχιτεκτονικής;

Εδώ κούνησα το κεφάλι σαν μια μικρή συγκατάθεση.

- Εδώ συμφωνώ μαζί σας.

- Βλέπετε λοιπόν ότι σας έπεισα. Το θέμα της μπουκαμβίλιας είναι σοβαρό και ατέλειωτο. Επιτέλους συναντώ έναν κύριο ο οποίος συμφωνεί με την πρότασή μου να μουν οι μπουκαμβίλιες στα σπίτια της Ρόδου. Αυτό το αισθάνθηκα κατά τη διάρκεια της ομιλίας σας. Ξέρετε στη σημερινή εποχή δε βρίσκεις εύκολα κατανόηση και ιδιαίτερα από ανθρώπους μορφωμένους. Βλέπεις Νίκλας, εσύ έλεγες ότι δεν πρόκειται να βρω ούτε έναν άνθρωπο να συμφωνεί με τις ιδέες μου.

- Γες Φρόσω μου, γες, αλλά με τη συγκατάθεση του κυρίου δεν πραγματοποιείται η ιδέα σου.

Ο κύριος Νίκολας πήρε μια βαθιά ρουφηξιά με το πούρο του και ξεφυσώντας έβγαζε μικρά δαχτυλίδια καπνού και διασκέδαζε σαν παιδί. Ύστερα στράφηκε στο μέρος μου και με σοβαρό ύφος είπε:

- Κοιτάξτε κύριε, εγώ δεν ξέρω πως σκέπτεστε, αλλά εγώ την αγαπάω τη γυναίκα μου και δεν χαλνάω τα χατήρια της. Θα σας τα πω όμως λίγο ευθεία και αμερικάνικα, ούτε με υπόνοιες, ούτε με αινίγματα. Ξέρεis γιατί ζητήσαμε να σε συναντήσουμε; Πρώτα απ' όλα επειδή μας φάνηκες έξυπνος και μορφωμένος, πράγμα που είναι σπάνιο στη Ρόδο. Δεύτερο κι ο Δήμαρχος κι ο Υπουργός σας υπολογίζουν πολύ. Κι εγώ είμαι διατεθειμένος να διαθέσω ένα αρκετά μεγάλο ποσό, ασ πούμε πενήντα χιλιάδες δολλάρια στο χέρι σας, κας. Τι λέτε: Πως τη βρίσκετε την πρόταση; Εγώ τα λεφτά για χάρη της γυναίκας μου δεν τα υπολογίζω, αρκεί να κάνει το κέφι της.

Η υπόθεση έπαιρνε μια διαδικασία από την οποία δεν καταλάβαινα τίποτε. Προ πάντων δεν καταλάβαινα πως ξαφνικά βρισκόμουν μπλεγ-

μένος με μια υπόθεση για την οποία δεν είχα κανένα ενδιαφέρον. Η κυρία Φρόσω κατάλαβε τη δυσκολία μου και προσφέρθηκε να δώσει τις κατάλληλες εξηγήσεις.

- Το φαινόμενο δεν είναι και τόσο πολύπλοκο, όσο φαίνεται. Από λεφτά δε μας λείπει τίποτε, έχουμε μπόλικά. Ο Νίκλας λοιπόν σκέφτηκε, αν ένα πράγμα δε γίνεται εύκολα, τα δολλάρια ευκολύνουν τα πάντα. Και σκέφτηκε να κάνει στο κόμμα του Δημάρχου, όποιο κι αν είναι, μια χορηγία. Έτσι ανοιχτά ένα δώρο, αρκεί να πάρει απόφαση το Δημοτικό Συμβούλιο να πραγματοποιηθεί το όνειρο της γυναίκας μου. Για τη γυναίκα μου τα δίνω όλα μου υποσχέθηκε.

- Και εγώ τι ρόλο παίζω σ' αυτή τη βοτανολογική προοπτική, ρώτησα με αμηχανία.

- Εσάς θέλαμε να σας γνωρίσουμε και να σας κερδίσουμε για μεσο-λαβητή. Δηλαδή θα μπορούσατε να πείσετε το Δήμαρχο στο θέμα της μπουκαμβίλιας και να του μιλήσετε για τις προθέσεις μας να κάνουμε στην κομματική του παράταξη μια χορηγία κι αυτό δε θέλω να το προσλάβει σα δωροδοκία φυσικά. Θα μιλήσετε με το Δήμαρχο; Τι λέτε; Θα μας κάνετε μεγάλη χάρη.

Ο κύριος Νίκολας με κοιτούσε με το φαρδύ του γέλιο σα να ήθελε να πει, ε κάμ αν μπόυ. Κάντο για να ικανοποιηθεί η γυναίκα μου. Αρκεί να δικαωθεί και να περηφανεύεται ότι έφερε στη Ρόδο, στη γενέτειρά της κι ένα καλό. Και φυσικά δε θα ήταν δύσκολο να τοποθετήσει ο Δήμαρχος στον πρώτο δρόμο με τις μπουκαμβίλιες μια αναμνηστική πλάκα που να γράφει το όνομά της και ότι η κυρία Ευφροσύνη είχε αυτή την ιδέα να φυτευθούν μπουκαμβίλιες σε όλη τη Ρόδο.

Στην αρχή η πρόταση μου φάνηκε γελοία, μετά το σκέφτηκα λίγο και το ξανασκέφτηκα.

- Εντάξει είπα, ευχαρίστως να μιλήσω στον κύριο Δήμαρχο για τις μπουκαμβίλιες, αν και δεν έχω καλό αίσθημα, είπα σιγανά, αλλά στις χρηματικές ανταλλαγές δε θέλω να συμμετέχω.

Δε βαριέσαι, η υπόθεση έχει σουρρεαλιστικό περιεχόμενο. Ένοιωθα έναν περίεργο οίκτο για την κυρία Φρόσω. Στο κάτω, κάτω, ας την έπαιρναν την απόφαση οι δημοτικοί σύμβουλοι και να απελευθέρωναν μια κυρία απ' την έμμονή της ιδέα. Και ας της αφιέρωναν και μια αναμνηστική πλάκα. Και ας διέθεταν τις πενήντα χιλιάδες δολλάρια για κοινωνικά προγράμματα.

Η κυρία Φρόσω είχε κοκκινήσει απ' την απροσδόκητή μου προθυμία κι ο κύριος Νίκολας σηκώθηκε και μ' αγγάλιασε αυθόρμητα. Είχαμε συμφωνήσει την επόμενη Τρίτη να πάμε στο Δημαρχείο μαζί να μιλήσουμε με το Δήμαρχο και να τον επηρεάσω να πάρει απόφαση να φυτευθούν μπουκαμβίλιες σε όλα τα σπίτια της Ρόδου. Για να δούμε.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΔΕΡΜΑΤΙΝΟ

Το πλοίο για τον Πειραιά ήταν παραπάνω από γεμάτο. Δεν ξέρω τι μέρα ήταν, αλλά τόσοι πολλοί επιβάτες να θέλουν να πάνε στον Πειραιά ήταν ασυνήθιστο. Αυτό το πλήθος δεν το έζησα ποτέ πριν, αν και ταξιδεύω τουλάχιστο δυο φορές το μήνα. Λες και όλοι οι νησιώτες είχαν την ίδια επιθυμία να φτάσουν σήμερα με κάθε τρόπο στον Πειραιά, που αν δεν είχαμε καθυστέρηση θα φτάναμε αργά μεσάνυχτα.

Ήταν Αύγουστος, η ατμόσφαιρα στις αίθουσες με τα καθίσματα ήταν ανυπόφορη. Οι επιβάτες φαινόταν να είναι σχεδόν όλοι Έλληνες. Τουρίστες δε φαινόταν σχεδόν πουθενά. Κι οι μανάδες με μωρά και μικρά παιδιά που έτρεχαν ανάμεσα στα καθίσματα με φωνές και τσιρίδες.

Πέρασε μια ώρα σχεδόν απ' την αναχώρησή μας και σε λίγο οι μανάδες, σα να υπήρχε μια αόρατη διαταγή, άνοιγαν τα φαγώσιμα με το άσπρο ψωμί, τα βραστά αυγά, τα τυριά και τις πορτοκαλάδες. Ήταν και για μένα το σύνθημα να εγκαταλείψω τη θέση και να βγω στο πρώτο κατάστρωμα που επικρατούσε και ησυχία και μια ευχάριστη νωχέλεια, ούτε μωρά, ούτε φωνές, ούτε βραστά αυγά. Κάθισα δίπλα σε κάτι γριές νησιώτισες που θα πήγαιναν στην Αθήνα στην κλινική για εξετάσεις. Έπιασα κουβέντα μαζί τους και άγουγα προσεκτικά τις αφηγήσεις τους.

Την κόρη τη μεγάλη την πάντρεψα στη Σύρο, έχει δυο παιδιά.

- Α, να σας ζήσουν τα εγγόνια σας.

- Πως σε λένε;

- Μαθιός, είπα.

- Ε κυρ Μαθιό, το γυιο μου έχω να τον δω τουλάχιστο δυο χρόνια, είναι στα καράβια, γυρίζει κι αλωνίζει τον κόσμο ο προκομένος. Μου στέλνει, δε μου στέλνει ένα γράμμα το Πάσχα. Τα Χριστούγεννα τα ξέχασε. Τι να σου πω κυρ Μαθιό, χάλασαν οι σημερινές γενιές.

- Ε, κυρά Μαρία! Δεν είπες ότι σε λένε Μαρία, είπα εγώ προσεκτικά. Όλοι οι νέοι σ' όλες τις γενιές το ίδιο είναι.

- Ναι κυρ Μαθιό, ξέρεις όμως τι τράβηξα να τα μεγαλώσω, ξενοδούλενα στα πιάτα τα βράδια και τα πρωινά έπλενα τα ρούχα των αξιωματικών που υπηρετούσαν στους στρατώνες μας. Ευτυχώς που ήταν κι ο στρατώνας. Έδωσε σε πολλές οικογένειες ψωμί ο στρατός. Εσύ είσαι παντρεμένος; Έχεις οικογένεια; παιδιά; ρώτησε καλοκάγαθα η κυρία Μαρία, που τώρα πρόσεξα 'ήταν ντυμένη στα μαύρα, χήρα, πάνω από πενήντα στα χρόνια, αλλά στο πρόσωπό της ήταν γραμμένη, μια ανοιχτή νεανική καρδιά.

- Όχι κυρά Μαρία, της απάντησα, ελεύθερος είμαι, δε βρήκα ακόμη την κατάλληλη γυναίκα.

- Α κυρ Μαθιό, δε σε πολυκαταλαβαίνω, στην εμφάνιση φαίνεσαι λεβέντης και ντόμπρος άνθρωπος δείχνεις, αν δε βρίσκεις εσύ νύφη ποιος θα βρει, ο Καραγκιόζης.

- Κι όμως κυρά Μαρία, αν ήταν εύκολο θα εύρισκα και γω το τυχερό μου. Και μετά πρέπει να ταιριάζουμε' αλλά τι στα λεω όλα αυτά, εσύ πρέπει να τα ξέρεις καλύτερα.

Η κυρία Μαρία άνοιξε ένα τάπερ και μου προσέφερε ένα φραγκόσυκο καθαρισμένο, ήταν ακόμη παγωμένο.

- Βλέπεις, μου λέει και μου δείχνει εκείνη τη γαλάζια τσάντα, σα μικρή βαλίτσα, έχει πάγο μέσα, μ' αρέσουν τα παγωμένα φρούτα.

Την ευχαρίστησα και την παρακάλεσα για αργότερα.

- Όπως θέλεις, είπε και τράβηξε το φερμουάρ της τσάντας για να κλείσει καλά. Τι δουλειά κάνεις; ρώτησε απότομα.

- Είμαι επιθεωρητής, επιθεωρητής μέσης εκπαίδευσης στα γυμνάσια του νομού.

- Καλή δουλειά, παρ' όλο που φαίνεσαι τόσο νέος. Και δε βρήκες μια νόστιμη δασκάλα; τόσα σχολεία γυρίζεις.

- Έλα ντε, λέω εγώ με λίγο θυμό, είναι στριμμένες οι περισσότερες, ούτε άντρα, ούτε γάμο θέλουνε. Σου είπα δεν είναι εύκολο να βρεις το ταίρι σου. Γι' αυτό λένε ταιριάζουν, όταν βρίσκουν καλό ταίρι.

- Σωστά τα λες Μαθιό μου, έκανε η κυρα-Μαρία κι έσφιξε το δεξί μου μπράτσο.

Φαίνεται όμως ότι ήμουν πολύ κουρασμένος γιατί σε λίγο άπλωσα τις αρίδες μου και με πήρε ο ύπνος. Πριν κλείσω για καλά τα μάτια γύρισα και είδα όλους τους επιβάτες που ήταν γύρω μας, οι περισσότερες ήταν γυναίκες μεσήλικες κι όλες σχεδόν ήταν ντυμένες στα μαύρα. Αισθανόμουν σαν σε μια οικογενειακή παρέα, σα να ήταν όλοι γνωστοί μου' κι ο γέρος ο ασπρομάλλης με τη γυναίκα του με το άσπρο μαντήλι κι οι τρεις μητέρες με τα δωδεκάχρονα κορίτσια δίπλα

μας, λες κι όλοι ήταν άνθρωποι δικοί μου.

Στις επόμενες στιγμές δε μπορούσα να ξεχωρίσω τα βλεπόμενα, αν ήταν όνειρο, αν ήταν η υπερβολική μου φαντασία, όλα συνέβαιναν με μεγάλη ταχύτητα και χρωματική, σχεδόν τρισδιάστατη, πλαστικότητα. Οργανοπαίκτες με χάλκινα και νταούλια και κλαρίνα και τα φορτωμένα μουλάρια με τις βελέντζες τις κόκκινες και τις σκούρες μπλε και τα μπαούλα και τα κεράσματα του γάμου. Με το σκούμημα της κυρα Μαρίας γύρισα πάλι στο πρώτο κατάστρωμα του πλοίου.

- Έλα κυρ-Μαθιό, ξύπνα! Η κυρα-Μαρία είχε πιάσει σφιχτά το μπάτσο μου και μου έκανε νόημα με το κεφάλι της, ανοιγοκλείνοντας τα μάτια και με τα φρύδια με παρακινούσε να κοιτάξω προς την κατεύθυνση της κουπαστής.

- Ε, ε, κυρ-Μαθιό τι λες, ωραίο θέαμα! Για δες μια νύφη, τι νύφη, κόματος!

Κι έφτυσε τρεις φορές να μη ματιάσει την άγνωστη γυναίκα που έστεκε μπροστά στην κουπαστή και με την πλάτη γυρισμένη στο μέρος μας ήταν πράγματι ένα θέαμα, που αμέσως πέρασε απ' όλο μου το σώμα σαν ηλεκτρικό ρεύμα. Τι ήταν αυτό! Η κυρα-Μαρία κουνούσε το κεφάλι πάνω κάτω και κάπου-κάπου μ' αυτήν την κίνηση με τα φρύδια.

- Να λοιπόν τι δώρο είμαστε και μεις οι γυναίκες! Τι λες κυρ-Μαθιό;

Και τι να έλεγα, σα να μου κόπηκε η φωνή και δε μπορούσα να βγάλω λέξη. Μια γυναίκα σαν όνειρο, ντυμένη μ' ένα κόκκινο δερμάτινο κουστούμι, ξανθιά μαλλιά και μαύρα ματογυάλια, με προκλητικές, έντονες καμπύλες, ερεθιστικές, λες και βλέπαμε αμερικανική ταινία απ' το Χόλυγουντ. Στο λαιμό της κυμάτιζε ένα βαθύ κίτρινο μαντήλι κι η στάση της σα να ήταν μια ντίβα. Το κεφάλι ψηλά, το βλέμμα στον ορίζοντα, σκούρα κόκκινα χείλη με δυο σειρές ολόασπρα μαργαριτάρια στο στόμα, με χαμένη τη ματιά στον ορίζοντα.

Σιγοβράδιαζε, τα φώτα άναψαν στο κατάστρωμα κι απ' το μεγάφωνο μια ευχάριστη ανδρική φωνή ανακοίνωνε την επόμενη στάση του πλοίου, πλησιάζαμε στη Σύρο. Η στάση κι οι επιβάτες που κατέβαιναν κι αυτοί που ανέβαιναν πέρασαν γρήγορα, δίχως καθυστέρηση κι αναμονές. Η κυρα-Μαρία και 'γω είμασταν σαν υπνωτισμένοι, τα μάτια μας ήταν στραμμένα πάνω στη γυναίκα με το κόκκινο δερμάτινο και τα άσπρα χαρακτηριστικά της. Κάθε κίνησή της, κάθε στάση της, ήταν σα μια καινούρια πρόκληση. Θεέ μου τί πλάσμα!

Φαίνεται αισθανόταν ότι την παρακολουθούμε κι αυτό όμως δε έδειχνε να την ενοχλεί. Κάπου-κάπου γύριζε το πρόσωπό της και μας κοιτούσε κι αυτή μ' ένα απερίγραπτο ύφος, ανεξήγητο. Δεν ξέρω αν ήταν η αντίθεση της ξανθιάς γυναίκας με τα κόκκινα, με τις μαυροφόρες ηλικιωμένες, που αδιάφορες είχαν τις συζητήσεις τους μ' εκείνα τα άπειρα βλέμματα της υπομονής και τις σιγουριάς ότι το πλοίο θα μας

βγάλει στην ξηρά, στον προορισμό μας.

Κι η έκπληξή μας δεν περιγράφεται όταν είδαμε ξαφνικά να στρέφεται η γυναίκα με τα κόκκινα προς το μέρος μας και να έρχεται κατευθείαν προς τα εκεί που καθόμασταν μ' ένα αινιγματικό χαμόγελο. Η κυρα-Μαρία με σκούνησε μ' ένα μικρό συνθηματικό σκούνημα σα να ήθελε να πει: Όπα έρχεται! Τι τυχερός που είσαι, νύφη δεν ήθελες;

Η γυναίκα με τα κόκκινα στάθηκε μπροστά στην κυρία Μαρία αμίλητη και μετά από λίγο έβγαλε τα γυαλιά της και με σιγανή φωνή ψυθίρισε:

- Μαρία; Εσύ δεν είσαι η Μαρία απ' τη Σέριφο; Δε με γνώρισες; Και δίχως να περιμένει κάθησε ανάμεσά μας και γυρίζοντας το κεφάλι της στο αυτί της κυρίας Μαρίας ψιθύρισε ένα όνομα.

- Αθηνούλα εσύ! Έκανε με έκπληξη η κυρία Μαρία. Εσύ είσαι; Ξαναρώτησε φωναχτά η έκπληκτη κυρα-Μαρία. Που να σε γνωρίσω βρε κορίτσι μου με τέτοια λούσα και μετά τά βαμμένα σου ξανθά μαλλιά και το εξωφρενικό σου το κόκκινο.

Η ξανθιά γυναίκα έκανε νόημα, φέρνοντας το δείκτη της στα κόκκινα χείλη της, να μιλάει σιγανά.

- Μη φωνάζεις έτσι, πιο σιγά, όσο μπορείς ψιθυριστά, είναι ανάγκη. Κι αυτός εδώ δίπλα σου ο κύριος ποιος είναι; Τι καπνό φουμάρει;

Η κυρα-Μαρία άρχισε να συνέρχεται,

- Καλέ η Αθηνούλα, η κορούλα της Κατίνας της καλύτερης μου φίλης. Βρε την Αθηνούλα! Βρε τι ύφος είναι αυτό και τι ομορφιές είν' αυτές! Βρε πως άλλαξες! Να σου συστήσω τον κύριο Ματθαίο, είναι καθηγητής και επιθεωρητής, έμπιστος άνθρωπος, δικός μας, κύριος όπως πρέπει.

Η γυναίκα με τα κόκκινα γύρισε προς το μέρος μου και με τα μεγάλα της αμυγδαλωτά μάτια με χαιρέτησε απαλά και χαϊδευτικά πρόφερε ένα χαίρω πολύ,

- Ωραίος άντρας φαίνεσαι κι ας είσαι μορφωμένος. Και να ξέρεις εγώ τους μορφωμένους δεν τους έχω εμπιστοσύνη.

Τα λόγια της με συνέφεραν κάπως και θυμήθηκα εκείνη τη λαϊκή παροιμία, παπούτσι απ' τον τόπο σου κι ας είναι μπαλωμένο.

- Τι σκέπτεσαι ρε πατριώτη και χλώμιασες; Σ' έπιασε φόβος και τρόμος, μη φοβάσαι δεν πρόκειται να σε φάω.

Πραγματικά αισθάνθηκα ένα μικρό φόβο μέσα μου· αν με φάει αυτή με κόκκαλα και τρίχες, τίποτε δε θ' αφήσει υπόλοιπο. Με παραξένευε αυτή η τρανταχτή διαφορά ανάμεσα στην εμφάνιση της ξανθιάς γυναίκας της αιθέριας ομορφιάς και στη λαϊκή γλώσσα που μιλούσε ανοιχτά και απερίσκεπτα.

- Ξέρω τι σκέπτεσαι αγόρι μου, είπε πειραχτικά και με ζούληξε χαϊδευτικά στο μάγουλο, όλοι οι άνδρες το ίδιο θέλουν κι εσύ δε φαίνεσαι διαφορετικός.

Η κυρα-Μαρία πήγε να πει κάτι αλλά η Αθηνά, η γυναίκα με τα κοκκινα, της είπε προστακτικά:

- Εσύ μην ανακατεύεσαι, άστον σε μένα αυτόν, τον γουστάρω, όπως και αυτός με γουστάρει· έτσι δεν είναι αγόρι μου;

Πρέπει να ομολογήσω ότι βρέθηκα σε δύσκολη θέση μπροστά σε μια τόσο προκλητική όμορφη γυναίκα που μιλούσε μ' ένα τόσο λαϊκό τρόπο και προφορά σα να μου έλεγε, ... ε λοιπόν τι θα γίνει με μας τους δυο όμορφους· κι εσύ ομορφονιός είσαι και το ξέρεις κι εγώ το ίδιο, αλλά που θα καταλήξει αυτή μας η συνάντηση, σε άγριο έρωτα ή σε μια μονότονη βαριά και άνοστη κουβέντα.

- Εντάξει είπα κυρία μου, ή δεσποινίς, γιατί δε φαίνεστε να είστε και πολύ μεγάλη στα χρόνια.

- Μίλα στον ενικό αγόρι μου, ό,τι έχεις να πεις, πες τα. Τι λες, με γουστάρεις όπως σε θέλω και 'γω.

Εδώ δεν άντεξα, τινάχτηκα απότομα και σηκώθηκα απ' το κάθισμα και έκανα δυο-τρία βήματα να απομακρυνθώ. Αλλά και η γυναίκα με τα κόκκινα σηκώθηκε κι αυτή σβέλτα, μ' έπιασε αγκαζέ και με οδήγησε προς το τέλος της κουπαστής.

- Άσε αυτήν τη Μαρία, δε λέω καλή γυναίκα είναι αλλά εμείς τι την θέλουμε. Έλα πάμε λίγο πιο πέρα να μπορούμε να μιλάμε με άνεση.

Τώρα άρχισα κι εγώ με τη σειρά μου να συνέρχομαι.

- Εντάξει λοιπόν κοκκινούλα, δεν ξέρω τι παιγνίδι παίζεις, αλλά άσε να βάλουμε τα πράγματα σε μια τάξη. Ομολογώ ότι παριστάνουμε κι οι δυο μας ένα σπάνιο ζευγάρι. εκλεκτό, εσύ με τα αμερικάνικά σου κι εγώ με τα αιγιοπελαγίτικα καστανά μου. Ομολογώ ότι έτσι έπρεπε να γινόταν· κι η κυρα-Μαρία να μην ήταν, θα συναντιώμασταν έτσι κι αλλιώς, είμαστε κι οι δυο σαν πριγκηπόπουλα κι έχουμε ολόιδιο ύφος, σίγουρο και περήφανο. Εσύ αφάνταστα προκλητική και 'γω σεμνός και ευγενικός, εσύ μιλάς μια άμεση γλώσσα και 'γω ο μορφωμένος πρέπει να κρατάω τους κανόνες.

- Βρε για ποιούς κανόνες μιλάς. Δε νοιώθεις πως τρέμει το κορμί μου σαν ψάρι μόλις σ' αγγίξω λίγο.

- Έλα Αθηνά, είπα εγώ φιλικά, άσε λίγο τα λαϊκά σου τα απότομα, έλα να κάνουμε μια φιλική κουβέντα. Δίχως κουβέντα δε μπορούμε να τα βγάλουμε πέρα. Ηρέμησε λίγο, μαζί σου είμαι, σε νοιώθω και με νοιώθεις ωραία αλλά άσε να μιλήσουμε λίγο.

- Και τι να πούμε;

— Τι να πούμε; Τόσα πράγματα είναι να πούμε. Να πεις την ιστορία

σου και να σου διηγηθώ και τη δική μου τη ζωή. Σιγά, σιγά κι ύστερα είμαστε πάνω σε πλοίο. έλα να καθίσουμε σ' εκείνη τη γωνιά που δε φωτίζεται και έτσι θα μπορούμε να είμαστε ανενόχλητοι και να γνωριστούμε καλύτερα.

Δεν πρόλαβα να τελειώσω τη φράση μου, μ' ένα πήδημα κάθισε στη γωνιακή θέση και με τράβηξε με φόρα προς το μέρος της. Παρ' όλο που όλα έδειχναν μια καθορισμένη κατεύθυνση, τα πράγματα ήρθαν εντελώς διαφορετικά. Βέβαια αυτό το αίσθημα ό,τι όλα αυτά τα συμβάντα δεν ήταν όπως φαίνονταν, ό,τι πίσω απ' όλα υπήρχε κάτι που μ' ενοχλούσε και μόνο. Η ομορφιά της άγνωστης γυναίκας τα σκέπαζε κι έφερνε μια θολούρα.

Κι όμως, σκεπτόμουν, όλα εξελίσσονται σε μια θεατρική παράσταση, μόνο που δε μπορούσα να φανταστώ την υπόθεση, ούτε τον πρωταγωνιστή, ούτε την πλοκή. Κάτι άλλο έπρεπε να συνέβαινε κι αυτό επιβεβαιώθηκε από μόνο του. Η ξανθιά γυναίκα με το κόκκινο δερμάτινο, με τα μάτια που μπορούσαν να υπνωτίσουν κάθε άντρα, καθόταν δίπλα μου και με κοίταζε στα μάτια με καλωσύνη.

- Φαίνεσαι ωραίος άνθρωπος και καλός γι' αυτό θα προτιμήσω να σου πω την αλήθεια. Άκου με προσοχή.

Τα μάτια της γυναίκας πλημύρισαν δάκρυα και βουρκωμένη άρχισε να διηγείται την ιστορία της.

- Δε με λένε Αθηνά. Στην πραγματικότητα με λένε Χρυσάνθη. Ούτε ξανθιά είμαι, αναγκάστηκα να βάψω τα μαλλιά μου γιατί βρίσκομαι σε δύσκολη θέση, κινδυνεύει η ζωή μου. Χώρισα με τον αρραβωνιαστικό μου, αυτός με αγαπάει ακόμη, είναι τρελλός μαζί μου, δεν ξέρει τι κάνει, γιατί εγώ αγάπησα ένα ναύτη απ' τη Χαλκίδα. Και τι μου λέει ο Γιώργος;

- Ποιός είναι ο Γιώργος, ρώτησα εγώ με περιέργεια.

- Ο Γιώργος είναι ο τρελλός μου αρραβωνιαστικός.

- Και τι σου λέει;

- Μου λέει θα σε μαχαιρώσω αν σκεφteis να με παρατήσεις. Όπου και να πας, εγώ θα σε βρω και αλλοίμονό σου.

- Και ο ναύτης απ' τη Χαλκίδα; Αυτόν πως τον λένε;

- Αυτός είναι ο Μενέλαος, χρυσό παιδί, μάλαμα και είμαστε ίσα στα χρόνια, λεβέντης και όμοφος σαν και σένα. Και σήμερα κατάφερα να πάρω στα γρήγορα μια τσάντα και ξέφυγα, κι εύχομαι για πάντα. Με το Μενέλαο θα πάμε μαζί στην Αυστραλία, στ' αδέρφια του. Γι' αυτό έπρεπε να βάψω τα μαλλιά μου και να φορέσω αυτά τα κόκκινα δερμάτινα. Μου τα δανεισε μια πελάτισσα μου.

Πρέπει να ξέρεις ότι έχω ή μάλλον είχα κομμωτήριο στη Χώρα. Κομμώτρια είμαι και δόξα το Θεό μια χαρά τα βγάζω. Έχω και δυο κοπέλ-

λες που δουλεύουν στο μαγαζί μου. Και τώρα όπως βλέπεις δεν άντεξα άλλο και ξέφυγα. Κοίταξε όμως μην πας να εκμεταλλευτείς τη θέση μου. Χρειάζομαι τη βοήθειά σου. Όσο είμαι μαζί σου δεν έχω φόβο γιατί μοιάζουμε ζευγάρι. Μη μ' αφήσεις μόνη μου, γιατί που να ξέρω, μπορεί ο θεότρελος να με πήρε από πίσω κρυφά και να βρίσκεται κι αυτός στο πλοίο.

Βέβαια όλη η ιστορία ούτε μου άρεζε και περισσότερο που βρίσκομαι μπλεγμένος σε μια τόσο άσχημη περιπέτεια. Λες κι έβλεπα αυτόν το θεότρελο μ' ένα μεγάλο στιλέτο να ορμάει και να μαχαιρώνει την ξανθιά κοπέλα που έτρεμε δίπλα μου. Έπρεπε να δείξω στάση και ανωτερότητα και με αποφασιστικότητα πήρα τα χέρια της στα χέρια μου και χαμογελώντας είπα:

- Δεν ξέρω βέβαια αν σε λένε Χρυσάνθη ή Αθηνούλα, ούτε έχει σημασία, τώρα σε κρατάω στα χέρια μου και δεν πρόκειται να σου συμβεί τίποτε το κακό. Μη φοβάσαι καθόλου. Εγώ είμαι μαζί σου.

Η κοπέλα χαμογέλασε κι άρχισε να σκουπίζει τα δάκρυα της μ' ένα μικροσκοπικό μαντηλάκι. Κι απ' τη χαρά της μ' αγκάλιασε σφιχτά.

- Μη φοβάσαι τίποτε λοιπόν.

Στον Πειραιά θα τη συνόδευα μέχρι το ξενοδοχείο κι αφού θα είχα διαπιστώσει ότι όλα ήταν καλά ασφαλισμένα, θα συνέχιζα το ταξίδι μου με το νυχτερινό τραίνο για τη Θεσσαλονίκη.

Η Χρυσάνθη, αφού η γυναίκα με το δερμάτινο είχε πια και όνομα και επάγγελμα, η Χρυσάνθη, η μελαχρινή κομμώτρια με το κόκκινο δερμάτινο, που έβαψε τα μαλλιά της ξανθά για να φύγει χωρίς να την καταλάβει κανείς, έσυρε το πρόσωπο της και με φίλησε στο μάγουλο φιλικά από ευγνωμοσύνη και χαρά.

Τώρα κάθομαι μόνος στο άδειο κουπέ του νυχτερινού τρένου με κλειστά τα μάτια και βλέπω μπροστά μου τα μάτια της Χρυσάνθης κι ακόμη σα ρουθούνια μου μυρίζουν το άρωμά της, ένα μίγμα από μέντα και κρίνα, μυρωδιά που σε υπνωτίζει και σου παίρνει τα λογικά.

Ο ΑΓΙΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ο ΝΕΟΣ

Αν και είχαμε συμφωνήσει να λύσουμε ένα πολύ δύσκολο θέμα, δηλαδή να συντάξουμε μια επιστημονική κριτική μελέτη για το θέμα της νεοβυζαντινής εκκλησίας, η διαδικασία της πρώτης μας προκαταρκτικής συζήτησης, πριν καν αρχίσουμε τη συστηματική ανάλυση στο θέμα, πήγαινε να ναυαγήσει πριν καλά, καλά αρχίσουμε.

Καθόμασταν σαν αργόσχολοι στη “Λυκόβρυση”, στο Κολωνάκι, στο τελευταίο κατάστημα, εκεί που συχνάζουν συνταξιούχοι και στρατιωτικοί εν αποστρατεία. Ο Δόκτορας Αθανάσιος ήταν ο ιστορικός τέχνης, εγώ ο αρχιτέκτονας καλλιτέχνης και ο κύριος Ευριπίδης Μητρέγκας, υπάλληλος του υπουργείου Πολιτισμού, που έπρεπε να συντονίσει τις επιστημονικές λύσεις ή καλύτερα προτάσεις, για να μην εμφανίζονται έντονες συγκρούσεις με τις νομοθετικές διατάξεις των υπουργείων.

Πρώτος ο Δόκτορας Αθανάσιος προσπάθησε να σκιαγραφήσει το πρόβλημα και να ορίσει τα πλαίσια που θα αφορούσαν την προοπτική διαδικασία της πρώτης μας συνάντησης. Παρ’ όλο που κι οι τρεις άνδρες είμαστε πράοι και φιλικοί άνθρωποι, εν τούτοις επικρατούσε μια ένταση, σαν μια νευρική κατάσταση, τουλάχιστο ώσπου να ορίσουμε τα πλαίσια και τα όρια.

- Το πρώτο που θα πρέπει να περιορίσουμε είναι η χρονική ιστορική διαφορά των όρων που επηρεάζεται από την περίοδο των αιώνων. Η βυζαντινή οικοτεχνία ή η τέχνη της οικοδομής είναι πολύπλοκη και διαφοροποιημένη. Άλλη η μορφή της στον ένατο αιώνα, άλλη στον δέκατο κι άλλη στον δέκατο τέταρτο, άλλη στον δέκατο όγδοο και ένατο και φυσικά άλλη στον εικοστό αιώνα και στις μέρες μας.

Τι θα γίνει με το πρόβλημα αυτό, το λεγόμενο της νεοβυζαντινής εκκλησίας και τι λύσεις προτείνει η επιτροπή, είχε πει ο υπεύθυνος υπουργός πολιτισμού στην πρώτη μας συνάντηση.

- Γινόμαστε γελοίοι κύριοι διότι η λεγόμενη νεοβυζαντινή αρχιτεκτονική των σημερινών εκκλησιών στη χώρα μας βρίσκεται σε τραγική κατάσταση, που ούτε την εκκλησία ικανοποιεί, ούτε τους καθηγητές

στο Πολυτεχνείο, ούτε και τον κόσμο φυσικά. Πρώτα απ' όλα γίνονται πανάκριβες με την τσιμεντοποιία, άχαρες και υπερογκώδεις. Και η εμμονή στη λεγόμενη παράδοση, ούτε αισθητικά, ούτε θεολογικά, ούτε εκκλησιαστικά κριτήρια περιλαμβάνει. Και το φταίξιμο το βρίσκω στους ιερείς και στους δεσποτάδες μια και τους λείπει η μόρφωση και οι γνώσεις, αλλά και η οραματική θέληση.

- Ο Δόκτορας Αθανάσιος έχει απόλυτο δίκιο συμπλήρωσα εγώ, βέβαια δεν είναι μόνο οι ιερείς αυτοί που φταίγουν, το ίδιο υπεύθυνοι είναι και οι αρχιτέκτονες εργολάβοι, που κάνουν τα σχέδια.

- Μα για πια σχέδια μιλάτε, αυτά είναι ντροπή να τα ονομάζουν σχέδια, διότι κατά κανόνα τοποθετείται στο διατιθέμενο οικόπεδο ένα σχέδιο κάτοψης, - το οποίο αντιγράφεται από φτηνά βιβλία και ανάλογα με τη φιλοδοξία του ιερέα, - ο τύπος της λεγόμενης βασιλικής, της μακρόστενης εκκλησίας που καταλήγει στο ημικυκλικό ιερό. Και μετά, αυτά τα εκτρώματα των τρούλων, κακόγουστα και γυμνά, σκέτα τσιμέντο. Βέβαια είναι ευρύχωρες και φωτίζονται καλά, αλλά η ατμόσφαιρα που επικρατεί είναι αποπνικτική. Απορώ πως οι άνθρωποι έχουν την υπομονή να ζουν δυο και τρεις ώρες σ' αυτή τη γύμνια, που εμφανίζει το παρόν της σύγχρονης ζωής.

Ο Δόκτορας Αθανάσιος σούφρωσε τα φρύδια και συμπλήρωσε.

- Η πίστη χρειάζεται τα ίχνη της παράδοσης και του χρόνου. Το βασικό στοιχείο της βυζαντινής τέχνης είναι η πνευματικότητα, μ' αυτήν έδινε σάρκα και οστά στο αόρατο, να φέρει στον άνθρωπο έντονο βίωμα του αιώνιου. Η τέχνη της καταφέρει μια συναισθηματική αμεσότητα, αλλά μέσα στα πλαίσια του μυστηρίου και της υπερβατικότητας.

- Κι εγώ συμφωνώ απόλυτα με τον χαρακτηρισμό που δίνει ο Δόκτορας Αθανάσιος, πράγμα που ισχύει ακόμα περισσότερο για τη λεγόμενη πρώιμη χριστιανική τέχνη, γιατί σ' αυτήν την πρώτη φάση έπρεπε να φανεί άμεσα η διαφορά της με τους ειδωλολατρικούς ναούς.

Ο κύριος Μητρέγκας χαμογέλασε ειρωνικά και πειραχτικά ρώτησε:

- Δηλαδή τι προτείνουν οι κύριοι, να μην κτίζονται εκκλησίες στις μέρες μας;

- Ίσως θα πρέπει να το σκεφθούμε πολύ το ότι μια οικοδομική καθυστέρηση, για να μην πω απαγόρευση, θα μας απάλλαζε απ' αυτά τα εκτρώματα.

- Αυτό που λέτε δεν το υπογράφω, γιατί όπως ξέρετε καλά η βυζαντινή ναοδομία στα νησιά μας έχει μια άλλη ποιότητα.

- Οπωσδήποτε στα νησιά μας υπάρχουν ακόμη οι παλιοί μάστορες που κατέχουν μια τέχνη που συνδέει το έξω με το μέσα σε μια απλή ενότητα. Και βέβαια είναι η ενότητα του λευκού που υπαγορεύει πλαστικότητα και όγκους με γραφικότητα και έντονη διαφοροποίηση και ιδιαίτερα στα διάτρητα ολοδιάφανα καμπαναριά με άπειρες παραλλαγές

και μορφές.

Ο Αθανάσιος χαμογέλασε.

- Στα νησιά μας μπήκε ο καρκίνος της τσιμεντολογίας με τους νεωτεριστές αρχιμαντρίτες. Η κατάσταση είναι όντως τραγική. Για να χτιστεί μια εκκλησία, μικρή ή μεγάλη, πρέπει να γνωρίζουν όλοι οι χριστιανοί μιας ενορίας τη δυσκολία και τη σημαντικότητα. Μια εκκλησία δεν είναι ούτε κινηματογράφος, ούτε θέατρο, δηλαδή ένας χώρος συγκέντρωσης μόνο.

Αυτοί που θα αναλάβουν να σχεδιάσουν και να κτίσουν μια εκκλησία πρέπει να έχουν ειδικευτεί, να μυηθούν καλύτερα, στα μυστικά της ορθοδοξίας για να μπορούν να ξεπεράσουν τη βιασύνη της εποχής μας, να αντισταθούν σ' αυτή την πρόκληση και να απαντήσουν στη βαθύτερη ανάγκη των ανθρώπων. Η κατάνυξη, η υπερβατικότητα πρέπει να διαχέεται σ' ολόκληρο το οικοδόμημα του ναού, για να μπορούν εξ άλλου να τελεσθούν τα μυστήρια της Μεταμόρφωσης και της παρουσίας του Σωτήρα Χριστού.

Πρέπει να εκπαιδεύσουμε ειδικούς μηχανικούς αρχιτέκτονες, που πρέπει πρώτα απ' όλα να πιστεύουν κι οι ίδιοι και να ζούν την υλική ανέγερση ενός ναού με έντονο αίσθημα της πίστης και της λατρείας. Πρέπει να μάθουν να διαβάζουν τα ζωντανά παραδείγματα της παράδοσης μας σε μια αργόρυθμη διαδικασία της αναστήλωσης ενός αρχαίου οικοδομήματος.

Μόνο τότε, όταν τα στοιχεία του αρχιτεκτονήματος μετατραπούν σε όργανα της τέχνης, ένας τοίχος δεν είναι απλώς ένας οριζόντιος ή κάθετος όγκος. Είναι ένας κόσμος που θέλει σημεία, δείγματα αυτής της νίκης ενάντια στη λειτουργία και την ύλη. Θέλει αποδείξεις, - τρύπες, κόγχες, ανεξήγητες εσοχές, ανεξήγητα τόξα, - θέλει έμπρακτους «ήλους», φανερά σημεία των πληγών του Εσταυρωμένου. Θέλει απλότητα και μια χαρμόσυνη ταπεινότητα. Γωνιές παρατημένες για να μπορεί το άτομο και η κοινότητα να προσευχηθεί και να δοξάσει το Θεό. Είναι αμαρτία να καταλήγουν οι νέοι ναοί, οι λαϊκές μας εκκλησίες, σε ασήμαντα κακόγουστα κτίρια δίχως μυστήριο, δίχως τέχνη, δίχως πνευματικότητα.

- Αυτός είναι ο λαός μας. Οι Έλληνες επιμένουν στη λαϊκή τους παράδοση, είναι στο αίμα τους να αναγείρουν εκκλησίες. Αυτό φαίνεται δε μπορεί να το σταματήσει κανείς, είπε ο κύριος Μητρέγκας χαμογελώντας κι επισήμανε έτσι το πραγματικό πρόβλημα.

- Έτσι ακριβώς είναι, επιβεβαίωσα με έντονη παρέμβαση. Η διαφορά είναι ότι ο λαός μας, εμείς δηλαδή, βρισκόμαστε σε μια κρίσιμη φάση γιατί μείναμε δίχως τη λαϊκή μας τέχνη, δίχως λαϊκούς μάστορες πεπειραμένους, μάστορες που να ξέρουν να πελεκούν πέτρες, να τις συναρμολογούν, να τις πλέκουν μικρές και μεγάλες. Δίχως μερακλήδες χτίστες με έμφυτο ταλέντο, που ξέρει τα όριά του, ξέρει τα δικά του,

που χαρακτηρίζουν την ταυτότητα της μακρόχρονης ιστορίας του.

Το δράμα δε σταματάει βέβαια σ' αυτό το όργιο του μπετόν αρμέ. Μετά τα σοβατίσματα αρχίζει το νεοελληνικό ντιζάιν με τους μπρούντζινους πολυέλαιους, αυτά τα υπερμεγέθη χρυσοποίκιλα κηροπήγια, τα βιομηχανικά μανουάλια, τα πριονισμένα στασίδια, τα τέμπλα δίχως τα σκαλίσματα της πίστης, δίχως χρόνο, άχαρα, χοντροκομμένα και ξύλινα ανοιχτόχρωμα, τις εικόνες, τις μικρές και τις μεγάλες από αγιογράφους που ζωγραφίζουν με τα έντονα και στείρα μοτίβα.

Μα οι εικόνες μας προκαλούν δέος και σεβασμό. Εγώ δυσκολεύομαι να προσκυνήσω και να φιλήσω αυτές τις νέες εικόνες κι ας τις έχουνε διαβάσει και ευλογήσει παπάδες και δεσποτάδες. Αυτές οι κακόγουστες αντιγραφές είναι σαν ξερές χαλκομανίες χωρίς κανένα ίχνος της εξαύλωσης της ζωγραφικής εικονογράφησης, χωρίς τέχνη, χωρίς πνεύμα, χωρίς πίστη κι αν σκεφτούμε πως οι βυζαντινές εικόνες θεωρούνται από τα πιο πολύτιμα έργα τέχνης της ανθρωπότητας. Φέρνω μπροστά μου μια Παναγία Γλυκοφιλούσα· μα μια τέτοια Παναγιά δε μπορεί να παραστηθεί μόνο με τα στερεότυπα γνωρίσματα των μεγάλων αγιογράφων, των μεγάλων εποχών.

Η πρότασή μου είναι ριζοσπαστική. Πρώτα πρέπει να ιδρυθεί μια σχολή αγιογραφίας με ανώτερη αποστολή. Ιστορικοί τέχνης, μοναχοί, ιερείς και θεολόγοι, μαζί με ικανούς ζωγράφους που θα μπορούν να διδάξουν τη νέα αγιογραφία της ορθοδοξίας.

- Δηλαδή ώρα μηδέν, από την αρχή; ρώτησε ο κύριος Μητρέγκας, ο υπάλληλος του υπουργείου. Αυτό μου φαίνεται εντελώς αδύνατο.

- Τίποτε δεν είναι αδύνατο. Για να μπορέσουμε να ξεφύγουμε απ' αυτές τις απαίσιες αντιγραφές πρέπει να γυρίσουμε πίσω στις ρίζες μας. Κάτι που έγινε σε πολλές κρίσιμες εποχές της ιστορίας μας. Το κυριότερο βέβαια είναι ο συνδιασμός του ταλέντου με την πίστη. Το ταλέντο βέβαια θέλει καλλιέργεια και μύηση. Και εννοώ βέβαια τη μύηση στην τέχνη, όχι στις σχολές και στις μόδες.

Οι βυζαντινοί αγιογράφοι των μεγάλων εποχών εντόπισαν όλα τα στοιχεία που απαιτούνται για την αγιογράφιση και τη μεταβατική λειτουργία της εικόνας. Η εικόνα πρέπει να δίνει έντονα αυτή τη σύνδεση της βαθιάς πνευματικότητας με τη στιγμή της προσκύνησης. Πράγμα που επιτεύχθηκε με την ένωση της συμβολικής εγγραφής και της χρωματικής πλαστικότητας.

Δηλαδή, θέλω να εξηγήσω ότι, η εικόνα κρατάει μετέωρο το συμβολισμό της πίστης μέσα στην ελεύθερη κίνηση του πιστού αγιογράφου. Η εικόνα του βγαίνει απ' την ψυχή του, οι γραμμές του είναι εν κινήσει, δεν παγώνουν στην τυπολατρεία. Η εικόνα είναι μέσα του και πρέπει να την αποτυπώσει το χέρι του πιστού αγιογράφου άμεσα και αυθεντικά. Κάτι που επιτρέπει πολλά ανοίγματα, όπως τα βλέπουμε στον Πανσέληνο και στο Δαμασκηνό. Η μύηση κι η παιδεία στην τέχνη της

συγκέντρωσης και της αφαίρεσης. Ο αγιογράφος πρέπει να μνησθεί στην τέχνη της ενόρασης που μπορεί να συνδέει το δυναμισμό της πίστης με τον πιστό. Ο Αγιογράφος γίνεται ένα με τους πιστούς, τους ιερείς, τους αγίους, ενώνεται με το Θεό, με το Άγιο Πνεύμα και έτσι, - και μόνο έτσι, - με την αστραπιαία δημιουργική στιγμή καταφέρνει να ξεπεράσει τα υλικά και να εξαϋλώσει την εικόνα. Αυτή η εξαϋλωση είναι στην ουσία η μεγάλη τέχνη της βυζαντινής αγιογραφίας.

- Μα τι λέτε Δόκτορα Αθανάσιε, δεν ξεχωρίζει ο λαός ποιο είναι το ιερό και ποιες είναι οι αξίες;

- Όλα τα ξέρει ο λαός, αλλά τι μπορεί να κάνει; Το μόνο που του μένει, να πάει στον παπά για να διαβάσει την εικόνα του. Και οι παπάδες διαβάζουν ό,τι τους πάει ο λαός. Ζωγραφιστούς αγίους στο πόδι, έντυπες Παναγίες κολλημένες σε ξύλο ή και σε πλαστικό χαρτί, κρυμμένες κάτω από αυτές τις ασημένιες ανάγλυφες ασπίδες, είπε ο κύριος Μητρέγκας και ξεφύλλισε τα έγγραφά του στο χοντρό ντοσιέ που κουβαλούσε πάντα μαζί του. Κι ύστερα δεν είναι μόνο αυτές οι φτηνές αντιγραφές με λαδομπογιές και νέφτι, πόσα και πόσα έχουν χάσει την ιερότητα και την μνήμη τους στην παράδοση της πίστης μας.

- Πρέπει να βεβαιώσουμε ότι η σύγχρονη τέχνη κατέχει αρκετές γνώσεις και τεχνικές για να μεταφέρει την αρμόζουσα πνευματικότητα του ιερού. Μια αξία είναι η αφαίρεση και η λιτότητα. Μια άλλη αξία είναι η τέχνη της εξαϋλωσης, όταν η ιδέα διαπερνά όλη τη μορφή και καταφέρνει να δίνει μια πνευματική έννοια παρά το βάρος του υλικού. Όλα αυτά βέβαια ξεκινούν από την πρόνοια της οικονομίας του υλικού. Και μετά η εκλογή του υλικού. Για παράδειγμα τα εξαπτέρυγα και ο σταυρός που μεταφέρουν συνήθως παιδιά όταν συνοδεύουν τον ιερέα στα θεία δρώμενα· γιατί, σώνει και καλά, να είναι από φτηνή λαμαρίνα, πρεσαρισμένα. Γιατί δε γίνονται ξυλόγλυπτα από ελαφρύ ξύλο φλαμουριάς. Και πόσα άλλα και πόσα άλλα. Καλά που υπάρχουν ακόμη οι παλιές μας εκκλησίες που μοσχοβολούν λάδι και θυμίαμα κι ανάσες γενεών που πέρασαν και εκκλησιάστηκαν. Καλά που υπάρχουν τα μοναστήρια μας και το Αγιονόρος και οι καλόγεροι και οι φύλακες ιερείς.

ΤΟ ΑΜΠΕΛΙ ΤΟΥ ΠΑΠΑ ΘΑΝΑΣΗ

Το αμπέλι του παπα-Θανάση βρίσκεται σε μια τοποθεσία τη Μπάρα όπως τη λένε οι ντόπιοι στο νησί. Είναι πάνω σ' ένα όμορφο καλλίγραμμο λόφο, ανάμεσα στο δρόμο και την ξανθιά παραλία. Δεξιά κι αριστερά δυο απότομες προεξοχές από γκρίζα βράχια κλείνουν σα μια αγκαλιά τη θάλασσα στη μικρή παραλία του παπά. Τ' αμπέλια κατεβαίνουν απ' την κορφή του λόφου ίσα με το γιαλό. Ίσα μόνο που δεν τα βρέχει το αλμυρό νερό τα κλήματα, που είναι δεμένα και κρατημένα με βαριές πέτρες χαμηλά στο χώμα για να φυλάγονται απ' τους αγέρηδες. Κι ένα μικρό αμπελόσπιτο πίσω απ' το πρώτο ακρωτήριο, καλύτερα μια μικρή καλύβα, για να περνάει την ώρα του ο παπα-Θανάσης με συγκέντρωση και προσευχές. Μ' ένα κρεβάτι κι ένα τραπέζι, όλα κι όλα, το φυλάκιο του αμπελώνα, - οι φαμίλιες στα παλιά χρόνια φύλαγαν νύχτα και μέρα τα σταφύλια -.

Ο παπα-Θανάσης, ήταν και δεν ήταν στα εξήντα του και κρατιόταν γερά. Ζούσε με την παπαδιά στο πατρικό του σπίτι στην άκρη του χωριού μια ήρεμη και ειρηνική ζωή, όπως ταίριαζε σ' έναν ηλικιωμένο πνευματικό, που σιγά, σιγά, πλησιάζει στα γεράματα. Από υγεία δεν είχε ούτε αρρώστιες, ούτε τα συνηθισμένα γεροντικά σύνδρομα. Το αμπέλι το φρόντιζε ο ίδιος και τα σταφύλια τα πατούσε στη μικρή του κάναβα δίπλα στο πηγάδι που μάζευε το βρόχινο νερό. Φρόντιζε πάντα με προσοχή το κρασί του κι ήθελε να είναι καθαρά και θειαφισμένα τα βαρέλια του. Το κρασί του το έχει για τη θεία κοινωνία στην εκκλησία της μικρής ενορίας του.

Πλησίαζε μεσημέρι. Ο παπα-Θανάσης, αφού απόλυσε τη θεία λειτουργία, γύρισε κουρασμένος και πεινασμένος στο πατρικό του σπίτι. Η παπαδιά που τον περίμενε είχε στρώσει το τραπέζι όπως του άρεσε, γιατί ήθελε πάντα να του κάνει τα κέφια και με το φαΐ και με τη συνήθεια του να έχει στο τραπέζι το νερό και το κρασί.

Πάνω στο ξύλινο τραπέζι ήταν αφημένο ένα γράμμα, ανοιγμένο απ' την παπαδιά που είχε προλάβει να το διαβάσει.

- Έλα παπά μου να γευματίσουμε. Σούπα φασόλια, μαύρα, σου ετοίμασα, όπως σ' αρέσουν να τα γεύεσαι με μπόλικο λεμόνι.

- Δόξα σοι ο Θεός. Επιτέλους μαύρα φασόλια! Είχαμε καιρό να τα φάμε. Τι είναι αυτό το γράμμα; ρώτησε ο παπάς, λίγο περιφρονητικά, σαν να μάντευε τον αποστολέα.

- Ο γιόκας μας παπά μου. Διάβασέ το και συ.

- Ο παπάς έβαλε τα στρογγυλά του γυαλιά και άρχισε να διαβάζει, αργά, αργά και φωναχτά όπως συνήθιζε πάντα.

- Σας φιλώ την δεξιάν σας χείρα και εύχομαι το γράμμα μου να σας εύρη με υγεία και χαρά.

Ο παπάς διέκοψε την ανάγνωση και ρώτησε λίγο απότομα την παπαδιά.

- Πάλι για τ' αμπέλι γράφει;

Η παπαδιά κούνησε το κεφάλι καταφατικά.

- Τα ίδια και τα ίδια! Το αμπέλι! Να πουλήσουμε το αμπέλι. Είναι σε διαπραγματεύσεις με κάποιους ξενοδόχους απ' την Πάτρα που θέλουν να αγοράσουν όλη την περιοχή στην παραλία της Μπάρας και φυσικά και τ' αμπέλι μας, γιατί έχει στρατηγική σημασία για το σχέδιο της τουριστικής επένδυσης.

Η παπαδιά τα ήξερε απ' έξω. Πέντε γράμματα, το ένα πίσω απ' τ' άλλο, πάντα με την ίδια απαίτηση. Δώστε μου τ' αμπέλι για να μπορέσω να διευκολύνω αυτό το μεγάλο σχέδιο των τουριστικών εγκαταστάσεων.

- Μνήσθητι μου Κύριε. Τι βάσανα μας στέλνεις με τον προκομμένο μας το γιο, έκανε ο παπάς κι άνοιξε την ταμπακιέρα του να κάνει ένα τσιγάρο.

Η παπαδιά τον κοίταξε αυστηρά κι έσπρωξε το πιάτο προς τον παπά.

- Πρώτα το φαγί παπά μου. Φάε πρώτα και μετά κάπνισε να σου φύγουν τα φαρμάκια.

- Πάλι τα ίδια γράφει. Το αμπέλι. Γράψε μου το αμπέλι. Τίποτε άλλο δεν έχει στο νού του, είπε ο παπάς, τράβηξε στη μεριά του το πιάτο με τα μαύρα φασόλια, έκανε βιαστικά το σταυρό του μουρμουρίζοντας το ευλόγησον την βρώσιν και την πόσιν κι άρχισε να ρουφάει τη φασολάδα που την αγαπούσε τόσο πολύ.

- Βάλε μου και λίγο κρασί παπαδιά μου, είπε και χαμογέλασε στην καλή του σύντροφο.

Χρόνια τώρα ο γιος του απ' την Αθήνα τον βομβάρδιζε με πείσμα κι επιμονή, σώνει και καλά να του δώσει τ' αμπέλι για τα μεγάλα του σχέδια με μια διεθνή εταιρεία τουριστικών επενδύσεων. Θα γινόταν μέτοχος με σαράντα πέντε τοις εκατό κι έτσι θα εξασφάλιζε και τα

παιδιά του. Προίκα για την κόρη του και δουλειά για το γιο του το Νάσο, τον εγγονό του παπά, που παράτησε τη Νομική κι ασχολείται με τους οικολόγους. Τι μέλλον να του δώσω του παιδιού μου, παραπονιόταν πάντα στα γράμματά του. Τα γράμματα απ' την Αθήνα κατέληξαν να γίνονται βαρετά στον παπα-Θανάση. Βαρετά και μονότονα, αν και κατά βάθος αγαπούσε το γιο του κι ήταν υπερήφανος για τις σπουδές του στο πανεπιστήμιο της Αθήνας.

Ο παπα-Θανάσης πήρε το φάκελο στο χέρι και τον στριφογύριζε στα δάχτυλα, μια μπροστά, μια πίσω. Παρατηρούσε πάντα με θαυμασμό τα τυπωμένα γράμματα στο φάκελο: Δημήτριος Κοκκινάκης, Δικηγόρος. Γύρισε προς την παπαδιά και ρώτησε βαριεστημένα.

- Και γράφει τίποτ' άλλο εκτός από τ' αμπέλι;

Η παπαδιά χαμογέλασε.

- Λέει να σου στείλει το Νάσο, τ' αγγόνι μας, να καθίσει μαζί μας όλο το καλοκαίρι, μήπως και του αλλάξουμε μυαλά γιατί αυτόν δεν τον ακούει καθόλου, όλο προβλήματα έχει μαζί του. Ίσως μπορεί να τον βοηθήσει ο παππούς. Σαν πατέρας δεν τα βγάζει πέρα.

Ο παπα-Θανάσης έβγαλε ένα τσίριγμα, σαν κραυγή επιτυχίας.

- Μπράβο Νάσο μου! Μπράβο τ' αγγόνι μου! Να το χαρώ! Επιτέλους κι ένα γράμμα με χαρούμενη είδηση. Πότε με το καλό θα μας έρθει ο Νάσος μας;

- Την επόμενη Κυριακή γράφει θα έρθει με το πλοίο. Να τον παραλάβουμε στο λιμάνι.

- Αυτό μάλιστα, είπε ο παπάς και χτύπησε παλαμάκια απ' τη χαρά του.

Ο Νάσος ήταν το αγαπημένο του εγγόνι. Αν και δεν ξεχώριζε τα εγγόνια του, ούτε του γιου του, ούτε της κόρης του, που ήταν παντρεμένη στην Κρήτη, το Νάσο τον είχε μες' την καρδιά του. Και όχι τόσο γιατί του έμοιαζε πολύ φυσιολογικά, αλλά περισσότερο γιατί ένοιωθε μαζί του μια άμεση σύνδεση. Τι να πω, έλεγε συχνά στην παπαδιά, αυτό το παιδί το καταλαβαίνω και με καταλαβαίνει.

Ο παπάς τέλειωσε το γεύμα του κι αφού έκανε το σταυρό του, άναψε ένα τσιγάρο κι η μικρή κουζίνα γέμισε γαλάζιο μυρωδάτο ανατολίτικο καπνό.

Οι μέρες πέρασαν γρήγορα, δίχως να καταλάβει πως, σα να ήταν ώρες κι η Κυριακή δεν άργησε να έρθει. Στη θεία λειτουργία βιαζόταν να απολύσει και να μοιράσει γρήγορα το αντίδωρο. Το μεσημέρι θα κατέβαινε απ' το χωριό στο λιμάνι με το παλιό του αγροτικό αυτοκίνητο να παραλάβει το Νάσο, τον αγαπημένο του εγγονό.

Στο λιμάνι περίμενε πολύς κόσμος, οι περισσότεροι σαλιγκαράδες κι

απ' τους υπόλοιπους πιο πολλές γριές και παιδιά και λίγοι άλλοι τουρίστες. Οι πιο πολλοί θέλανε να ψαρέψουν σαλιγκαράκια, όπως ονόμαζαν τα ξένα παιδιά που κουβαλούν στην πλάτη ολάκερο το σπίτι τους, σκεύη και κουβέρτες για τον ύπνο. Οι ντόπιοι τ' αγαπούσαν αυτά τα ξένα παιδιά, τα σαλιγκαράκια, γιατί ήταν βολικά κι ευγνώμονα.

Μερικά παιδιά πλησίασαν στον παπά να του φιλήσουν το χέρι και να πάρουν την ευλογία του. Το πλοίο ήταν το παλιό της άγονης γραμμής, το «Καπετάν Μάρκος», που περνούσε μια φορά τη βδομάδα με το ταχυδρομείο. Δεν άργησε να φτάσει στο λιμάνι και να δέσει ακουμπώντας με τις άσπρες λαστιχένιες ρόδες της πρύμνης. Οι πρώτοι επιβάτες άρχισαν να αποβιβάζονται στη στεριά ενώ μια άγρια αντρική φωνή απ' το μεγάφωνο πρόσταζε αυτούς που θα ταξίδευαν να βιαστούν γιατί το πλοίο είχε καθυστέρηση.

Ο παπα-Θανάσης άρχισε ν' ανησυχεί γιατί δεν έβλεπε πουθενά τον εγγονό του, ώσπου ξαφνικά μια σιγανή, ευγενική φωνή του τράβηξε την προσοχή.

- Παππού! Παππού!

Ο παπα-Θανάσης τίναξε το κεφάλι του ξαφνιασμένος. Το βλέμμα του έμενε ακόμη καρφωμένο στην πρύμνη κι ακόμη πιο πέρα στη γραμμή του ορίζοντα κι έβλεπε να παρελαύνουν, στο χρόνο που έτρεχε σα ρόδα ασταμάτητη, το ένα πίσω απ' τ' άλλο, σα γαλάζιες σκιές, τ' αγαπημένα του πρόσωπα. Πόσες υποδοχές και πόσους αποχαιρετισμούς έζησε, τ' αγαπημένα του παιδιά και τα εγγόνια του, χειμώνα κι άνοιξη και καλοκαίρια.

- Παππού! Παππού! Εδώ είμαι, φώναξε τώρα πιο επίμονα ο Νάσος.

Ο εγγονός του, ο Νάσος, έστεκε τώρα μπροστά του κι ο παπα-Θανάσης άνοιξε πλατιά την αγκαλιά του.

- Νάσο μου εδώ είσαι κι εγώ αφαιρέθηκα. Καλώς τον εγγονό μου.

Ο Νάσος αγκάλιασε σφιχτά τον παππού του κι ένοιωσε τη μυρωδιά που τη θυμόταν τόσο καλά απ' τα παιδικά του χρόνια. Μύριζε ανατολίτικο καπνό και δυόσμο, οι πιο όμορφες μυρωδιές απ' τους ανθρώπους που αγαπούσε.

- Έλα πάμε στο καφενείο του μπαρμπα-Κώστα να πιούμε κάτι.

Ο Νάσος σήκωσε τη μικρή του βαλίτσα κι οι δυο τους κατευθύνθηκαν προς το μικρό καφενείο της παραλίας. Ο καφετζής με την άσπρη ποδιά και την πετσέτα στο χέρι τους καλωσόρισε καλόκαρδα.

- Καλώς τον πάτερ μας. Ελάτε καθίστε, καλώς τα δέχτηκες παπα-Θανάση και γυρίζοντας προς το Νάσο, που τον θυμόταν από παιδί. Εσύ είσαι ο Νάσος, έτσι δεν είναι; Βρε πόσο μεγάλωσες!

Ο παπάς κάθισε σε μια ψάθινη καρέκλα στο στρογγυλό γαλάζιο σιδερένιο τραπέζακι και πρόσθεσε:

- Κώστα μου οι μικροί μεγαλώνουν. Φέρε μου ένα μέτριο καφεδάκι και μια πορτοκαλάδα για τ' αγγόνι μου.

Ο γεροκαφετζής μπήκε κουτσαίνοντας στο μικρό του καφενείο να φέρει τις παραγγελίες.

- Λοιπόν Νάσο μου τι νέα απ' την πρωτεύουσα, τι κάνουν ο μπαμπάς, η μαμά, η Τασούλα μας; ρώτησε ο παπα-Θανάσης και χτυπούσε φιλικά τον εγγονό του στα γόνατα.

- Η μαμά είναι καλά κι ο μπαμπάς έχει πολλές δουλειές, αλλά καλά είναι κι η Τασούλα μας σου στέλνει πολλά φιλιά.

- Κι ο μπαμπάς;

- Κι ο μπαμπάς σου στέλνει χαιρετισμούς, αλλά μ' έπρηξε το κεφάλι με τ' αμπέλι, είπε ο Νάσος, κάπως ειρωνικά.

- Για τ' αμπέλι σ' έστειλε Νάσο;

- Όχι βέβαια παππού. Δε μ' έστειλε κανείς. Εγώ ήθελα να έρθω, εξ άλλου σας αποθύμησα. Κι όσον αφορά τ' αμπέλι, εγώ δε συμφωνώ με τον πατέρα μου στο θέμα αυτό. Αυτό είναι καθαρά δική σου δικαιοδοσία κι ο μπαμπάς πρέπει να σέβεται ό,τι αποφασίσεις εσύ. Εγώ του είπα να παρατήσει επιτέλους αυτή την εμμονή του για τ' αμπέλι.

Ο παπα-Θανάσης χάιδεψε τα μουστάκια και τα γένια του σαν να ήθελε να κρύψει την ικανοποίησή του. Επί τέλους ένας σύμμαχος, σκεφτόταν μέσα του και παρατηρούσε με προσοχή το νέο αγόρι με τα σκούρα μαύρα μαλλιά του και τη χνουδωτή ψιλή γενειάδα του.

- Νάσο μου δεν ξυρίζεσαι;

- Όχι παππού. Όχι είναι ακόμη νωρίς κι άμα αρχίσω να ξυρίζομαι τότε είναι που πρέπει να ξυρίζομαι κάθε μέρα, το βλέπω στον πατέρα μου, εμάς τα γένια μας μεγαλώνουν πολύ, είπε ο Νάσος και πιάνοντας τα γένια του παππού τα τράβηξε με αγάπη.

Ο παπα-Θανάσης χτύπησε τα χέρια του δυνατά και στραμμένος προς την πόρτα του καφενείου φώναξε δυνατά στον καφετζή, που ήξερε ότι δεν άκουγε και πολύ καλά.

- Κώστα να πληρώσουμε.

Ο γερο-καφετζής δεν άργησε να βγει στη μικρή πόρτα και χαμογελώντας απάντησε:

- Κερνάει το κατάστημα πάτερ, εξ άλλου καλώς τα δέχτηκες.

- Νάσαι καλά Κώστα μου, είπε ο παπάς και χαιρέτησε τον καφετζή, τον παλιό του φίλο. Καιρός είναι Νάσο να γυρίσουμε σπίτι, η γιαγιά μας περιμένει, συνέχισε γυρίζοντας προς τον εγγονό του.

Ο Νάσος τακτοποίησε τη βαλίτσα του στο πίσω μέρος του μικρού αγροτικού αυτοκινήτου και κάθισε μπροστά δίπλα στον παππού του, που αμέσως έβαλε προς και πήρε τον ανηφορικό δρόμο για το σπίτι.

Η γιαγιά, η καλοκάγαθη παπαδιά, τους περίμενε στην αυλή. Είχε απλώσει τα χέρια προς τον ουρανό και τα κουνούσε από χαρά, ανυπόμονη να σφίξει στην αγκαλιά της τον αγαπημένο της εγγονό.

- Καλώς το εγγόνι μου, καλώς το Νάσο μου, μουρμούριζε συνέχεια. Ελάτε πίσω στον κήπο που έστρωσα τραπέζι, μαγείρεψα ντολμαδάκια με φρέσκα φύλλα απ' τα καινούργια κλήματα που φύτεψε το φθινόπωρο ο παππούς. Ελάτε να φάμε.

- Φέρε μας και λίγο κρασί, είπε ο παπα-Θανάσης και χαμογέλασε καλόκαρδα.

Ο Νάσος αγαπούσε τη γιαγιά του κι η χαρά του ήταν απερίγραπτη.

- Γιαγιάκα, γιαγιάκα, σούφερα δυο μαντήλια και τα χάπια που παράγειες και λίγα γλυκά απ' τη μαμά και φιλιά απ' την Τασούλα.

Και σβέλτα γύρισε στο αυτοκίνητο για να φέρει τα δώρα που ήταν όμορφα τυλιγμένα μέσα στη μικρή πράσινη βαλίτσα του.

- Παππού έχω και για σένα ένα δώρο κι ένα γράμμα απ' το μπαμπά, είπε ο Νάσος και του έδωσε το γράμμα και τα τσιγάρα που ήταν τυλιγμένα σ' ένα μπλε γυαλιστερό χαρτί. Ο παπα-Θανάσης πήρε το γράμμα στο χέρι και το στριφογύριζε στα δάχτυλα.

- Νάσο μου, Νάσο μου, πάλι για τ' αμπέλι θα γράφει. Τι πείσμα που έχει ο γιος μου! Δεν τα παρατάει. Μια με το ταχυδρομείο, μια με το χέρι το γράμμα, μια ζωή αμπελογράμματα.

- Αφήστε τα τώρα αυτά. Ελάτε να φάμε. Τα ντολμαδάκια με το αυγολέμονο δε μπορούν να περιμένουν, τους προέτρεψε αυστηρά η παπαδιά που μπήκε στη μέση κρατώντας την αχνιστή κατσαρόλα με τα ντολμαδάκια.

Μετά το μεσημεριανό γεύμα ο Νάσος δεν κρατιόταν με τίποτα στο σπίτι. Βιαστικά ξεντύθηκε, φόρεσε το μαγιό του κι έτρεξε με φόρα προς τη μικρή ξανθή παραλία μπροστά στ' αμπέλι.

- Πάω για κολύμπι, φώναξε δυνατά ο Νάσος και πήρε τον κατήφορο για τη θάλασσα περνώντας μέσα απ' τ' αμπέλι.

- Πρόσεχε τα βράχια Νάσο μου, φώναξε η παπαδιά και μπήκε στην κουζίνα με τα άδεια πιάτα και την κατσαρόλα.

Ο παπα-Θανάσης άναψε ένα τσιγάρο κι αφέθηκε στην ηρεμία του μεσημεριού. Οι μέρες με το Νάσο, τον εγγονό του, θα περνούσαν ήρεμα και ευχάριστα όπως κάθε καλοκαίρι. Είναι η πιο όμορφη εποχή, ακόμη κι όταν κάνει πολλές φορές αφόρητη ζέστη, η θάλασσα πάντα δροσίζει, σκεφτόταν ο παπα-Θανάσης που σιγά, σιγά, τον έπαιρνε ο ύπνος στον αγαπημένο του ξύλινο καναπέ.

Ο παπάς εκτιμούσε πολύ αυτό τον παλιό ξύλινο καναπέ που έτριζε με την παραμικρή κίνηση. Έχει υπνωτικές επιδράσεις, συνήθιζε να λέει, είναι αδύνατο να καθίσω και να μη με πάρει ο ύπνος. Αλλά κι παπαδιά

συνήθιζε να παίρνει έναν ψιλό ύπνο κάθε μεσημέρι, για ανάπαυση και ξεκούραση, όπως έλεγε.

Οι μέρες του καλοκαιριού, από τότε που ήρθε ο Νάσος, περνούσαν όμορφα κι αρμονικά μέσα σε μια διαρκώς ευτυχισμένη ατμόσφαιρα. Όλα πήγαινα καλά κι ωραία μέχρι που έφτασε πάλι ένα καινούργιο αμπελόγραμμα του γραμματισμένου δικηγόρου απ' την Αθήνα, με πάντα το ίδιο αίτημα. Μόνο που τώρα έπαιρνε μια κατεύθυνση που ανησυχούσε τον παπα-Θανάση. Το γράμμα είχε ένα περιεχόμενο απειλητικό σαν εκβιασμό. Ο γιος του ο δικηγόρος έγραφε για κάτι νομικές διαφορές που μόνο στα δικαστήρια θα έβρισκαν λύση.

- Ορίστε ο γιος μας! Έλεγε οργισμένος ο παπα-Θανάσης. Θα μας τραβάει και στα δικαστήρια. Ποιος; Ο γιος μας!

- Σιγά να μη μας μπλέξει ο γιος μας σε δικαστήρια, είναι αδύνατο κι ούτε θέλω να το πιστεύω, απάντησε η παπαδιά που δεν τα έπαιρνε αυτά και πολύ στα σοβαρά.

Ο παπα-Θανάσης μέρα με τη μέρα άρχισε ν' ανησυχεί. Όχι ότι φοβόταν κάτι, αλλά περισσότερο τον ενοχλούσε η ιδέα και ιδίως η σκληρότητα του δικηγόρου γιού του. Τώρα το παράκανε. Θέλει να τα βάλει με τον πατέρα του. Ψάχνει αντίπαλο μια και δεν τα βγάζει πέρα. Για να δούμε που θα τραβήξει αυτή η υπόθεση. Σιγά να μη με πάρει τ' αμπέλι, την κληρονομιά απ' τον παππού μου και τον προπάππου μου, με τα νομικά του κόλπα, μουρμούριζε πολλές φορές μέσα του.

Το θέμα τον απασχολούσε συνέχεια. Τις νύχτες έβγαινε στην αυλή και προχωρούσε μέχρι τ' αμπέλι διασχίζοντας το μια πάνω, μια κάτω και πάλι μια δεξιά και μια αριστερά. Όχι αγαπητέ μου, μονολογούσε, το αμπέλι δε θα μου το πάρεις για να το δώσεις στους αμερικάνους να κάνουν ξενοδοχεία. Όχι, όσο ζω δεν πρόκειται να δεις τ' αμπέλι.

Έτσι ο παπα-Θανάσης αποφάσισε να δράσει και να τελειώσει μια και καλή αυτή την υπόθεση που τον βασάνιζε και τον στεναχωρούσε όλο το καλοκαίρι.

Είχε μπει πια Οκτώβρης κι ένα πρωί καθόταν ανυπόμονα ώσπου να ξυπνήσει ο Νάσος για να βάλει σ' εφαρμογή το σχέδιο του. Ο Νάσος μπήκε μέσα στην κουζίνα καλημερίζοντας αγουροξυπνημένος κι ο παπα-Θανάσης, που τον περίμενε, σηκώθηκε απότομα και κάπως αυστηρά τον έπιασε απ' το μπράτσο και τον τράβηξε προς την εξώπορτα.

- Πάμε Νάσο μου. Πάμε στη χώρα να τελειώνουμε επί τέλους. Πάρε και την ταυτότητα μαζί σου. Έλα φεύγουμε.

Στα γρήγορα μπήκαν στο γιαπωνέζικο αγροτικό κι ο παπα-Θανά-

σης έκανε το σταυρό του, έβαλε μπρος τη μηχανή και βγήκανε στον άσφαλτο που ανηφόριζε για τη χώρα.

- Θα πάμε στο φίλο μου το Λευτεράκη το Μαδρινάκη, το συμβολαιογράφο, σήμερα θα κλείσει αυτή η υπόθεση με τ' αμπέλι.

Σε λίγο φτάσανε στη χώρα κι ο παπα-Θανάσης πάρκαρε στην πλατεία εκεί που ήταν κι η στάση των λεωφορείων. Με τα πόδια προχώρησαν στο στενό δρομάκι όπου είχε το γραφείο του ο συμβολαιογράφος, ο φίλος και κουμπάρος του.

- Ξέρεις Νάσο μου, αυτός μας στεφάνωσε, είπε ο παπάς και με δύναμη άνοιξε την πόρτα του γραφείου.

Στο γραφείο δεν ήταν κανείς εκτός από τη γυναίκα που το καθάριζε και ξεσκόνιζε παντού μ' ένα τεράστιο παρδαλό φτερό.

- Περάστε μέσα πάτερ μου να καθίσετε, σε λίγο θα έρθει και ο κύριος συμβολαιογράφος, είπε η γυναίκα κι έσκυψε να φιλήσει το χέρι του παπά.

Κάθισαν στις ξύλινες καρέκλες και δε χρειάστηκε να περιμένουν για πολύ. Ο θόρυβος στην εξώπορτα μαρτυρούσε τον ερχομό του συμβολαιογράφου που, μόλις μπήκε κι αντίκρισε τον παπα-Θανάση, έτρεξε κοντά του και τον χαιρέτησε εγκάρδια.

- Πως από δω παπα-Θανάση μου; Κουμπάρε τι τρέχει;

- Ο παπα-Θανάσης πήρε σοβαρό ύφος κι απάντησε:

- Τον εγγονό μου το Νάσο δεν τον ξέρεις; Νάτος λοιπόν! Ήρθα σήμερα στο γραφείο σου για να κλείσουμε με συμβολαιογραφική πράξη την αγοραπωλησία του αμπελιού μου. Πήρα την απόφαση να το πουλήσω επιτέλους, είπε ο παπα-Βασίλης κι έβγαλε ένα τσιγάρο.

- Και ποιός είναι ο αγοραστής; ρώτησε με περιέργεια ο συμβολαιογράφος.

- Να λοιπόν ο αγοραστής! Ο ίδιος ο εγγονός μου.

Ο Νάσος κοίταζε σαστισμένα σα να περίμενε να του εξηγήσει καλύτερα ο παππούς του.

- Δεν είναι δα και τίποτα σπουδαίο. Μια συμβολική αγοραπωλησία θα κάνουμε, έτσι για μια δραχμή, για να τελειώσει κι η ιδιοκτησία μου κι οι μπελάδες μου. Τώρα θα είσαι συ ο ιδιοκτήτης και κάνε ό,τι νομίζεις. Χάρισέ το ή πούλησέ το, τώρα εσύ έχεις την ευθύνη για τ' αμπέλι.

Ο συμβολαιογράφος χαμογέλασε καλόκαρδα κι απευθυνόμενος στον εγγονό του παπά του λέει:

- Αγαπητέ μου νεαρέ, έτσι ακριβώς είναι όπως τα λέει ο πάππους σου, ο κουμπάρος μου. Ένα πράγμα θέλω να τηρήσεις, άσχετα αν το πουλήσεις ή το χαρίσεις, τη συμβολαιογραφική πράξη να την αναθέσεις στο γραφείο μου.

- Προς Θεού κύριε Μαδρινάκη και βέβαια θα προτιμήσω εσάς, εξ άλλου δε γνωρίζω άλλον συμβολαιογράφο, επιβεβαίωσε με σοβαρό ύφος ο Νάσος αφού χαμογέλασε κι αυτός με τη σειρά του.

- Ο παπα-Θανάσης, αφού συμπληρώθηκαν τα συμβολαιογραφικά έγγραφα και τα ανάλογα ένσημα, βγαίνοντας έξω έσφιξε το χέρι του εγγονού του και χαρούμενος τον συγχάρηκε.

- Άντε, καλορίζικο τ' αμπέλι σου εγγονέ μου.

Ο Νάσος έσκυψε και μ' ευγνωμοσύνη φίλησε το χέρι του παππού του.

- Σήμερα κερνάω εγώ. Πάμε στο καφενείο της πλατείας για καφέ ή και για ούζα, ό,τι θέλει ο παππούς μου, είπε σχεδόν τραγουδιστά κι έπιασε το μπράτσο του παππού του οδηγώντας τον προς το καφενείο της πλατείας.

Μπήκαν στο ευρύχωρο καφενείο, κάθισαν σε μια γωνιά κι Νάσος παράγγειλε τα ποτά.

- Πρώτα φέρε μας δυο ούζα και μεζέδες, ακόμη δε φάγαμε τίποτε, φώναξε σ' ένα γκαρσόνι που ακόμα χασμουριόταν.

Ο Νάσος γύρισε την καρέκλα του, κάθισε ακριβώς απέναντι στον παπα-Θανάση και τον κοίταξε βαθιά στα μάτια με μια περίεργη ανυπομονησία. Τι να έχει το εγγόνι μου και με κοιτάζει έτσι περίεργα, σκεφτόταν ο παπάς μέσα του.

- Όλα μπορείς να τα μαντεύεις παππού κι εγώ συνήθως ξέρω τι σκέφτεσαι, αλλά αυτό που σκέφτηκα κι αποφάσισα είναι αδύνατο να το βρεις, λέει ο Νάσος και συνεχίζει. Πήρα την απόφαση της ζωής μου. Τώρα ξέρω τον προορισμό μου. Άργησα να συνειδητοποιήσω προς τα που θέλω να τραβήξω. Στους μήνες που πέρασαν ξεκαθάρισαν μέσα μου κι οι τελευταίες αμφιβολίες.

Και βέβαια εσύ με βοήθησες και πάλι. Θυμάσαι που μπήκαμε μαζί στο μικρό αμπελόσπιτο και μου είπες «βάλε το χέρι σου στο ράσο του πατέρα μου και για δεξ τι έχει μέσα η τσέπη του», μου μίλησες για την πίστη και το παλιό κειμήλιο το κλαδευτήρι, το φαγωμένο μαχαίρι, που είχε στη λαβή του χαραγμένο το σταυρό. Αυτό το μικρό κλαδευτήρι μου έδειξε το δρόμο και με βοήθησε να πάρω τη μεγάλη μου απόφαση. Την απόφαση της ζωής μου. Θέλω να μείνω για πάντα μαζί σας στο νησί. Να ζήσω κοντά σας και να σας κοιτάξω και στα γηρατειά.

Ο παπα-Θανάσης δάκρυσε απ' τη συγκίνηση και τη χαρά του. Ο Νάσος όμως συνέχισε:

- Μόνο με μια προϋπόθεση παππού μου. Θέλω να γίνω κι εγώ ιερέας. Θέλω να πάω πρώτα στην ιερατική σχολή κι άμα τελειώσω να γίνω διάκος και να χειροτονηθώ δίπλα σου.

Ο παπα-Θανάσης δε μπορούσε πια να συγκρατήσει τα δάκρυα του.

- Μνήσθητι μου Κύριε, ευλογημένο το όνομά Σου. Σ' ευχαριστώ Θεέ μου, μουρμούριζε συνέχεια σα να άκουγε κάτι το απίστευτο. Όλα περνούσαν απ' το νου του, αλλά αυτά που άκουγε τώρα ούτε στον ύπνο του τα ονειρευόταν. Δόξα Σοι Κύριε, θα χαρεί κι η παπαδιά. Θα τρελαθεί απ' τη χαρά της αν τ' ακούσει η γιαγιά.

Το γκαρσόν έφερε τα ούζα με τους μεζέδες κι άφησε το δίσκο στο τραπέζι.

- Στην υγεία μας παπού! Στην υγεία μας Νάσο μου! είπαν κι οι δυο μαζί και τσούγκρισαν τα ποτήρια.

- Τι μέρα ευτυχισμένη σήμερα! Δόξα Σοι τον Κύριο, είπε ο παπα-Θανάσης και σταυροκοπήθηκε τρεις φορές.

- Δόξα Σοι Κύριε επανέλαβε κι ο Νάσος κι έκανε κι αυτός με τη σειρά του το σταυρό του.

Από κείνη τη μέρα πέρασαν αρκετοί μήνες. Έκλεισαν δυο χρόνια σχεδόν μέχρι τη μέρα της χειροτονίας του παπα-Νάσου, του εγγονού, στην εκκλησία του Αϊ-Γιώργη μπροστά σε όλο το χωριό και στο δεσπότη της επισκοπής και τους συγγενείς και φυσικά την αδελφή και τους γονείς απ' την Αθήνα του νεαρού ιερέα. Στο μακρόστενο τραπέζι ήταν όλοι μαζεμένοι και χαρούμενοι για το χαρμόσυνο γεγονός της χειροτονίας του παπα-Νάσου.

Ο γιος του παπα-Θανάση, ο δικηγόρος απ' την Αθήνα, σήκωσε το ποτήρι του με το κόκκινο κρασί και αναφώνησε μια πρόποση:

- Πίνω στην υγεία του γιού μου του ιερωμένου και του εύχομαι ευτυχία και υγεία. Αλλά και στην υγεία του πατέρα μου, του παπα-Θανάση κι εγώ με συγχωρέσει για τις στεναχώριες που του προκάλεσα με την επιμονή μου για το αμπέλι. Νομικώς βέβαια, πρέπει να υπογραμμίσω με την πρόποση αυτού του κόκκινου οίνου, νομικώς είμαι εγώ ο κληρονόμος, ο κατά το νόμο, του αμπελιού. Στην υγεία μας! Σε όλους μας!

Όλοι χαμογέλασαν και χειροκρότησαν εγκάρδια. Κι ο παπα-Θανάσης σήκωσε κι αυτός το ποτήρι του να ευχηθεί κι αυτός με τη σειρά του.

- Ένα πράγμα θέλω να παρακαλέσω το Θεό. Να μας κρατάει κι εμάς κι όλο τον κόσμο με υγεία και ειρήνη. Και το κυριότερο να βάλει το χέρι του να μη σωθεί ποτέ το κόκκινο κρασί απ' το μικρό μας αμπέλι.

Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗ

Είχε να βρέξει δυο ολάκερα χρόνια. Όλοι υπέφεραν απ' την αφόρητη ξηρασία. Στο χωριό Καλημέση, ένα απ' τα χωματοχώρια του κάμπου, η κατάσταση ολοένα και χειροτέρευε. Στέγνωσαν και τα τελευταία πηγάδια. Ούτε για να πιούνε έμεινε νερό, άνθρωποι και ζώα μέσα στην αβάσταχτη ζέστη. Πάνω από σαράντα βαθμούς και νερό με το σταγονόμετρο. Ο πρόεδρος του χωριού έστειλε τηλεγράφημα στη Νομαρχία και κοινοποιούσε τη δραματική κατάσταση: «Αποστείλατε επείγοντως βυτία ύδατος εις την κοινότητα της Καλημέσης. Κίνδυνος θανάτου ανθρώπων και ζώων».

Οι γέροι είχαν συγκεντρωθεί στο καφενείο και συζητούσαν για τη μεγάλη ξηρασία. Τελευταία φορά ήταν πριν τριάντα χρόνια. Σχεδόν τα ίδια. Καταραμένος γίνεται ο τόπος δίχως νερό. Άλλοι έλεγαν είναι τιμωρία Θεού. Κι άλλοι εξηγούσαν ότι φταίνε οι μεγάλες αντλίες που τράβηξαν όλο το υπόγειο νερό. Καλά έλεγαν, άσ' τον ξεραμένο κάμπο, αλλά να μη βρέξει ούτε μια σταγόνα, τόχει παρακάνει κι ο Θεός.

Σήμερα θα ερχόταν τα βυτία της Νομαρχίας απ' την πρωτεύουσα του νομού. Δέκα αυτοκίνητα βεβαίωσε ο πρόεδρος και προσπαθούσε να καθησυχάσει τον κόσμο. Δέκα στρατιωτικές υδροφόρες μου υποσχέθηκαν και όπου νάναι θα φτάσουν. Στο βάθος του ορίζοντα φάνηκαν σύννεφα σκόνης σαν ουρά στο χωματοδόδρομο του χωριού. Σε λίγο τα βυτιοφόρα άδειαζαν, ένα, ένα, το πολύτιμο νερό στη δεξαμενή που ήταν κτισμένη δίπλα στο γήπεδο του χωριού. Η δεξαμενή χωρούσε πενταπλάσια ποσότητα κι ο αξιωματικός που συνόδευε την αποστολή υποσχέθηκε να συνεχίσουν όλη μέρα και να φέρουν όση ποσότητα χρειαζόταν για να γεμίσει η δεξαμενή.

Έστω, ήταν κι αυτό μια ανακούφιση. Τουλάχιστο για ένα μήνα θα

έφτανε το νερό για τις πρώτες ανάγκες, για τα ζώα και τα νοικοκυριά. Στην Καλημέση όμως δεν ήταν κανείς ευχαριστημένος. Με την ξηρασία άρχισαν να φαίνονται και οι πρώτες ζημιές. Αυτοί που είχαν την πρωτοβουλία να φυτέψουν ροδακινιές έβλεπαν την καταστροφή κάθε μέρα. Τα δέντρα στέγνωναν και τα φρούτα, αυτά που έβγαιναν, ήταν καχεκτικά, μικρά και άνοστα. Πέντε χρόνια εντατική δουλειά με κλαδέματα και τσαπίσματα πήγαιναν χαμένα. Έμεναν μόνο τα σταροχώραφα, τα μόνα χωράφια που εξασφάλιζαν, έστω και με δυσκολία, την επιβίωση των γεωργών.

Κι η τύχη της Χρύσας, της χήρας, που ζούσε με το γιό της το Μανώλη και μονάχη της φρόντιζε τόσο για τις δουλειές στα χωράφια όσο και τα λίγα ζώα στο σπιτικό της στάβλο, δεν διέφερε απ' τους άλλους συγχωριανούς. Μόνο που τη μέρα αυτή, που έφεραν νερό στο χωριό, απ' το σπίτι της Χρύσας ακούστηκαν φωνές και γοερά κλάματα. Η καημένη η Χρύσα, ήταν δεν ήταν κοντά στα πενήντα, μπήκε στο δωμάτιο του γιού της για να δει τι συμβαίνει κι αργεί να σηκωθεί και μπαίνοντας είδε το νέο παιδί πεσμένο στο πάτωμα, απ' το στόμα του έβγαιναν αφροί κι η Χρύσα είδε κι έπαθε να τον κάνει να συνέλθει και ν' ανοίξει τα μάτια του.

- Μανώλη παιδί μου τί συμβαίνει; Τι έχεις παιδί μου: ρωτούσε συνέχεια και προσπαθούσε να τον δροσίσει μ' ένα ποτήρι νερό.

Ο γιος της Χρύσας έπασχε χρόνια από επιληψία κι όταν είχε τις κρίσεις του σπάραζε η καρδιά της μάνας. Το παιδί δεν έδειχνε σημεία ζωής κι η Χρύσα δεν ήξερε πως να αντιδράσει. Άλλες φορές συνερχόταν γρήγορα και ξανάβρισκε τις αισθήσεις του, τώρα όμως η κατάσταση φαινόταν δραματική. Άνοιξε για λίγο τα μάτια του κι όταν αντίκρισε τη μάνα του τον έπιασε ακατάσχετο τρεμούλιασμα. Η Χρύσα προσπαθούσε με την αγκαλιά της να σταματήσει το τρεμούλιασμα, αλλά αυτό δυνάμωνε όλο και περισσότερο. Απ' την απελπισία της βγήκε στην αυλή και φώναξε τους γειτόνους για βοήθεια. Πέντ', έξη γυναίκες μαζεύτηκαν στο σπίτι της Χρύσας να βοηθήσουν όσο μπορούσαν, αλλά το παιδί έτρεμε ασταμάτητα μ' έναν απροσδιόριστο ρυθμό. Άλλοτε χαλάρωνε για λίγο, για να αρχίσει πάλι πιο έντονα.

- Να τηλεφωνήσουμε στο γιατρό, είπε η πιο ηλικιωμένη. Τι καθόμαστε εδώ μαζεμένες.

Μια έφερε κολόνια και ράντισαν το πρόσωπο του νέου που τώρα φαινόταν να χαλαρώνει και να ηρεμεί. Τον βοήθησαν να σηκωθεί και τον έβαλαν να καθίσει σε μια ψάθινη καρέκλα.

- Μανώλη παιδί μου τί έχεις; Τι σου συμβαίνει; ρωτούσε και ξαναρωτούσε η μάνα του.

Ο Μανώλης είχε ανοίξει τα μάτια, κάπως γουρλωμένα, και κοιτούσε σαν ονειροπαρμένος τις γυναίκες γύρω του. Απ' το στόμα του δεν έβγαζε φωνή. Κουνούσε τα χείλη του αλλά κανείς δε μπορούσε να

καταλάβει ποιές λέξεις προσπαθούσε να πει.

- Να φέρουμε τον παπά, είπε με τη διαπεραστική φωνή της η Δέσποινα η χοντρή.

Οι γειτόνισσες άρχισαν να γυρίζουν μια, μια, στα σπίτια τους κι η Άφρω, η μικρή, φεύγοντας λέει στη Χρύσα:

- Μη διστάσεις να με φωνάξεις, ακούς, φώναξέ με αν χρειαστείς κάτι.

Η Χρύσα τις αποχαιρέτησε με ευγνωμοσύνη. Καλοί γείτονες είναι. Μάλαμα.

Πέρασαν τρεις μέρες κι ο Μανώλης έμενε στην ίδια κατάσταση. Μόνο τώρα δεν έτρεμε αλλά το ύφος του μαρτυρούσε ότι από κάτι φοβήθηκε το νέο παιδί. Στο χωριό λέγανε ότι ο Μανώλης είχε παλαβώσει τα τελευταία χρόνια. Πρωτύτερα, πριν τα δεκαπέντε του, ήταν πολύ έξυπνο αγόρι. Η μάνα του ήθελε να το σπουδάσει, αλλά μετά την αρρώστια εγκαταλείφθηκαν τα σχέδια που έκανε για το μέλλον του παιδιού.

Ωστόσο όλοι τον αγαπούσαν το Μανωλιό γιατί ήταν πρόθυμος και γεμάτος καλοσύνη. Είχε μια έκφραση πραότητας και φιλίας και πιο πολύ τα μικρότερα παιδιά τον αγαπούσαν γιατί, ακόμη και τώρα, έπαιζε πάντα μαζί τους παρά τη διαφορά της ηλικίας.

Την τρίτη μέρα ήρθε ο παπάς να διαβάσει το Μανώλη και φαίνεται ότι το διάβασμα βοήθησε το παιδί να χαλαρώσει και να ξαναβρεί τη μιλιά του. Η Χρύσα αγαπούσε το παιδί της και θα έκανε το παν για να το βλέπει χαρούμενο κι ευτυχισμένο. Και προ πάντων είχε υπομονή και χρόνο να το συντροφεύει καρτερικά σχεδόν όλη τη μέρα. Δε βιαζόταν. Ήξερε καλά το γιο της. Άμα έρθει η ώρα θα μιλήσει και θα τα πει ό,τι είναι και δεν είναι.

- Μάνα, είπε ξαφνικά το παιδί και κοίταξε τη μάνα του κατάματα με τα μεγάλα όμορφα μαύρα μάτια του. Όνειρο είδα αλλά ούτε και όνειρο ήταν. Μου φάνηκε τη νύχτα η Παναγιά μας, μεγάλη η χάρη της. Τρεις νύχτες συνέχεια κτυπούσε ένα ραβδί στο μάρμαρο και με ξυπνούσε. “Σήκω Μανώλη, σήκω παιδί μου να με λευτερώσεις απ’ το χωματένιο μου τον τάφο. Χρόνια τώρα είμαι θαμμένη στα κοκκινοχώματα του μεγάλου λόφου στην άκρη του χωριού. Μη φοβάσαι, δεν πρόκειται να πάθεις κάτι εσύ. Αρκεί να με βγάλεις απ’ τα κόκκινα τα χώματα”. Τρεις νύχτες με ξυπνούσε η Παναγιά με το ασημένιο της ραβδί. Ήταν μπροστά μου ολοζώντανη, όπως καλή ώρα, είσαι συ μπροστά μου. Στην αρχή μ’ έπιασε φόβος γιατί δεν ήξερα τι σήμαινε αυτή η εμφάνιση. Τώρα όμως κατάλαβα. Μάνα θα σκάψω στον κόκκινο λόφο, όπως ακριβώς μου είπε στο όνειρό μου η Παναγιά.

Η Χρύσα τα είπε όλα όπως τ’ άκουσε απ’ το γιο της στον παπά. Ο παπα-Βασίλης όμως ήταν σκεπτικός κι οι φαντασίες δεν του πολύρεσαν.

- Τέτοια ευθύνη δε μπορώ να πάρω. Κανονικά πρέπει να δώσει την άδειά του ο σεβασμιότατος. Γιατί δε μπορεί ο καθένας να σκάβει για να επιβεβαιώσει τα όνειρά του.

Μετά από μερικές μέρες ο παπα-Βασίλης ανακοίνωσε στη Χρύσα τη χήρα ότι ο δεσπότης είχε δεχτεί να τον επισκεφθούν στην έδρα του ο ίδιος, η μάνα του παιδιού και φυσικά ο νεαρός που είχε την οπτασία. Ο δεσπότης είχε μεγάλο ενδιαφέρον να γνωρίσει το Μανώλη και να του μιλήσει ο ίδιος αυτοπροσώπως.

Έτσι μια απ' τις επόμενες μέρες ο πρόεδρος του χωριού μετέφερε με την κούρσα του και τους τρεις στο δεσποτικό, όπως είχε κανονιστεί για τη μέρα της συνάντησης. Ο πρόεδρος τους κατέβασε και τους αποχαιρέτησε.

- Κατά το μεσημέρι θα περάσω να σας πάρω για το χωριό μας, είπε κι έβαλε μπρος την κούρσα του.

Μέσα στο δεσποτικό είχε πολύ κίνηση. Μπροστά απ' το γραφείο του δεσπότη περίμεναν αρκετοί καθισμένοι στις πολυθρόνες να τους φωνάξουν. Ο παπα-Βασίλης χαιρέτησε ένα γνωστό του ιερέα, που δούλευε στα γραμματέας στα γραφεία της μητρόπολης.

- Να σας προσφέρω ένα νερό, είπε. Καθίστε, δε θα περιμένετε πολύ, λίγοι περιμένουν σήμερα.

Και γύρισε σε λίγο με τρία κρυσταλλένια ποτήρια με δροσερό νερό. Πράγματι δεν περίμεναν πολύ. Σε λίγο ένας υπάλληλος, ντυμένος πολιτικά, τους πλησίασε και τους παρακάλεσε να τον ακολουθήσουν.

- Ο σεβασμιότατος σας περιμένει, ελάτε, είπε ευγενικά και τους οδήγησε στο γραφείο του δεσπότη.

Ο παπα-Βασίλης μπήκε πρώτος, γονάτισε και φίλησε το χέρι του γέροντα δεσπότη. Ακολούθησε η Χρύσα κι ο Μανώλης. Ο δεσπότης φαινόταν φιλικός άνθρωπος και αποτεινόμενος στο Μανώλη του είπε:

- Εμμανουήλ παιδί μου, θέλω να τα πούμε οι δυο μας όπως πρέπει, ένα, ένα, με τη σειρά. Όστε είδες στο όνειρό σου την Παναγία και σε πρόσταξε να την απελευθερώσεις απ' τα χώματα;

- Δεν ξέρω αν ήταν όνειρο, σεβασμιότατε. Ήταν τόσο ζωντανή, όπως σε βλέπω τώρα εσένα.

- Σε μίλησε με τ' όνομα σου;

- Όχι δέσποτα. Παιδί μου, με είπε. Τρεις φορές είπε παιδί μου.

Ο δεσπότης άναψε ένα τσιγάρο και τράβηξε μια ρουφηξιά κι έβγαλε τον καπνό στρέφοντας το κεφάλι του προς την οροφή του γραφείου του.

- Δε μου λες Εμμανουήλ, εσύ τι λες; Πως το εξηγείς; Τι εννοούσε η φωνή που σε πρόσταζε να την βγάλεις απ' τα χώματα. Τι ήταν αυτό

που θα έβγαζες από τη γη; Το άγιο λείψανο; καμιά εικόνα; ή καμιά εκκλησία;

Ο Μανώλης δε δίστασε καθόλου

- Είναι εκκλησία της Παναγίας δέσποτα. Μια πολύ παλιά εκκλησία.
- Αυτό από που το ξέρεις νεαρέ μου;
- Αυτό μου το είπε η φωνή της την τελευταία φορά που φάνηκε μπροστά μου και πρόσθεσε για το καλό του χωριού.

Ο δεσπότης ήταν τώρα σίγουρος και γυρίζοντας στον παπα-Βασίλη:

- Ιερέα μου, από μέρους μου έχεις την άδεια να σκάψετε σ' αυτή την περιοχή και βέβαια να τηρηθούν τα πρόποντα για τάξη και ευλάβεια. Ο Εμμανουήλ με επιβεβαίωσε ότι είναι νέος ειλικρινής και πράος. Ο Θεός μαζί σας. Να αρχίσετε με το καλό. Όταν προχωρήσουν τα σκαψίματα θα επισκεφτώ και 'γω το χωριό σας. Κάτι μου λέει μέσα μου ότι θα βρείτε καλό.

Οι τρεις αποχαιρέτησαν το δεσπότη, του φίλησαν το χέρι κι απομακρύνθηκαν απ' το γραφείο. Στο προαύλιο του δεσποτικού ο πρόεδρος τους περίμενε για την επιστροφή στο χωριό τους την Καλημέση, ένα απ' τα χωματοχώρια του κάμπου.

Πλησίαζαν Χριστούγεννα. Ο παπα-Βασίλης όρισε τρεις ολονύχτιες λειτουργίες με προσευχές και ψαλμωδίες. Οι γυναίκες φέρανε και στρώματα για τα παιδιά κι όλοι μαζί ψέλνανε τροπάρια της Παναγίας. «Δέσποινα πρόσδεξον τας δεήσεις των δούλων σου» και «Άλλην γαρ εκτός σου βοηθόν εν θλίψεσιν ουκ έχωμεν» και το «Άξιον εστίν ως αληθώς», «Την τιμιωτέραν των χερουβείμ και ενδοξοτέραν ασυγκρίτως των Σεραφείμ...»...

Τρεις νύχτες ολάκερες με προσευχές και ευχέλαιο. Και με ανακοίνωση είχε οριστεί η μέρα που θα άρχιζαν τα σκαψίματα. Είκοσι του Γενάρη, ημέρα του Αγίου Ευθυμίου του Μεγάλου. Μερικοί έλεγαν ν' αρχίσουν τον Μάρτιο μην πιάσει παγωνιά και παγώσει το χώμα και φέρνει δυσκολίες στο σκάψιμο. Άλλοι πάλι λέγανε, μα τι να παγώσει με τέτοια ανυδρία. Κι έτσι ορίστηκε το πρωί στις είκοσι Ιανουαρίου να σκάσουν στο μεγάλο τον κόκκινο λόφο.

Το πρωί είχε ένα τσουχτερό κρύο, αλλά και αυτό δεν εμπόδισε να μαζευτεί όλο σχεδόν το χωριό στον κόκκινο λόφο. Ήρθαν όλοι οι γεροί κι οι νέοι με κασμάδες και φτυάρια. Ο πρόεδρος έμπηξε ένα πάσαλο στο κέντρο της κορυφής του λόφου και μ' ένα σχοινί χάραξε με δεμένο καρφί ένα μεγάλο κύκλο γύρω στα τριάντα μέτρα. Κι όλοι οι χωριανοί στήθηκαν γύρω-γύρω απ' το χαραγμένο λόφο σαν παριστάμενοι μάρτυρες στο σκάψιμο που θ' άρχιζε σε λίγο.

Ο παπα-Βασίλης έκανε ένα σύντομο αγιασμό κι αμέσως μετά οι πιο

θερμόαιμοι άρχισαν ένα άγριο σκάψιμο. Έσκαβαν σαν απελπισμένοι, με πείσμα και αφοσίωση. Το χώμα ήταν μαλακό και το σκάψιμο εύκολο.

Σιγά, σιγά, σχηματίστηκε το πρώτο βαθούλωμα σαν αλώνι. Ήταν κι ο Μανώλης παρών με τη μάνα του τη Χρύσα, τη χήρα, που συνέχεια σταυροκοπιόταν και μουρμούριζε προσευχές και τροπάρια της Παναγίας. Βέβαια κάθε τόσο την έπιανε και μια σκέψη που της έφερνε ανησυχία, σαν ένας μικρός κόμπος στο στήθος. Κι αν δεν εύρισκαν τίποτε, τι στεναχώρια και τι ντροπή. Όλοι θα χλεύαζαν το γιο της, το μονάκριβο παιδί της. Αλλά τι σκέφτεσαι κακομοίρα Χρύσα, μήπως αναγκάσαμε κανένα να σκάψει. Όλοι εθελοντικά ήρθαν κι αν δε βρούνε κάτι τι φταίμε εμείς. Εξ άλλου την άδεια την έδωσε ο Δεσπότης, σκεφτόταν μέσα της κι αμέσως ξανάρχιζε τα τροπάρια και τις προσευχές.

Ο Μανώλης είχε το βλέμμα του στον ουρανό, στο μακρινό ορίζοντα κι ήταν σίγουρος ότι η Παναγία θα φανεωνότανε και θα έκανε το θαύμα της. Δεν αμφέβαλε ούτε στιγμή γι' αυτά που είδε τόσο ζωντανά εκείνη τη νύχτα της συνάντησης.

Τρεις μέρες και τρεις νύχτες έσκαβαν στο λόφο με οργανωμένες βάριδες, δίχως να χαμηλώσει ο ενθουσιασμός τους. Δούλευαν σα να μην υπολόγιζαν ούτε κούραση ούτε ύπνο. Τώρα ο λάκκος έφτασε ενάμισι μέτρο βάθος και το χώμα το κουβαλούσαν με καρτσάκια. Όσο πιο βαθιά πήγαιναν τόσο πιο έντονο γινόταν το κόκκινο χρώμα, σαν αίμα σκούρο κόκκινο, λες και το χώμα ήταν ποτισμένο με φρέσκο αίμα.

Η Χρύσα ζύμωνε κι έψηνε συνέχεια ψωμιά για τους εργάτες και τους τα έφερνε μαζί με φρέσκο γιαούρτι και τυρί, όλα δική της παραγωγή. Κι όλοι οι χωριανοί ήταν άμεσα ή έμμεσα συμμετοχοί στο σκάψιμο. Όλοι είχαν το ίδιο ενδιαφέρον και πίστευαν ότι η Παναγία θα φανερωθεί και θα κάνει το θαύμα της. Δεν περνούσε μέρα δίχως επίσκεψη στο λόφο. Άλλοι για να βοηθήσουν στο σκάψιμο, άλλοι στη μεταφορά του χώματος και κανείς, ούτε ένας, δεν υπήρχε που σκεφτόταν να σταματήσει. Θα σκάβουμε μέχρι να βρούμε τα σημάδια της Παναγίας.

Βέβαια ένας Θεός ξέρει τι! Θα ήταν μια εικόνα της, η μοναδική της εικόνα όπως τη ζωγράφισε ο ευαγγελιστής Λουκάς, θα ήταν μια παλιά εκκλησία, παλαιοχριστιανική, θα εύρισκαν μαρμάρινα ψηφιδωτά με βυζαντινές παραστάσεις;

Ο μπάρμπα Αντρέας, γέρος μάστορας, χτίστης και εργολάβος, πρόσφυγας απ' τη Σμύρνη, εξέταζε σχεδόν κάθε μέρα το χώμα και τα στρώματα. Πρόσεχε προσεκτικά αν το χώμα είχε κι άλλες ουσίες ανακατεμένες και παρατηρούσε στο κάθε στρώμα τις πέτρες, μικρές και μεγάλες.

Πέρασαν πέντε βδομάδες από τότε που άρχισαν οι ανασκαφές, αλλά ο μπάρμπα-Αντρέας ο Σμυρνιός δε βρήκε ως τώρα τίποτε, απολύτως τίποτε, έστω και το παραμικρό στοιχείο, που να έδειχνε την ύπαρξη

μια άλλης πραγματικότητας στο υπέδαφος.

Μερικοί άρχισαν ν' αμφιβάλλουν για το σκάψιμο. Ο δάσκαλος του χωριού άρχισε να ειρωνεύεται του εργάτες, τους ερασιτέχνες αρχαιολόγους, που σκάβουν για να επαληθεύσουν το όνειρο ενός νεαρού που, ας πούμε, έχει λίγο ελαφριά μυαλά. Ακόμη κι η τοπική εφημερίδα έσπερνε αμφιβολίες μ' ένα άρθρο που δε συμφωνούσε με τη γενικευμένη εργασία της νεολαίας του χωριού. Να σκάβουνε να βρούνε κάτι για το οποίο κανείς δε μπορούσε να πει τι ακριβώς ψάχνουνε.

Όλα αυτά όμως δεν πτοούσαν το ηθικό των ανασκαφών. Ας γράφουνε ό,τι θέλουνε κι ο δάσκαλος ας ειρωνεύεται όσο θέλει. Εμείς σκάβουμε γιατί θέλουμε. Δε μας υποχρεώνει κανείς. Εμείς πήραμε την απόφαση κι εμείς σκάβουμε. Δε δίνουμε σε κανένα λογαριασμό. Δικά μας είναι τα φτυάρια κι οι κασμάδες και τα μπράτσα.

Ένα πρωινό όμως τα πράγματα φάνηκε ν' αλλάζουν και να οδηγούνται σε μια καινούργια κατεύθυνση. Ήταν Κυριακή και μετά τη θεία λειτουργία μια παρέα ξεκίνησε όπως κάθε μέρα για το λάκκο του κόκκινου λόφου, που τώρα πλησίαζε στα τέσσερα μέτρα. Μαζί κι ο μπάμπα Αντρέας, ο μάστορας, που άρχισε πάλι να εξετάζει προσεκτικά το έδαφος. Στα χέρια του κρατούσε μια περίεργη σκουρόχρωμη ουσία και δε μπορούσε να προσδιορίσει τι ακριβώς ήταν. ένοιωθε όμως ότι ήταν κάτι μαλακό και εύπλαστο. Δεν χρειάστηκε πολύ ώρα για να εξακριβώσει τι ήταν.

- Κεριά είναι, φώναξε σε μια στιγμή, κερί μέλισσας είναι, κι έβγαλε το τσακμάκι του και θέρμανε με τη φλόγα τη μάζα που κρατούσε στα χέρια του, η οποία άρχισε να μαλακώνει και να λιώνει.

Σε λίγο μπόρεσε να διακρίνει και να ξεχωρίζει φιλίλια κεριών. Οι υπόλοιποι τον περιτριγύρισαν για να δουν κι αυτοί με τα μάτια τους τα κουβάρια, σα σβώλους, που ήταν διάσπαρτα στο έδαφος.

- Κεριά, τα πρώτα σημάδια της Παναγιάς, είπε κι ο παπάς που πήρε κι αυτός στο χέρι του ένα σκουρόχρωμο σβώλο και προσπαθούσε να μυρίσει το σάπιο κερί.

Ο παπα-Βασίλης αντέδρασε αμέσως. Έδωσε εντολή να φέρουν μια μικρή εξέδρα με την εικόνα της Παναγίας κι ένα μπρούντζινο κηροπήγιο κι άρχισε αυθόρμητα ένα τρισάγιο με τροπάρια της Παναγίας "άξιον εστίν ως αγαθόν...".

Ο κόσμος έμαθε γρήγορα για τα κεριά κι αυθόρμητα άρχισε το προσκύνημα. Οι πιστοί άναβαν κεριά κι έψελναν μαζί με τον παπα-Βασίλη τα τροπάρια της Παναγίας. Αυτοί που έσκαβαν έβλεπαν τώρα να μην πηγαίνουν χαμένοι οι κόποι τους. Το πρώτο σημάδι, λέγανε και σκάβανε σαν ηλεκτρισμένοι μέσα σε έκσταση ενώ ο κόσμος τους συνόδευε με κατάνυξη.

Την επόμενη Κυριακή ήρθαν και λεωφορεία απ' την πρωτεύουσα του

νομού και κοπάδια από θεατές σχημάτιζαν ένα πυκνό κύκλο στο στεφάνι του λάκκου. Με τις προσευχές και τα τροπάρια του παπα-Βασίλη η ομήγυρη ζούσε το γεγονός σα μυσταγωγία. Στην κορυφή ο κόσμος και στο βάθος οι εθελοντές που έσκαβαν ασταμάτητα με γυμνωμένα στήθια. Τα κορίτσια τους μοίραζαν φέτες ψωμί, ελιές και φρέσκο τυρί κι η Χρύσα η χήρα κερνούσε δροσερό νερό στα παιδιά και στους επισκέπτες.

Ξαφνικά ένας δυνατός γδούπος σταμάτησε τα πάντα. Οι ξαφνιασμένοι θεατές κι οι εργάτες σίγησαν όλοι στη στιγμή. Ένας εργάτης χτύπησε πάνω σε μια πέτρα μ' έναν ήχο σα να χτυπούσε ένα σιδερένιο άδειο κιβώτιο. Βούιξε όλος ο τόπος. Τώρα ο εργάτης που χτύπησε τον κασμά, γονάτισε και καθάριζε με τα χέρια του την πέτρα που ακουστηκε σαν να ήταν από σίδηρο. Με φτυάρια και σκούπες καθάριζαν οι εργάτες μια μαρμάρινη πλάκα, ολόλευκη κι ύστερα μια άλλη κι άλλη κι άλλη.

Ως το απόγευμα είχαν καθαρίσει ένα μεγάλο ορθογώνιο με γυαλιστερές άσπρες πλάκες, σε μερικές μάλιστα υπήρχαν και γράμματα, που έμοιαζαν με δάπεδο ενός ναού απ' την αρχαιότητα. Το δάσκαλο, που ήταν κι αυτός παρών, τον κατέβασαν με την προσωρινή ξύλινη σκάλα πάνω στο μαρμαρίνο δάπεδο στο βάθος. Αυτός αφού ψηλάφησε με τα δάχτυλά του τα σκαλισμένα γράμματα, που ήταν γεμάτα κοκκινόχωμα, σα να ήταν βαμμένα με κόκκινο χρώμα, φώναξε στον κόσμο που χειροκροτούσε απ' τη χαρά του.

- Είναι αρχαία ελληνικά, πρόκειται για αρχαίο ιερό της Δήμητρας. Πρέπει να σταματήσουν οι εργάτες γιατί η αστυνομία πρέπει να ειδοποιήσει την Αρχαιολογία στην Αθήνα να στείλουν τους ειδικούς.

- Όχι αρχαιολόγους, φώναξε με μια δυνατή φωνή ο Μανώλης, που παρακολουθούσε κι αυτός τα συμβάντα. Αυτό είναι το προαύλιο της Παναγίας, συνέχισε να φωνάζει. Σκάψτε εκεί μπροστά, εκεί είναι το ιερό. Μπροστά στη μεγάλη πέτρα στη γωνία.

Ο Μανώλης κατέβηκε κι αυτός στο μαρμαρίνο δάπεδο κι έδινε οδηγίες για να δουλέψουν τώρα με περισσότερη προσοχή. Ο παπα-Βασίλης ειδοποίησε και το δεσπότη κι αυτός με τη σειρά του έδωσε εντολή να σταματήσουν οι εργασίες. Όλοι συμφωνούσαν τώρα ότι έπρεπε να σταματήσουν να σκάβουν και ότι τώρα έπρεπε να αναλάβουν οι ειδικοί αρχαιολόγοι.

Σιγά, σιγά, οι εργάτες ανέβαιναν πάνω στο λόφο κι ο κόσμος τους υποδεχόταν με χειροκροτήματα και συγχαρητήρια. Σε λίγο όλοι σκόρπισαν εδώ κι εκεί ώσπου δεν έμεινε κανείς.

Την άλλη μέρα, πρωί-πρωί, πριν ακόμη βγει ο ήλιος οι καμπάνες χτυπούσαν ρυθμικά σα να ειδοποιούσαν για πυρκαγιά. Οι χωριανοί βγήκαν στους δρόμους και δεν μπορούσαν να πιστέψουν σ' αυτό που έβλεπαν τα μάτια τους. Στον κεντρικό δρόμο του χωριού έτρεχε νερό,

σαν ορμητικό ποτάμι, που άρχιζε απ' τον κόκκινο λόφο.

- Νερό! Νερό, νερό! φώναζαν τα παιδιά που έπαιζαν στο ποτάμι που κυλούσε ασταμάτητα και διάλεγε σα φίδι την κοίτη του.

Ο πρόεδρος κι ο δάσκαλος ήταν απ' τους πρώτους που ανέβηκαν στη κορυφή του κόκκινου λόφου απ' όπου ξεχείλιζε ένας μικρός καταρράκτης. Στην κορυφή σταμάτησαν ξαφνιασμένοι και ξεφώνισαν κι οι δυο μαζί «Θεέ μου!» με τον ίδιο θαυμασμό. Ο λάκκος είχε γεμίσει καθάριο νερό που φαινόταν να βγαίνει με δύναμη απ' το μαρμάρινο δάπεδο.

- Πέσαμε σε μεγάλη πηγή, ξεφώνισε ο δάσκαλος και κοίταζε σαστισμένος τον πρόεδρο.

- Η Παναγία έκανε το θαύμα της, απάντησε ο πρόεδρος, που σταυροκοπιόταν συνέχεια.

Στις επόμενες μέρες γινόταν χαμός. Η Νομαρχία έστειλε τεχνικούς να περιφράξουν το λόφο και να «πιάσουν» το στόμιο της πηγής. Είχαν φέρει μεγάλες αντλίες που απορροφούσαν το νερό απ' το λάκκο για το συνδέσουν με προσωρινούς σωλήνες.

Ήρθαν τέλος κι οι αρχαιολόγοι με τα μηχανήματά τους κι άρχισαν τις μετρήσεις τους. Τους εργάτες του λάκκου τους προσέλαβαν με καλή αμοιβή να δουλέψουν τώρα για την αρχαιολογία. Όλοι πανηγύριζαν για το θαύμα του νερού που δώρισε στο χωριό η Παναγία.

Στη βάση του λόφου οι αρχαιολόγοι άρχισαν να σκάβουν κι άνοιξαν μια σήραγγα στο ύψος του μαρμάρινου δαπέδου. Οι εργασίες των αρχαιολόγων ήταν εντατικές και μονότονες. Με υπομονή και ακρίβεια άρχισαν πρώτα τις τοπογραφικές μετρήσεις και τις φωτογραφήσεις. Ο καθηγητής που διηύθυνε έκανε ανακοινώσεις και δηλώσεις στον τύπο ότι τα πρώτα δείγματα φανερώνουν ευρήματα από αρχαίο ναό αλλά υπάρχουν ενδείξεις ότι ο αρχαίος ναός χρησιμοποιήθηκε αργότερα και από τους χριστιανούς γιατί βρέθηκαν αρκετές αναθηματικές επιγραφές από τη βυζαντινή εποχή.

Οι αρχαιολογικές ανασκαφές κράτησαν ένα ολόκληρο χρόνο. Από τον κόκκινο λόφο δεν έμεινε τίποτε, τον ισοπέδωσαν σχεδόν ως τη βάση του. Το στόμιο της πηγής το εντόπισαν πιο πέρα απ' το μαρμάρινο δάπεδο και το έχτισαν με μπετόν αρμέ για να διευθετήσουν καλύτερα τις εργασίες του υδραγωγείου. Βρέθηκε κι αρχαία μαρμάρινη βρύση που συνδέθηκε πάλι μ' ένα σωλήνα και τρέχει τώρα μέρα και νύχτα. Στην ανατολική πλευρά βρέθηκαν σκαλοπάτια που οδηγούσαν σ' ένα μικρό αρχαίο τάφο από τον 2ο π.Χ. αιώνα, δωρικού ρυθμού που την πρόσοψή του τη στόλιζε ένα ανάγλυφο της Παναγίας από τον 11ο αιώνα με αναθηματική επιγραφή του αυτοκράτορα.

Ο δεσπότης εγκαινίασε με μεγάλη λειτουργία το ναΐσκο ή το Αγίασμα της Παναγίας με τη συμμετοχή στον αγιασμό μεγάλου πλήθους και πολλών επισήμων. Στο λόγο του ο σεβασμιότατος δεν παρέλειψε να

αναφερθεί στην πρώτη συνάντηση που είχε με τον πάτερ Βασίλειο, την κυρία Χρύσα Θέμελη και κυρίως τον Εμμανουήλ Θέμελη που είχε τη χάρη να δει στον ύπνο του τη Μεγαλόχαρη.

Το γλυπτό της Παναγίας το μετέφεραν στο μουσείο της μητρόπολης και το αντικατέστησαν μ' ένα όμορφο αντίγραφο. Η αρχαιολογία τέλειωσε τις εργασίες της και παρέδωσε το Αγίασμα, όπως το ονομάζουν οι ντόπιοι, στον κόσμο για προσκύνημα.

Κι από τότε η Χρύσα η χήρα με το γιο της το Μανώλη δεν περνάει Κυριακή δίχως να περάσουν απ' την Παναγία τους, ν' ανάψουν ένα κερί και να προσευχηθούν, και μαζί τους κι όλο το χωριό, από ευγνωμοσύνη για το θαύμα και το δώρο της Παναγίας που έσωσε το χωριό απ' την ανυπόφορη ξηρασία.

ΣΤΟ ΑΓΙΟ ΟΡΟΣ

Ήταν μια κοινή αποστολή του Υπουργείου και της Ιεράς Επιστασίας του Αγίου Όρους. Μαζί τους επικεφαλής και ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου, που ήταν και υπεύθυνος για τα θέματα τουρισμού και κατάρτισης στη Βόρειο Ελλάδα. Η επιτροπή των εμπειρογνομόνων έπρεπε να συντάξει μια έκθεση για τις δραστηριότητες των μοναστηριών σε ό,τι αφορούσε παιδαγωγικά προγράμματα και προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης νέων παιδιών από ιδρύματα που είχαν την έδρα τους μέσα στο Άγιον Όρος, δηλαδή στα μοναστήρια.

Για τον Καθηγητή όμως, που συμμετείχε στη επιτροπή, αυτή η επίσκεψή του είχε συνδυαστεί και με πολύ σοβαρούς προσωπικούς λόγους και τον απασχολούσε έντονα. Δεν ήταν η πρώτη του φορά, που επισκεπτόταν το Όρος, γνώριζε ήδη αρκετά μοναστήρια απ' τα φοιτητικά του χρόνια και δεν ένοιωθε και τόσο ξένος.

Στην Ουρανούπολη τους περίμενε η αστυνομία και τους συνόδεψε μέχρι το λιμάνι του Αγίου Όρους, τη Δάφνη, όπου ένα στρατιωτικό τζιπ περίμενε για να τους μεταφέρει στο μοναστήρι του Κουτλουμουσίου.

Ο ηγούμενος τους υποδέχθηκε καλόκαρδα στην είσοδο και δυο νέοι μοναχοί τους οδήγησαν στα κελιά τους. Έξω φυσούσε κι έκανε τσουχτερό κρύο, μέσα στην κάμαρα όμως που έδωσαν στον Καθηγητή, ένα ευρύχωρο δωμάτιο, είχε αναμμένο τζάκι και μια γλυκιά ζέστη. Στο κρεβάτι ήταν απλωμένη μια πελώρια κόκκινη φλοκάτη και το χαμηλό φως μιας λάμπας πετρελαίου θάμπωνε το περιβάλλον μ' ένα φως που μετέτρεπε όλα τα αντικείμενα σε σκοτεινές εικόνες δίχως υλικό βάρος, δίχως σημαντικότητα.

Δεν πρόλαβε καλά, καλά, να τακτοποιήσει τα λίγα πράγματα που είχε μαζί του, όταν άκουσε ένα απαλό χτύπημα στην πόρτα κι αμέσως μετά αυτή άνοιξε διάπλατα. Ήταν ο νεαρός καλόγερος που τους είχε οδηγήσει στα δωμάτια και με σιγανή φωνή, αφού ζήτησε πρώτα συγνώμη που άνοιξε χωρίς να περιμένει απάντηση, του είπε να τον ακολουθήσει. Ο ηγούμενος ήθελε να τον γνωρίσει κι ήταν μαζί του και ο Γενικός Γραμματέας.

Κατεβήκανε το στενό διάδρομο για δύο ορόφους και μπήκανε στη σάλα, όπου δέχεται ο ηγούμενος του φιλοξενούμενούς του. Ο Γενικός Γραμματέας, που ήταν καθισμένος σε μια χαμηλή πολυθρόνα, μπροστά στο τζάκι, του πρότεινε να καθίσει στη μέση δίπλα στον ηγούμενο.

- Ο ηγούμενος θέλησε να σας γνωρίσει και μας ετοίμασε ένα αρωματικό τσάι, βουνίσιο.

Ο νεαρός καλόγερος γέμισε το γυάλινο ποτήρι με τσάι και το πρόσφερε σ' ένα δίσκο που τοποθέτησε πάνω σ' ένα εξάγωνο ξύλινο τραπέζι με μαύρο βελούδινο τραπεζομάντιλο. Ο ηγούμενος χάρηκε με τον ερχομό του και πρόλαβε να αραδιάσει τις φιλοφρονήσεις του για το διάσημο επιστήμονα.

- Είναι πραγματικά πολύ δραματική η ιστορία που είχε την καλοσύνη να μου διηγηθεί ο κύριος Γενικός για το χαμένο αδερφό σας. Πόσα χρόνια ψάχνετε να τον βρείτε;

- Σχεδόν πενήντα χρόνια, αλλά ως τώρα ούτε το παραμικρό ίχνος του. Το μοναστήρι σας είναι μια τελευταία μου ελπίδα. Όπως σας έγραψα πάτερ Σεραφείμ, από τον Ερυθρό Σταυρό πήραμε κάποιες μικρές ελπίδες, που στηρίζονται σ' ένα όνομα που θα μπορούσε να συνδέεται με τον αδερφό μου. Ο Ερυθρός Σταυρός μας ανέφερε για κάποιον Διαμαντίδη Αλέξη κι αν σκεφθείτε ότι το όνομα του αδερφού μου είναι Διαμαντόπουλος Αλέξης, τότε κατανοείτε την ελπίδα μου.

- Είχαμε ή έχουμε κανέναν αδερφό Αλέξιο στη μονή μας; ρώτησε κάπως μηχανικά ο ηγούμενος γυρίζοντας στο νεαρό καλόγερο και συνέχισε. Απ' ό,τι γνωρίζω δεν πρέπει να έχουμε κανένα αδερφό με τέτοιο όνομα.

Ο νέος καλόγερος επιβεβαίωσε τον ηγούμενο στην διαπίστωσή του σχετικά με το όνομα, αλλά συμπλήρωσε:

- Είχαμε όμως τον Επίσκοπο.

Ο ηγούμενος έκανε μια περιφρονητική κίνηση προς το νεαρό.

- Που τον θυμήθηκες τον Επίσκοπο, αυτός παιδί μου τάχει χαμένα, λέει ό,τι του κατεβαίνει.

Ο επισκέπτης Καθηγητής ρώτησε με απλότητα.

- Είναι γύρω στα πενήντα, πενήνταπέντε χρονών;

Ο νέος μοναχός ζάρωσε αρνητικά το πρόσωπό του κι απάντησε,

- Μπορεί ναι, μπορεί και όχι, μέρα με τη μέρα αλλάζει. Μια είναι πολύ

γέρος και μια είναι νέος σαν παλικάρι. Αλλά ο Επίσκοπος είναι περίεργος άνθρωπος, κανείς δεν ξέρει πότε κι από που ήρθε.

- Και γιατί τον λέτε Επίσκοπο; Είναι επίσκοπος;

- Κάτι τέτοιο πρέπει να ήταν, γιατί ξέρει όλα τα τυπικά του επισκόπου. Μπορεί να ήταν και πρωτοσύγκελος.

- Πάντως είναι πολύ μορφωμένος και ειδικά σε δύσκολα θεολογικά θέματα, παρατήρησε ο ηγούμενος και για να κλείσει τη συζήτηση δήλωσε κατηγορηματικά ότι ο Επίσκοπος δε ζει πια στη μονή του.

- Δηλαδή απεβίωσε; ρώτησε ο Καθηγητής.

- Καλέ τι λέτε! Ο Επίσκοπος είναι μια χαρά, μόνο που μας εγκατέλειψε κι έφυγε για τα Καυσοκαλύβια, τις σπηλιές στο γκρεμό. Κι απ' ό,τι γνωρίζω, κανείς δεν ξέρει που βρίσκεται τώρα.

Ο ηγούμενος έδειχνε κουρασμένος και προσπαθούσε να κρύψει τα χασμουρητά του. Ο Καθηγητής, που αντιλήφθηκε την περασμένη ώρα, ευγενικά σηκώθηκε και ζήτησε να αποσυρθεί ο ίδιος. Εξ άλλου δε βιαζόταν, μια κι ο ηγούμενος τον διαβεβαίωνε στην επιστολή του ότι θα μπορούσε να φιλοξενηθεί στη μονή του όσο το θεωρούσε απαραίτητο.

Την επομένη ο Γενικός Γραμματέας θα επέστρεφε στη Θεσσαλονίκη κι αυτό ξαλάφρωνε τον Καθηγητή, που έτσι θα μπορούσε να κινηθεί πιο ελεύθερα, όπως κι όπου ήθελε, δίχως τις τυπικές συναντήσεις και τις επισημότητες.

Το πρωί έπεσε ομίχλη, το βουνό απέναντι δεν ξεχώριζε καθόλου, ούτε κι η θάλασσα. Η ματιά έφτανε μονάχα ως τις καστανιές της κοντινής πλαγιάς με τις φουσκωμένες ξανθές μπάλες, σκασμένες, απ' τα σκουρόχρωμα καφεκόκκινα κάστανα.

Ο Καθηγητής κατέβαινε τα σκαλιά χοροπηδώντας δίχως να σκέπτεται προς τα που πηγαίνει. Έφτασε στο υπόγειο, μπροστά σε μια σιδερένια πόρτα. Από πίσω της ακούγονταν ζωηρές φωνές τραγουδιστά. κι όταν την άνοιξε κατάλαβε ότι είχε μπει στο μαγειρείο του μοναστηριού. Δυο καλόγηροι, προφανώς οι μάγειροι, έμειναν ξαφνιασμένοι μ' ανοιχτό το στόμα. Δεν περίμεναν κανένα και προπάντων κανένα άγνωστο επισκέπτη, ωστόσο τον καλημέρισαν ευγενικά και του πρότειναν να καθίσει στο μεγάλο τραπέζι του μαγειρείου. Ο ένας καθάριζε κρεμμύδια και τα δάκρυα του κυλούσαν ασταμάτητα.

- Είναι η μέρα μου σήμερα. Έχουμε ρεβίθια και δίχως τα κρεμμύδια δε γίνονται. Ρεβίθια λεμονάτα. Ελάτε όμως, καθίστε να σας ψήσω έναν καφέ. Πως τον πίνετε; ρώτησε και σκούπισε τα δάκρυά του με μια άσπρη πετσέτα.

Ο Καθηγητής κάθισε κι ευχαρίστησε τους καλόγερους για τη φιλοξενία τους.

- Μέτριο. Ένα μέτριο παρακαλώ.

Ο πιο νέος άνοιξε τη μεγάλη ντουλάπα, που είχε μέσα όλα τα απαραίτητα, τα μπρίκια και τα φλιτζάνια και το μεγάλο στεγανό κουτί όπου φύλαγαν τον καφέ με τη ζάχαρη. Στο άψε, σβήσε, ετοίμασε τον καφέ και τον πρόσφερε στον επισκέπτη μαζί μ' ένα ποτήρι νερό. Σ' ένα πιατάκι έβαλε και τρία κάστανα φρεσκοψημένα στα κάρβουνα που τα έβγαζε με μια τεράστια τσιμπίδα.

- Είναι τα πιο νόστιμα κάστανα σ' όλο το Όρος. Να σκεφτείτε ότι ακόμα κι οι προκαθήμενοι στις Καρυές μας ζήτησαν να τους φροντίζουμε κάθε χρόνο με κάστανα απ' τις καστανιές μας.

Ο Καθηγητής ρούφηξε μ' ευχαρίστηση τον καφέ κι άρχισε να ξεφλούδιζει τα κάστανα που ήταν ακόμη καυτά.

- Πρώτα θέλω να σας ευχαριστήσω και μετά να ρωτήσω αν ξέρετε κάτι για τον Επίσκοπο. Εννοώ βέβαια τον καλόγερο, που έχει το Επίσκοπος σαν παρατσούκλι, τουλάχιστον όπως μου είπαν χθες βράδυ στο αρχονταρίκι όπου ήμουν με τον ηγούμενο.

Οι δυο μοναχοί κοιτάχτηκαν στα μάτια και δεν έβγαζαν μιλιά, αλλά ο καθηγητής συνέχισε.

- Εσείς τον γνωρίζετε; Μπορείτε να μου πείτε κάτι για τον Επίσκοπο, που ούτε το μοναχικό του όνομα ξέρω, ούτε και πως τον ονόμαζαν πριν έρθει στο Άγιο Όρος. Είναι όμως ανάγκη ξέρετε, γιατί ο λόγος της επίσκεψης και της παραμονής μου στο Όρος είναι η αναζήτηση του αδερφού μου που χάθηκε. Και εξήγησε εν συντομία τη δραματική ιστορία του χαμένου αδερφού του.

- Τώρα είμαι εδώ γιατί ο Ερυθρός Σταυρός βρήκε πληροφορίες στα αρχεία του από παιδιά που γύρισαν από την Τασκένδη, μετά από δεκατρία χρόνια παραμονής στη Ρωσία και βρήκαν μέσα και το όνομα του αδελφού μου. Ήταν τότε εικοσιτριών χρονών κι όλες οι ενδείξεις δείχνουν – μια κι απ' τους δικούς μας δε ζούσε κανείς – κι αυτό επιβεβαιώνουν κι οι υπηρεσίες, ότι ζήτησε να έρθει στο Άγιον Όρος. Αν λοιπόν γνωρίζετε κάτι, θα κάνετε μεγάλο καλό να βοηθήσετε να βρω τον αδερφό μου.

Οι δυο μοναχοί κοιτάχτηκαν πάλι στα μάτια κι έδειχναν κάποια συμπόνια αλλά ο νεώτερος μοναχός απέκλεισε κάθε πληροφορία.

- Κοιτάξτε, είπε με βιαστικό τόνο, κι εμείς ακούγαμε για τον Επίσκοπο αλλά τώρα έχουν περάσει αρκετοί μήνες που αναφέρθηκε για τελευταία φορά ένας αδερφός με το παρατσούκλι Επίσκοπος. Μετά ξέρουμε ότι έφυγε απ' το μοναστήρι μας αλλά κανείς δε μας είπε που πήγε.

Ξαφνικά η σιδερένια πόρτα του μαγειρείου άνοιξε διάπλατα και δυο μοναχοί μπήκαν μέσα λαχανιασμένοι.

- Εδώ είστε λοιπόν, είπε ο πρώτος, σας ψάχνουμε σ' όλο το μοναστήρι. Ελάτε μαζί μας στον ηγούμενο. Νομίζω ότι έχει ευχάριστα νέα.

Ο ηγούμενος περίμενε στην πόρτα, έξω απ' το αρχονταρίκι. Μπρο-

στά στα μαύρα του ρούχα, φορούσε ένα μαυροκόκκινο πετραχήλι με σύμβολα και γράμματα. Πέρασαν μέσα και κάθισαν στις ξύλινες καρέκλες.

- Έχω ευχάριστα νέα. Με πληροφόρησαν από τις Καρυές για το που βρίσκεται ο Επίσκοπος. Μένει στη Σιμωνόπετρα. Με την πρώτη ευκαιρία θα φροντίσουμε να σας μεταφέρει εκεί το αυτοκίνητο της μονής μας. Βέβαια αν τώρα ο Επίσκοπος είναι ο αδερφός σας, αυτό θα πρέπει να το εξακριβώσετε προσωπικά εσείς ο ίδιος. Εμένα θα με συγχωρήσετε τώρα γιατί έχουμε ευχέλαιο, είπε χαμογελώντας κι απομακρύνθηκε σιωπηλά με όλους τους μοναχούς για το Καθολικό, την κύρια εκκλησία του μοναστηριού.

Ο Καθηγητής έμεινε ασάλευτος στην καρέκλα του αλλά αισθανόταν πιο ξαλαφρωμένος. Επιτέλους, σκεφτόταν, να η πρώτη συγκεκριμένη είδηση για το μοναχό που τον φωνάζουν Επίσκοπο. Τη Σιμωνόπετρα τη γνώριζε καλά, αν και πέρασαν αρκετά χρόνια απ' την τελευταία του επίσκεψη, ωστόσο η σκέψη, για το αν είναι ή δεν είναι, ο λεγόμενος Επίσκοπος, ο αδερφός που αναζητούσε, του προκαλούσε μια μικρή ανησυχία. Ο αγαπημένος του αδερφός, που από μικρά παιδιά τους χώρισε μια ολόκληρη ζωή ο Εμφύλιος.

Τις επόμενες τρεις μέρες τις πέρασε στο κελί του με σκέψεις και σχέδια για την ασυνήθιστη συνάντηση μ' ένα άγνωστο γέρο καλόγερο, που στην καλύτερη περίπτωση, θα μπορούσε να ήταν ο αγαπημένος του μεγαλύτερος αδερφός.

Γεννήθηκαν και μεγάλωσαν μαζί σ' ένα χωριό της Ηπείρου. Ο πατέρας τους ήταν πλούσιος κτηνοτρόφος κι ήθελε τα παιδιά του να τα μορφώσει και να μπορέσει να τα σπουδάσει στη Θεσσαλονίκη. Στον Εμφύλιο όμως οι γονείς, πατέρας και μάνα, σκοτώθηκαν. Με το παιδομάζωμα τ' αδέρφια χωρίστηκαν για πάντα.

Κάθε φορά, όταν αναπολούσε τα παιδικά του χρόνια, ερχόταν στο νού του πάντα η ίδια σκηνή. Μέσα σε μια πλακόστρωτη αυλή μια μεγάλη φωτιά κι απάνω ένα θεόρατο καζάνι και στα ξύλινα δοκάρια δυο αρνιά, κρεμασμένα και γδαρμένα. Κι η αυλή γεμάτη από δουλευτάρηδες, άντρες και γυναίκες, σε μια χαρούμενη γιορτινή ατμόσφαιρα παραμονής του Αϊ-Γιαννιού, της μέρας που γιόρταζε η φαμίλια την ονομαστική γιορτή του πατέρα. Γιορτή με φαγοπότι, μαζί με τους παππούδες και τις γιαγιάδες κι όλους τους συγγενείς. Τα παιδιά παίζανε κότσια, τα αρνίσια κόκαλα που έπρεπε να τα ρίχνουν με επιδεξιότητα για να στέκονται όρθια και ν' αποφύγουν το βούρδουλα. Έβλεπε μπροστά του ολοζώντανο το μεγάλο του αδελφό με το δικό του κότσι, ένα ολόασπρο αρνίσιο κόκαλο καλά τριμμένο στις πλευρές για να μπορεί να στέκεται εύκολα, που το φύλαγε πάντα στη τσέπη του.

Τι περίεργο! Παρ' όλη την προσπάθεια να θυμηθεί κι άλλα στιγμιότυπα απ' τα παιδικά τους χρόνια, η σκέψη του, όσο κι αν προσπαθούσε, έμενε καρφωμένη σ' αυτή τη σκηνή την παραμονή του Αϊ-Γιαννιού με τα παιδιά που έπαιζαν κι έριχναν τα κότσια στο γυαλιστερό πλα-

κόστρωτο της αυλής και τα δυο γδαρμένα αρνιά, με τη φωτιά και το μεγάλο καζάνι και τα πολλά άτομα που μπαινόβγαιναν στην αυλή και στα δωμάτια, με πρόσωπα σβησμένα, άγνωστα, δίχως συγκεκριμένα χαρακτηριστικά.

Την ημέρα της αναχώρησης για τη Σιμωνόπετρα, μαζεύτηκαν οι καλόγεροι μαζί με τον ηγούμενο να ξεπροβοδίσουν το σημαντικό τους φιλοξενούμενο, τον επιφανή Καθηγητή. Ο ηγούμενος αποχαιρετώντας τον του χάρισε ένα μικρό βιβλιαράκι με τους λόγους που έβγαζε στις μεγάλες γιορτές.

- Να διαβάσετε και το ιστορικό της μονής στον πρόλογο. Όπως σας εξήγησα, το όνομα της μονής προέρχεται από έναν Τούρκο που τον έλεγαν Κουτλουμούς. Αυτός ασπάστηκε το χριστιανισμό και με δικά του χρήματα έκτισε το μοναστήρι μας, που πήρε τ' όνομα του.

Ο Καθηγητής ήταν συγκινημένος απ' το ξεπροβόδισμα. Ευχαρίστησε κι αποχαιρέτησε τον ηγούμενο κι έσφιξε τα χέρια πολλών καλόγερων που έτυχε να γνωρίσει καλύτερα.

Το ταξίδι τους δεν κράτησε πολύ. Μετά την πρώτη κατηφόρα και τις απανωτές στροφές δεν άργησε να φανεί μπροστά τους η μεγαλόπρεπη μορφή της Σιμωνώπετρας, του πιο μεγαλειώδους μοναστηριού σ' όλο το Όρος, με τους επτά ορόφους, χτισμένο πάνω στο βράχο του Αγίου Σίμωνος.

Ο όσιος Σίμων έζησε στα μέσα του δεκάτου τρίτου αιώνα. Μια νύχτα των Χριστουγέννων είδε πάνω στο βράχο, που τώρα είναι χτισμένο το μοναστήρι, ένα φως κι αυτό το φως τον παρακίνησε να χτίσει τη μονή. Ο άγιος Σίμων είχε πολλούς μοναχούς που τον βοηθούσαν να πραγματοποιήσει αυτή την παράτολμη ιδέα. Όσο όμως προχωρούσε το κτίσιμο κι ανέβαιναν πιο ψηλά, τους έπιασε τόσο φόβος που αποφάσισαν να σταματήσουν και να φύγουν απ' την οικοδομή.

Ο Σίμων έστειλε τότε τον κοντινό του βοηθό, που τον έλεγαν Ησαΐα, να τους κεράσει και να τους καλοπιάσει, αλλά αυτός όπως προχωρούσε γλίστρησε κι έπεσε κατακυλώντας στις προεξοχές του βράχου. Και τότε έγινε το θαύμα κι ο καλόγερος Ησαΐας στάθηκε όρθιος χωρίς να πάθει το παραμικρό και μαζί του ανέπαφος κι ο δίσκος με τα ποτήρια και τα κεράσματα. Τότε, σύμφωνα με την παράδοση, εμψυχώθηκαν οι κτίστες και συνέχισαν το έργο τους μέχρι να το τελειώσουν στον έβδομο όροφο.

Η θέα, απ' τον τελευταίο όροφο, όπου είναι χτισμένο και το Καθολικό, προς την απέραντη γαλάζια θάλασσα δεν περιγράφεται. Μοιάζει σαν ουρανοξύστης, σα μοναστήρι του Θιβέτ, εμπνεόμενο από το ύψος του Άθωνα, της αρχαίας κορυφής του Αγίου Όρους. Στην είσοδο τους υποδέχτηκαν με προθυμία και χαρά τρεις καλόγεροι με τα μαύρα καλυμμαύχια τους και παρέλαβαν τον Καθηγητή για να τον οδηγήσουν στο

κελί του Επισκόπου. Κι οι τρεις ήταν ψηλοί, γεροδεμένοι κι ευλύγιστοι με μακριά άσπρα γένια.

- Εμείς είμαστε οι σωματοφύλακές του, είπε ο μεσαίος. Ο Επίσκοπος, δηλαδή ο αδερφός Νεόφυτος είναι ο αγαπημένος μας πνευματικός πατέρας. Απ' ό,τι ακούσαμε για σας, ήρθατε γιατί ψάχνετε τον χαμένο σας αδερφό. Μάταια όμως ελπίζετε, ο αδερφός Νεόφυτος δεν έχει αδέρφια. Απ' ό,τι ξέρουμε ήταν μοναχογιός. Αλλά ελάτε μαζί μας να το εξακριβώσετε κι εσείς ο ίδιος, κι άρχισε πρώτος να ανεβαίνει τα αμέτρητα σκαλοπάτια.

- Καλά που έχουμε κι αυτά τα σκαλοπάτια. Αυτά μας κρατάνε και μας γυμνάζουνε.

Ο Καθηγητής ακολουθούσε στο γρήγορο ανέβασμα σιωπηλός, βυθισμένος στις σκέψεις του. Είχε ένα καλό προαίσθημα. Μια φωνή μέσα του έλεγε ότι αυτός ο καλόγερος Νεόφυτος, που τον φωνάζουν Επίσκοπο, είναι ο αδερφός του, ο αδερφός που ψάχνει τόσα χρόνια.

Μπροστά στην πόρτα του κελιού του Επισκόπου κοντοστάθηκαν λίγο, πήραν ανάσα και περίμεναν. Η ξύλινη πόρτα άνοιξε διάπλατα και μια φωτεινή μορφή, μ' ολόασπρα μακριά γένια, τους καλοδέχτηκε μ' ολόανοιχτα χέρια. Το κελί ήταν ολόασπρο και πεντακάθαρο. Το ξύλινο πάτωμα γυάλιζε απ' τα χρόνια και παντού φανερά τα φαγωμένα ίχνη των αιώνων. Απ' τη μια πλευρά το κελί σχημάτιζε ένα μεγάλο τόξο όπου ήταν το κρεβάτι με μια κουβέρτα για σκέπασμα κι ένα μαξιλάρι. Στο βάθος του τόξου ήταν το παράθυρο που έβλεπε προς το γκρεμό της θάλασσας. Μια ψάθινη καρέκλα μ' ένα μαλακό καθιστικό μαξιλάρι κι ένα ξύλινο μικρό τραπέζι με ιερατικά βιβλία συμπλήρωναν την επίπλωση. Στην αψίδα του κρεβατιού ένας μικρός ξύλινος σταυρός σημάδευε τον τελευταίο ασπασμό πριν από τον ύπνο. Μπροστά από το παράθυρο ήταν ένα καλοφτιαγμένο σκαμνί μ' εκείνη τη χαρακτηριστική τρύπα στη μέση.

- Καλώς τους όλους! Ελάτε μέσα. Μόνο που θα χρειαστούμε κι άλλα σκαμνιά. Εσύ κάθισε στην ψάθινη καρέκλα, εμείς θα βολευτούμε με τα σκαμνιά, είπε ο Επίσκοπος και κάθισε στο χαμηλό σκαμνί απέναντι απ' τον ξένο επισκέπτη, που ισχυριζόταν ότι θα μπορούσε να είναι ο αδερφός του.

Οι καλόγεροι κάθισαν κι αυτοί στα σκαμνιά, που έφεραν οι δυο νεότεροι, σ' ένα ημικύκλιο και περίμεναν γεμάτοι περιέργεια την εξέλιξη της υπόθεσης.

- Λοιπόν ας αρχίσουμε, έχεις το λόγο, είπε στον Καθηγητή ο Επίσκοπος με μια ευγενική χειρονομία.

- Έχετε έναν αδερφό; άρχισε ο καθηγητής με την πρώτη ερώτηση.

- Αδερφούς έχω πολλούς, απάντησε ο Επίσκοπος, να πρώτα αυτοί οι τρεις είναι τα πιο κοντινά μου αδέρφια.

Χαμογέλασε κι ο Καθηγητής και συνέχισε:

- Ήταν παραμονή του Αϊ-Γιαννιού όταν χωρίσαμε. Ζούσαμε στο χωριό Κήποι της Ηπείρου και την άλλη μέρα θα γιορτάζαμε, όπως κάθε χρόνο μ' όλους τους συγγενείς, τη γιορτή του πατέρα μας. Μετά σβήνουν οι εικόνες, όλα βουβαίνονται, ούτε ήχος, ούτε φωνή και μαζί χάνονται τα πάντα, ούτε μνήμη, ούτε ίχνη, σκέτο σκοτάδι.

- Ο Επίσκοπος σοβάρεψε και σούφρωσε τα φρύδια.

- Και τι; Μόνο μ' αυτά ψάχνεις τον αδερφό σου; Τίποτε άλλο δε θυμάσαι; Βέβαια κι εγώ με τη σειρά μου δε θυμάμαι να σου πω, ούτε αν είχα αδερφό, ούτε θυμάμαι μάνα, ούτε πατέρα, αλλά ούτε και χωριό ή συγγενείς κι από τότε που ήρθα στο Όρος έκοψα κάθε σχέση με τον έξω κόσμο.

Έτσι που σε βλέπω, φαίνεσαι καλός άνθρωπος και μακάρι να μπορούσα να σε βεβαιώσω ότι είμαι ο αδερφός σου. Αλλά τι ρόλο παίζει αυτό, στην ουσία όλοι είμαστε αδέρφια, αρκεί να ταιριάζουμε κι οι πράξεις μας να ορίζονται από αδερφική αγάπη. Αυτό εξ άλλου δε μας δίδαξε ο Κύριος και Θεός μας, όταν είπε στον Ιωάννη, να η μητέρα σου και στη μητέρα του, να ο γιός σου. Βέβαια ο έξω κόσμος θέλει δεσμούς, που δένουν καλά για πάντα. Κι όμως, μήπως τα αδέρφια είναι σήμερα αδέρφια;

Εσύ πιστεύω αποτελείς εξαίρεση γιατί αναζητείς μια σπάνια αξία, την αδελφότητα, αλλά η αδελφότητα αγαπητέ μου δεν έχει να κάνει τίποτε με την οικογενειακή αδελφосύνη, δυστυχώς. Έλα κοντά να σ' αγκαλιάσω και να σου φανερώσω ένα μυστικό μου. Όποιος μπαίνει στο κελί μου, γίνεται αδερφός μου κι είναι αδύνατο να τον χάσω και να με χάσει. Είπες ότι σε λένε Γιώργο. Ε, Γιώργο σήμερα κέρδισες ένα νέο αδερφό, το Νεόφυτο, μοναχό της Σιμωνόπετρας, τον αποκαλούμενο Επίσκοπο.

Ο Καθηγητής ήταν συγκινημένος αλλά και χαρούμενος και κοιτάζοντας τον καινούργιο του αδερφό Νεόφυτο χαμογέλασε και ρώτησε:

- Νάσαι καλά αδερφέ Νεόφυτε, αλλά έχω μια παράκληση και περιέργεια, γιατί σε ονόμασαν Επίσκοπο;

- Ο αδερφός Νεόφυτος χαμογέλασε κι αυτός με τη σειρά του. Οι ασπρομάλληδες καλόγεροι σήκωσαν όλοι μαζί τα φρύδια και περίμεναν μισοχαμογελώντας την απάντηση που θα έδινε ο Επίσκοπος. Μέχρι τώρα κανείς δεν τόλμησε να τον ρωτήσει έτσι κατ' ευθείαν. Ο αδερφός Νεόφυτος σηκώθηκε απ' το скаμνί και τίναξε τα χέρια του να ξεμουδιάσει.

- Κοίταξέ τους αδερφέ μου Γιώργο, σαν κουτάβια κάνουν ν' ακούσουν την ιστορία μου κι επειδή με παρακάλεσες τόσο ευγενικά θα σου την πω. Άκου λοιπόν, μετά τις σπουδές μου στη Θεολογική Σχολή χειροτονήθηκα ιερέας και μ' έστειλαν να υπηρετήσω στη μητρόπολη της Ιορδανίας, στον τότε μητροπολίτη Ταράσιο. Δούλεψα επτά χρόνια με πολύ όρεξη και χριστιανική αγάπη. Στο δεύτερο χρόνο ο μητροπολίτης εκοιμήθη και μου ανέθεσαν, σαν πρωτοσύγκελος που ήμουνα, να

αναλάβω προσωρινά τα καθήκοντα του επισκόπου, αλλά περνώντας ο καιρός με ξέχασαν κι έμεινα αντικαταστάτης μητροπολίτης, δηλαδή επίσκοπος για αρκετά χρόνια.

- Και γιατί δε σου ανέθεσαν τη μητρόπολη; Γιατί έφυγες απ' την Ιορδανία; Ρώτησαν με μια φωνή κι οι τρεις καλόγεροι μαζί.

- Αυτό είναι άλλη ιστορία, είστε πραγματικά πολύ περίεργοι, είπε ο Νεόφυτος και χαμογέλασε.

Ο Καθηγητής που κι αυτός με τη σειρά του χαμογέλασε συμφώνησε με τους καλόγερους.

- Αδερφέ Νεόφυτε, μια που άρχισες, πρέπει να μας διηγηθείς όλη την ιστορία σου.

Ένοιωθε μια εσωτερική αγαλίαση με τη συντροφιά των καλόγερων και ξέχασε εντελώς τη δική του ιστορία και την αιτία που τον έφερε εδώ στο Άγιον Όρος.

- Καλά, καλά, θα την τελειώσω την ιστορία μου, αν και δεν πρόκειται για τίποτα σημαντικό. Εκεί λοιπόν στην Ιορδανία γνώρισα ένα μοναχό από το όρος Σινά, απ' το μοναστήρι της Αγίας Αικατερίνης. Αυτός ήταν κάποιος Μελέτιος, που καταγόταν απ' τη Ρόδο. Μια μέρα έφτασε στα γραφεία της Μητρόπολης μ' ένα σωρό έγγραφα και χάρτες με τοποθεσίες, που ήταν ακριβώς στην όχθη του αγίου ποταμού Ιορδάνη και μ' έβαλε ψύλλους. Να οργανώσεις να γίνουν ανασκαφές και να φροντίσεις να βρεθεί το βαπτιστήριο του Χριστού, δηλαδή η εκκλησία που κτίστηκε ακριβώς στο σημείο που ο προφήτης Ιωάννης ο Πρόδρομος βάπτισε τον Κύριο.

Κι έτσι ξεκίνησα το δύσκολο έργο των ανασκαφών αλλά και τη φροντίδα της χρηματοδότησής τους. Πριν ξεκινήσουν οι εργασίες όμως είχα κάνει τάμα, αν μας αξιώσει ο Κύριος και βρούμε το βαπτιστήριο, θα πάω στο Άγιον Όρος κι αν θέλει ο Θεός θα μονάσω και θα ασκητέψω. Κι αφού, όπως ίσως θα γνωρίζετε, βρέθηκε η βυζαντινή εκκλησία με τα ωραία μωσαϊκά στο δάπεδο και το μαρμάρινο βαπτιστήριο, είμαι κι εγώ τώρα εδώ μαζί σας, μαζί μ' αυτά τα περίεργα κουτάβια.

Οι καλόγεροι έλαμπαν από ενθουσιασμό κι ο αδερφός Νεόφυτος άνοιξε τη ντουλάπα, που φύλαγε μέσα τα ρούχα και τα προσωπικά του πράγματα και ψάχνοντας έβγαλε ένα μικρό ξύλινο κουτί. Γύρισε τότε προς τον Καθηγητή και του λέει με φανερή συγκίνηση,

- Εδώ μέσα, αδερφέ Γεώργιε, έχω φυλαγμένη τη μοναδική μνήμη που κρατώ απ' τα παιδικά μου χρόνια. Το μόνο που ξέρω είναι ότι τα κράτησα τόσα χρόνια σα φυλαχτό της παιδικότητας, αλλά ούτε ξέρω πως κι από που προέρχονται. Άνοιξε προσεκτικά το ξύλινο κουτί κι έβγαλε από μέσα δυο άσπρα κότσια, έδωσε το ένα στον Καθηγητή, τον αγκάλιασε και τον φίλησε.

- Ένα εσύ κι ένα εγώ όπως πρέπει σε δυο καλά αδέρφια!

Η ΚΑΖΟΥΡΑ

Όταν πλησίαζε το καλοκαίρι μαζευόταν η παρέα της καζούρας. Έτσι έλεγαν την παρέα που συγκέντρωνε τους πιο περίεργους ανθρώπους. Όχι ότι ήταν όλοι τους παράξενοι αλλά περισσότερο φαινόταν εντελώς αδύνατη η σχέση ανάμεσά τους, δεν τους συνέδεε τίποτε άλλο εκτός απ' την καζούρα.

Ήταν πέντε όλοι κι όλοι. Πρώτος απ' όλους, το πιο ζιζάνιο, ο φαρμακοποιός που είχε σπουδάσει στο Μιλάνο και το φαρμακείο του ήταν στον κεντρικό δρόμο. Μετά ο νεαρός δάσκαλος που έκανε πάντα το σοβαρό. Ύστερα ήταν ο πολιτικός μηχανικός απ' την Πάτρα, ο λογιστής ο χοντρός που ήταν πάντα ιδρωμένος και τέλος ο δικηγόρος με το όνομα Πυθαγόρας. Εκτός από το δάσκαλο, που ήταν ο νεαρότερος της παρέας, όλοι οι άλλοι είχαν σχεδόν την ίδια ηλικία.

Μια ορισμένη μέρα κάθε χρόνο, συνήθως την πρώτη Κυριακή του καλοκαιριού, γινόταν η γενική συνέλευση. Αν και δεν είχαν κανένα λόγο να εμφανίζονται σα σύλλογος, οι ετήσιες αυτές συνελεύσεις έπαιρναν ένα σχεδόν επαγγελματικό χαρακτήρα. Έπρεπε να συζητηθούν οι στόχοι, τα πλαίσια και φυσικά να οριστεί ο κύκλος των «θυμάτων». Τα σχέδια απαιτούσαν πολύ συζήτηση, έρευνες και εξετάσεις για να καταστρωθεί η πιο διασκεδαστική καζούρα της χρονιάς.

Η καλή στρατηγική κάνει την τέλεια καζούρα συνήθιζε να λέει πάντα ο Πυθαγόρας, ο δικηγόρος. Οι συνελεύσεις αυτές συνήθως ξεκινούσαν με αναφορές στο παρελθόν και κάθε φορά η επανάληψη μιας περιγραφής προκαλούσε την επιθυμητή διασκέδαση με ατέλειωτα γέλια· όπως την προπερασμένη χρονιά που ο φιλόδοξος δήμαρχος της πόλης ειδοποιήθηκε εμπιστευτικά να συναντηθεί επείγοντως με τον αρχηγό του κόμματός του στο γραφείο του στη Βουλή και παρά λίγο να ξεσπάσει και πολιτικό επεισόδιο γιατί ο αρχηγός του κόμματος δε γνώριζε απολύτως τίποτε για το γεγονός, ότι δηλαδή ο ίδιος ζήτησε να συναντήσει εμπιστευτικά τον ομοϊδεάτη του δήμαρχο.

Η συνάντηση ήταν ένα φιάσκο γιατί ο αρχηγός είχε γκρίνιες και ξέσπασε πάνω στο δήμαρχο, που δεν κατάλαβε φυσικά τίποτε απ' όλη αυτή την ιστορία. Όταν γύρισε όμως πίσω στην έδρα του τότε άρχισε να δουλεύει η καζούρα.

- Δήμαρχε τι χαμπάρια απ' τον αρχηγό, του φώναζαν στο δρόμο.

Καλά να πάθει, που ήθελε να πάει και στη Βουλή. Από που κι ως που θα ζητούσε ο αρχηγός να συναντήσει, και μάλιστα εμπιστευτικά, το δήμαρχο μιας άσημης κωμόπολης του βορρά. Και βέβαια ήταν κι ο δήμαρχος που τα ήθελε αυτά, θύμωνε κι έσκαγε, και περισσότερο απ' το γεγονός ότι δεν ήξερε ποιός του την έστησε.

Όπως και στις προηγούμενες εκλογές που περίμενε τη σειρά του στο κουρείο στην πλατεία Αγίου Αντωνίου. Το κουρείο ήταν φίσκα από πελάτες και παρακολουθούσαν τον αστυνομικό να κόβει κλήσεις στα αυτοκίνητα που ήταν παρκαρισμένα απ' έξω. Ο δήμαρχος πρόσεξε ότι έβαλε κλήση και στο δικό του αυτοκίνητο κι αμέσως βγαίνει έξω, με την άσπρη πετσέτα στο λαιμό κι αφού σταμάτησε τον αστυνομικό, παραδέχθηκε επιδεικτικά την παράβαση και πήγε να πληρώσει αμέσως το πρόστιμο, προφανώς για να δείξει πόσο μοντέρνος αλλά και έντιμος πολιτικός είναι.

Μόνο που την άλλη μέρα στην τοπική εφημερίδα σχολιάστηκε πολύ διαφορετικά το επεισόδιο. Ορίστε πολιτικός που δεν είναι ικανός να σβήσει ούτε τη δική του κλήση για παρκάρισμα, πόσο μάλλον για τους ψηφοφόρους του. Κι όμως κέρδισε τις εκλογές.

Βέβαια αυτή τη στημένη καζούρα δεν την ξεχνούσε ποτέ, ήταν σα μια μαύρη κηλίδα στην πολιτική του σταδιοδρομία. Οι περισσότερες καζούρες βέβαια ήταν περιστατικές, σχεδόν αθώες και δεν προκαλούσαν κανένα μεγάλο πρόβλημα ούτε σημαντικές επιβαρύνσεις σε κανένα. Πιο πολύ ήταν η ειρωνεία κι η πλάκα, η πλάκα της καζούρας.

Αυτή τη χρονιά θα πήγαινε όλη η παρέα στη Χαλκιδική για διακοπές και το γεγονός αυτό και μόνο ερέθιζε για να οργανωθεί μια μεγάλη καζούρα. Στις προκαταρκτικές συζητήσεις ο νεαρός δάσκαλος είχε την ιδέα να οργανώσουν ένα σεμινάριο *«Προς συγκέντρωσιν λαογραφικών τοπικών παραδόσεων και ιστορικών αναλύσεων»*. Ο φαρμακοποιός ξετρελάθηκε με την ιδέα. Αυτή είναι καζούρα έλεγε, τώρα μάλιστα! Όμως χρειάζεται και πολύ καλή οργάνωση. Κι έτσι ξεκίνησε η συζήτηση για τις απαιτήσεις του σεμιναρίου.

Ο δικηγόρος ο Πυθαγόρας έκανε πρώτος εισήγηση.

- Πρώτα απ' όλα να οργανώσουμε μια συνέντευξη τύπου και να καλέσουμε τα μέσα επικοινωνίας, όπου θα παρουσιάσουμε το πρόγραμμα και τις θεωρητικές μας προϋποθέσεις.

- Δηλαδή θα παρουσιάσουμε μια κοινωνιολογική έρευνα, ρώτησε ο λογιστής.

- Ναι θα παρουσιάσουμε, αλλά στην ουσία δε θα παρουσιάσουμε τίποτε, κατάλαβες, είπε χαμογελώντας ο δικηγόρος. Εμείς είμαστε πνευματικοί άνθρωποι που ασχολούνται σοβαρά με το πρόβλημα του πως και τι σκέπτονται οι άνθρωποι σήμερα, συμπλήρωσε.

- Τι δηλαδή, θα μαζεύουμε γνώμες και αντιλήψεις των κατοίκων, ρώτησε με αμηχανία πάλι ο λογιστής.

Όχι, προς Θεού, είπε πάλι ο δικηγόρος. Το σεμινάριο μπορεί να έχει, ας πούμε, τον τίτλο *«Η ουτοπική προβολή στην καθημερινή ζωή των κατοίκων του Μακροχωρίου και της ευρύτερης περιοχής»* και φυσικά κανένας δεν θα πρέπει να ξέρει το παραμικρό για τις πραγματικές μας προθέσεις. Εμείς θα κάνουμε τις επίσημες εκδηλώσεις μας, τις διαλέ-

ξεις, τις έρευνες και τις συζητήσεις μας και να δούμε τι φρούτα θα παράγει η φετινή μας καζούρα. Οπωσδήποτε οι διακοπές μας παίρνουν μια ένταση και διασκέδαση ...

- Και «πνευματικότητα», συμπλήρωσε ο δάσκαλος. Ο κόσμος σήμερα ζητάει κουλτούρα. Κουλτούρα θέλετε; Κουλτούρα σας φέρνουμε, επίσημη και σημαντική.

- Και όπως πάντα το κυριότερο δεν είναι το αποτέλεσμα, αλλά η διαδικασία, προσέθεσε πάλι ο δικηγόρος.

Η διαδικασία ήταν στην ουσία η αρχή της όλης κίνησης. Όλα τα μέλη της παρέας, εκτός από το νεαρό δάσκαλο, ήταν ένθερμοι οπαδοί της *Θεωρίας του Χάους*. Αυτή η θεωρία είναι απλή και αποτελεσματική. Ο πιο φανατικός οπαδός της και πραγματικά χαώδης τύπος είναι ο Πυθαγόρας ο δικηγόρος, που την εφαρμόζει πρακτικά στις δικονομικές του εργασίες.

Έχει ανακαλύψει, κι αυτή του η ανακάλυψη έπεισε κι όλους τους άλλους, ότι η μανία των ανθρώπων να ακολουθούν μια γραμμική λογική δεν είναι σχεδόν ποτέ αποτελεσματική, γιατί ποτέ οι άνθρωποι δε μπορούν να βρουν μια αρχή που να τους επιτρέπει να σκέπτονται με μια κοινή αξιολόγηση.

Και μετά, όταν ο καθένας πράττει όπως αυτός ο ίδιος ξέρει καλύτερα, τότε συμβαίνει ακριβώς αυτό που φοβούνται όλοι, μια ανιαρή μονοτονία δίχως αντιθέσεις και ανορθόδοξες λύσεις. Η ζωή όμως απαιτεί αυθορμητισμό, αμεσότητα, αισθήματα και προπαντός ιδέες. Πως είναι δυνατόν π.χ. ένας λογιστής που εργάζεται δώδεκα μήνες πάνω στο ίδιο θέμα να μπορεί να εμπνευστεί και να ανακαλύψει καινούργιες ιδέες. Μέσα στη μονοτονία του επαγγέλματος αυτό είναι αδύνατον.

Αν και το αδύνατον μπορεί να φέρνει δυνατότητες, παρ' όλα αυτά η παρέα της καζούρας αποφάσισε να αντιδράσει στην επαγγελματική μονοτονία και να συστηματικοποιήσει την ουτοπία, δηλαδή τη θεωρία του χάους. Κι όλα αυτά στις διακοπές του καλοκαιριού, διακοπές απ' τα μονότονα συστήματα της καθημερινής ζωής, με μια δόση περιπέτειας, ή ενός άγνωστου παιχνιδιού, την έκβαση του οποίου κανείς δε μπορεί να προβλέψει.

Βέβαια υπάρχουν και πραγματικές δυσκολίες που εμφανίζονται στην εφαρμογή των προγραμμάτων· απρόοπτες συναντήσεις, αδιαθεσίες ή και περιπλοκές όπως οι ερωτικές σχέσεις που κανείς δε μπορεί να προδιαγράψει ότι δε μπορούν να συμβούν. Μετά, η επιτυχία των στόχων της καζούρας, εξαρτάται από την επαγγελματική σοβαρότητα των λεπτομερειών για να μη δημιουργούνται δυσάρεστα απρόοπτα.

Κάτω απ' όλες αυτές τις προδιαγραφές ορίστηκε το περιεχόμενο και ο τίτλος του φετινού σεμιναρίου. *Τρίτο Σεμινάριο της περιφέρειας Μακροχωρίου, συμπεριλαμβανομένων των μονίμων κατοίκων, παραθεριστών ξενοδοχείων και ιδιωτικών δωματίων. Τρίτο σεμινάριο λαογρα-*

φικής έρευνας της προβολής της ουτοπίας στην καθημερινή ζωή του τόπου. Δύο δεν συμφωνούσαν με το μεγάλο τίτλο και πρότειναν να ονομασθεί απλά «Σεμινάριο Λαογραφικής Έρευνας», δεν είναι ανάγκη να υποψιαστεί κανείς.

Ο δάσκαλος θα ετοίμαζε τα δελτία τύπου με το περιεχόμενο των διαλέξεων και των συζητήσεων και την εναρκτήρια πανηγυρική γιορτή με προσκλήσεις για τους επισήμους και τις αρχές. Αποφασίστηκε να τυπωθεί και μια αφίσα 50X70 εκατοστά που θα μοιραζόταν σε καταστήματα, γραφεία και υπηρεσίες. Θα ετοιμάζανε και μπουφέ με λιτά εδέσματα και αναψυκτικά. Όλα είχαν προγραμματιστεί και κάθε ένας είχε αναλάβει προσωπική ευθύνη για ορισμένες επί μέρους υποχρεώσεις.

Όλος ο Ιούλιος θα ήταν ο μήνας του σεμιναρίου. Την πρώτη Κυριακή το απόγευμα θα γινόταν η έναρξη πανηγυρικά στην «Πνευματική Εστία», που διέθετε δωρεάν τους χώρους της, με τη συμμετοχή του απλού κόσμου και των επισήμων προσκεκλημένων.

Για την προετοιμασία δεν έμενε και πολύς χρόνος, ο μισός Μάης και ο Ιούνιος για να γραφούν οι ομιλίες κι οι διαλέξεις, να οργανωθεί το εναρκτήριο μουσικό κοντσέρτο και να βρεθούν οι σολίστες που συνήθως ήτανε φοιτητές της μουσικής σχολής.

Ο δικηγόρος Πυθαγόρας είχε αναλάβει να κηρύξει τον πανηγυρικό της ημέρας, ο λογιστής, ο χοντρός, θα χαιρετούσε και θα προσφώνούσε τους επισήμους κι οι άλλοι θα υποδέχονταν τον κόσμο και θα φρόντιζαν για τα καθίσματα. Στο τέλος της συνάντησης ο δικηγόρος Πυθαγόρας εντυπωσίασε με μια πραγματικά φαινή ιδέα.

- Θα μοιράσουμε στον κόσμο κουδούνια, απ' αυτά που κρεμάνε στα ζώα κι ας είναι και λίγο μεγάλα για αγελάδες.

- Και που θα βρούμε τόσα κουδούνια, αυτά είναι και ακριβά, επενέβη ο λογιστής.

- Κανένα πρόβλημα, θα τα φέρουμε απ' τη Βουλγαρία, εκεί είναι πάμφθηνα και μας φτάνουν διακόσια κουδούνια, εξάλλου περισσότερο κόσμο δεν χωράνε οι αίθουσες της Πνευματικής Εστίας.

- Και ο κόσμος τι θα τα κάνει τα κουδούνια, ρώτησε ο φαρμακοποιός.

- Μη στεναχωριέσαι φαρμακοποιέ, ο κόσμος πρέπει να βιώσει το αίσθημα ότι συμμετέχει έμπρακτα στο πνευματικό γεγονός του σεμιναρίου. Ο μαιτρ, που θα ορίσουμε, θα δίνει το σύνθημα, θα προτρέπει το κοινό γιορταστικά «άρατε τους κώδωνες» και τότε θα γίνεται πανζουρλισμός, θάχει μεγάλη πλάκα, θάναι η καλύτερη διασκέδαση γιατί ο κόσμος θα χτυπάει τα κουδούνια, θα γίνεται χαμός και κανείς δε θα ξέρει περί τίνος πρόκειται.

- Αυτό μάλιστα, είπε χοντρός λογιστής. Αυτή είναι διασκέδαση! Η διασκέδαση του χάους και της ουτοπίας και το πιο ωραίο είναι ό,τι όλοι θα το χαρούν, μικροί και μεγάλοι, γιατί θα τους δοθεί η ευκαιρία να συμμετέχουν ενεργά σε μια τέτοια ομαδική δράση.

Η συγκέντρωση τελείωσε κι όλοι έφυγαν για τα σπίτια τους. Μέχρι την έναρξη του σεμιναρίου δεν ορίστηκε άλλη συνάντηση κι έτσι πέρασαν οι μέρες μέχρι εκείνο το απόγευμα της πρώτης Κυριακής του Ιουλίου στην Πνευματική Εστία του Μακροχωρίου της Χαλκιδικής.

Σιγά, σιγά, άρχισε να μαζεύεται ο κόσμος. Πρώτοι έφτασαν οι τοπικοί παράγοντες, δηλαδή τα μέλη του Πολιτιστικού Συλλόγου και οι Δημοτικοί Σύμβουλοι. Ακολούθησαν ντόπιοι κάτοικοι, πολλοί παραθεριστές και ανάμεσά τους και μερικοί ξένοι. Ο φαρμακοποιός μαζί με το χοντρό λογιστή υποδεχόταν τους επισκέπτες, μοίραζαν τα κουδούνια και εξηγούσαν τη χρήση τους. Η αίθουσα της Πνευματικής Εστίας είχε γεμίσει και χρειάστηκαν κι άλλα καθίσματα για τον κόσμο που δε σταματούσε να μπαίνει.

Μετά το χαιρετισμό του λογιστή, του χοντρού, που είχε γίνει μούσκεμα απ' τον ιδρώτα, ανέβηκε στην έδρα ο Πυθαγόρας, ο δικηγόρος κι άρχισε τον πανηγυρικό του λόγο:

- Είμαι ιδιαίτερα υπερήφανος που ανοίγω σήμερα τον εθνικοπατριωτικό κύκλο των εργασιών ενός σεμιναρίου που ακτινοβολεί σε όλη τη χώρα. Ιδιαίτερα οι έρευνες που αφορούν την ανάλυση της καθημερινής ζωής θα αποδείξουν πόσο σημαντική είναι η προσφορά αυτή για τη νεολαία που της δίδεται για πρώτη φορά η δυνατότητα να εκφράσει όλες τις ιδέες της και να προτείνει εναλλακτικές λύσεις.

Ο δικηγόρος έκανε μια μικρή διακοπή, ήπие δυο γουλιές νερό απ' το ποτήρι που ήταν πάνω στην έδρα και συνέχισε εξηγώντας στο κοινό ότι όταν ο κύριος Ζαχαρόπουλος, ο λογιστής, θα φωνάξει «άρατε τους κώδωνας», όλοι θα πρέπει να σηκώσουν τα κουδούνια για να εκφράσουν την επιδοκιμασία τους, δηλαδή να τα χτυπάνε όλοι μαζί, μικροί και μεγάλοι.

Αλλά το κοινό φάνηκε ανυπόμονο και μόλις τέλειωσε τη φράση του ο δικηγόρος, σήκωσε τα κουδούνια κι ένα θεότρελο κουδούνισμα ξεκούφανε την αίθουσα. Βούιξε όλος ο τόπος κι αυτό φαίνεται άρεσε στον κόσμο γιατί με δυσκολία ο δικηγόρος κατάφερε να σταματήσει το θεότρελο κοντσέρτο για να μπορέσει να εξηγήσει τους στόχους και τα προγράμματα του σεμιναρίου.

- Η ενιαία επικοινωνία, λέει η διακήρυξη του σεμιναρίου, απαιτεί και προτείνει μια διαρκή, αέναη δραστηριότητα που ανανεώνει δημιουργικά το περιβάλλον στο παρόν και στο μέλλον. Αυτή η διαρκής δραστηριότητα δεν πρέπει να σταματήσει σε καμιά περίπτωση. Τρία είναι τα βασικά θέματα. Πρώτον, πρέπει να καταγγέλλουμε αδιάκοπα το μαρασμό της μονοτονίας στην καθημερινή ζωή, δεύτερον, πρέπει να ενισχυθεί η ομαδικότητα προτείνοντας πραγματικά σχέδια για μια σφαιρική μεταχείριση των κοινωνικών θεμάτων και τρίτον, το κυριότερο, η παραγωγή ατμόσφαιρας ευφορίας και ευθυμίας και γούστου και της πλάκας ...

Ο δικηγόρος δεν πρόλαβε να ολοκληρώσει το τρίτο και κυριότερο σημείο της διακήρυξης και το κοινό ξέσπασε σ' ένα δυνατό ξέφρενο και

ασταμάτητο κουδούνισμα. Όλοι ήταν ενθουσιασμένοι γιατί μ' ένα μικρό όργανο, το κουδούνι, ο καθένας συμμετείχε στην παραγωγή ενός παράλογου ενθουσιασμού. Με το κουδούνισμα έλεγε και ο πιο αδέξιος «εδώ είμαστε, είτε ξέρω, είτε δεν ξέρω κουδουνίζω και εγώ και όλοι μαζί αυξάνουμε την ένταση του ήχου κι αυτό είναι ευχάριστο.

Ο δικηγόρος ολοκλήρωσε το λόγο του κι άρχισε να ευχαριστεί έναν, έναν τους χορηγούς. Πρώτα τους αδελφούς Μπριζόλα που πρόσφεραν δύο γουρουνάκια για τα σουβλάκια του μπουφέ και μετά τον κύριο Αλευρόπουλο, τον ιδιοκτήτη των μύλων του κάμπου για τα άλευρα που έδωσε και χρησιμοποιήθηκαν στα ψωμάκια και τις πίτες που συμπλήρωναν το μπουφέ.

Ο κόσμος ξέσπασε σε θερμά χειροκροτήματα, μερικοί ανεβήκανε στην εξέδρα να συγχαρούν το δικηγόρο με θερμές χειραψίες. Οι οργανωτές δεν περίμεναν τέτοια υποδοχή, ούτε υπολόγιζαν τόση επιτυχία με τα κουδούνια. Οι φωτογράφοι της τοπικής εφημερίδας έβγαζαν συνέχεια φωτογραφίες και τα φλας αναβόσβηναν δίχως τελειωμό. Ο λογιστής προσπαθούσε να βάλει κάποια τάξη και να σταματήσει την άτακτη φασαρία του κοινού.

- Προσοχή παρακαλώ, χαιρετίστε μαζί μου το δήμαρχο του Μακροχωρίου κύριο Ιωάννη Μακρόπουλο, φώναξε στο μικρόφωνο σχεδόν τραγουδιστά, που βούιξε σχεδόν παράφορα στην αίθουσα.

Ο δήμαρχος ευχαρίστησε με τη σειρά του τους οργανωτές του σεμιναρίου που έφεραν στην πόλη του ένα τόσο μεγάλο πνευματικό γεγονός που θα το ζήλευε κι η πρωτεύουσα κι η συμπρωτεύουσα.

- Αυτό που μου έκανε τη μεγαλύτερη εντύπωση ήταν αυτή η αμεσότητα των ιδεών με ρεαλιστικές προοπτικές για τη διαρκή παραγωγή της ανανέωσης και έντασης της καθημερινής ζωής, κάτι που η πολιτική δυστυχώς δεν καταφέρνει, γιατί πάντα προβάλλει τα θα και τα θα του μέλλοντος. Κανείς δε λέει, “σήμερα”, “τώρα”, όχι “αύριο και μεθαύριο”. Σας συγχαίρω κύριοι γι' αυτή την πρωτοβουλία, η πόλη μας σας ευγνωμονεί και τώρα και πάντα.

Ο χοντρός λογιστής έδωσε το σύνθημα. Σήκωσε τα χέρια ψηλά και φώναξε στον κόσμο:

- Άρατε τους κώδωνας.

Το τι ακολούθησε δεν περιγράφεται. Το κοινό κουδούνιζε και κουδούνιζε δίχως τελειωμό. Δυο, τρεις, βγήκαν έξω από την αίθουσα στην κεντρική πλατεία και συνέχισαν να κουδουνίζουν. Σιγά, σιγά, βγήκαν όλοι στην πλατεία και γύριζαν κουδουνίζοντας γύρω, γύρω, μ' έναν ξέφρενο ενθουσιασμό. Τα σουβλάκια και οι μεζέδες δεν έκαμψαν τα κουδουνητά. Όλοι ήταν ξεκαρδισμένοι στα γέλια, γελούσαν και κουδούνιζαν λες και τους είχαν όλους κουρδισμένους.

- Είχαμε μεγάλη επιτυχία, είπε ο Πυθαγόρας στην παρέα του που είχε μαζευτεί μπροστά στο μπουφέ για να σχολιάσουν τα γεγονότα.

- Επιτυχία σε όλα τα επίπεδα. Απερίγραπτο! συμφώνησε κι ο φαρμα-

κοποιός, που ακόμη δε μπορούσε να εξηγήσει αυτή την έντονη επίδραση που έφεραν τα κουδούνια.

Περασμένα μεσάνυχτα ο κόσμος είχε διαλυθεί, αλλά ακόμη ακούγονταν που και που μεμονωμένα κουδουνίσματα που επισφράγιζαν το ασυνήθιστο γεγονός.

Την επόμενη μέρα· αποφάσισαν να συναντηθούν για να συζητήσουν τη στρατηγική των επόμενων ημερών γιατί ουσιαστικά η καζούρα που έστησαν τώρα θα αρχίσει να αποδίδει καρπούς.

Πρώτη μέρα εργασιών του σεμιναρίου. Στην αίθουσα της Πνευματικής Εστίας οι οργανωτές του σεμιναρίου της καζούρας συναντήθηκαν σε ολομέλεια, όπως είχε συμφωνηθεί, γύρω στις δέκα και μισή. Όλοι ήταν κεφάτοι και περίεργοι για την εξέλιξη που θα πάρει αυτή η πρώτη μέρα του σεμιναρίου.

Ο νεαρός δάσκαλος είχε έρθει πρώτος-πρώτος και τακτοποίησε τα καθίσματα, έτσι ώστε να υπάρχουν πάντα τρεις άδειες καρέκλες στην εξέδρα, δηλαδή τρεις θέσεις που προρίζονταν για τους τυχόντες επισκέπτες. Μετά έφθασαν μαζί ο φαρμακοποιός με τον πολιτικό μηχανικό και τέλος ο χοντρός λογιστής με τον Πυθαγόρα το δικηγόρο. Ο δικηγόρος κάθισε σε μια θέση στην εξέδρα ενώ οι άλλοι στην πλατεία απέναντι σαν να ήταν επισκέπτες.

Δεν πρόλαβαν να ξεκινήσουν τη συζήτηση όταν ακούστηκε ένα χτύπημα στην πόρτα κι ο νεαρός δάσκαλος έτρεξε να την ανοίξει. Ήταν ένα ζευγάρι, γύρω στα σαράντα. Η ξανθιά γυναίκα φαινόταν να είναι ξένη ενώ ο άντρας ντυμένος στα άσπρα, με σορτς και μια μεγάλη φωτογραφική μηχανή στον ώμο, είχε μια νευρική και τα μάτια του γύριζαν συνεχώς μια στον ένα και μια στον άλλο.

- Λέγομαι Ναθαναήλ Φιλιππίδης, είμαι αρχιτέκτονας και ζω και εργάζομαι στο Μπόχουμ της Γερμανίας. Η σύζυγός μου η Χέλγκα. Διάβασα για το σεμινάριο κι επειδή με ενδιαφέρουν θέματα της πολεοδομίας είπα ας κάνουμε μια επίσκεψη.

Ο δικηγόρος πρότεινε στο ζευγάρι τις άδειες θέσεις της εξέδρας και οι δυο τους κάθισαν εκεί με μια κάποια ανασφάλεια.

- Για ποιο σεμινάριο ενδιαφέρεστε; ρώτησε ευγενικά ο δικηγόρος που πήρε σοβαρό ύφος.

- Μα εδώ δε λαμβάνει χώρα αυτό το σεμινάριο που γράφει η τυπωμένη αφίσα και υπογραμμίζει «είσοδος ελεύθερη»; ξαναρώτησε ο επισκέπτης με τα άσπρα που αισθάνθηκε λίγο ξαφνιασμένος

- Και βέβαια η είσοδος είναι ελεύθερη, αλλά το σεμινάριο δεν είναι αυτό που γράφει η αφίσα. Σήμερα το σεμινάριο έγινε ελεύθερο και θα αρχίσει με την αφήγηση της κυρίας σας είπε και αποτεινόμενος προς την ξανθιά κυρία την κάλεσε ευγενικά να πάρει το λόγο.

- Είμαι στη διάθεσή σας, τι θέλετε να σας διηγηθώ απάντησε η ξένη κυρία που έβρισκε αυτή την απρόοπτη έκβαση διασκεδαστική.

- Να μας περιγράψετε τη ζωή σας, είπε ο δάσκαλος που μπήκε στη μέση και συνέχισε. Πού γεννηθήκατε; πώς μεγαλώσατε; Ό,τι θέλετε απ' τα παιδικά σας χρόνια.

- Μεγάλη μου χαρά και τιμή είναι που με δίνετε το λόγο! Γεννήθηκα μετά τον πόλεμο στη Γερμανία, σε μια μικρή πόλη, ή καλύτερα σ' ένα χωριό. Είχα τρία αδέρφια κι ο πατέρας μας διατηρούσε ένα ωραίο μαγαζί με παπούτσια. Παπούτσια για παιδιά, παπούτσια για γυναίκες και φυσικά παπούτσια για άντρες....

Ο άντρας με τα άσπρα είχε αγανακτήσει. Άρχισε να φωνάζει και να κάνει φασαρία.

- Τι σεμινάριο είναι αυτό που μιλάει όποιος νάναι! Μα εμείς ήρθαμε να ακούσουμε τους ειδικούς για θέματα πολεοδομίας.

- Ο δικηγόρος προσπάθησε να τον καλμάρει και να εξηγήσει την κατάσταση, αλλά ο αρχιτέκτονας είχε θυμώσει για τα καλά και πιάνοντας το χέρι της γυναίκας του την τράβηξε για να σηκωθεί.

- Χέλγκα πάμε να φύγουμε. Δεν θα μας πιάσουν κορόιδα!

Μόνο που η γυναίκα ξαναγύρισε αμέσως στη θέση της κι αποφασιστικά λέει με δυνατή φωνή:

- Εγώ δεν πάω πουθενά, θα μείνω εδώ και θα τα πω όλα. Πρώτη φορά μου δίνεται η ευκαιρία να μιλήσω για τη ζωή μου, για τα όνειρά μου, για τις δυσκολίες μου. Κύριοι θα σας τα πω όλα!

- Οι άντρες χειροκρότησαν ξέφρενα ενώ ο άντρας με τα άσπρα παράτησε τη γυναίκα του, βγήκε έξω και χτύπησε με δύναμη την πόρτα της αίθουσας, που κόντεψε να σπάσει τα τζάμια. Ο δάσκαλος έτρεξε να φέρει και πρόσφερε στην ξένη κυρία ένα κρυστάλλινο ποτήρι με δροσερό νερό που δεν έδειχνε την παραμικρή ανησυχία για τη συμπεριφορά του συζύγου της.

- Κύριοι ζητώ συγγνώμη για την αγενή στάση του συζύγου μου, αλλά τελευταία έχει μια νευρικότητα που δε μπορώ να εξηγήσω. Δεν καταλαβαίνω τι συμβαίνει, όμως εγώ θα συνεχίσω να σας περιγράψω τη ζωή μου. Είναι μια μεγάλη ευκαιρία για μένα, γιατί έτσι μου δίνεται η δυνατότητα να κάνω έναν απολογισμό. Είναι κάτι που δεν το σκέφτηκα ποτέ μέχρι σήμερα κι ούτε κάποιος μου ζήτησε να διηγηθώ την ιστορία μου.

- Κυρία Χέλγκα μπορείτε να μας περιγράψετε το παιδικό σας δωμάτιο, τα έπιπλα του, τα χρώματα.

- Μετά χαράς, απάντησε η κυρία Χέλγκα κι άρχισε την περιγραφή του σπιτιού και του δωματίου που μεγάλωσε. Τα παιδικά μου χρόνια ήταν τα πιο όμορφα στη ζωή μου. Είχαμε ένα σπίτι φτιαγμένο όλο με ξύλο και παντού είχε την ευχάριστη μυρωδιά του ξύλου. Το δωμάτιο μου ήταν στον πρώτο όροφο, κάτω απ' τη σκεπή και πάντα είχα την αίσθηση ότι είναι σαν καμπίνα σ' ένα ξύλινο πλοίο. Ευτυχώς που είχε ένα μικρό μπαλκόνι, το δικό μου μπαλκόνι, που μου άνοιγε τη θέα στον

κήπο και τη λίμνη του χωριού μας.

- Ζώα είχατε, ρώτησε ο φαρμακοποιός.

- Είχαμε ένα σκυλί απ' αυτά που έχουν οι βοσκοί στην Ουγγαρία, αυτά με τα μακριά μαλλιά. Όταν έτρεχε έμοιαζε σε μια μικρή φλοκάτη.

- Τι έπιπλα είχε το δωμάτιο, ρώτησε πάλι ο φαρμακοποιός.

- Μια στιγμή, έκανε η κυρία Χέλγκα κι άρχισε να απαριθμεί τα έπιπλα. Πρώτα είχα ένα μικρό ξύλινο κρεβάτι κι ένα τραπέζι, πάντα μ' ένα καρό τραπεζομάντιλο, άσπρο και θαλασσί. Στον τοίχο είχα τρία ράφια για τα βιβλία μου κι ένα μικρό πίνακα που με δώρισε η θεία μου, η μικρότερη αδερφή της μητέρας μου, που ήτανε ζωγράφος. Η εικόνα έδειχνε ένα τοπίο του νότου με όμορφα ζεστά χρώματα και κυπαρίσσια. Είχα κι ένα μπουφό με ζωγραφισμένες παραστάσεις από αγίους, δεν ήταν όμως παλιό και φυσικά και δυο ξύλινες καρέκλες με σκούρο καφέ χρώμα, με καμπυλωτές ελικοειδείς πλευρές.

Στο δημοτικό ήμουν η καλύτερη μαθήτρια και πήγαινα και στο ωδείο για να μάθω να παίζω πιάνο. Όταν μεγάλωσα και τέλειωσα το γυμνάσιο, πήγα να σπουδάσω στην παιδαγωγική ακαδημία. Όταν σπούδαζα, γνώρισα και το Ναθαναήλ, τον άντρα μου κι από τότε είμαι ερωτευμένη με την Ελλάδα.

- Και τους Έλληνες; ρώτησε πειραχτικά ο φαρμακοποιός.

- Και με τους Έλληνες είμαι ερωτευμένη, είπε η κυρία Χέλγκα και σηκώθηκε λίγο για να ξεμουδιάσει.

Η παρέα σηκώθηκε σύσσωμη και χειροκροτούσε με ενθουσιασμό.

- Να κάνουμε ένα διάλλειμα, φώναξε ο χοντρός λογιστής και βγήκε να παραγγείλει καφέδες και αναψυκτικά.

Κατέβηκαν όλοι στην πλατεία και τοποθέτησαν τις καρέκλες σε κύκλο γύρω-γύρω και μαζί κι η κυρία Χέλγκα από το Μπόχουμ της Γερμανίας. Πρόσφεραν σ' ένα δίσκο στην κυρία Χέλγκα φρέσκο καφέ κι η ατμόσφαιρα ήταν ευχάριστα χαλαρωμένη.

Η κυρία Χέλγκα ήπие με ευχαρίστηση τον καφέ της και με την τελευταία ρουφηξιά στράφηκε προς το δικηγόρο τον Πυθαγόρα και τον παρακάλεσε να της εξηγήσει λίγο τα πράγματα.

- Βέβαια στο σύζυγό μου φάνηκαν όλα αυτά ενοχλητικά και σαν ευερέθιστος σηκώθηκε κι έφυγε. Που θα πάει όμως, όπου νάνε θα γυρίσει, σχολίασε.

Ο Πυθαγόρας, ο δικηγόρος, με το που γύρισαν μέσα στην αίθουσα, πήρε με τη σειρά του το λόγο και δεν έλεγε να σταματήσει.

- Τι να σας πω, εμείς εδώ ακολουθούμε μια ανορθόδοξη κατεύθυνση. Πρώτα, πρώτα, δε μένουμε στις τυπικές φόρμες παρά αντιδρούμε αυθόρμητα σε κάθε αλλαγή στη διαδικασία του λεγόμενου σεμιναρίου. Αν μπει τώρα ένας οποιοσδήποτε μέσα, μπορεί να τον παρακαλέσουμε να μας τραγουδήσει ένα τραγούδι ή να μας μιλήσει για τη ζωή του, για

τις αξίες του, για τα σχέδιά του, ή για το επάγγελμά του, αρκεί βέβαια να μην είναι δικηγόρος.

Αυτή η διαδικασία μπορεί να μας οδηγήσει σε μια χαώδη κατάσταση αλλά αυτό δεν παίζει κανένα ρόλο γιατί στην ουσία σ' αυτό ακριβώς το χάος πιστεύουμε, το χάος που επιτρέπει την αμεσότητα και την αυθόρμητη δραστηριότητα. Γι' αυτό προτιμήσαμε να μην ακολουθούμε τη μονοτονία των ειδικών αλλά να αντιδρούμε στη ζωή. Κι έτσι, όπως και σεις νοιώσατε, χαρήκαμε όλοι μαζί την αφήγησή σας και την περιγραφή του παιδικού σας δωματίου. Μας το περιγράψατε με τέτοια πλαστικότητα που σας βλέπω τώρα ένα μικρό κοριτσάκι μέσα στο δωμάτιο του ξύλινου σπιτιού με τη θέα στον κήπο και στη μακρινή λίμνη. Κι ο πίνακας με τα κυπαρίσσια λες και τον βλέπω μπροστά μου.

Στο προαύλιο της Πνευματικής Εστίας ακούστηκαν βήματα και φωνές. Η πόρτα της αίθουσας άνοιξε απότομα κι ο κύριος Ναθαναήλ με τα άσπρα μπήκε μέσα ενώ τον συνόδευε και ο Δήμαρχος που προσπαθούσε σαν πολιτικός να τον καθησυχάσει.

- Πρόκειται σίγουρα για μια παρεξήγηση. Σας βεβαιώνω ό,τι έγινε παρεξήγηση. Και βλέποντας τον κεφάτο κύκλο συμπλήρωσε. Ορίστε κύριε, όπως βλέπετε η σύζυγος διασκεδάζει μια χαρά με την παρέα των κυρίων.

Ο νεαρός δάσκαλος έφερε δύο καρέκλες και πρότεινε στο σύζυγο και στο δήμαρχο να καθίσουν. Και πριν ακόμη προλάβουν καλά, καλά, να καθίσουν τους πρόσφεραν ζεστούς καφέδες και δροσερό νερό.

- Κύριε Ναθαναήλ, είπε χαμογελαστά ο φαρμακοποιός, τα ξέρουμε όλα. Η σύζυγός σας μας διηγήθηκε τα πάντα. Πως γνωριστήκατε, πως παντρευτήκατε, ότι είναι ερωτευμένη με την Ελλάδα και τους Έλληνες, και λοιπά και λοιπά.

Η κυρία Χέλγκα σηκώθηκε, πήγε προς το μέρος του συζύγου της και τον αγκάλιασε τρυφερά.

- Γιατί τόσο ευερέθιστος αγάπη μου; Κρίμα που έφυγες. Αλλά νομίζω τώρα έφτασε κι η σειρά σου. Μια και λύθηκε η παρεξήγηση, να μας τα πεις και συ. Και χαμογέλασε γλυκά.

- Απ' την αρχή μέχρι το τέλος, είπε πειραχτικά και ο δάσκαλος κι άρχισε να κάνει σχέδια σε ποιά ταβέρνα θα δειπνήσει η παρέα, με την κυρία Χέλγκα και τον κύριο Ναθαναήλ, το σύζυγο, να είναι καλεσμένοι τους.

Αυτά ήταν τα συμβάντα της πρώτης μέρας εργασιών του σεμιναρίου της καζούρας στο Μακροχώρι της Χαλκιδικής.

Η ΣΤΑΥΡΩΣΗ

Από το απογευματινό λεωφορείο της Θεσσαλονίκης κατέβηκαν στο σταθμό των ΚΤΕΛ, λιγοστοί επιβάτες. Ανάμεσα τους ξεχώριζε ένας κομψός, μεσήλικας κύριος, μ' ένα λινό κουστούμι. Στη φροντίδα του ήταν δύο μεγάλα ξύλινα κιβώτια, που ήταν σφιχτοδεμένα στο πίσω μέρος του λεωφορείου. Ένας γερο-καροτσέρης έτρεξε με το καρότσι του κι έπιασε κουβέντα με τον κομψοντυμένο κύριο, που φαινόταν ξένος και κοσμογυρισμένος.

- Αφεντικό, να ξεφορτώσουμε τα κιβώτια στο καρότσι μου; Πενήντα φράγκα όλα κι όλα και τα πάω όπου θέλεις.

Ο κομψός κύριος φαινόταν ευχαριστημένος με τον καροτσέρη, και του έδωσε ένα χαρτί όπου προφανώς ήταν γραμμένη η διεύθυνση του προορισμού: Παλιά Μητρόπολη, Κεντρικής είκοσι εφτά, απέναντι απ'το πλατάνι του δεσπότη

- Μόνο που, σε παρακαλώ αγαπητέ μου, τα κιβώτια θέλουν πολύ προσοχή γιατί είναι γεμάτα έργα τέχνης.

Ο καροτσέρης που δεν κατάλαβε γιατί πράγματα πρόκειται, ησύχασε τον κομψό κύριο με την επαγγελματική του σιγουριά και ασφάλεια.

- Μην ανησυχεί ο κύριος, δεν θα πάθουν καμιά ζημιά τα κιβώτια.

Παρ' όλο που δεν καταλάβαινε τι είναι τα έργα τέχνης, δεν τολμούσε να ρωτήσει τον ξένο κύριο, που σίγουρα ήθελε να μεταφέρει κάποια πολύτιμα πράγματα. Τα κιβώτια δε φαινόταν βαριά, βάλανε κι οι περαστικοί ένα χέρι για βοήθεια και τα ξεφόρτωσαν απαλά, στο ανοιχτό καρότσι του γερο-καροτσέρη που αμέσως έστριψε το καρότσι μ' επιδεξιότητα κι άρχισε να το τραβάει με κατεύθυνση τη διεύθυνση που του έδωσε ο κομψός κύριος.

- Ακολούθα με κύριε. Έλα πίσω απ' το καρότσι μου, δεν είναι μακριά η παλιά Μητρόπολη. Ξέρεις ήταν όμορφη παλιά βυζαντινή εκκλησία κι οι Τούρκοι την έκαμαν τζαμί, με μιναρέ σα σύμβολο, απέναντι απ' το γέρικο πλατάνι του δεσπότη. Το λένε πλατάνι του δεσπότη γιατί εκεί κρέμασαν το δεσπότη της πόλης μας. Αλλά αυτά κανείς δεν τα θυμάται τώρα. Ούτε τον κρεμασμένο δεσπότη, ούτε την παλιά εκκλησία, που από τότε που την έκαμαν τζαμί οι Τούρκοι δεν ξαναλειτουργήσαν σαν εκκλησία, εξ άλλου, ούτε Ιερό έμεινε, ούτε Νάρθηκας, τώρα είναι τα κατηχητικά της νεολαίας εκεί· καλά είναι για τα παιδιά.

Ο κομψός κύριος χαμογελούσε και κάπου -κάπου κουνούσε το κεφάλι του. Πραγματικά η διαδρομή δεν κράτησε πολύ. Μετά απ' τη μικρή πλατεία του παζαριού, φάνηκε ο ψηλός μιναρές κι απέναντι το γέρικο πλατάνι του δεσπότη. Ο καροτσέρης ανέβασε το καρότσι του πάνω στο πεζοδρόμιο και ζήτησε απ' το διπλανό μανάβικο δυο παλικάρια να βοηθήσουν για να ξεφορτώσουν τα κιβώτια του ανθρώπου μαζί με τις βαλίτσες του στον προθάλαμο της μεγάλης βασιλικής αίθουσας της πρώην εκκλησίας.

Ο κομψός κύριος πλήρωσε τον καροτσέρη όπως συμφωνήσανε. Εκείνος όμως δεν έλεγε να φύγει.

- Να περιμένω ώσπου να σε παραλάβουνε αφεντικό και να βάλουμε τα κιβώτια σε καμιά αποθήκη; Με το συμπάθιο αφεντικό, κάτι είπες ότι έχουν μέσα τα κιβώτια αλλά δεν κατάλαβα τι εννοούσες.

- Είναι έργα τέχνης, απάντησε φιλικά ο κομψός κύριος, αλλά ο γέρο καροτσέρης συνέχισε.

- Και τι είναι έργα τέχνης.

- Πρόκειται για κάδρα, εικόνες ζωγραφικής. Θα οργανωθεί εδώ στην αίθουσα της παλιάς Μητρόπολης έκθεση ζωγραφικής με τα έργα που είναι μέσα στα κιβώτια.

- Δηλαδή εσύ είσαι ζωγράφος; ρώτησε ξανά, κάπως δειλά και με πολύ σεβασμό.

- Ναι αγαπητέ μου και ζωγράφος και αγιογράφος. Κι έφερα τα έργα μου για να τα εκθέσω. Σ' ενδιαφέρει η ζωγραφική; ρώτησε ο ζωγράφος.

- Τι να σου πω απάντησε ο καροτσέρης. Μ' αρέσουν τα ωραία κάδρα. Πήρα κι εγώ έναν «Παράδεισο» τυπωμένο σε χαρτί. Ώρες, ώρες, τον βλέπω και φαντάζομαι την ωραία φύση με τις φοινικίες και τα παγώνια. Αλλά πιο πολύ είναι το εγγόνι μου, ο Ματθαίος, που τρελαίνεται για ζωγραφιές. Απ' το πρωί μέχρι το βράδυ σχεδιάζει σε χαρτιά που του δίνει ο χασάπης. Ο Μαθιός, μάλλον ζωγράφος θα γίνει, σαν και σένα.

Ο κύριος Αρτέμης, έτσι λέγανε το ζωγράφο, ήταν πράγματι κοσμογυρισμένος. Είχε πάει και στον Καναδά κι ήτανε γνωστός στην πρωτεύουσα.

- Όταν θα γίνει η έκθεση, να έρθεις με το εγγόνι σου το Μαθιό να τον γνωρίσω.

Ο καροτσέρης ευχαρίστησε το ζωγράφο και βγήκε στο δρόμο για να συνεχίσει με το καρότσι του τ' αγώγια.

Αμέσως μετά δύο νεαροί κύριοι μπήκαν στον προθάλαμο από μια πόρτα, που πίσω της θα έπρεπε να ήταν τα γραφεία της οργάνωσης των κατηχητικών της νεολαίας. Χαιρέτησαν τον κύριο Αρτέμη και φρόντισαν να μεταφέρουν αμέσως μετά τα κιβώτια με τους πίνακες σε μια μικρή αποθήκη. Έπειτα αφού κλείδωσαν την πόρτα της, του παρέδωσαν τα κλειδιά για να μπορεί να μπαίνει όποτε θέλει, για να οργανώσει την έκθεσή του, όπως είχαν συμφωνήσει από καιρό.

Δεν πρόλαβαν να αποχαιρετήσουν το ζωγράφο κι απ' την είσοδο του δρόμου μπήκε μέσα βιαστικά, λαχανιασμένο, ένα νεαρό παιδί.

- Είσαι ο ζωγράφος που με είπε ο παππούς μου; Έλα μαζί μου. Πάμε, είπε βιαστικά κι έπιασε το ζωγράφο από το μπράτσο.

- Σιγά-σιγά νεαρέ μου, μια στιγμή με την φόρα που βάζεις τα παίρνεις όλα σβάρνα.

- Είμαι ο Ματθαίος, είπε φωναχτά το παιδί. Ο παππούς μου ήταν εδώ και μίλησε μαζί σου. Ο αχθοφόρος ο Αργύρης.

- Και που να πάμε; είπε χαμογελαστά ο ζωγράφος.

- Έλα να πάμε σπίτι μας. Εσύ είσαι ξένος, έλα να κοιμηθείς σπίτι μας. Εγώ μένω με τη μητέρα και την αδελφή μου. Στον επάνω όροφο έχουμε ένα ευρύχωρο δωμάτιο και μπορείς να μείνεις όσο θέλεις. Εξ άλλου κι ο παππούς μου είπε ότι είσαι ένας καθώς πρέπει κύριος, είπε ο νεαρός εγγονός και πήρε τη μια βαλίτσα και ξεκίνησε για την έξοδο.

- Δεν μένουμε μακριά. Ένα γύρο θα κάνουμε και θα φτάσουμε στο σπίτι μας. Έχουμε κι ένα μικρό κήπο. Δεν ξέρεις πόσο χαίρομαι που είσαι ζωγράφος. Θέλω κι εγώ να γίνω ζωγράφος. Να με μάθεις. Εγώ δεν ξέρω τίποτα σχεδόν, ούτε βιβλία έχω.

Ο κύριος Αρτέμης δίσταζε στην αρχή, αλλά δεν ήθελε να χάσει μια τέτοια ευκαιρία που του δινόταν, γιατί και τα οικονομικά του δεν ήταν και τόσο άνετα για να έχει έξοδα στο ξενοδοχείο και στο εστιατόριο. Απ' την άλλη ήταν και δύσκολη εποχή για πωλήσεις. Ποιος είχε τότε λεφτά για τέτοιες πολυτέλειες, έργα τέχνης; Ο Ματθαίος τον επιβεβαίωσε πως θα χαιρόταν κι η μητέρα του κι η μικρότερη αδελφή του, που θα είχαν τέτοια τιμή, να φιλοξενήσουν ένα ζωγράφο, έναν ξένο καλλιτέχνη.

Το σπίτι του Ματθαίου ήταν ένα όμορφο μικρό σπίτι, χτισμένο με πουρόπετρα κι ενισχυμένο με οριζόντια και κάθετα ξύλα, ειδικά για να μπορεί η οικοδομή να κινείται σε περίπτωση σεισμού. Ο πρώτος όροφος, ήταν ο μισός σαν μπαλκόνι, μια ανοιχτή ταρατσα με ξύλινους στύλους, που μια γέρικη κληματαριά πάσχιζε κάθε καλοκαίρι να τους κρύψει.

Ο ζωγράφος, ο κύριος Αρτέμης, δεν περίμενε τέτοια πολυτέλεια και τόση, σχεδόν απόλυτη, ησυχία. Η είσοδος απ' τον δρόμο δε φανέρωνε απολύτως τίποτε απ' την όμορφη ταράτσα προς τη μεριά του κήπου. Το δωμάτιο πεντακάθαρο, μ' ένα πελώριο μπρούτζινο κρεβάτι δίπλα στο λουτρό, μύριζε λεβάντα και δενδρολίβανο. Ο ζωγράφος ήταν ευχαριστημένος· εδώ θα του άρεσε να μείνει και να δουλέψει. Ό,τι πρέπει για έναν καλλιτέχνη. Είχε μια ατμόσφαιρα παριζιάνικη. Mon petit Paris, συνήθιζε να λέει. Το μικρό μου το Παρίσι.

Αρχικά αισθανόταν μια μικρή αμηχανία με το νεαρό Ματθαίο, αλλά με τον καιρό συνήθισε τη σίγουρη και δυναμική συμπεριφορά του και σε λίγο συζητούσε μαζί του σαν ενήλικας. Ο Ματθαίος με τη σειρά του φρόντιζε να μην του λείπει τίποτα του κυρίου Αρτέμη και το ενδιαφέρον του να μάθει και να ρωτάει, έδινε πάντα μια ένταση στις συναντήσεις τους. Ήθελε να τα μάθει όλα. Γιατί ήρθε σ' αυτή τη μικρή πόλη και σώνει και καλά εδώ να κάνει έκθεση ζωγραφικής; Και τι σκοπό έχει η έκθεση;

- Νεαρέ μου φίλε, έτσι συνήθιζε ν' αποκαλεί το Ματθαίο. Μια έκθεση είναι πρώτα απ' όλα ένα καλλιτεχνικό γεγονός, που οπωσδήποτε πρέπει να έχει επιτυχία. Μια έκθεση έχει επιτυχία όταν πουληθούν έργα, γιατί κι εγώ πρέπει να ζήσω κι οι υποχρεώσεις μου δεν είναι λίγες. Μια πετυχημένη έκθεση μου εξασφαλίζει τα βασικά μου έξοδα για τα χρώματα, για τα πινέλα και τα τελάρα και τους μουσαμάδες, αλλά και για τις κορνίζες που είναι και τα πιο ακριβά στην τέχνη μου.

- Κύριε Άρτεμη θέλω να με μάθεις την τέχνη σου, θέλω κι εγώ να γίνω ζωγράφος.

Ο κύριος Αρτέμης ήταν φιλότιμος άνθρωπος κι η ιδέα να έχει ένα νεαρό μαθητή τον κολάκευε.

- Θα σε κάνω βοηθό μου, με μια προϋπόθεση ότι δεν θα με ονομάζεις πια κύριε Αρτέμη.

- Και πώς να σε λέω;

- Θα με φωνάζεις δάσκαλε η μάστορα.

- Ο Μαθιός έλαμπε από τη χαρά του. Μάλιστα δάσκαλε. Πότε ν' αρχίσουμε;

- Αύριο η μεθαύριο. Πρώτα όμως πρέπει να οργανώσω την έκθεση και να εκθέσω τα έργα. Μετά πρέπει να τυπώσουμε τις προσκλήσεις, μετά πρέπει να μιλήσω με το δήμαρχο και το δεσπότη.

- Γιατί; τι χρειάζεσαι το δήμαρχο;

- Η πρόσκληση στους φίλους μας πρέπει να έχει μια επισημότητα. Στα εγκαίνια θα μιλήσει ο δήμαρχος κι αν θέλει κι ο δεσπότης. Αυτούς πρέπει να τους μιλήσω και να τους κερδίσω να με βοηθήσουν στο έργο μου.

- Στο δεσπότη πάμε μαζί, τον ξέρω καλά από το Ιερό της μητρόπολης, που βοηθάω κάθε Κυριακή, είπε ο Ματθαίος.

Οι μέρες περνούσαν πάντα σχεδόν με τον ίδιο ρυθμό. Η μητέρα του Ματθαίου, η κυρα-Κατίνα, έκανε το πρωί φρέσκο καφέ και τον πρόσφερε πάντα στο ζωγράφο μ' ένα κριθαρένιο παξιμάδι. Μετά τον καφέ ο ζωγράφος έβγαινε στην πόλη για να κάνει τις συναντήσεις του μέχρι αργά το μεσημέρι. Κι όταν ξυπνούσε απ' τον απογευματινό ύπνο του, πιανόταν με το Ματθαίο, το μικρό του μαθητή.

Ο Ματθαίος του έδειξε μια μέρα τα σχέδια που είχε ζωγραφισμένα σε χασαπόχαρτα. Ήταν πορτραίτα από διάφορους ανθρώπους της γειτονιάς, γυναίκες, άνδρες, παιδιά. Ο ζωγράφος Αρτέμης έμεινε κατάπληκτος με τα σχέδια κι απορούσε με το μεγάλο ταλέντο του παιδιού.

- Εσύ παιδί μου είσαι μεγάλο ταλέντο. Η γραμμή σου κι οι φωτοσκιάσεις σου θυμίζουν το νεαρό Ραφαήλ, το μεγάλο ιταλό ζωγράφο.

Του έκαμαν μεγάλη εντύπωση και ιδιαίτερα η προοπτική κι οι οπτικές προβολές, οι σμικρύνσεις κι η πλαστικότητα με τις σκουρόμαυρες επιφάνειες.

- Από πότε άρχισες να ζωγραφίζεις Ματθαίο, ρώτησε ο Ζωγράφος.

-Από πολύ μικρός δάσκαλε, από την πρώτη Δημοτικού. Αλλά μόνο η μητέρα μου το ξέρει, ούτε οι δάσκαλοι, ούτε οι συγγενείς μου. Στην ουσία κανείς δεν ξέρει το πάθος μου. Μόνο ο παππούς, που μου φέρνει χαρτιά απ' το χασάπη.

- Και από χρώματα; Ξέρεις κάτι για χρώματα;

- Όχι δάσκαλε, εκτός από κάτι ξυλομπογιές που έχω, δεν ξέρω τίποτα σχεδόν.

- Να λοιπόν το πρώτο μάθημα. Θα μάθουμε τα χρώματα και πως τα κάνουμε για να μην είναι ακριβά, όπως τα έτοιμα σωληνάρια. Το κυριότερο είναι το λινέλαιο. Τα χρώματα πρέπει να είναι καλά κοπανισμένα κι ανακατεμένα και μετά λίγες σταγόνες στεγνωτικό, ή λίγο νέφτι και τα χρώματα, οι λαδομπογιές, είναι έτοιμα.

Την άλλη μέρα ο Ματθαίος πήγε πρωί-πρωί στο μαγαζί με τα σιδηρικά που πουλούσε τα διάφορα χρώματα κι έφερε κι ένα μπουκάλι λινέλαιο και νέφτι. Ο Αρτέμης, ο ζωγράφος, περίμενε στην ταρατσα. Είχε απλώσει τα πινέλα κι όλα τα σύνεργα, τις σπάτουλες και τ' άδεια σωληνάρια. Έδωσε στο Ματθαίο το φαρδύ πινέλο και έβαλε σε ένα τασάκι λίγο λινέλαιο.

- Έλα τώρα Ματθαίο, βάλε λίγη ώχρα σκόνη και ανακάτεψέ το με το πινέλο. Το λάδι πρέπει να ρουφήξει τη σκόνη το χρώμα και έπειτα τράβα αργά -αργά τις πινελιές σου, μια επάνω και μια κάτω, κι έτσι λύγιζε το πινέλο μαλακά ώσπου να χαθούν όλοι οι μικροί σβώλοι. Έτσι μπράβο, μια επάνω και μια κάτω το πινέλο. Μετά κι άλλο λάδι κι 'άλλο χρώμα ώσπου να πήξει και να στεριώσει, να μην τρέχει, για να μπορεί να δουλεύεται καλά.

Όλο το πρωινό δούλεψε ο Ματθαίος και μάθαινε πως γίνονται τα βα-

σικά χρώματα και οι αποχρώσεις. Με τις αναμίξεις και τα αραιώματα, τα ανοιχτά και τα σκούρα, τα κρύα και τα ζεστά.

Το πότε έφτασε το μεσημέρι, ούτε το κατάλαβαν κι οι δύο. Η κυρα-Κατίνα τους κάλεσε να φάνε στην κουζίνα, που είχε στρώσει για να γευματίσουν οι δύο άνδρες. Ο Αρτέμης είχε πάντα αρκετή όρεξη, αλλά σήμερα φαίνεται ότι οι μελιτζάνες κι οι τηγανιτές πιπεριές με ντομάτα και σκόρδο, του άρεσαν παραπάνω απ' ό,τι υπολόγιζε, έφαγε έναν περίδρομο κι ήταν πολύ ευχαριστημένος, όπως άλλωστε και με την πρόοδο και το ζήλο του μαθητή του.

- Ξέρεις Ματθαίο, στην αρχαία Ελλάδα αντί για λάδι λιώνανε το κερί και τ' ανακατεύανε με τα διάφορα χρώματα. Οι ζωγραφιές τους σώζονται μέχρι σήμερα μ' ολοζώντανα χρώματα. Αύριο θα σου δείξω πως ζωγραφίζουμε μ' ελαιοχρώματα. Θα αρχίσουμε με απλές ασκήσεις. Θα σου μάθω να ζωγραφίζεις τις αποχρώσεις για παράδειγμα του μπλε. Απ' το σκούρο μπλε, στο ανοιχτό γαλάζιο μέχρι το άσπρο. Κι έτσι θα μάθεις να ζωγραφίζεις το φόντο σ' ένα θέμα. Τον ουρανό με τις γαλάζιες αποχρώσεις, με τις πορτοκαλί και το σκούρο καφέ μέχρι το μαύρο του νυχτερινού ουρανού.

Ο Ματθαίος δε μπορούσε να κρύψει την χαρά του. Αισθανόταν μια ένταση και μια ικανοποίηση που θα μάθαινε να δουλεύει επαγγελματικά την τέχνη της ζωγραφικής. Ήταν η μεγαλύτερη ευτυχία του, γιατί αισθανόταν μέσα του ότι έτσι γίνεται πραγματικότητα ο πόθος του και τα όνειρά του.

Εν τω μεταξύ είχε ορισθεί κι η μέρα των εγκαινίων της έκθεσης κι οι προσκλήσεις είχαν σταλεί στην πόλη. Θα ερχόταν κι ο παππούς του Ματθαίου, που ήταν περίεργος να δει αυτά τα έργα τέχνης, που κουβάλησε στα κιβώτια από το πρακτορείο στην αίθουσα της παλιάς Μητρόπολης.

Ο κύριος Αρτέμης έμενε κατάπληκτος με το ταλέντο του Ματθαίου. Έδειχνε τόση επιδεξιότητα, που με την πρώτη δοκιμή στις ασκήσεις με τις αποχρώσεις, ζωγράφιζε ουρανούς με ηλιοβασιλέματα και σύννεφα φωτεινά σα να ήταν φτασμένος μάστορας. Ιδιαίτερα στο φωτισμό των σύννεφων έδειχνε μεγάλη ευαισθησία· τα ζωγράφιζε ανάλαφρα, γεμάτα φως. Οι ουρανοί του ήταν θαυμάσια πλέγματα από αγέρηδες και φώτα, χρώματα εξαίσια με βάθος και όγκο. Ο ουρανός του ήταν σαν θόλος και τα σύννεφα έδειχναν το απαραίτητο βάθος. Από κει που μπορούσες να βάλεις το χέρι σου και να το πιάσεις μέχρι που να τα χάσεις στο βάθος του ορίζοντα.

Πρωί- πρωί την άλλη μέρα ο Αρτέμης φώναξε το Ματθαίο να τον συνοδεύσει να πάνε μαζί στην αγορά, στον ξυλέμπορο για ν' αγοράσουν κόντρα πλακέ.

- Θέλω τρία μεγέθη. Δύο μικρά, πενήντα επί εβδομήντα κι ένα εκατό επί εκατόν εβδομήντα εκατοστά.

Τα δύο μικρά τα προόριζε για τις ασκήσεις του Ματθαίου και το μεγάλο για το έργο της πόλης .

- Τι είναι το έργο της πόλης ρώτησε ο Ματθαίος περίεργος.

Ο Αρτέμης του εξήγησε:

- Όταν πάω σε μια πόλη κι έχω ένα αίσθημα ότι οι άνθρωποι δεν έχουν λεφτά ν' αγοράσουν ένα έργο, τότε ζωγραφίζω ένα πίνακα για τους τυχερούς. Κάνουμε μια τόμπολα, κόβοντας εισιτήρια με εκατό δραχμές και τραβάμε λαχείο· όποιος αριθμός κερδίσει, αυτός παίρνει τον πίνακα. Και φυσικά, όσο πιο πολλοί συμμετέχουν, τόσο πιο πολλά είναι τα έσοδα για μένα. Σκέψου να πάρουν χίλια άτομα ένα λαχείο με εκατό δραχμές, αμέσως μαζεύονται εκατό χιλιάδες.

Ο Ματθαίος σφύριξε από θαυμασμό κι έκπληξη.

- Εκατό χιλιάδες για ένα πίνακα! Πολλά λεφτά!

- Αχ Μαθιό μου, τι θα πει πολλά λεφτά, αν με τα έσοδα αυτά, πρέπει να θρέψεις μια οικογένεια ένα χρόνο ολόκληρο και να σπουδάξεις και παιδιά. Όλα είναι σχετικά. Αλλά τώρα έχουμε δουλειά, πρώτα απ' όλα το κόντρα πλακέ πρέπει να βαφεί με βασικό άσπρο χρώμα για πολλούς λόγους, εγώ μάλιστα το βάφω κι απ' τις δύο μεριές, μπρος και πίσω, για να μην κάνει κοιλιά. Αυτή η βασική βαφή είναι αναγκαία, πρώτα, πρώτα, για να μην απορροφάει το ξύλο τα λάδια των χρωμάτων και χάσουν τη λάμψη τους και δεύτερον η άσπρη βάση κάνει τα χρώματα έντονα και διαφανή.

- Και τι θέμα θα ζωγραφίσεις στο μεγάλο κάδρο;

- Πάντα ζωγραφίζω όταν είναι να κάνω το έργο για την πόλη, την σταύρωση του Χριστού. Αυτό είναι το αγαπημένο μου θέμα, είπε ο Άρτεμης κι έβγαλε από ένα μεγάλο φάκελο τα σχέδια που είχε σχεδιάσει για τη σκηνοθεσία της σταύρωσης.

- Βλέπεις Μαθιό μου, έχει αρκετή δουλειά. Είναι περίπου σαράντα άτομα και το καθένα έχει το δικό του πρόσωπο, τα ρούχα του, τη φυσιογνωμία του.

Ο Ματθαίος έβλεπε ένα, ένα, τα σχέδια και δεν χόρταινε να τα σπουδάξει με κάθε λεπτομέρεια. Τον ενδιέφεραν τα χρώματα κι οι φωτοσκιάσεις, οι πτυχές κι οι εκφράσεις. Όλα τα πρόσωπα είναι σε μια μεγάλη ένταση, σοβαρά και λυπημένα. Στη μέση όρθιος ο Χριστός, ντυμένος με τον κόκκινο χιτώνα κι οι Ρωμαίοι στρατιώτες, άλλοι στα άλογα κι άλλοι πεζοί, για να φροντίζουν για την τάξη και τον όχλο. Ο Αρτέμης έβγαλε απ' τη βαλίτσα του ένα μικρό Ευαγγέλιο κι άρχισε να διαβάζει.

- Βλέπεις Μαθιό μου αυτά είναι ντοκουμέντα. Άκου τι λένε οι Ευαγγελιστές και πρώτα, πρώτα, ο Μάρκος: Τον έφεραν στο τόπο που λέγεται Γολγοθάς και στα ελληνικά σημαίνει κρανίου τόπος. Του έδωσαν να πιει κρασί ανακατεμένο μ' ένα αναισθητικό· ο Ιησούς όμως δεν το δέχθηκε. Τότε τον σταύρωσαν και μοιράστηκαν τα ρούχα του, τραβώ-

ντας κλήρο για το τι απ' αυτά θα πάρει ο καθένας. Η ώρα ήταν εννέα το πρωί όταν τον σταύρωσαν. Η αιτία της σταύρωσης ήταν γραμμένη σε μια επιγραφή "Ο Βασιλιάς των Ιουδαίων". Μαζί με τον Ιησού σταύρωσαν δύο ληστές, έναν στα δεξιά του κι έναν στα αριστερά του. Έτσι εκπληρώθηκε η Γραφή που έλεγε: *Συγκαταριθμήθηκε μεταξύ των ανόμων.* Οι περαστικοί κοιτούσαν ειρωνικά στρέφοντας το κεφάλι και τον έβριζαν...

Όταν η ώρα έφτασε δώδεκα το μεσημέρι, έπεσε σκοτάδι σ' όλη τη γη ως τις τρεις τ' απόγευμα. Στις τρεις η ώρα κραύγασε ο Ιησούς με δυνατή φωνή: "Ελωί, ελωί λιμά σαβαχθανί;" που σημαίνει: Θεέ μου, Θεέ μου, γιατί με εγκατέλειψες; Έτρεξε τότε ένας βούτηξε ένα σφουγγάρι στο ξίδι, το στερέωσε πάνω σ' ένα καλάμι και του έδωσε να πιει. Τότε ο Ιησούς έβγαλε μια δυνατή κραυγή και ξεψύχησε.

Ο Άρτεμης διάβαζε αργά, αργά και λυπημένα. Ο Ματθαίος ήταν συγκινημένος με σφιγμένη καρδιά. Ο Αρτέμης έκλεισε το μικρό κόκκινο ευαγγέλιο και σε λίγο, αφού στέγνωσαν για καλά οι άσπρες επιφάνειες, θ' άρχιζε πρώτα με την πατιτούρα των σχεδίων σε καρμπονόχαρτο.

Πρώτα στη μέση όρθιος ο Χριστός. Μετά τους δύο άλλους σταυρωμένους, τους Ρωμαίους στρατιώτες, τις γυναίκες κι έπειτα τον κόσμο και τους καλαφάτες με τα σφυριά και τα καρφιά. Αφού τέλειωσε την πατιτούρα ο Αρτέμης, άλλαξε πουκάμισο, φόρεσε μια άσπρη ποδιά και σε λίγο θ' άρχιζε να ζωγραφίζει με τα χρώματα.

- Μαθιέ μου τώρα τσιμουδιά. Σ' αφήνω να βλέπεις, να παρακολουθείς και να προσέχεις αλλά ούτε ερωτήσεις, ούτε θόρυβο. Τώρα μπαίνουμε στην ιερή πράξη της σταύρωσης. Είμαστε μάρτυρες κι οι δυο μας. Βλέπε πως πιάνω τα πινέλα και πως απλώνω τα χρώματα. Κοίτα το πρόσωπο του Χριστού. Το βλέμμα του είναι στραμμένο στον ουρανό, στον Πατέρα του.

Ο ζωγράφος δούλευε σαν να ήταν σε έκσταση. Ούτε έβλεπε καν τι ζωγράφιζε. Όλα εμφανιζόταν σαν μια παράσταση θαύματος. Βουτούσε το πινέλο στα χρώματα και με μια σβελτάδα ζωγράφιζε τα ρούχα με τις πτυχές και τις φωτοσκιάσεις σα να κρατούσε μαγικά πινέλα που φανέρωναν μια, μια, όλες τις λεπτομέρειες. Ο ουρανός άρχιζε να σκοτεινιάζει, είχε μείνει λίγο φως που φωτίζε το Χριστό και τα πρόσωπα που προετοίμαζαν τη σταύρωση.

Ο ξύλινος σταυρός ήταν απλωμένος στη γη κι οι εργάτες ετοίμαζαν την στερέωση του με σφήνες και πέτρες. Λίγα ακόμη λεπτά και θα αφαιρούσαν τα ιμάτια του. Θα τον άπλωναν ημίγυμνο πάνω στον ξύλινο σταυρό στη γη και θα χτυπούσαν τα καρφιά στα χέρια και στα πόδια του, για να τον αναρτήσουν ψηλά, στη μέση, ανάμεσα στους δύο ληστές. Το χώμα είχε μια απόχρωση πυρακτωμένης γης, σαν να είχε γεμίσει από σκόνη θειάφι, κίτρινο και βρωμερό.

Η σταύρωση τέλειωσε και τότε σχίστηκε το καταπέτασμα του Ναού στα δύο από πάνω ως κάτω. Ο Αρτέμης είχε γίνει μούσκεμα απ' τον ιδρώτα. Όλη την νύχτα πάλευε με τα χρώματα και τις λεπτομέρειες. Είχε

ανάψει τρεις λάμπες και κεριά και προσπαθούσε να μην τον πιάσει ο ύπνος. Το Μαθιό όμως τον πήρε ο ύπνος και ξάπλωσε στο ντιβάνι της ταράτσας.

Οι πρώτες αχτίδες φώτισαν το λιοκαμμένο πρόσωπο του μεγάλου ζωγράφου της Σταύρωσης. Έκανε τρεις φορές το Σταυρό του και παράτησε τα πινέλα και τα χρώματα, σκέπασε μ' ένα πανί τον πίνακα και έπεσε να κοιμηθεί.

Παρ' όλη την κούραση, ο νους του γύριζε πίσω σ' αυτό το περίεργο περιστατικό, όπως το περιγράφει το πρώτο ευαγγέλιο, στη σύλληψη του Ιησού. Μετά τη σύλληψη, όλοι τον εγκατέλειψαν κι έφυγαν. Ένας νέος τον ακολούθησε περιτυλιγμένος κατάσαρκα μ' ένα σεντόνι αλλά τον έπιασαν άλλοι νέοι. Αυτός όμως άφησε το σεντόνι στα χέρια τους και έφυγε γυμνός. Η περιγραφή αυτής της σκηνής τον βασάνιζε συνέχεια. Ποιος ήταν αυτός ο νέος με το σεντόνι που ήθελε να ακολουθήσει το Χριστό; Και μετά γιατί έφυγε γυμνός; Τι περίεργες σκηνές!

Αυτόν τον άγνωστο νέο αποφάσισε να ζωγραφίσει σαν μάρτυρα της σταύρωσης. Μέσα στο πλήθος ζωγράφισε έναν νέο περιτυλιγμένο κατάσαρκα μ' ένα άσπρο σεντόνι, με τρομαγμένη μορφή, πίσω απ' το Χριστό και του έδωσε τη δική του μορφή. Αυτά όταν ήταν νέος ζωγράφος, κι' έψαχνε το νόημα της ζωγραφικής. Σήμερα ήξερε για καλά το δρόμο του.

Πόσο θα ήθελε να ήταν ο νέος, ο περιτυλιγμένος κατάσαρκα μ' ένα άσπρο σεντόνι, που ήθελε να ακολουθήσει τον Ιησού. «Κύριε είμαι μαζί σου και πάσχω και πονάω με τα πάθη σου, την ταπείνωσή σου και τη σταύρωσή σου. Κι αυτό που μου δίνει ελπίδα και παρηγοριά είναι η μετά τρεις μέρες Ανάστασή σου. Δόξα σοι Κύριε μουρμούρισε μέσα του, πριν τελικά τον πάρει ο ύπνος για καλά.

Έπρεπε να ήταν περασμένο μεσημέρι όταν φωνές και θόρυβος στη μικρή αυλή του φιλόξενου σπιτιού τον ξύπνησαν. Ο Αρτέμης σηκώθηκε και βγήκε στην ταράτσα. Στην αυλή είχαν μαζευτεί αρκετοί άνθρωποι, που μόλις είδαν το ζωγράφο πίσω απ' τα ξύλινα κάγκελα της ταράτσας σιώπησαν για μια στιγμή και ξέσπασαν σε ένα θερμό χειροκρότημα.

Ήταν κι ο Αργύρης, ο παππούς του Ματθαίου, ο γέρο καροτσέρης και μαζί του ο Παπαβασίλης ο ιερέας της ενορίας και δυο-τρεις γείτονες. Ο Ματθαίος ανέβηκε, πηδώντας τα σκαλοπάτια, στην ταράτσα.

- Δάσκαλε, ο κόσμος έμαθε για τη σταύρωση και το έργο σου, όλοι θέλουν να βοηθήσουν και φυσικά, να ρίξουν μια ματιά στο έργο σου.

Ο Αρτέμης έσκυψε προς την αυλή και γελώντας πρότεινε στους μαζεμένους ν' ανέβουν επάνω .

- Ελάτε επάνω, ελάτε να κάνουμε τα αποκαλυπτήρια, φώναξε τραγουδιστά, ξεσκέπασε το τσιτόπανο και τοποθέτησε τον πίνακα πάνω στα κάγκελα. Ο παπάς έκανε το σταυρό του. Ο παππούς ο Αργύρης είχε βγάλει την τραγιάσκα του κι έβλεπε τη ζωγραφιά μ' ανοιχτό στόμα. Η κυρία Κατίνα η μάννα του Ματθαίου βρήκε την ευκαιρία να ψήσει κα-

φέδες και να προσφέρει στους επισκέπτες στο μεγάλο ασημένιο δίσκο, κειμήλιο της μητέρας της απ' τη Μικρά Ασία;

Ο Παπαβασίλης κουνούσε κατευχαριστημένος το κεφάλι του. Γελούσαν και τα γένια του.

- Κύριε ζωγράφε, τέτοια σταύρωση δεν είδα ποτέ στην ζωή μου, σας βεβαιώνω. Κι όλοι εμείς της επιτροπής θα κάνουμε το παν να μείνει το έργο αυτό στην πόλη μας.

- Στην ενορία μας, συμπλήρωσε ο Αργύρης ο καροτσέρης και πλησίασε τον Αρτέμη για να του ψιθυρίσει εμπιστευτικά .

- Εγώ πούλησα ήδη εκατό λαχεία στην αγορά. Μέχρι τα εγκαίνια θα φτάσουμε τα πεντακόσια και βλέπουμε. Ο κόσμος είναι ενθουσιασμένος για το έργο σας και την ιδέα της τόμπολας. Κι εκατό φράγκα δεν είναι και λεφτά. Όλη η πόλη θα συμμετέχει.

Ο Αρτέμης ήταν κατασυγκινημένος. Δεν περίμενε τέτοια ζεστή συμπαράσταση. Πρώτη φορά του συνέβαινε, που οι άνθρωποι από μόνοι τους κι αυθόρμητα έδειχναν έτσι ανοιχτά τα αισθήματα αλληλεγγύης και φιλίας.

Κόντευε η μέρα των εγκαινίων κι οι λίγες μέρες που έμειναν, χρειαζόταν για τα απαραίτητα. Μερικές κορνίζες έπρεπε να παραγγείλει ακόμη ο Αρτέμης κι ιδιαίτερα μια μεγάλη για το έργο της Σταύρωσης και δύο μικρές για τα άλλα καινούργια έργα.

Η Κυριακή των εγκαινίων έφτασε κι ένα ζεστό απόγευμα άρχισαν να έρχονται σιγά, σιγά, οι πρώτοι επισκέπτες που περιτριγύριζαν στην αίθουσα βλέποντας και θαυμάζοντας τα υπέροχα τοπία και τις νεκρές φύσεις. Τρία έργα όμως ήταν καλυμμένα με χοντρό πανί. Το μεγάλο, που ήταν προφανώς η Σταύρωση και δυο μικρά. Και όλοι βέβαια αναρωτιόταν γιατί τα έργα είναι σκεπασμένα. Σε λίγο ήρθε κι ο δεσπότης μαζί με το Νομάρχη. Η αίθουσα ήταν φίσκα γεμάτη. Κανείς δεν περίμενε τόσους επισκέπτες.

- Όλη η πόλη σήμερα στην έκθεση.

Με την φράση αυτή, άρχισε ο Νομάρχης τον λόγο του και εκθειάζε το μεγάλο ταλέντο του μεγάλου ζωγράφου Αρτέμη, που τίμησε με την παρουσία του και τα έργα του την πόλη. Μετά τον λόγο και τα χειροκροτήματα άρχισε ο Αρτέμης την ομιλία του. Με απλά λόγια, ευχαρίστησε τον κόσμο και άρχισε να εκθειάζει τα δύο καλυμμένα έργα.

- Κυρίες και κύριοι, χωρίς να θέλω να υπερβάλλω, θέλω να σας αποκαλύψω δύο έργα του μεγάλου, μικρού συμπολίτη σας μαέστρου. Το απερίγραπτο ταλέντο, που, ακόμη μόνο με τις ασκήσεις που έκανε, ζωγράφισε δυο αριστουργήματα. Πρόκειται για τον Ματθαίο Αργύρη, τον ταλαντούχο μαθητή μου για τον οποίο είμαι σίγουρος, ότι θα γίνει μέγας και τρανός καλλιτέχνης.

Ο Αρτέμης ο ζωγράφος, τράβηξε τα πανιά και φάνηκαν τα θαυμάσια έργα που ζωγράφισε ο Ματθαίος. Τους υπέροχους ουρανούς, που έλα-

μπαν τώρα στην έκθεση, δίπλα στα έργα του δασκάλου. Ο Ματθαίος που ήταν μπροστά και δίπλα στο δάσκαλο του, σκέπασε το πρόσωπό του με τα χέρια του. Δε μπορούσε να πιστέψει τι συνέβαινε. Τέτοια τιμή δεν την περίμενε και κάπου, κάπου, κρυφοκοίταζε τα έργα του και δε μπορούσε να πιστέψει ότι αυτός ο ίδιος τα ζωγράφισε.

Ο κόσμος ξέσπασε σε εξωφρενικά χειροκροτήματα όταν ο Αρτέμης ξέσκέπασε και το μεγάλο έργο της Σταύρωσης. Μια κραυγή θαυμασμού αντήχησε στη μακρόστενη αίθουσα κι όλοι θαύμαζαν από κοντά και πάσχιζαν ν' έρθουν κοντά στο έργο. Συγχαρητήρια και χειροκροτήματα.

Ο Νομάρχης αφού συγχαίρηκε τον Αρτέμη και το Ματθαίο, πήρε πάλι το λόγο και παρακάλεσε το κοινό να κάνει ησυχία.

- Τώρα θα προβούμε στην επίσημη διαδικασία του λαχνού. Όλοι όσοι έχετε πάρει λαχνούς, έχετε τη δυνατότητα να κερδίστε αυτόν τον υπέροχο πίνακα. Μια κοπέλα θα τραβήξει έναν αριθμό από όλους τους αριθμούς που είναι στο καλάθι κι αυτόν θα σας τον ανακοινώσω αμέσως.

Φέρανε το καλάθι με τους αριθμούς και το κοριτσάκι που είχε λουλούδια στα μαλλιά της, αφού της έδεσαν τα μάτια, τράβηξε ανακατεύοντας έναν αριθμό και τον έδωσε στον Νομάρχη.

Ο Νομάρχης ξετύλιξε με αργές κινήσεις, για να ανεβάσει την ένταση, το χαρτί και ανήγγειλε:

- Κερδίζει ο τυχερός που έχει το νούμερο τριακόσια σαράντα επτά.

- Εγώ είμαι, ακούσθηκε μια γέρικη φωνή στο πλήθος. Εγώ έχω τον αριθμό.

‘Ο κόσμος παραμέρισε κι άφηνε δρόμο στον τυχερό που εμφανίσθηκε μπροστά στο Νομάρχη και παρέδωσε τον τυχερό του λαχνό.

- Θεέ μου έλεγε συνέχεια και σταυροκοπιόταν. Εμένα τον ταπεινό καροτσέρη έκανες τον τυχερό.

Ήταν ο Αργύρης, ο καροτσέρης, ο παππούς του Ματθαίου. Όλοι τον συγχαίρηκαν κι όλοι ήταν χαρούμενοι με το τυχερό του. Η τόμπολα ήταν η πιο πετυχημένη στη ζωή του.

Συγκεντρώθηκαν πενήντα χιλιάδες. Τέτοιο μεγάλο ποσό κανείς δεν το περίμενε. Ο Ματθαίος ήταν καταχαρούμενος και συνέχεια έπιανε το χέρι του ζωγράφου, του δασκάλου του. Όλοι ήταν περήφανοι για το ταλέντο του Ματθαίου, η μάννα του, η αδελφή του κι ο παππούς του ο Αργύρης, ο καροτσέρης.

Ο ζωγράφος κι ο μαθητής στάθηκαν για μια στιγμή μπροστά στα έργα του Ματθαίου, που τότε παρατήρησε ότι στις κορνίζες ήταν κολλημένοι δύο κόκκινοι κύκλοι κι από περιέργεια ρώτησε το δάσκαλο.

- Μάστορα τι σημαίνουν αυτά τα κόκκινα σημάδια;

Ο Αρτέμης ο ζωγράφος, χαμήλωσε το βλέμμα του στο μικρό μαθητή.

- Μαθιό μου, αυτά τα κόκκινα σημεία λένε ότι αυτά τα έργα πουλήθηκαν. Πέντε χιλιάδες το ένα.

Ο Ματθαίος δε μπορούσε να το πιστέψει. Ο Αρτέμης επανέλαβε θριαμβευτικά.

- Ναι αγαπητέ μου. Δέκα χιλιάδες για τα δύο έργα. Αλλά τα οικονομικά θα τα κανονίσουμε στο σπίτι.

- Και ποιος τ' αγόρασε τα έργα; ρώτησε δειλά ο Ματθαίος.

Ο Αρτέμης χαμογέλασε και είπε κάπως πειραχτικά.

- Όλα δεν μπορείς να τα ξέρεις. Ο αγοραστής με παρακάλεσε να είναι ανώνυμος. Τι να κάνω;

Τα εγκαίνια της έκθεσης θεωρήθηκαν μεγάλη επιτυχία και μεγάλο κοσμικό και καλλιτεχνικό γεγονός. Και μιλούσε χρόνια τώρα πολλά η πόλη γι' αυτό.

ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Είμασταν στριμωγμένοι στο σαράβαλο του Αστρούδη ίσα με είκοσι άτομα. Μούγκριζε το φορτηγό στον πέτρινο άστρωτο δρόμο μέσα στη ζεστή ήρεμη νύχτα. Ήταν Αύγουστος. Μακρύ το ταξίδι κι η ταλαιπωρία της αναμονής· θα μας πάει, δε θα μας πάει, ο Αστρούδης; - ένας κανάτας γεροζούρας, που τα κοπανούσε απ' το πρωί στα «Τρία Σκαλοπάτια», - και επάνω στη σούρα του δέχθηκε να μας μεταφέρει. Ο μπάρμπα Βασίλης, μερακλής και μπεκιάρης γεροντάκος, έκανε τα ναύλα για όλη τη συντροφιά. Είχε μπόλικά στη μπάντα ο κυρ-Βασίλης, πουλούσε σπόρια στην Αμερική και ζούσε στο πατρικό του σπίτι με μια ξαδέλφη του γεροντοκόρη - άλλοι λέγανε πως την βάζει χέρι την ξαδέλφη, ο τράγος, - πάντως ήταν φιλότιμος και μερακλής.

Ήταν γριές, γέροι, κορίτσια και παιδιά, με σακιά ψωμιά, τρόφιμα, ελιές κεριά και θυμιάματα, νυσταγμένοι, ήταν κι ο καλογερόπαπας του χωριού, ο παπα-Σωτήρης.

Σε μια φυλλωσιά που μαύριζε μπροστά μας, σταμάτησε ξαφνικά το φορτηγό. Ο Αστρούδης κατέβηκε βρίζοντας. Τον είχαν πιάσει οι ζέστες. Ο Αστρούδης ο σοφειράντζας ήταν πελοπονήσιος. Το χειμώνα κουβαλούσε πορτοκάλια, είχε πάει και στη Γερμανία. Κατέβηκε παραπατώντας κι όρμησε στο μικρό ρυάκι πούφραζε το δρόμο, έπεσε με τα ρούχα στο νερό κι έμεινε ξαπλωμένος να δροσιστεί. Ο κυρ-Βασίλης έκοψε ένα καρπούζι και το μοίραζε στις άδοντες γριές που όλο γελούσαν. Ο Αστρούδης, ο κόπανος, σηκώθηκε και ξαναμπήκε στο σαράβαλο του, που ξανάρχισε να μουγκρίζει και να ωρύεται.

Ο γιος του Ηρακλή του Κολοθά, κει που ήταν ξαπλωμένος στην ποδιά της Ζωγράφας, της γιαγιάς του, τινάχτηκε με βία ψηλά και φώναζε μέσα στην ήσυχη ηρεμία:

- Ένας αητός! Ένας αητός!

Τα μωρά άρχισαν να φωνάζουν όλα μαζί δυνατά

- Ένας αητός! Ένας αητός!

Οι μπροστινοί χτυπούσαν με δύναμη τις λαμαρίνες. Ο Αστρούδης σταμάτησε τ' αμάξι και βγήκε στο δρόμο.

- Τι πάθατε μωρέ; Τρελλάρα που είχα να σας κουβαλώ μεσ' τη νύχτα.

- Ένας αητός! Ένας αητός!

- Τι γυρεύει ώρα τη νύχτα αητός; Τα πουλιά κοιμούνται ωρέ τη νύχτα.

Ο Αχιλλέας του Κώστα γιόμισε το δίκαννο και σημάδεψε. Ο πυροβολισμός αντιλάλησε στα άγρια φαράγγια.

- Τον πέτυχες; τον πέτυχες; ρώτησε ο μπάρμπα-Βασίλης περίεργος.

Ένας βαρύν γδούπος ήρθε γι' απάντηση δίπλα στο αυτοκίνητο.

Ο Αστρούδης σήκωσε το νεκρό αητό, ένα πελώριο πουλί. Τι θέαμα Θεέ μου! Τι ζώο είναι τούτο! Ο Αστρούδης, ο σωφεράντζας ο πελοπονήσιος, έβγαλε ένα σπάγγο κι έδεσε τον αητό με ανοιγμένα φτερά στη μούρη του αυτοκινήτου και συνέχισε το ταξίδι.

Ο καλογερόπαπας είχε ανοίξει χαμηλόφωνα συζήτηση με το γραμματέα. Ένα σωρό κορμιά, κεφάλια πόδια χέρια χοροπηδούσαν σε κάθε τράνταγμα, νυσταγμένοι, καρτερικοί. Ο δρόμος γινόταν όλο και πιο ανηφορικός. Στ' αριστερά θεόρατοι γκρεμοί, στα δεξιά λατομεία για μάρμαρο, πελώριοι βράχοι, σκαλισμένοι, κομμένοι, ανήμποροι. Η γραία η Χρύσα διηγόταν μια παλιά ιστορία.

Ξημέρωνε. Ένα γλυκό πρωινό μας βρήκε νυσταγμένους, κοιμισμένους σε ένα απέραντο οροπέδιο στο σαράβαλο του σωφεράντζα. Στα τελευταία ονείρατα του ύπνου άκουγα, ανάμεσα στον ύπνο και στον ξύπνιο, σιγαλές κουρασμένες φωνές μурμουριστά, ξυπνήστε και το δάσκαλο, φτάσαμε. Ένωσα να με πιάνει κάποιος στο μπράτσο.

- Κυρ-δάσκαλε, κυρ-δάσκαλε, φτάσαμε.

Το φως του ήλιου έβγαινε δειλά, δειλά και γρήγορα γέμισαν φως οι ρεματιές. Τα ξεραμένα δέντρα με τους παμπάλαιους κορμούς έλαμπαν σα δωρικές κολώνες. Ο Αστρούδης φρέναρε απότομα και βιαστικά άνοιξε την πόρτα και πήδηξε κάτω σα να ήταν εικοσάχρονο παληκάρι.

- Όλοι κάτω, φτάσαμε. Εδώ σταματάει ο δρόμος, μένουνε λίγα μέτρα ανηφόρα.

Άνοιξα τα μάτια, η συντροφιά είχε κατεβεί κι ετοιμαζόταν για την ανάβαση στο μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής. Σηκώθηκα με κουρασμένο σώμα, όλα τα μέλη με πονούσαν απ' τη νύστα και το ταξίδι. Ο παπάς έδωσε το σύνθημα κι η συνοδεία ξεκίνησε.

- Πρέπει να βιαστούμε μη μας φτάσει ο ήλιος.

Βαδίζαμε βιαστικά, ο καθένας με το δικό του ρυθμό, ο καθένας σα να βάδιζε μόνος του. Ο ήλιος μας βρήκε στ' αμπέλια, που τα είχαν από καιρό εγκαταλείψει οι άνθρωποι. Τα μικρά ξεροκαμένα κλήματα ήταν φορτωμένα με μικρά μαυροστάφυλα. Σε μια άκρη μια μικρή συκιά ήταν κατάφορτη από ώριμα σύκα. Δυο μικρά τρέξανε και γεμίσανε δυο καλάθια με σταφύλια και σύκα.

Ο δρόμος στένευε ολοένα και έγινε μονοπάτι κακοτράχαλο. Στο τέλος της στροφής φάνηκαν τα πρώτα χτίσματα της Αγίας Παρασκευής. Μια χούφτα ερείπια, στραβωμένοι τοίχοι, χτισμένοι με ξερολιθιά, διατηρούσαν την παλιά εκκλησία δίχως σκεπή, δίχως πόρτες και παράθυρα, μόνο το περίγραμμα έμεινε όπως ήταν, και ξεχώριζε όμορφα το ιερό κι η μαρμαρίνη αγία Τράπεζα.

Τα σκαλισμένα μάρμαρα με τους βαθουλωτούς σταυρούς έστραφταν στον πρωινό ήλιο. Απ' τον τοίχο του τέμπλου έμεναν τρεις πέτρινες σειρές που χώριζαν το ιερό απ' την κύρια εκκλησία. Ούτε εικόνες, ούτε καντήλια, ούτε μανουάλια, μια άδεια έρημη εκκλησία.

Οι γυναίκες περιτριγύρισαν τον παπά που γρήγορα φόρεσε τα ράσα του και έδινε εντολές ν' ανάψουν κάρβουνα για το θυμιατό και να βάλουν το ζέο για να βράσει το νερό. Ο παπάς άρχισε τη λειτουργία με το ευλογητός ο Θεός κι ο κυρ Λευτέρης, ο γραμματέας, άρχισε κι αυτός δίχως να περιμένει, να ψέλνει τα τροπάρια. Είχε καλή φωνή ο γέρο ψάλτης και πολύ μεράκι, έψελνε πάντα απ' την καρδιά του και κρατούσε πάντα το ύφος του, ούτε βιαστικά, ούτε αργά, σταθερά και μελωδικά.

Η λειτουργία προχωρούσε και στο τροπάριο της Αγίας Παρασκευής ψέλλναν όλοι μαζί, γυναίκες και άντρες. Ιδιαίτερα οι γυναίκες μ' ένα βαθύ αίσθημα ελπίδας και πίστης: Αχ Άγια μας, κάνε το θαύμα σου, κάνε τη θεραπεία σου στους ασθενείς μας. Κι όλες μαζί έκαναν γονυκλισίες και σταυρούς μ' έναν κοινό ρυθμό, σα να συναποτελούσαν ένα σώμα, μια ψυχή. Απ' τα μέσα τους έβγαινε ο πόθος κι η ελπίδα. Άγια μας Παρασκευή δείξε το θαύμα σου.

Ο ήλιος δεν άργησε να θερμάνει και να γίνεται καυτός. Ο παπάς έκανε την απόλυση και σιγά, σιγά, μαζεύτηκαν όλοι κάτω απ' τη γέρικη βελανιδιά με τον παχύ ίσκιο. Οι περισσότεροι άπλωσαν τα βαμβακερά σεντόνια τους και κάναν έναν κύκλο γύρω απ' τον παπά. Οι γυναίκες άνοιξαν τις άσπρες πετσέτες κι αράδιασαν τα φαγώσιμα, ψωμιά ελιές και τα σταφύλια.

Και ξαφνικά μέσα στην χαρούμενη αναμονή μια κραυγή, γεμάτη τρόμο και φόβο, έσχισε την πλαγιά. Τα δέντρα κουνήθηκαν σαν από ένα αόρατο αέρα κι ολονών πιάστηκε η ανάσα. Οι γριές τσίριζαν υστερικά κι έδειχναν με τρόπο στο μικρό Σωτηράκη, που έπεσε ξερός σαν πέτρα κι απ' το στόμα του έβγαιναν άσπροι αφροί. Ο δάσκαλος έτρεξε γρήγορα προς τη μεριά που έδειχναν οι γυναίκες.

- Ηρεμήστε, έλεγε και κουνούσε τα χέρια να καλμάρουν οι γυναίκες.

Έρθε κι ο παπάς κι οι γέροντες έκαναν ένα μικρό κύκλο γύρω απ' το παιδί που έπεσε λιπόθυμο στη γη.

- Ελάτε, ησυχάστε για λίγο, δεν είναι τίποτε. Στο μικρό παιδί φάνηκε η Αγία Παρασκευή και το παιδί μας φοβήθηκε και τρόμαξε.

Ο δάσκαλος φώναζε λίγο αγριμένα να του φέρουν ούζο και νερό. Μια γεροδεμένη κοπέλα ράντιζε με νερό το παιδί να συνέλθει κι ο δάσκαλος το έτριβε με ούζο στα χέρια και το μέτωπο.

Το παιδί άρχισε να συνέρχεται και οι γέροι χαμογελούσαν με καλωσύνη γιατί το περίμεναν ότι θα συνέβαινε, όπως κάθε χρονιά. Η λιποθυμία φέτος ήταν σ' ένα παιδί, το Σωτήρη του Παναγιώτη.

- Άντε με το καλό παιδί μας, έλεγε ένας, ένας και χάιδευαν το μέτωπο του μικρού παιδιού. Ο Θεός τη χάρη Του και της Αγίας μας. Άντε και του χρόνου.

Το παιδί συνήλθε και σηκώθηκε χαμγελώντας. Όλοι χειροκρότησαν με ενθουσιασμό.

- Νά μας ζήσει ο Σωτηράκης! Ζήτω ο Σωτηράκης μας!

Ο δάσκαλος πήρε το παιδί παράμερα να συνέλθει εντελώς κι όλοι άρχισαν με τα φαγητά και τα ποτά.

- Πάλι έκανε το θαύμα της! Πάλι μας φανερώθηκε η Αγία μας, μουρμούριζε μια γριά δίχως δόντια και θυμήθηκε τη δική της λιποθυμία όταν ήταν μικρό κορίτσι. Τρες ολάκερες μέρες έκανε να μιλήσει, μεγάλη η χάρη της και θεραπεύτηκε για πάντα απ' τους ανυπόφορους πόνους που είχε στα νεφρά.

- Μεγάλη η χάρη σου Άγια μου Παρασκευή, πάλι έκανες το θαύμα σου και φάνηκες στο Σωτήρη μας! και σταυροκοπιότανε αδιάκοπα.

Στο παιδί που καθότανε δίπλα στο δάσκαλο φέρανε να πιει ένα ποτήρι νερό και σταφύλια και καλοζύμωτες φέτες ψωμί με τυρί κι ελιές. Ο δάσκαλος χάιδεψε τα μαλλιά του παιδιού και χαμογελώντας ρώτησε το μικρό Σωτήρη:

- Είσαι καλά; Τι συναίβει; Τι σε τρώμαξε; Είδες τίποτε που σε τρώμαξε;

Ο δάσκαλος προσπαθούσε να ηρεμήσει το παιδί και του πρότεινε να φάει απ' τα νόστιμα φαγώσιμα που του πρόσφεραν οι χωριανοί. Πήρε ένα μεγάλο τσαμπί μοσχάτο μαύρο, έτρωγε μια, μια, τις ρώγες και μουρμουρίζοντας μέσα του χαμογελούσε.

- Τι τυχερός που είμαι, εφέτος φανερώθηκε σε μένα η Αγία μας Παρασκευή, μεγάλη η χάρη της. Και σταυροκοπήθηκε,. Όπως μου το προείπε η γριά η καλομάνα μου.

Σιγά, σιγά πέρασε κι η ώρα για την επιστροφή με το σαράβαλο φορτηγό του Αστρούδη. Όλοι οι χωριανοί γύριζαν ευχαριστημένοι που κι αυτή τη χρονιά έκανε την εμφάνισή της η Αγία, η προστάτισα του χωριού.

Ο ΙΑΣΩΝ Ο ΚΥΠΡΙΟΣ

Τον φέρανε απ' την Κύπρο με το καράβι στην στεριά, μετά στο τραίνο κι ύστερα στο χωριό· ίσα με σαράντα σπίτια όλο, όλο, χτισμένα σε μια όμορφη πλαγιά. Ψηλά απ' το βράχο βλέπει κανείς τον κάμπο μέχρι τη θάλασσα.

Η Παπογιάννενα μένει ολομόναχη, σαν κούκος, στο κονάκι, ένα ψηλό πέτρινο σπίτι στην άκρη του χωριού που είναι σαν πύργος, της Γιάννενας το κάστρο, λένε συχνά οι χωριανοί. Πίσω απ' το λόφο μόλις ξεχωρίζουν τα κεραμίδια της Πετρίνας. Ένα βαρύ σπίτι, με μπαλκόνι που στηρίζεται σε ξύλινους στύλους, χτισμένο με σιδερόπετρα βαριά θυμίζει αρχαϊκό ρυθμό,... Απ' τη μεριά του λόφου φαίνεται σαν ένα χαμηλό σπιτάκι, κάτω απ' το δρόμο υψώνεται τεράστιο. Ένας μικρός κήπος με λίγα λουλούδια και στην άκρη της αυλής μια τεράστια μουριά που κρύβει σχεδόν όλο τον τοίχο απ' τη μεριά του λόφου.

Η είσοδος του σπιτιού, ένα μεγάλο άνοιγμα σαν πύλη παλατιού, δίχως πόρτα, νύχτα-μέρα ολάνοιχτο. Στο βάθος του σκοτεινού διαδρόμου ένας μικρός ορνιθώνας. Δεξιά τρία δωμάτια, αριστερά η αποθήκη και το αχούρι. Εδώ μένει η Πετρίνα με τη φαμίλια της. Κάθε πρωί, πριν ακόμη ζεστάνει ο ήλιος, μ' ένα κουβά στο χέρι, πάει στο στάβλο γι' άρμεγμα. Ο στάβλος, κάτω από μια θεόρατη καρυδιά, ήταν πέρα απ' το σπίτι, στην άλλη μεριά του δρόμου, μακρὺς και με βαριά πέτρινη σκεπή. Το νερό βράζει στο τζάκι, τριγύρω πιατικά, και χάλκινα, άπλυτα απ' το βραδινό τραπέζι.

Όταν σηκώνεται η Πετρίνα και κινά με το πουρνό γι' άρμεγμα, αρχίζει σιγά-σιγά κι η ζωή στο χωριό, ... καιρός είναι,... το χωριό ζωντανεύει,... βγάζουν για βοσκή τα ζώα που βελάζουν νυσταγμένα, τα μοσχάρια, οι γίδες, τα πρόβατα, τα ορνίθια. Τα γουρούνια πεινασμένα ανακατεύουν τα αποφάγια κι η ζωή αρχίζει.

- Καλήν μέραν

- Καλή μέρα...

Τα παιδιά βγαίνουν νυσταγμένα, ένα, ένα, και σε λίγο φωνές, γέλια, τραγούδια, στο χωριό. Μια χαρούμενη και όμορφη ζωή...

Σήμερα είναι όλα όμορφα, ωραία μέρα, χαρούμενη, σκεφτόταν η Πετρίνα σα γύριζε απ' το στάβλο. Η μικρή η Δεσπούλα σηκώθηκε πρωί με την Πετρίνα, έβρεξε και σκούπισε την αυλή, έπλυνε τα πιάτα και στόλισε τον ξύλινο φράχτη με μαργαρίτες. Η Πετρίνα αφού πλύθηκε καλά, χτένισε τα μαλλιά της με προσοχή, φόρεσε την καλή μαντήλα της, το όμορφο σάλι, πήρε ένα σκαμνί και περίμενε κάτω απ' τη μουριά. Όλοι περίμεναν κι όλοι ήταν σήμερα ανυπόμονοι.

- Σήμερα Πετρίνα; ρωτούσαν οι περαστικοί περιέργοι.

- Σήμερα, σήμερα! απαντούσε καλακάγαθη, χαρούμενη η Πετρίνα.

- Με το καλό, με το καλό...

Όταν στο χωριό δεν έχει δουλειές, οι άνθρωποι αφήνουν λεύτερα τα ζώα...

γαϊδούρια, μουλάρια, νύχτα – μέρα. Ζημιές δεν έχουν να κάνουν γιατί σχεδόν όλοι οι κήποι είναι ασφαλισμένοι με ψηλούς ξύλινους φράχτες. Μόνο η Παπογιάννενα στο κονάκι το είχε μεράκι και καϋμό που τα «καταραμένα» τής χαλνούσαν τα λουλούδια στην αυλή. Ο μπάρμπα-Φώτης, ο πρόεδρος, ήθελε να βγάλει απαγόρευση, τουλάχιστο για το μεσημέρι, γιατί για μερικούς παραθεριστές ήταν ανυπόφορα τα «άτιμα», όταν άρχιζαν τη μεσημεριανή συναυλία το ένα πίσω απ' τ' άλλο. Σώνει και καλά να τα περιορίσουν τ' άμοιρα να τα κάνουν ανθρώπινα.

- Δεξαμένη ο Θεός να σου δίνει χρόνια και υγεία, τους συνάντησα στο δρόμο ... Τι είναι αυτό ωρέ, φώναξε με θαυμασμό ο Αμανάτης.

Αν χαιρετούσε ο Αμανάτης τον άκουγε όλο το χωριό.

- Την ευχή μου νάχεις, είπε η Πετρίνα κι έσιαξε το μαντήλι της ανυπόμονα.

Γύρω στο μεσημέρι έτρεχε η Παπογιάννενα στην Πετρίνα και φώναζε:

- Έρχονται! Εεέρχονται Πετρίνααα.

Σιγά, σιγά, μαζεύτηκαν ένα σωρό άνθρωποι στην Πετρίνα. Ως κι ο πρόεδρος ο μπάρμπα-Φώτης ήρθε. Όλοι περίμεναν με υπομονή, κανείς δε μιλούσε... Στη στροφή του δρόμου δεν άργησαν οι φωνές των παιδιών, που φώναζαν δυνατά όλα μαζί σε χορό:

- Ιάσων, γιάσων, γιάσων.

Τρέχαν, γελούσαν, παίζανε, λερωμένα, βρώμικα, ξεσκισμένα, χαρούμενα, ξένοιαστα, γύρω απ' το κάρο.

Νάτος λοιπόν! ...Πίσω απ' το κάρο ακολουθούσε περήφανα, κάπως κουρασμένος, ο Ιάσων ο Κύπριος. Ένα απ' τα κυπριακά, τα μεγάλα γαϊδούρια που είναι ψηλά σαν τα μουλάρια, γεροδεμένα.

Πρόσφεραν γλυκό και νερό στον καροτσέρη και σ' ένα κουβά φέραν δροσερό νερό για τον Ιάσωνα.

- Α! Α! Α! Φτου να μην αβασκαθεί, μην τον ματιάσουν. Φτου!...

Η Πετρίνα μεγαλόπρεπα περήφανη πήγε στο γάιδαρο και τον χάιδευε. Όλοι γελούσαν κι η Πετρίνα δε μπορούσε να κρύψει τη χαρά της.

- Αυτός είναι γάιδαρος, λέγανε. Τι γαϊδούρι είναι αυτό Θε μου! Και θαύμαζαν όλοι τον Ιάσωνα.

Ο καροτσέρης ξεφόρτωσε το καινούργιο σαμάρι κι η Πετρίνα έδινε προτάγες να σφάξουν έναν πετεινό, να φέρουν κρασί, καρέκλες, τραπέζι κι ώσπου να γίνει ο πετεινός να κάνουν μια τηγανιά αυγά, να φέρουν και τυρί για τον άνθρωπο....

Σκορπίσανε σιγά, σιγά οι χωρικοί, το δείλι όλοι μιλούσαν για τον Ιάσωνα και θα μιλούσαν χρόνια τώρα πολλά.

Περνούν τα χρόνια... Στο κονάκι πέθανε η γριά η Παπογιάννενα, Θεός σχωρέσ' την κι η Πετρίνα γέρασε, δε βγαίνει πια δίχως ραβδί στο δρόμο κι η μικρή Δεσπούλα έγινε Δέσπω, κόρη παντρειάς.... γέρασε κι ο Ιάσων, όπως κι οι άνθρωποι γερνούν.

Τι φορτιά δε φορτώθηκε, ξύλα, χόρτα, στάχια, σακιά στάρι, λάδια, πατάτες, ανθρώπους! Τι φορτιά δε φορτώθηκε! Επειδή ήταν γεροδεμένος γάιδαρος, τον πήραν στην επίταξη· κι ήταν ο μόνος γάιδαρος στον πόλεμο, γιατί μόνο

μουλάρια κι άλογα έπαιρνε ο στρατός.

Με τον καιρό σιγά, σιγά δημιουργήθηκε κάτι σα θρύλος γύρω απ' τον Ιάσωνα το γαΐδαρο... Πάντα βρισκόταν κάτι, κάτι και πάντα στο χωριό μιλούσαν για τον Ιάσωνα. Ίσως ήταν η πρωτοτυπία του, η διάθεσή του για παίξιμο και ειρωνεία, όλο και κάτι τον ξεχώριζε απ' όλα τ' άλλα γαϊδούρια.

Αν τα μικρά έδεναν τενεκέδες στην ουρά του, σα να νοούσε, δεν έτρεχε, περίμενε καρτερικά κανένα περαστικό να τον λευτερώσει κι ύστερα έτρεχε λεύτερος κουνώντας την ουρά του. Στο γκάρισμα δεν τον έφτανε κανείς. Αν γκάριζε, όλοι ξέρανε, ήταν ο Ιάσων. Κι αγάπες του έγιναν μυθικές. Πόσες φορές δεν παρατούσε το φορτίο και την Πετρίνα, που γελούσε πίσω καλοκάγαθα, σαν έβλεπε καμιά φιλενάδα του. Ήταν σα νάλεγε: Η δουλειά, δουλειά κι η αγάπη, αγάπη....

Τώρα πάλιωσε το σαμάρι, πεταμένο σε μια γωνιά. Ο Ιάσων λεύτερος, αλήτης του χωριού.

- Τ' αξίζει το προκομμένο, δούλεψε αρκετά το καματερό, έλεγε η Πετρίνα.

Αν ποτέ τη συναντούσε στο δρόμο, περίμενε να τον χαϊδέψει και την ακολουθούσε ίσα με το σπίτι, γέροι κι οι δυο πια. Κι όλο κάτι έβρισκε η Πετρίνα να του δώσει, μήλα, χόρτα, ψωμί. Δεν έλεγε να τα βάλει κάτω ο Ιάσων, δεν κρεμούσε τ' αυτιά, πάντα ο ίδιος, έτρεχε, γκάριζε, ...γελούσε.

Τελευταία, όταν χτυπούσε η καμπάνα για εσπερινό, να κι ο Ιάσωνας στην εκκλησία. Τον χάιδευε κι ο παπάς και τούδινε κανένα παλιό πρόσφορο. Κι ύστερα λένε πως μόνο οι άνθρωποι είναι θρησκευτικά όντα, ας αφήσουμε αυτούς που κι αυτό ακόμα το αμφιβάλουν. Τα κορίτσια τον στόλιζαν με λουλουδοστέφανα τις Κυριακές, ήταν το καμάρι του χωριού...

Ίσα μ' ένα βράδυ, μια αυγουστιάτικη νύχτα με φεγγάρι, γεμάτη νοσταλγία και μοναξιά ο Ιάσων απαρατήρητος τριγύριζε στου Νότη το σπιτικό. Στην αυλή μέσα, δεμένη σ' ένα πάσαλο, η γαϊδούρα με το μικρό απ' τον Ιάσωνα. Ο Ιάσων γύριζε αθόρυβα εδώ κι εκεί, απ' τη μια άκρη στην άλλη. Να μην ήταν ο ξύλινος φράχτης... Κατά τα μεσάνυχτα θόρυβος τρανός στην αυλή του Νότη, φωνές, φρίκη.

- Μια λάμπα, για το Θεό...

Το πρωί φέραν την Πετρίνα... Το άμοιρο το ζώο! Δεν κατάφερε να πηδήξει τον ξύλινο φράχτη κι έμεινε εκεί άψυχο, με τα ξύλα μπηγμένα στα σωθικά του.

Ήρθε η Πετρίνα, στάθηκε εκεί ώρα πολλή κι έκλαιγε, έκλαιγε και χάιδευε τον Ιάσωνα κι ακουμπώντας στο ραβδί, σκεβρωμένη με βουρκωμένα μάτια κίνησε για το σπίτι. Άμοιρο ζώο....

Τώρα μόνον οι παλιοί μιλούν στο χωριό για τον Ιάσωνα απ' την Κύπρο.

Ο ΚΗΠΟΣ ΜΕ ΤΑ ΚΡΙΝΑ

Πίσω από ένα ψηλό τοίχο από πουρόπετρα, σκεπασμένο με κισσό, κάτω από βερικοκιές και κυπαρίσσια, έμενε η χήρα η Αυγή. Απ' την ξύλινη βαριά εξώπορτα μέχρι το χαμηλό σπιτάκι ένα στενό πλακόστρωτο δρομάκι, πάντα σκουπισμένο, δροσερό, στολισμένο με μικρές και μεγάλες γλάστρες, γεράνια και βασιλικό, χώριζε στη μέση τον κήπο της Αυγής της χήρας. Κάτω, στα μαύρα κυπαρίσσια, στις δροσάτες βερικοκιές, ο κήπος με τα κρίνα· γιομάτος όμορφα, μεγάλα ολόλευκα κρίνα.

Κι όλη η γειτονιά μοσχοβολούσε απ' την απαλή και συνάμα μεθυστική ευωδιά. Κι όποιος τύχαινε περαστικός στο δρόμο, σταματούσε στην πόρτα της Αυγής, σήκωνε το κεφάλι ψηλά σαν τα ορνίθια που πίνουν νερό, ανέπνεε βαθιά και συνέχιζε το δρόμο του ευχαριστημένος.

Ζούσε ολομόναχη στον κόσμο, κρυμμένη πίσω απ' τους ψηλούς τοίχους, η χήρα η Αυγή. Το δειλινό, σαν έγερνε ο ήλιος κουρασμένος στις κορφές των σπιτιών, έβγαινε η Αυγή με ξέπλεκα μαλλιά, μ' ένα μεταξωτό φόρεμα γαλάζιο με κίτρινα λουλούδια, με κουμπιά, ολάνοιχτο, γυμνή και πότιζε τα κρίνα, πότιζε τα λουλούδια και σιγοτραγουδούσε πικραμένα. Σαν τέλειωνε το πότισμα, καθόταν σε μια πλάκα μαρμάρινη, ανάμεσα στα κρίνα, και χτένιζε τα όμορφα μαύρα της μαλλιά. Κι όταν νύχτωνε, άναβε το καντήλι στο εικονοστάσι και πήγαινε για ύπνο μοναχή.

Ο Φοίβος, ένα όμορφο αγόρι με μεγάλα ωραία μάτια, γύριζε το βράδυ για το σπίτι, κουρασμένος απ' το κυνηγητό και τα παιχνίδια με τ' άλλα τα παιδιά της γειτονιάς. Στη μάντρα της χήρας κοντοστάθηκε, έβλεπε ψηλά τις βερικοκιές, τις φορτωμένες με κόκκινα βερίκοκα, που άπλωναν τα κλαδιά ίσα με το δρόμο και δεν περίμενε. Κοίταξε γύρω του και γρήγορα σκαρφάλωσε στον τοίχο κι έτρωγε άπληστα, σαν κυνηγημένος.

Αφού χόρτασε στην αρχή, άρχισε, σαν τ' αφεντικό, να ψάχνει στα σκοτεινά μέσα στις φυλλωσιές τα πιο μαλακά, τα πιο μεγάλα. Έκανε ν' ανέβει πιο ψηλά, όμως το κλαδί που πάτησε ήταν λεπτό κι έσπασε με θόρυβο. Και θα έπεφτε αν δεν πιανόταν στον κορμό γερά. Άκουσε θόρυβο η Αυγή και ξύπνησε, άναψε γρήγορα μια λάμπα και βγήκε με το νυχτικό. Πιο γρήγορος ο Φοίβος κατέβηκε, πάτησε στον τοίχο και βγήκε στο δρόμο. Θυμωμένη η Αυγή έβαλε τις φωνές:

- Για το Θεό, δε ντρέπεστε παλιόπαιδα· γιατί νόμιζε πως ήταν περισσότερα. Δεν της ένοιαζε κατά βάθος της Αυγής που τρώγαν τα βερίκοκα τα παιδιά,

αλλά πιο πολύ που ενοχλούσαν τη μοναξιά της.

Ο Φοίβος έφτασε τρέχοντας σπίτι και το είχε βάλει στο νου του να εκδικηθεί την Αυγή, που φώναζε έτσι για λίγα βερίκοκα. Τόβαλε στο νου του και περίμενε ίσα με τ' άλλο βραδινό. Κι όταν νύχτωσε καλά, σκαρφάλωσε στον τοίχο κι απ' τη βερικοκιά κατέβηκε στον κήπο. Στάθηκε και θαύμαζε τα όμορφα λουλούδια, έσκυβε και μύριζε ένα, ένα, χωριστά κι ύστερα με μανία έπιανε κι έκοβε, έκοβε κι έκοβε κρίνα και τα πετούσε. Μόλις άκουσε θόρυβο στο χαμηλό σπιτάκι, έτρεξε γρήγορα, ανέβηκε στο δέντρο και κόλλησε εκεί, ένα με τον κορμό. Είδε τη χήρα που πλησίαζε μ' ένα λυχνάρι κι η καρδιά του χτυπούσε δυνατά από φόβο κι αγωνία.

Η Αυγή με το νυχτικό, μισόγυμνη, άφησε το λύχνο στην πέτρα κι έτρεξε γρήγορα, άνοιξε την εξώπορτα και κοίταξε έξω στο δρόμο. Τίποτε, κανείς, μόνο ένας σκύλος αλήτης έγλυφε ένα πεταμένο κόκαλο, αλλά μόλις είδε την Αυγή εξαφανίστηκε αθόρυβα. Όταν γύρισε να πάρει το λυχνάρι είδε τα κομμένα κρίνα, κάθισε στη μαρμάρινη πλάκα κι έκλαιγε, έκλαιγε απαρηγόρητα σιγαλά. Ύστερα σηκώθηκε και με βαριά καρδιά γύριζε στο χαμηλό σπιτάκι. Στην πόρτα στάθηκε για λίγο και κοίταζε στα κρίνα παραπονεμένα.

Την άλλη μέρα ο Φοίβος δε μιλούσε με κανένα και το βράδυ το πήρε απόφαση, ανέβηκε τον τοίχο και κοίταξε μέσα. Είδε την Αυγή, που είχε γυρισμένες τις πλάτες και περίμενε. Ύστερα κατέβηκε σιγά, σιγά, στον κήπο και δειλά προχώρησε στην Αυγή. Δεν ήταν τα κρίνα που έκλαιγε η Αυγή, μόνο τη μοναξιά της και τον πόνο της μοιρολογούσε μόνο.

Ο Φοίβος πήρε ένα κομμένο κρίνο στο χέρι κι άφησε το λουλούδι στον κόρφο της Αυγής που έτρεμε από τους λυγμούς. Πήγαινε να σπαράξει από λύπη ο Φοίβος και την κοίταζε λυπημένα σα να της έλεγε, μην κλαις Αυγή, μην κλαις, κι αυθόρμητα έπεσε στην αγκαλιά της. Κι έκλαιγαν κι οι δυο αγκαλιασμένοι, κάτω απ' τα κυπαρίσσια, ανάμεσα στα κρίνα πεσμένοι· κι ήταν τα δάκρυα, δάκρυα, δάκρυα χαράς....

Κι από τότες κάθε νύχτα βγαίνει η Αυγή μισόγυμνη στον κήπο και καρτερεί χαρούμενη και πικραμένη για τα κομμένα κρίνα.

Ο ΛΥΚΟΣ ΠΟΥ ΗΜΕΡΕΨΕ

Σεπτέμβρης ήταν, οι βροχές αργούσαν κι ο Γιώρακας της Χρυσής έβγαζε τα γίδια στη Μπάρα, ίσα με μια ώρα απ' το χωριό, ώσπου νάρθουν τα πρωτοβρόχια. Φόρτωσε στο γάιδαρο τα πράγματα, ψωμί, λάδι, ζυμαρικά, το τρανό καζάνι και πρωί, πρωί, με το Μούργο αντάμα, κίνησε για τη Μπάρα. Ο μπαρμα-Θοδωρής μοισοκοιμισμένος με την καμίσα έξω πλενόταν σ' έναν κουβά κι η Σταμάτω η κόρη του, με το μεστωμένο στήθος, τις μαύρες όμορφες πλεξούδες, γονάτιζε ν' αρμέξει τα γελάδια στο μαντρί. Ο Γιάννος του Παρασκευά έφερνε τ' άλογα στη βρύση για πότισμα. Εδώ βελάσματα τεμπέλικα, εκεί νυσταγμένα πρόσωπα κι αριές φωνές... Ω ω ω ω.

Ο Γιώρακας καλημέριζε και χαιρόταν γιατί κι οι χωρικοί τον χαιρετούσαν με εκτίμηση κι αυτό τον παίνευε χωριστά. Στην άκρη του χωριού, στις θειας του της Μαρίας, τον περίμενε ο Στελίκας, το μικρό του ξαδελφάκι, αγουροξυπνημένος κι έτριβε τα μάτια του.

- Ξύπνα ωρέ, του φώναξε ο Γιώρακας πειράζοντάς τον κι ο Στελίκας έτρεξε με φόρα και πήδηξε στο γάιδαρο, - να μη γέρνει το σαμάρι έλεγε ο Στελίκας - και μ' ένα σχοινί χτυπούσε τον Αράπη να τρέξει. Κι ήταν όλο χαρά ο Στελίκας, γιατί στο γυρισμό θα τον είχε μέρες στη διάθεσή του.

Ο ήλιος τους βρήκε στη Μπάρα κι οι δροσοσταλιές, στο χόρτο που ξανάνιωνε, λάμπανε και γιόμισε η κορφή μαργαριτάρια, σα να γύριζε πάλι η άνοιξη. Φτάσανε στη στάνη, που ήταν πλεγμένη από κλαδί φουντουκιάς, ο Γιώρακας ξεφόρτωσε το γάιδαρο κι ο Στελίκας πήρε το δρεπάνι και θέριζε τις τσουκνίδες και τα ξεραμένα γαϊδουράγκαθα, που γιόμισε μέσα η στάνη σαν ξεχασμένη από χρόνια. Το μεσημέρι φέραν τα γίδια στην πηγή κάτω απ' τις θεόρατες βελανιδιές και γευμάτισαν λίγο τυρί, ψωμί και σταφύλια.

Έπιαν δροσερό νερό κι ο Γιώρακας έβγαλε κι έστριψε ένα τσιγάρο, τ' άναψε, έκανε μια ρουφηξιά και φύσηξε τον καπνό στο Στελίκας και πειραχτικά τον ρώτησε:

- Στελίκας δεν καπνίζεις;

- Τι! Έκανε ο Στελίκας, εγώ είμαι μικρός ακόμη, όμως ο Λευτέρης κάπνισε με τον Λάκη ίσκες στα κρυφά, έλεγε και κουνούσε το χέρι να διώξει τον καπνό.

Το δειλί ο Στελίκας γύρισε με τον Αράπη στο χωριό. Οι μέρες περνούσαν, ο Γιώρακας καρτερούσε, μέρα με τη μέρα, να γυρίσει στο χωριό. Το είχε βάλει σκοπό, σα γύριζε θα έστελνε τη μάνα του στον μπαρμα-Θόδωρα να ζητήσει το χέρι της Σταμάτως, της όμορφης και λυγερής κόρης του.

Κι οι μέρες περνούσαν κι ο Γιώρακας, ο λεβεντονιός, το παλληκάρι, έβγαζε τα γίδια, γύριζε στο δάσος, σφύριζε, έπαιζε φλογέρα, πάλευε με το Μούργο, ανέβαινε στα δέντρα, άρμεγε πρωί και βράδυ, έπηζε το τυρί.

Ένα δειλί, εκεί που έψηνε κάστανα, ανέμελα, γύρισε στο κοπάδι κι είδε τις γίδες που σκόρπιζαν. Σαν αστραπή σηκώθηκε ο Γιώρακας, άρπαξε τ' αξινάρι, σφύριξε στο Μούργο κι όρμησε στο κοπάδι. Στην άκρη του δασώματος διέκρινε το λύκο που έσερνε μια γίδα απ' το λαιμό. Σαν έφτασε στο φούντωμα ο λύκος αφανίστηκε κι ο Γιώρακας σήκωσε τη γίδα που ψυχομαχούσε, την άφησε μετά στη γη, σήκωσε τ' αξινάρι ψηλά απειλητικά κι έβραζε από οργή

- Καταραμένο μη σε βάλω στα χέρια μου άλλη βολά, ζωντανό θα σε γδάρω, διαβολικό.

Το λύκο δεν τον είδε ξανά, ένα βράδυ όμως στο μέτρημα έλειπε ένα μικρό - γύρισε τη νύχτα κι έψαχνε τα βουνά - και με μέρες έλειπε κι άλλη κι ύστερα κι άλλη κι άλλη γίδα. Κι ο Γιώρακας μαράζωνε από οργή και μανία και τούτρωγε τα σωθικά ο λύκος. Μάτι δεν έκλεινε τη νύχτα και φύλαγε καρτέρι τυλιγμένος στην κάπα του. Δίχως αιτία πηδούσε απ' τον ύπνο σα λαγός κι αντίκριζε περιφρονημένα το Μούργο που κατέβαζε το κεφάλι σαν ν' αγρικούσε την οργή τα' αφεντικού του. Έσκυβε στο Μούργο, του χάιδευε και μιλούσε με το σκύλο.

- Τι φταις εσύ ωρέ Μούργο, έλεγεν ο Γιώρακας, θα τον πιάσω ωρέ Μούργο και θα τον σύρω στο χωριό με το μουλάρι κι οι χωρικοί θα καμαρώνουν ωρέ...

Ένα πρωί ήλθε ο Στελίκας μ' ένα μουλάρι, τραγουδώντας, να φορτώσει το τυρί. Ο Γιώρακας δεν είχε βγάλει τα γίδια για βοσκή και καρτερούσε βαρύς στη στάνη. Είδε το Στελίκι και σηκώθηκε αμίλητος. Είπε στο Στελίκι ν' ανάψει φωτιά στη στάνη· θα πήγαινε στο χωριό κι ώσπου να γυρίσει να μείνει στα γίδια.

Έφτασε βιαστικά λαχανιασμένος στο χωριό κι έτρεξε στο σπίτι. Η μάνα του η Χρυσή με σηκωμένα μανίκια έπλενε

- Μάνα ένα τρανό πλαστό και δυο κομμάτια τυρί, πάω στου Πόζωνα.

Κι η κυρά Χρυσή, που κατάλαβε, έκανε το σταυρό της κι άρχισε να καταριέται

- Μάνα το ψωμί, είπε ο Γιώρακας θυμωμένα.

Κι η γριά γυναίκα έφερε το ψωμί και το τυρί και σιγοψιθύριζε: ο Ιησούς Χριστός νικά, όλα τα κακά σκορπά, ο Ιησούς Χριστός νικά..., σα να τελούσε λιτανεία μυστική. Τα πήρε ο Γιώρακας κι έτρεξε. Η γριά η Ποζία που περίμενε στην πόρτα πήρε το πλαστό και το τυρί, σα νάταν πρόσφορα.

- Έλα, έλα έμπα, μέσα είναι, η μέση του, ο άμοιρος είναι πιασμένος, στο κρεβάτι, είπε η γριά και χώθηκε στο μαγειριό.

Άνοιξε την πόρτα δειλά ο Γιώρακας, μπήκε στο δωμάτιο και χαιρέτησε τον Πόζωνα, που σηκώθηκε και καθόταν με τ' άσπρο του το μακρύ σώβρακο και γύρο στη μέση μια προβιά σφιχτοδεμένος. Ο Πόζωνας δεν έβγαλε λέξη κι ο

Γιώρακας του διηγήθηκε όλα κι ίδρωνε απ' την αβάσταχτη ζέστη.

Χρόνια τώρα ο Πόζωνας «δένει» το στόμα του λύκου και του αητού, λέγανε οι χωρικοί με θαυμασμό, γιατί εκτός αυτού ήταν και γραμματιζούμενος. Είχε και κάτι παλιά εκκλησιαστικά βιβλία που διάβαζε και θαύμαζε κάθε φράση και λέξη κι ήταν τα γράμματα για τον Πόζωνα τρανό και μέγα· κάθε γραφόμενο ήταν άγιο ευαγγέλιο, ως κι η εφημερίδα που έφερνε κανείς κάπου-κάπου. Όλα ήταν γύρω απ' το Ευαγγέλιο πλεγμένα.

Άκουσε το Γιώρακα και σηκώθηκε να πάρει τα γυαλιά του κι έμοιαζε σαν υπερκόσμιος άγιος προφήτης κι ερημίτης ο Πόζων, ο άκακος κι ήρεμος. Στο χωριό λέγανε πως επειδή δεν πείραξε άνθρωπο για τούτο είχε «δύναμη».

- Κι άλλη αμαρτία, αναστέναξε βαθιά ο Πόζων και πήρε ένα παλιό βιβλίο με φαγωμένα εξώφυλλα. Περιπεσών εν αμαρτίαις πολλαίς Κύριε, δέξον τον δούλον σου, θυσίαν γαρ έθηκα μετανοίας συγχώρησον Κύριε, συγχώρησον Κύριε ...

Για τον Πόζωνα ήταν αμάρτημα τρανό και το κακόν, έλεγε, που σταματούσε, το έπαιρνε επάνω του, για τούτο ζούσε με νηστείες και προσευχές, να τον συγχωρέσει, μεγάλη η δύναμή Του, ο Θεός. Το είχε κληρονομήσει απ' τη μάνα του κι αυτή πάλι απ' τη δικιά της κι από γενιά σε γενιά έφτασε ίσα με τον Πόζωνα. Λέγανε πολλοί πως ήταν γραμμένα σε βιβλία. Καλά ο Πόζωνας, η μάνα του όμως που δεν ήξερε γράμματα, λέγανε άλλοι. Η Ποζία η γραία τα έλεγεν.

Όταν έκανε τα ξόρκια, ο Πόζωνας έπεφτε στη γης, έβγαζε αφρούς στο στόμα και φώναζε.

- Τι; Δεν αγρικούσε η Ποζία.

Μετά σηκωνόταν, έπαιρνε ένα κερί και σα να διάταζε: «πατάξω σε, συντρίψω σε, έστηκα γαρ εις το άνωθεν...», τα έλεγε κι η Ποζία που κατά βάθος ήθελε κι αυτή να μάθει τα ξόρκια και κρυφάκουγε τον Πόζωνα και επαναλάμβανε, ό,τι άκουγε, δίχως ν' αγρικά λέξη.

Μπήκε στην κάμαρα η γραία κι έκανε νόημα στο Γιώρακα να βγει. Ο Πόζωνας φαινόταν ν' απουσίαζε· εκεί στη μικρή, χαμηλή κάμαρα έστεκε στη μέση σαν ξύλο που ξεράθηκε. Ο Γιώρακας που έβλεπε, - άκουγε μ' ανοιχτό στόμα όλη την ώρα, - βγήκε σιγά πατώντας στα νύχια, χαρούμενος, γιατί τον έπιασε φόβος. Σα να αισθανόταν μια δύναμη που γέμιζε την κάμαρα κι έκανε τον αέρα βαρύ, σίδερο.

Χαιρέτησε τη γριά, καβάλησε το μουλάρι, που είχε δεμένο στο φράχτη της Ποζίας κι έτρεχε αλαφρωμένος γιατί φοβόταν να είναι μπλεγμένος με ξόρκια. Έφτασε στη στάνη σφυρίζοντας, κάθισε λίγο με το Στελικά κι ύστερα έβγαλε τα γίδια για βοσκή. Τι να φοβόταν τάχα τώρα το λύκο που ο Πόζωνας «έδεσε» το στόμα.

Το μεσημέρι έφερε τα γίδια στις βελανιδιές κι έτρεξε στην πηγή να ξεδιψάσει. Γονάτισε κι έπινε ευχαριστημένος. Μόλις έκανε να σηκωθεί τον έπιασε τρόμος και τα πόδια του κόλλησαν στη γη. Ίσα με δέκα βήματα έμπροσθεν του ο λύκος, μαύρος, ακίνητος σα στοιχειωμένο μάρμαρο. Ο Μούργος όρμησε γαυγίζοντας. Ο λύκος κι ο Γιώρακας έστεκαν αντίκρυ, σαστισμένοι, ακίνητοι, μόνο ο Μούργος γαύγιζε στο κοπάδι φύλακας.

Ο Γιώρακας δεν περίμενε πολύ, έβγαλε το μαχαίρι και σημάδεψε το λύκο και γρήγορα έπιασε τ' αξινάρι κι όρμησε σα σίφουνας με μανία. Ο λύκος

είχε πλημμυρίσει στο αίμα, κυλιόταν στη γη, ψυχομαχώντας μ' ανοιγμένη κοιλιά.

Το βράδυ δεν τον έπιανε ύπνος, έβλεπε εμπρός του ζωντανό το λύκο, που ημέρεψε, που έστεκε ακίνητος, μαρμαρωμένος, να γιομίζει αίματα απ' τ' αξινάρι του, κόκκινα, ζεστά. Σηκώθηκε βιαστικά, πήρε ένα φκιάρι και γύρισε στις βελανιδιές, έσκαψε ένα λάκκο βαθύ κι έσυρε μέσα βιαστικά το λύκο, τον σκέπασε με χώμα και γύρισε στη στάνη.

Από βραδís έπιασε βροχή κι οι μέρες σίμωναν· ο Γιώρακας σύντομα θα γύριζε στο χωριό και θα έστελνε τη μάνα του, την κυρά Χρυσή, να ζητήσει τη Σταμάτω του Θόδωρα και μέσα του κάτι σαν ρίγος κι αγαλλίαση αισθανόταν.

ΣΤΟ ΤΡΑΙΝΟ

Είμασταν εφτά στο κουπέ, το τραίνο έφευγε, τραγούδι στη νύχτα μονότονο κι οι ρόδες, υπόκρουση για εμφάνιση του Ήφαιστου, χοροπηδούσαν στα σύννεφα. Ένας ροχάλιζε μ' ολάνοιχτο, σκασμένο ρόδι, στόμα. Μια χοντρή με το ένα βυζί όξω, κοιμισμένη σαν ιταλική μαντόνα, βύζανε ένα μωρό. Ένας ισχνός, με οβρέικη μύτη, μετρούσε τα δάχτυλα κι έπαιζε με τα χοντρά του σα να χάιδευε γουρούνια· μια γεροντοκόρη νοσοκόμα αναπολούσεν, Ηλίαν Μαλλιάρκαν στρατιώτην 623 Γ' τάγμα πεζικού, ιχθυοπώλην, τον γκαρδιακόν της, σαν εγγλέζικη αγελάδα. Ένα κορίτσι με αλογοουρά που θύμιζε «Το Άλογο» του Hey, όμορφο, μικρό, θεά στα νιάτα και στις παρθενιές της, μασούσε σπόρια. Ένας καλογερόπαπας με μια βαλίτσα στα γόνατα γιομάτη κομπολόγια, θυμιάματα, σταυρούς και φυλαχτά απ' το Άγιον Όρος στοχαζόταν, τον αδελφό Φιλόθεο – πώς να φευγατίσουμε κανένα παραπάνω σταυρό, στα κρυφά, απ' τ' ασημένια· στο πανηγύρι πέρσι, καλή δουλειά, πώλησαν είκοσι ασημικά γιαννίτικα απ' τ' Άγιον Όρος – τον τράγο που ήθελε τα μισά. Φαινόταν να προσεύχεται, τα μάτια γυάλιζαν ούζο κι η μύτη έσταζε τούρκικο λίπος.

Κι εγώ, κουλουριασμένος σαν ρολόι του Νταλί, κρεμασμένος στα χέρια μου, φαινόταν να κοιμώμουν. Κάπου, κάπου, άνοιγα τα μάτια κι ανάμεσα απ' τα δάχτυλα έβλεπα τη συντροφιά. Ο καλογερόπαπας έβγαλε ένα τσιγάρο και το τραίνο γέμισε - μικρά, μικρά αγγελουδάκια, γαλάζια, με πρησμένα μάγουλα, barock – καπνό.

- Κουλούρα φώναξε ο παπάς κι άνοιξε το παράθυρο κι η νύχτα όρμησε στο κουπέ με κοπριές και δροσιά.

- Ας το ανοιχτό παπά μ', έκανε ο ισχνός γαργαλεμένος.

- Κουλούρα, ξαναφώναξ' ο παπάς, διότι ο άγιος Αντώνιος ο νέος, μεγάλη η χάρη του, όταν κουβαλούσαν το σάβανό του, τα βόδια έκαναν έναν κύκλο, ... τρανό πανηγύρι στη Βέροια.

- Δε μου λες παπά μου, να σε ρωτήσω κάτι; του κάνω και τον καθήλωσα στη θέση του.

- Έ, πες είπεν και περίμενε.

- Άμα έλθει ένας Τούρκος άπιστος να κοινωνούσε, θα τον κοινωνούσες; και θυμήθηκα ένα «ου δίδετε τα άγια τοις κυσίν» απ' τα νεοελληνικά του Γυμνασίου, ας αφήσω που στο στενό μου κεφάλι στριφογύριζαν οι πολύχρωμοι χιλιάδες προσκηνυτές στο κουβούκλι.

- Ξέρω 'γω, έκανε ο παπάς αμήχανα, αυτά τα ξέρουν οι δεσποτάδες· σα

ματι όταν κοινωνάω τον κόσμο ξέρω ποιος είναι Τούρκος και ποιος Ρωμηός;

- Καλά παπά μου, δεν είναι όλοι οι άνθρωποι το ίδιο;
- Ναι, μου κάνει σοφά, αλλά το βάπτισμα τους χωρίζει.
- Δηλαδή όσοι είναι αβάπτιστοι είναι κακοί;
- Κακοί είναι κι οι χριστιανοί, είπε ο παπάς.
- Τότε; Κάνω εγώ
- Ε, είπε ο καλογερόπαπας, πίστευε και μη ερεύνα.

Νύσταζα και δεν είχα καθόλου όρεξη για συζήτηση. Θαρούσα πως ολόκληρος ο κόσμος είχε αποκοιμηθεί, μόνο ο παπάς νοσταλγούσε, κολακευμένος απ' τη συζήτηση και περίμενε.

- Δάσκαλος, είπα, Διονύσιος Μητρέγκας, δημοδιδάσκαλος νεοδιορισθείς.
- Δάσκαλος, έκανε ο παπάς με ηπειρώτικη προφορά, σα να ζύγιζε σιδερένια κεφάλια, ε, καλά είναι. Τι να κάνεις....
- Άνοιξε τότε η πόρτα με θόρυβο και μπήκε μια ξυπόλητη τσιγγάνα, ήρθε και, λυγερή με το παρδαλό μακρύ της – μεγάλα λουλούδια – φουστάνι, κάθισε δίπλα στον παπά με δυο σειρές μαργαριτάρια στο στόμα.
- Μέχρις ότου φθάσουμε η τσιγγάνα θα μας είχε πει ως δυο φορές τη μοίρα, ο παπάς θα μ' ευλογούσε - και εχάρηκα δια την γνωριμίαν μας -, ο ισχνός θα κοιμόταν και θάβλεπε γουρούνια σίγουρα κι η χοντρή θα – ε, πάρτε καλέ ένα κομμάτι, μη με προσβάλετε καλέ, τι ακατάδεκτος, ε πάρτε ... Ω κείνα – μέσα στη ζάχαρη και μέλι βουτηγμένα, λιγδωμένα φύλλα, δόντια, σαραγλιά κι ο ύπνος δεν άργησε να με πάρει στο βασίλειό του με αηδία.
- Και τούτο μου φάνηκε περίεργο πριν κλείσω τα μάτια στα καλά. Τα όνειρα ανακατωμένα με ποτηράκια άπλυτα, στεγνωμένα φυλαγμένα, καφέ καζαμίες κίτρινους, κατακάθια, έτρεχαν κι αυτά. Ένα τραίνο που κουβαλούσε ονείρατα και μειδίασα ευτυχισμένος. Κι εκείνα τα λόγια, που μόλις ζούσαν πέθαιναν πέτρινα στον αέρα, - γράμμα, άγνωστο πρόσωπο, δρόμος μακρύς, ένα πι κεφαλαίο, συνάντηση, λεφτά, στεναχώρια, - χοροπηδούσαν σ' ένα τόσο δα μικρό ποτηράκι καφέ κλεισμένα...
- Ξύπνησα από μυρωδιά τηγανισμένου ψαριού. Άνοιξα τα μάτια μου. Κάτω απ' τη μύτη μου καλά φρέσκα ψαράκια πάνω σε μια φέτα ψωμί, λαδωμένη. Ένα χέρι μ' έκανε νόημα να ξυπνήσω. Τα πήρα τα ψαράκια κι αντίκρυ μου καθόταν η νοσοκόμα που έτρωγε με το στόμα ίσα με τ' αυτιά – άχ θυμήθηκε το γκαρδιακό της, – ψάρι. Αντίκρυ στη λίμνη κολυμπούσαν όμορφα σπιτάκια κι ο ήλιος χαιρετούσε το μιναρέ που βούλιαξε στα νερά κι αποκοιμήθηκε.
- Καλέ κοίτα – μαλλιά ίσα με τη μέση – ένα τζαμί στη λίμνη! Πως βρέθηκε; Καλέ, εκεί το χτίσανε; Καλέ πως;
- Μα το Δία, ούτε ξέρω, είπα, δεν έχω ιδέα πως ξεφύτρωσε στη λίμνη ο μιναρές.
- Τι ωραίο θέαμα, είπε η νοσοκόμα με γεμάτο το στόμα φρέσκα καλά ψαράκια.

Τα μικρά μετρούσαν, τέσσερα δίφραγκα τα ψάρια. Τα τραίνο χύμηξε στις γραμμές κι οι κοιμισμένες νότες κρεμασμένες στα σύρματα ξαναζωντάνεψαν

και χόρευαν καντρίλιες ταιριαστά. Και θα έπαιρνα τον πρωινό μου αν δε γέμιζε το πρόσωπο της χοντρής γλύκες, ευγένεια και δόντια.

- Επειδή καλέ έχω πολλές δουλειές κι επειδή θα κατέβω στην επόμενη, καλέ να μου κάνετε μια χάρη, μια καλέ και σεις στο ίδιο κατεβαίνετε μέρος, καλέ να πάρετε τη Λεμονιά και τη μικρή μου, που είναι δίπλα, Ανθούλα. Καλέ σας ευχαριστώ, καλέ. Και με φόρτωσέ μ' ένα μωρό κι έφερε από δίπλα ένα κοριτσάκι.

- Το τραίνο σταμάτησε, η χοντρή - θα σας δείξει καλέ η Λεμονιά το δρόμο - κατέβηκε. Σα νωρίς μου τα φορτώνετε έκανα, μέσα μου και της έδειξα τα δόντια έξω μου.

Κι έμεινα μόνος με τα μωρά, το τραίνο χάθηκε στη στροφή και το στήθος μου υγράνθηκε ζεστό. Κι εκεί στις ράγες μεσ' τη ζέστη έκλαιγα, έκλαιγα απαρηγόρητα, δίχως να ξέρω γιατί, ίσως ήταν το κλάμμα η χαρά κι η λύπη που ζούσα.

Η Λεμονιά με το μικρό της χεράκι έπιασε το πανταλόνι μου, έκλαιγε κι αυτό και μουρμούριζε:

- Να εκείνο είναι το πίτι μας με το μεζάλο δέντλο..., να εκείνο...

Ο ΠΝΙΓΜΟΣ

Μαύρισ' η θάλασσα. Βάραινε ο ουρανός, μολύβι. Φυσούσε. Τα σύννεφα βαριά, μολυβένια, σαν αέρας που πέτρωσε. Μούγκριζε το βόδι. Καταιγίδα Γέμισε σκοτάδι ο ουρανός και κρύφτηκε ο ορίζοντας... γρήγορες πατημασιές ... ξεμονιασμένες φωνές ... ξεψύχησαν ... δεν έχουμε καιρό. Δυο γριές μάζευαν στ' αλώνια τραχανά .. Τα μικρά κόλλησαν στο παράθυρο. Ένα σκυλί ούρλιαξε. Δυνάμωσ' ο αγέρας και μούγκρισε η θάλασσα, σίγησαν οι τελευταίες πατημασιές ...

- Πνίγηκε1 πνίγηκε1 ... ένα κορίτσι πνίγηκε στη θάλασσα. Πνίγηκε ε ε.

Μια κραυγή που έτρεχε χύθηκε στο νησί και πάγωσε τις καρδιές. Η καταιγίδα ξέσπασε, στάλες χοντρές σα ράγες σταφυλένιες στην αρχή κι ύστερα δυνατή κι αδιάκοπη βροχή. Βάραινε η γη, σφουγγάρι. ...

- Πνίγηκε ένα κορίτσι! πνίγηκε ε ε! ένα κορίτσι πνίγηκε ε ε ε ε!

Βγήκαν οι άντρες απ' τον καφενέ σκυμμένοι, βιαστικοί. Το χωριό γέμισε ανθρώπους στη βροχή, γυναίκες τρέχανε με την καρδιά σφιγμένη.

- Ένα κορίτσι πνίγηκε ε;

- Που; που; που;

- Στο Μαυρόλακα. Στο Μαυρόλακα α. Στο Μαυρόλακα πνίγηκε ένα κορίτσι...

Έτρεχε όλο το χωριό με την καρδιά σφιγμένη σα να καίγονταν τρέξουν να προλάβουν να γεμάτοι τρόμο, με μάτια που, μαύρα, σκοτεινά, κοιτούσαν στην ψυχή μπροστά στις φύσης το στοιχειό, ανήμποροι ...

Δυο παλικάρια φτάσανε. Τα βράχια γέμισαν μαυροντυμένα πρόσωπα γεμάτα φόβο κι αγωνία. Τ' αντρίκιο μάτι έκλαιγε αδάκρυτο κι η μάνα μοιρολόγι. Τα παλικάρια λύσανε μια βάρκα και ρίχτηκαν στο κουπί. Η μάνα ψάχνει το παιδί και το παιδί τη μάνα, σφίγγονται αγκαλιά σε κλάμμα και χαρά. Οι γέροι καμπούριασαν αμίλητοι στο ραβδί. Το κύμα θεόρατο, η θάλασσα λύσσα άφριζε. Μια μάνα ούρλιαξε:

- Ελένη η η! Ελένη η η!

Ήταν η κραυγή το ουρλιαχτό της μοίρας που διάλεξε μια καρδιά; Τα παλικάρια κινδύνευαν. Μ' ένα μούγγρισμα δυνατό τους έριξε η θάλασσα έξω, η βάρκα σωριάστηκε κομμάτια, νερωμένα αίματα στα βράχια, άντρες τρέξαν και δώσανε βοήθεια.

Η γυναίκα χτύπαγε στο στήθος τα χέρια κι ούρλιαζε:

- Ελέ ε ενη! Ελένη!

Η θάλασσα πεισμάτων γελούσε δίχως οίκτο. Κλάμμα, ουρλιαχτά, πρόσωπα μαυροντυμένα, φαγωμένα, αρμυρό το δάκρυ γλύκανε πλυμένο στη βροχή, μοιρολόγι, φωνές, αντρίκιο κλάμμα πίσω απ' τα μάτια κρυμμένο, στεγνό.

- Δειλοί ... Δειλοί. ...Δειλοί ... Ελένη η!.. Ελένηη!.. ούρλιαξε η μάνα με λυγμούς κι έκανε να τρέξει στα κύματα.

Δυο γυναίκες την κράτησαν και ξέσπασαν σε ξεφωνητά.

Το βογκητό της μάνας ...

- Ελένηη, Ελένηη.

Οι άντρες χαμήλωσαν τα κεφάλια. Ο Μαυρόλακας βούιξε απ' το βογκητό, τα κλάματα, τα μοιρολόγια. Μια βούρα άνθρωποι στη βροχή, στα πλυμένα βράχια, άντρες, γυναίκες, μωρά κλαίγανε, ουρλιαχτά, φωνές, μπροστά στη θάλασσα...

- Χάθηκε η Ελένη μου, έρμη, έρμηηή σ' έφαγεν η μαύρη ... καταραμένη. Ελένη η, Έλλη μου...Ελένη η η η

Η μπόρα κόπασε, ... δυο τρεις γύριζαν στο χωριό. Δυο παλικάρια βιάζονταν να λύσουνε μια βάρκα να βρούνε την Ελένη. Ο πατέρας και τ' αδέλφι στο χωράφι. Σίμωνε το βράδυ, ανάψανε τα πυροφάνια και βγήκαν στο νερό ...

Τίποτε, μόνο η θάλασσα, μαύρη, θολή. Μόνο ... λύπη στο χωριό, καϋμός. Οι γριές μοιρολογούσαν. Τα παλικάρια γύριζαν αμίλητα με βουρκωμένα τα μάτια.

Έρθε ο πατέρας και τ' αδέλφι απ' το χωράφι με κλάμμα σιγανό, αμίλητοι ... μόνη παρηγοριά να βρούνε την Ελένη ... νότιζε .. άχρωμα φάνηκαν ψηλά τ' αστέρια, λυπημένα πάνω στα κυπαρίσσια.

Η ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ Η ΤΡΕΛΗ

Είχε δυο κόρες η Αλεξάνδρα, τη Ρίνα και τη Λενιώ, Ζούσαν στα Καλύβια, σε μια παράγκα έξω από την πόλη. Εκεί που αραιώνουν τα σπίτια, - ύστερα από λίγα χωράφια, αρχίζει ο βάλτος που πετάνε τα σκουπίδια τα κάρα του Δήμου, - σε χαμηλά σπίτια από λασπότουβλα, χώμα ξεραμένο μ' άχυρα, μικρά κομμάτια από τενεκέδες για σκεπή, ένα κουρέλι μπροστά στο άνοιγμα για πόρτα, να κρύβει τη βρώμα και τη φτώχεια, ένα βυζανιάρικο τυλιγμένο σε σάπια κουρέλια μέσα σε μια σκάφη σκουριασμένη, μυίγες, σκόνη ίσα με τον αστράγαλο. Έμοιαζε, όταν έκαιγε το μεσημέρι ο ήλιος δυνατά, σαν νιοσκαμμένο νεκροταφείο με μαραμένα στέφανα που έβραζαν στη φωτιά.

Νεκροζώντανοι, ζούσανε, πρόσφυγες οι περισσότερες οικογένειες, τουρκόφωνοι, βλάχοι, καυκάσιοι, δίχως βιος με μόνη φροντίδα το ψωμί. Έβγαιναν στην πόλη για δουλειές, όποιος μπορούσε, στις αποθήκες, στα εβρείκα, στη λαχαναγορά κι οι πιο γέροι καρτερούσαν, σαν άδειαζε το παζάρι, μια πιπεριά πεταμένη, μια σάπια μελιτζάνα, ένα κεφάλι ψαριού, στα σκουπίδια νάβρουν. Με το δειλινό γύριζαν κουρασμένοι, άλλοι χαρούμενοι που βρήκανε δουλειά, άλλοι λυπημένοι, πικραμένοι, μ' άδειο σακί και τενεκέ

Εδώ έμενε κι η Αλεξάνδρα με τη Ρίνα και τη Λενιώ, τις κόρες της, σε μια μικρή καλύβα, πάντα σχεδόν χωρίς ν' αλλάζουνε μιλιά, δίχως λόγια. Έβγαινε κι η Αλεξάνδρα στην πόλη μ' ένα τενεκέ μικρό να φέρει το φαί απ' τ' Άσυλο στις κόρες, ζητιάνεβε στα μαγαζιά, με ξύλινες γαλέντζες ξυπόλυτη στους δρόμους, γύριζε δίχως να ξέρει που κι αν της έδινε κανένας περαστικός τσιγάρο, καθότανε απόμερα, τ' άναβε και κάπνιζε. Φορούσε χοντρά γυαλιά, μια χήρα της τα χάρισε, αντρικά, με άτονα μάτια, άχρωμα, που χάσανε το φως και γυάλιζαν παράξενα σαν ψεύτικα, με μάγουλα κάπως εξωγκομένα, δίχως μαντήλι στο κεφάλι, με μαλλιά κότσο που φαινόταν σαν να μην τον έλυνε ποτέ....

Και το απόγευμα, όταν έμπαινε απ' την αγορά στα παλιόσπιτα για νάβγει στα καλύβια, περνούσε από το στενό του «παππού». Ένα μακρύ στενό σοκάκι με στρογγυλές πέτρες, ακανόνιστα στρωμένο απ' την τούρκικη ακόμη εποχή, που ένωνε την αγορά με το παλιό κομμάτι της πόλης. Τα σπίτια στις δυο άκρες το ένα δίπλα στο άλλο, κολλητά σαν αντιμέτωπα στρατόπεδα, με τούρκικα ξύλινα στηρίγματα σειρές, με τις σκεπές που προεξείχαν κι άφηναν μόνο μια στενή λωρίδα ουρανό, έκαμαν απ' το στενό μια δύσκολη ανηφορική στοά.

Κι άμα περνούσε η Αλεξάνδρα ξεφύτρωναν τα μικρά του μαχαλά μαζεμένα, έτρεχαν, γελούσαν κι άρχιζαν σε χορό όλα μαζί:

- Αλεξάνδρα δίχως άνδρα, Αλεξάνδρα δίχως άνδρα, Αλεξάνδρα η τρελή, Αλεξάνδρα η τρελή... ε,ε,ε εεε, και τρέχανε.

Η Αλεξάνδρα έσκυβε, μάζευε πέτρες και με βλαστήμιες τις πετούσε με φόρα.

- Αλεξάνδρα η τρελή, Αλεξάνδρα η τρελή ..., βγάζανε τα κεφάλια απ' τις μάντρες και γελούσαν, τρελή, τρελή, τρελή, ε ε εεε εεε εεε.

Κι αυτό σχεδόν πάντα όταν περνούσε η Αλεξάνδρα απ' του «παππού» το στενό. Πριν από καιρό μια πέτρα έτυχε ένα μικρό στο πόδι, τ' άλλα έτρεχαν με φόρα, έπιαναν το φουστάνι της Αλεξάνδρας και χάνονταν στα στενά.

- Αλεξάνδρα δίχως άντρα α α α α, έ έ εεε ε ε ε ε .

Στα Καλύβια δεν την πείραζε κανείς. Οι κόρες της, η Ρίνα κι η Λενιώ περίμεναν μπροστά στην καλύβα αμίλητες. Έμπαιναν ύστερα μέσα, ύψωναν το φυτίλι στη λάμπα και περίμεναν στο τραπέζι πεινασμένες και τριγύρω κι οι τρεις έτρωγαν απ' τον τενεκέ κι άφηναν το μισό για την άλλη μέρα. Τα λόγια ήταν μετρημένα ... Σούπα, μακαρόνια κι άλλοτε:

- Μάνα το κεφάλι με πονεί.

- Μωρή καψερή βάλε λίγο νερό στο μέτωπο και θα διαβεί.

Κι ύστερα τυλιγμένες σε παλιά στρώματα έπεφταν κι οι τρεις – λίγα σανίδια – στο κρεβάτι. Τη Ρίνα, λέγανε, το κακόμοιρο κορίτσι που δεν έχει λογικό, το γέλασε μια φορά ένας στρατιώτης και ...

Κανείς δεν ήξερε πως βρεθήκανε στα Καλύβια, από πού ήρθανε. Άλλοι λέγανε πως είχε χρήματα πολλά η Αλεξάνδρα απ' το ζητιάνεμα, πως είχε τέσσερεις γιούς και την παράτησαν αυτήν και τις κόρες της γιατί κι οι τρεις ήταν τρελλές, πως η Ρίνα κι η Λενιώ δεν ήταν κόρες της κι άλλοι πως δεν ήταν τρελλή, μόνο νευρασθενικιά και πως στον πόλεμο έχασε τα λογικά της.

Η Αλεξάνδρα γύριζε στην αγορά με το μικρό τενεκεδάκι γεμάτο σούπα ζεστή στον κόρφο της απ' τα Άσυλο και δυο, τρεις φέτες ψωμί απ' το ζητιάνεμα και μπήκε στο στενό σιγά, σιγά, κουρασμένη. Καμιά ψυχή στο δρόμο, μόνο τα τσόκαρα της Αλεξάνδρας, τρακ, τρακ, τρακ, τρακ... Προχωρούσε αργά, αργά, όπως πάντα με μάτια άχρωμα, άτονα, δίχως να ξέρει που, σαν σε όνειρο. Κι ύστερα το στενό γέμισε φωνές:

- Αλεξάνδρα δίχως άνδρα, Αλεξάνδρα δίχως άνδρα, Αλεξάνδρα η τρελή, Αλεξάνδρα η τρελή...

Τα μικρά βγήκανε πάλι μαζεμένα, τρέχανε δίπλα της και φώναζαν. Έσκυψε η Αλεξάνδρα κι έψαχνε για πέτρες. Ένα παιδί έριξε μια πέτρα στην Αλεξάνδρα κι ύστερα κι άλλο κι άλλο και με πείσμα...

- Αλεξάνδρα δίχως άνδρα, Αλεξάνδρα η τρελή...

Μια πέτρα έτυχε τη γρια γυναίκα στο κεφάλι, άλλη στο πρόσωπο, στην κοι-
λιά, σπάσανε τα γυαλιά, παραπάτησε, ταλαντεύτηκε για λίγο και σωριάστη-
κε στο γκαλντερίμι. Γέμισαν αίματα οι πέτρες, η σούπα χύθηκε στο χώμα,
δυο-τρεις, φέτες ψωμί σκόρπισαν τριγύρω στη γριά, που έμεινε ξερή, πεσμέ-
νη, με γυμνά τα πόδια ίσα με τη μέση, γέρικα, ξυλιασμένα, μόνο κόκκαλα. Τα
μικρά τρέξανε με θρίαμβο.

- Αλεξάνδρα δίχως άνδρα, Αλεξάνδρα η τρελή, βούιζε το στενό και ξεψύχη-
σαν οι φωνές.... Αλεξάνδρα η τρελή, Αλεξάνδρα η τρελή...

